

Kolofon

Nanna Kann-Rasmussen

Resumé

Kolofon

7. årgang, nr. 3, udgivet december 2018

ISSN (online) 2245-294X

© Forfatterne og Institut for Informationsstudier. Det er tilladt at kopiere frit til privat brug med tydelig kildeangivelse. Kopiering i større omfang til undervisningsbrug o.l. kan kun ske efter indhentning af forfatternes og INF's tilladelse eller i henhold til kopieringsaftale med Copy-Dan.

Redaktion:

Nanna Kann-Rasmussen (ansvh.)

Jeppe Nicolaisen

Karen Louise Grova Søylen

Patrick Heiberg Kapsch

Redaktører af dette nummer:

Laura Skouvig

Åse Hedemark

Henrik Jochumsen

Laura Skouvig, lektor, Institut for Informationsstudier, Københavns Universitet, laura.skouvig@hum.ku.dk

Åse Hedemark, universitetslektor, Institutionen för ABM, Uppsala Universitet, ase.hedemark@abm.uu.se

Henrik Jochumsen, lektor, Institut for Informationsstudier, Københavns Universitet, hjo@hum.ku.dk

Nye tider, nye udfordringer og nye kompetencer

Introduktion

I år har bibliotekaruddannelsen i Danmark 100 års jubilæum. I september 1918 åbnedes dørene således for den første længerevarende uddannelse af bibliotekarer. Længerevarende må fra en nutidig betragtning siges at være relativ: Uddannelsen på Statens Biblioteksskole varede tre måneder, men det må naturligvis ses i sammenligning med de forudgående års ganske få uddannelsesmuligheder. Enten måtte man tage til USA, hvor forståelsen for moderne biblioteksvirksomhed var væsentlig mere udviklet, eller også måtte man lade sig nøje med de kurser, der løbende blev udbudt i regi af Statens Bogsamlingskomité (forløberen for Statens Bibliotekstilsyn) eller af centralbibliotekerne rundt om i landet.

Den første danske bibliotekslov blev vedtaget i 1920, og i perioden op til vedtagelsen af loven var der mange brydninger i det brede bibliotekslandskab, som var begyndt at antage form i løbet af de første årtier af det 20. århundrede. En af de særlig dybe brydninger handlede blandt andet om, hvad en bibliotekar var. Her var det ikke kun et spørgsmål om at adskille den bibliotekar(type), som i århundrede havde slået sine folder på de videnskabelige biblioteker. Det drejede sig i højere grad at definere den nye, moderne og professionelle folkebibliotekar: hvad skulle han (eller reelt hyppigere hun) kunne?

I dag taler vi om kompetencer – for 100 år siden søgte man at indkredse både faglige og personlige egenskaber. Slaget stod om beherskelsen af de moderne teknikker fra USA (katalogisering, klassifikation, lånerregistrering), bogvalget og en række andre administrative procedurer, der skulle forvandle biblioteket fra en sognebogsamling til en institution med appel til et moderne, industrielt samfund. Her overfor stod en position, der argumenterede for en fortsættelse af det private initiativ, som oftest var legemliggjort i en lokal ildsjæl, der havde grundlagt en bogsamling for landsbyens beboere, og som i øvrigt ofte havde udviklet sine helt egne systemer til opstilling, klassifikation, katalogisering og registrering.

Statens Biblioteksskoles nye tre måneders kursus fulgte efter – og skulle efterfølges af – praktisk arbejde i et bibliotek. På skolen lærte eleverne først og fremmest katalogisering og klassifikation men uddannelsen rummede også bog- og bibliotekshistorie, bogvalg og bogkundskab samt administration. Det var kompetencer, der

modsvarende datidens forestillinger om moderne biblioteker og et moderne samfunds behov. Meget har selvsagt ændret sig siden. Ikke mindst har de seneste årtiers digitale udvikling betydet voldsomme forandringer og udfordringer for alle typer af biblioteker. Ser vi f.eks. på folkebiblioteket anno 2018, er dette ikke længere først og fremmest en samling af bøger og andre materialer, men et bredt funderet videns- og kulturhus, hvor borgerne har mulighed for at opleve, lære, møde hinanden og selv være skabende. Og det gælder også uden for bibliotekets egne fysiske rammer, da biblioteket ofte i den ene eller den anden form vil være tilstede – i byens rum, på stranden eller på festivalen. Samtidig gælder det naturligvis også på de forskellige medieplatforme, hvor borgerne møder biblioteket digitalt.

Denne udvikling kræver, at bibliotekets medarbejdere besidder andre og nye kompetencer, der kan supplere mere klassiske kompetencer inden for materialevalg, søgning og publikumsbetjening. Det kan f.eks. handle om relationelle, didaktiske, kuratoriske og performative kompetencer eller om kompetencer i forhold til omverdens- og lokalsamfundsforståelse. Det er kompetencer, der ofte bliver betegnet som ”metakompetencer”, og som ikke er helt så enkle at afgrænse og definere som de mere klassiske. I visse tilfælde kan man endda lidt polemisk hævde, at der er behov for den lokale ildsjæl, der blev udgrænset af den moderne bibliotekar. Under alle omstændigheder er der tale om kompetencer, som kan være afgørende, hvis biblioteket fortsat skal have relevans i en virkelighed, hvor det eksisterer side om side med mangfoldige – digitale som ikke-digitale og kommercielle som ikke-kommercielle – videns-, lærings-, oplevelses- og kulturtilbud.

Udviklingen, som beskrevet ovenfor, er sandsynligvis også en væsentlig årsag til, at bibliotekerne i Danmark i stigende omfang i dag ansætter medarbejdere med en anden baggrund end biblioteksfaglig. Med biblioteksloven fra 2000 blev det muligt at ansætte biblioteksledere med en anden faglig baggrund end bibliotekarisk. Det blev startskuddet for en udvikling på folkebibliotekerne, der betyder, at ikke blot lederne, men også medarbejderne i dag har forskellige faglige baggrunde. Ansættelsen af personale med mange forskellige faglige baggrunde betyder, at medarbejderne og deres kompetencer i dag fremstår langt mindre homogene, end tidligere. Det er en udvikling, som nogen vil begræde, men det er værd at fremhæve, at mangfoldighed sjældent er af det onde – heller ikke når det handler om videns- og kulturformidling. Alt i alt betyder udviklingen, at de medarbejdere, som borgeren i dag møder på biblioteket kan have mange forskellige titler som f.eks. bibliotekar, litteraturformidler, kulturformidler eller biblioteksformidler.

Fra 2018 har Institut for Informationsstudier, Københavns Universitet (tidligere Danmark Biblioteksskole og Det Informationsvidenskabelige Akademi) valgt at udfase uddannelsen Bibliotekar DB. I stedet tilbydes nu et uddannelsesspor, der retter sig bredt mod hele ABM-feltet (arkiver, biblioteker og museer). Bibliotekaruddannelsen i Danmark med tilhørende beskyttet titel fik altså en levetid på 100 år og med udgangspunkt i dette jubilæum, har vi valgt at lade dette temanummer af Nordisk Tidsskrift for Informationsvidenskab og Kulturformidling handle om forskellige perspektiver på kompetencebehov og -udvikling inden for biblioteksfeltet. Da udviklingen har mange paralleller de nordiske lande imellem, er det ganske oplagt også at lade forskellige nordiske perspektiver bidrage til den mosaik, der i sagens natur aldrig kan blive fuldstændig, men dog vil kunne berøre væsentlige aspekter ved bibliotekarers og andre biblioteksmedarbejders kompetencer i det 21. århundrede.

Temanummeret har syv artikler. I ”Bibliotekarerne - en profession der former og formes af et aktør-netværk” diskuterer Trine Schreiber bibliotekarprofessionen ud fra et aktør-netværksteoretisk perspektiv. I dette perspektiv er professionen ikke noget, der er givet på forhånd, men noget der skabes og gøres i en lang række forskellige netværk, som udgøres af forskellige aktører. Disse aktører er udover bibliotekarerne også studerende, uddannelser, undervisere og digitale teknologier. Trine Schreibers undersøgelse viser, at forbindelserne i netværket skaber nye arbejdsopgaver og dermed også nye professionsforståelser.

Liv Gjestrum, Kim Tallerås og Åse Kristine Tveit fortsætter diskussionen af den biblioteksfaglige profession med udgangspunkt i, hvordan professionen ser sine egne kompetencebehov. I ”Vi søger deg med relevant uddanning”:

Kompetansebehov i det bibliotekfaglige profesjonsfeltet” analyserer de norske jobopslag, og gennem disse opslag tegner de et praksisfelt, som er præget af stor bredde i eftersøgte kompetencer, og hvor der i stigende grad også åbnes for andre uddannelser end netop den bibliotekariske.

En ganske væsentlig del af det bibliotekariske arbejde var og er at formidle skønlitteraturen. Niels D. Lund giver med ”Vistnok uvurderlig! - folkebibliotekerne i det litterære liv i Danmark” en historisk oversigt og diskussion af dette mangeartede arbejde for bibliotekarerne i bibliotekerne og peger på bibliotekernes væsentlige betydning for det litterære liv i Danmark. Et andet væsentligt arbejdsområde for bibliotekarerne er særlige brugergrupper. Her er gruppen af unge (10-15årige) omdrejningspunktet for Sunniva Evjen og Tonje Vold, der undersøger et succesfuldt norsk initiativ for denne brugergruppe. I ”It's all about relations” – an investigation into the youth librarian's role and proficiency” peger de på, at en ungdomsbibliotekar har mangeartede roller, som uddannelsen i fremtiden gerne skal ruste til.

Biblioteker er langt fra kun folkebiblioteker og mange kompetencer går på tværs. Forsknings- og uddannelsesbiblioteker præges naturligt nok af forandringer i fx forskningens praksis, hvilket Mari Serine Kannelønning og Sunniva Evjen diskuterer i ”Tillit og tværfaglighed – om bibliotekaren som forskerstøtte.” Med udgangspunkt i Institutionel Etnografi undersøger de primært forskerens praksis og ønsker til bibliotekarens bidrag til forskningspraksis, og her handler det primært om at tilføje en merværdi i form af tværfaglighed og kompetencer inden for koordination. Betydningen af bibliotekaren som facilitator af en tværfaglig forankring ses også i artiklen ”Tværfaglig forskningsstøtte - et FagSocioTeknisk grenseobjekt” af Nini Ebeltoft, Pål Magnus Lykkja og Atle Wehn Hegnes. Med et analytisk udgangspunkt i boundary objects finder artiklens forfattere to ligestillede kompetencer og bibliotekspraksisser: de tekniske og bibliotekariske på den ene hånd og de akademisk-professionelle og socio-emotionelle på den anden hånd. Endvidere argumenterer de for, at tværfaglig forskning opstår mellem disse praksisser som et boundary object.

I temanummerets sidste artikel ” At turde at skabe momentum – kompetencebehov i et hybridt og internationalt bibliotekslandskab” diskuterer Hans Elbeshausen og Kristian Nagel Delica hvordan hybridisering og internationalisering forandrer landskabet for bibliotekerne, og hvordan bibliotekarerne i stigende grad oplever at se klassiske kompetencer under pres og et øget behov for nye kompetencer. Hybridisering ses som empirisk observerbart fænomen i organisatoriske udviklingsprocesser samtidig med, at der er tale om et teoretisk begreb fra nyinstitutionel teori, der kan bruges til at analysere forandringerne med. Med udgangspunkt i konkrete cases om internationalisering i de danske folkebiblioteker diskuterer de to forfattere, hvordan dette har betydning for fremtidens bibliotekariske kompetencer.

God læselyst

Trine Schreiber, lektor, Institut for Informationsstudier, Københavns Universitet, trine.schreiber@hum.ku.dk

Bibliotekarerne

- en profession der former og formes af et aktør-netværk

Abstract

Using actor network theory (ANT) as a starting point, the aim of the paper is to describe relationships between heterogenous actors in a particular kind of library work and to discuss how these relationships might potentially be part of a preliminary actor-network representing a profession of librarianship. The particular kind of library work involved in the discussion is user teaching and -guidance in libraries affiliated with educational institutions. The paper draws on this particular kind of work to illustrate the use of ANT in a discussion about the profession of librarianship. The data collection procedure has been guided by ethnographic methodology considerations. As an actor-network, a profession is not a static entity organised around fixed connections. It is undergoing shifts in character as new actors or relations are forged and old ones wear out. Regarding the particular kind of library work, the paper has a focus on actors such as librarians, teachers, students, digital technologies, and political paradigms of control. The author examines how librarians in the particular kind of library work create and maintain relationships with teachers and students. The paper provides a description of the ways influential actors such as digital technologies and political paradigms of control intervene in these processes. The paper concludes that through these relationships, new areas of work and new understandings of professions are under way to be established. These processes might lead to an actor-network intertwined with those many other actor-networks that librarians in general are involved in because of other practices and relationships.

Keywords: Aktør netværks teori, professionsteori, bibliotekarprofessionen, uddannelsesbiblioteker, brugerundervisning, vejledning.

Indledning

Profession er ofte blevet beskrevet som noget det enkelte menneske via sin uddannelse kan føle tilhørighed til (Etzioni, 1969; Goode, 1969; Hall, 1969; Parsons, 1951). Profession er endvidere blevet beskrevet som en organisering, der repræsenterer en række forudbestemte værdier, som man deler, hvis man netop føler tilhørighed til professionen. Samme opfattelse tilskriver også professionen at være en kollektiv instans, som er handlingsregulerende for det enkelte menneske.

Sådanne opfattelser, der standardiserer hvad en profession er, udfordres, når man tager udgangspunkt i aktør-netværks teorien (ANT). Nu bliver relationen vendt om. For ifølge aktør-netværks teorien kan man ikke på forhånd antage, at der eksisterer sociale kollektiver som fx professioner, der kan give individet tilhørighed, værdier samt være handlingsregulerende. ANT kritiserer sociologien for alt for ofte at have antaget, at der

eksisterer såkaldte sociale aggregater, som kan forklare, hvorfor folk opfører sig som de gør. Sociale aggregater kan netop være professioner eller eksempelvis 'kultur', 'organisationer', 'klasser', 'subkulturer', 'samfund', 'struktur', etc. (Latour, 2008). For ANT kan begreber som profession eller kultur ikke forklare hvorfor folk handler som de gør. Det skal derimod vendes om. Det er folks handlinger, der kan forklare hvorfor et begreb som fx profession opstår. Dette udtrykker Latour ved at sige, at sociale aggregater er objekt for en performativ definition (Latour, 2008, s.57). Professioner performes, og de skal til stadighed performes, hvis de skal kunne siges at være stabile konfigurationer (Järvinen & Mik-Meyer, 2012).

Med aktør-netværks-perspektivet bliver en profession set som et fænomen, som kan skabes i relationer mellem heterogene aktører, hvor det heterogene henviser til, at aktørerne kan være mennesker, materielle ting, hændelser m.m. Et netværk skal derfor forstås som de mere eller mindre permanente forbindelser, der kan skabes mellem forskellige typer af aktører. Bibliotekarprofessionen kan eventuelt siges i en periode at være konstitueret af aktører som bøger, bestemte bygninger, hylde, it, personer med en særlig uddannelse, etc. Men et aktør-netværk er ikke en statisk entitet men en entitet, der er organiseret af kun nogenlunde stabile forbindelser, der er etableret mellem aktører for i det mindste en periode. Netværket kan derfor hele tiden være i gang med at ændre sig, når nye forbindelser mellem aktører opbygges og når de eksisterende aktører fx skiftes ud med nye aktører (Andersen, 2013). Et netværk i form af bibliotekarprofessionen har i de senere år fået nye aktører og etableret nye forbindelser, eksempelvis i form af e-bøger, nye licensaftaler m.m., og dermed skabt nye typer af forbindelser mellem biblioteker og forlagene. Andre eksempler kunne være ankomsten af et fænomen som datasikkerhed og de dermed etablerede nye forbindelser (Erdmann, 2015) eller fremkomsten af et ønske om, at bibliotekarer skal varetage socialt arbejde i højere grad end tidligere (Brorson, 2017). Med nye aktørers ankomst og nye forbindelsers etablering kan der samtidigt være gamle aktører og hidtil eksisterende relationer, der forsvinder.

Den bibliotekariske profession har tidligere været taget op af professionsteoretikeren A. Abbott (Abbott, 1988; Abbott, 1998). Abbotts analyser repræsenterer en teoretisk tilgang, der kan minde om aktør-netværksperspektivet. For Abbott var det, som for en ANT-analyse, vigtigt at komme væk fra en standardiseret forståelse af professioner. Ifølge Abbott blev bibliotekarernes arbejdsopgaver afgjort i en kontekst af eksterne sociale og kulturelle kræfter, konkurrencen med andre professioner samt af nye vidensformidlende instanser af såvel teknologisk som organisatorisk art (Abbott, 1998). Han taler også om 'forstyrrelser', der sætter hidtil eksisterende arbejdsopgaver ud af spil (Abbott, 1988, s.215). Der er visse ligheder mellem Abbotts tilgang og aktør-netværks perspektivet, som jeg kort vil komme ind på senere.

Med udgangspunkt i et aktør-netværks perspektiv er det intentionen med denne artikel at beskrive og diskutere, hvordan aktører i forhold til et bestemt bibliotekarisk arbejdsområde skaber, ændrer og vedligeholder forbindelser til andre aktører og dermed er med til at konstituere et netværk, man kunne se som bibliotekarernes profession. Det specifikke bibliotekariske arbejdsområde, der fokuseres på, er brugerundervisning og -vejledning, som det foregår i uddannelsesbiblioteker i dag. Det nævnte arbejdsområde ses som et konkret eksempel, der skal illustrere brugen af de teoretiske begreber i analysen.

Med en analyse af relationer mellem aktørerne sættes der fokus på bibliotekarernes roller på det nævnte arbejdsområde, og hvordan disse roller gøres inden for det netværk, der konstitueres. Nogle forbindelser mellem aktører er mere dominerende end andre og dermed sættes nogle roller i en bedre position end andre. Afgørende er det dog, at rollerne også i sig selv er med til at skabe forbindelser til fx nye aktører og dermed er deltagere i konstitueringen af netværket.

Det kunne have været mange andre arbejdsområder, som var valgt ud til at udgøre det konkrete eksempel, men det valgte er bygget op gennem min egen forskning (Schreiber 2012; 2013; 2014; 2017). Det kunne have været mange forskellige aktører, som der blev sat fokus på. De aktører, der med den valgte case især inddrages, er bibliotekarer, uddannelsesbiblioteker, digitale teknologier, e-lærings teknologier, uddannelsers undervisere, studerende, videoer, politiske styringsparadigmer, m.m.

Især den sidstnævnte aktør, politiske styringsparadigmer, får i denne artikel en fremhævet status. Da den aktør antages at have en særlig betydning for professionsnetværks vilkår, behandles denne aktør i et særskilt afsnit (Brante, 2005; Dahl, 2005; Krejsler, 2006; Kristensen, 2014, Gulløv, 2017). Det vil blive vist, hvordan den aktør sætter nogle betingelser, for hvordan forbindelser mellem de involverede aktører kan lade sig gøre. På den måde får denne aktør en særlig indvirkning på artiklens endelige diskussion.

Empirien til eksemplet er indsamlet gennem anvendelse af etnografisk-inspirerede metoder. Et sådant materiale er dog ikke omfangsrigt nok til at kunne opspore hele det netværk – eller alle de netværk – der samlet konstituerer bibliotekarerne som profession. Analysen af materialet kan derfor kun illustrere, hvad et sådant aktør-netværks-studie kan tilføre en professionsanalyse.

I det følgende vil for det første det empiriske materiale og analysestrategien blive præsenteret. For det andet vil aktør-netværks perspektivet blive uddybet med henblik på dets brug i den efterfølgende analyse. For det tredje vil det arbejdsområde, som er i fokus i denne artikel, nemlig brugerundervisning og -vejledning, blive beskrevet. Herefter følger for det fjerde en gennemgang af de politiske styringsparadigmer, som staten har arbejdet ud fra i årene siden 1960'erne og frem til i dag. For det femte vil to styringsparadigmers elementer af tværprofessionalitet og samskabelse danne udgangspunkt for en analyse af, hvordan aktører i forhold til det valgte arbejdsområde skaber, ændrer og vedligeholder forbindelser til andre aktører og dermed er med til at konstituere et (nyt) professionsnetværk. Endelig for det sjette og sidste følger en konklusion, der opsummerer hvad aktør-netværks perspektivet tilførte professionsanalysen.

Det empiriske materiale og analysestrategien

Eksemplets empiriske materiale er indsamlet i forbindelse med tre projekter, der har haft til formål at udvikle brugerundervisning og -vejledning i uddannelsesbiblioteker, dvs. biblioteker ved universiteter, professionshøjskoler og erhvervsakademier. Det handler om projekterne: Projekt SALLY om forskning og evaluering af tre norske webbaserede tutorials i 2010-2011 udført i samarbejde med norske højskole- og universitetsbiblioteker (Hyldegaard m.fl. 2011; Schreiber, 2013); projektet 'E-læring, informationskompetence og biblioteksservices' muliggjort af Danmarks Elektroniske Fag- og Forskningsbibliotek (DEFF) i 2014-2016 (Schreiber, 2016; Schreiber, 2017); og endelig projektet 'Co-creation: Studerende som medproducenter i udviklingen af bibliotekernes digitale læringsprodukter' ligeledes muliggjort af DEFF i 2017-2019 (Bibliotekernes projektbank, 2018)

Det empiriske materiale består af for det første interview med deltagere og respondenter i de nævnte projekter, dvs. bibliotekarer, studerende og undervisere fra forskellige uddannelser i årene fra 2010 til 2018, i Norge (2010-2011) og i Danmark (2014-2018). For det andet består det af deltagerobservationer i forbindelse med de respektive projekters netværksmøder, planlægnings- og implementeringsworkshops og formidlingsarrangementer. Derudover er der et skriftligt materiale knyttet til både interviewene og deltagerobservationen, som består af feltnoter, mødereferater, rapporter, og artikler. I analysen anvendes citater, der er trukket ud af interviewene. For enkelthedens skyld henvises der i de enkelte tilfælde kun til hvilken måned og år, som udsagnet er fra.

I en første fase er materialet blevet gennemgået med henblik på at skabe en række temaer med relevans for professionsemnet. Gennem arbejdet med interviewene og det skriftlige materiale, fremkom en række temaer som fx 'samarbejde', 'andre faggruppers blik på opgaven', 'bibliotekarens faglige skøn', m.m. Der fremkom dog også brudflader i materialet i form af fx respondenteres afstandstagen til noget eller omvendt deres blik for ligheder på områder, man ikke forventede. I en anden fase blev den første læsning kombineret med anvendelsen af de teoretiske begreber fra aktør-netværks teori og teori om styringsparadigmer i offentlig sektor. Denne sidste analyse resulterede i de to afsnit i artiklen, der bærer overskrifterne 'Tværprofessionelt samarbejde og samskabelse' og 'Professionen 'gøres''. Artiklens struktur afspejler derfor især den anden analysefase.

Bibliotekarernes brugerundervisning og -vejledning

Bibliotekarerne har altid arbejdet med teknologier forstået som bøger, kataloger, søgemaskiner, databaser og digitale platforme m.m. Brugen af de forskellige teknologier i bibliotekerne har ofte været afstedkommet af det øvrige samfunds medieprioriteringer og forandringsstrategier, herunder politiske styringsparadigmer (Jensen & Krogstrup, 2017). Både informationens øgede tilgængelighed og forenklingen af informationers genfindning i samfundet i 1990'erne betød, at informationssøgning efterhånden blev udført af brugerne selv. Dette betød en forskydning af en vis andel af bibliotekarens arbejdsopgaver over på brugerne selv. Dermed kunne nye opgaver udvikles i bibliotekerne. Det var fx arbejdsopgaver, der kunne ses som nødvendige suppleringer til den informationssøgning, som brugerne nu selv i høj grad varetog. Bibliotekerne udviklede tilbud til brugerne fx i form af øgede antal digitale ressourcer med adgang til kvalificeret information men også brugerundervisning og -vejledning i informationssøgningen. Alt dette kunne erstatte usikre Google søgninger og understøtte brugernes erhvervelse af brugbar information. Sundin (2006) taler i denne sammenhæng om en forskydning i arbejdsforståelse og opgavevaretagelse for bibliotekarerne væk fra bibliotekets samlinger til en øget interesse for brugerne og for pædagogiske aspekter i bibliotekets virksomhed (Sundin, 2006, s.83). Denne type af forskydning finder vi stadig spor af i bibliotekerne i dag i fx forskningsbibliotekerne (Cox & Corral, 2013; Hansson, 2010).

Den nævnte arbejdsopgave har gennem årene ændret sig indholdsmæssigt. Man kan også her tale om en forskydning i arbejdsforståelsen. Fra at være undervisning i bibliotekets samlinger og fagspecifikke kilder blev det senere til undervisning i generelle informationssøgningsteknikker og informationssøgningsprocessen som meningsgivende adfærd (Sundin, 2006). Ser man på indholdet af brugerundervisningen i dag på fx uddannelsesinstitutionerne synes det fortsat at være præget af undervisning i informationssøgning men også kildekritik udgør et centralt emne. Rundt på bibliotekerne i dag udbydes der dog også mange andre emner til brugerne. På uddannelsesbiblioteker er der i de senere år også kommet en del undervisning i forskningsmetode- og datahåndteringsværktøjer.

Der har også gennem årene været formuleret en kritik af undervisningens indhold. I relation til folkebibliotekerne har det bl.a. været kritiseret, at man underviste i at søge efter information, men ikke i brugen af den fundne information (Limberg & Folkesson, 2006), og også i at man ikke underviste i det at formulere selve problemstillingen, som skulle lede hen til en søgningsproces (Alexandersson & Limberg, 2012). Endelig i relation til gymnasierne har der også været kritik af, at man i undervisningen så bort fra de digitale medier, herunder de sociale medier, og deres særegne problematik som informationskilder (Francke, Sundin & Limberg, 2011).

I det sidste tiår har der i uddannelsesbibliotekerne foregået en stor indsats for at udvikle brugerundervisningen og -vejledningen. Man har udviklet på de enkeltstående face-to-face undervisninger, men også inddraget digitale teknologier både som supplering til face-to-face undervisning og som stand-alone elementer i form af digitale vejledninger på websiderne. Formålet med at anvende de digitale teknologier har bl.a. været at forsøge at finde frem til en webbaseret undervisningsform, der kunne nå mange brugere, og derfor har de digitale vejledninger været i højsædet. I 2003 kom SWIM fra Aalborg universitetsbibliotek, i 2007 UB-testen fra Københavns Universitetsbibliotek (Schreiber, 2012), i 2010 kom SkrivOpgave.dk fra folkebibliotekerne, m.m. Mange af de digitale vejledninger, som bl.a. UB-testen, har haft fokus på informationssøgning og kildekritik. Først i den senere tid er der blevet eksperimenteret med helt andre emner, fx i projektet nævnt ovenfor om co-creation, som er et DEFF-projekt fra 2017-2019 (Bibliotekernes projektbank, 2018), hvor studerende er blevet medproducenter på udviklingen og produktionen af bl.a. digitale vejledninger.

Som nævnt er arbejdsområdet oprindeligt et resultat af en forskydning fra at bibliotekarerne selv varetog informationssøgninger, til at brugerne gjorde det. I de senere år synes kravet om brugen af digital undervisning med formålet at nå ud til de mange brugere igen at skubbe til området. Nu synes det at være digitale vejledninger, der skal stå for en pæn del af brugerundervisningen og -vejledningen. De digitale vejledninger skal produceres, opdateres og vedligeholdes. Måske er det en ny arbejdsopgave i biblioteket, som nogle bibliotekarer må varetage? Hermed vil der måske igen ske en forskydning i arbejdsopgaven. Dette vendes der tilbage til.

Aktør-netværks teorien og professionsbegrebet

Som nævnt i indledningen så kan man inden for ANT ikke på forhånd antage, at der eksisterer sociale kollektiver i form af fx professioner. Latour (2008) kritiserer sociologer for at forudsætte eksistensen af sociale aggregater som fx 'profession', 'kultur' eller 'samfund' i deres forklaringsmodeller. Han foreslår i stedet at vende argumentationens rækkefølge om. Det er folks handlinger og deres relationer, der kan forklare, hvorfor et begreb som fx profession opstår. Professioner performes, og de skal fortsat performes, hvis de skal kunne siges at være stabile konfigurationer. ANT er således karakteriseret ved en performativitetstænkning, der påstår, at betydning kun opstår, når relationer skabes i praksis og eventuelt efterhånden stabiliseres (Law, 1999, s. 4). Profession er dermed ikke noget man har, men noget der udføres eller 'gøres' set i et relationelt perspektiv (Järvinen & Mik-Meyer, 2012).

Et centralt begreb i ANT er translation, som både betyder oversættelse og det at skabe forbindelse. Nye forbindelser mellem aktører er ensbetydende med en form for relation og en oversættelse af hvad relationen skal eller vil. Nye forbindelser og nye aktører 'oversætter' på den måde forståelsen af både de hidtil eksisterende forbindelser og netværket på nye måder. Gennem forbindelsernes mange translationer ændres derfor hele tiden et netværk (Latour, 2008). Når man studerer de forbindelser, der holder et netværk sammen, samt de aktører, der konstituerer det, så er studiet af translationerne vigtigt. Det er centralt at se på processen, hvor aktørerne forhandler om hvordan de forstår sig selv og andre som en del af netværket (Callon, 1986). Et aktør-netværk er med andre ord konstrueret gennem translationer.

Callon har beskrevet translation som bestående af fire faser (Callon, 1986). I den første fase, kaldet problematiseringsfasen, formuleres der en række problemstillinger fra forskellige aktørers side. I den anden fase, benævnt som interesselikendegivelse, forsøger flere at gøre hinanden interesseret i at samarbejde om en af problemstillingerne. I den tredje fase, inddragelsen, viser flere aktører interesse i at blive inddraget i et netværk omkring en fælles formuleret problemstilling. Endelig, i den fjerde fase, mobiliseringen, bliver netværket stabiliseret - eller med et begreb fra Latour - det kan blive til en black box, dvs det kan konstituere en entitet, der synes given. Netværk er defineret som konstant at være i bevægelse gennem sådanne translationsprocesser.

Aktør-netværksperspektivet fremhæver også betydningen af materielle tings aktive medvirken i netværksdannelse. (Knorr Cetina, 2001; Petersen, 2018). De materielle ting kan binde mange aktører sammen. Reckwitz skriver, at tingene, som vi omgiver os med i hverdagen, deltager lige så meget i konstruktionen af de sociale praksisser, som mennesker gør (2002). Law (1992) nævner, at det især er de materielle ting, der kan gøre et netværk bestående af mange forskellige aktører stabilt. De materielle objekter udøver indflydelse på praksisser og de forbindelser, der indgås, og derfor kan de have en særlig betydning for konstitueringen af et netværk.

Materielle ting kan få tildelt en normativ agens. Dette er blevet diskuteret i de senere år især i forbindelse med de digitale teknologier (Petersen, 2018). De digitale teknologiers normative kræfter er bl.a. tydelige på undervisningsområdet. De kan her have indflydelse på normerne omkring hvad der er den acceptable måde at undervise på. De kan således være med til at bestemme, hvorvidt det er i orden eller ej at få de studerende til at gennemføre en digital test eller gennemføre et digitalt læringsspil som en del af den specifikke praksis. De kan også indvirke på, hvorvidt det er i orden, at formidlingen af information til de studerende alene baseres på digitale teknologier, eller om det anses for bedre, at det foregår i kombination med face-to-face undervisning. Ved at indvirke på normerne er de digitale teknologier samtidig med til at skabe et materielt engagement, som er forankret i og muliggjort af de relationer, som netværket i øvrigt består af (Petersen, 2018). De digitale teknologier kan også tænkes at indvirke på, hvad der i bredere forstand, dvs. ikke kun i den specifikke praksis men i et netværk, opfattes som det normativt rigtige, og eventuelt være en del af nye translationer og dermed justeringer af en professionsforståelse.

Studier, der baserer sig på ANT, er som sagt interesseret i at beskrive empiriske processer, hvori aktører relateres til andre aktører og dermed hvordan relationer og netværk forskydes, når der indgås nye sammenhænge. Aktørerne selv findes i forskellige versioner afhængig af hvilke andre aktører de er relaterede til, og netværk udvikles netop gennem aktørernes foranderlige interaktioner (Gad & Jensen, 2007, s.95). Når ANT appliceres på professionsstudier er det derfor af interesse at se på, hvordan aktørerne der performer en profession, relaterer sig til aktører 'udenfor' som en del af det at vise, hvad der 'indenfor' er den 'rigtige' praksis.

I praksis skabes fænomenet bibliotekarprofessionen på multiple måder (Mol, 2002). Professionen skabes på en og samme gang af mange forskellige aktører omkring fx mange forskellige arbejdsområder, og mange af disse sub-netværk kan udmærket være umiddelbart uforenelige. John Law, en af teoretikerne fra aktør-netværksperspektivet, vil sige, at professionens praksisser ikke kun skaber én virkelighed men mange virkeligheder (Law, 2009). Det handler ikke kun om, at man kan have forskellige perspektiver på professionen, men det handler også om at gøre professionen på forskellig måde. I visse tilfælde eksisterer de forskellige udførelser af fænomenet side om side med hinanden uden problemer. I andre tilfælde kan de være i konflikt med hinanden og give en spænding mellem dem.

Som tidligere nævnt minder Abbott's tilgang til professionsbegrebet meget om aktør-netværks perspektivets forståelse (Abbott, 1988; 1998). På linje med ANT afviser Abbott at anvende en standardiseret model for, hvordan et erhverv kan blive en profession. Han ønsker i stedet for at fokusere på det arbejde, som erhvervet udfører. Det arbejde vil nemlig hele tiden være i forandring afhængig af fx hvilke eksterne alliancer, der i perioder har særlig indflydelse, hvilke nye vidensformidlende teknologier der dominerer på markedet, samt hvilke andre sociale og kulturelle kræfter der fx med kort varsel pludselig indvirker på arbejdsopgaverne (Abbott, 1998). Dette kunne man med ANT have kaldt aktører, der var i gang med at etablere nye netværk. Forskellen mellem ANT og Abbott er dog, at den sidste ikke tager den fulde konsekvens af aktør-begrebet. Han får ikke sine aktører kombineret med begreber som fx netværk og performativitet. I stedet er aktørerne i hans analyse henvist til at være forskellige typer af kontekster i forhold til det undersøgte erhvervs arbejdsopgaver. ANT er på sin side blevet karakteriseret som en materiel semiotik, hvor betydning dannes i praksis gennem opnåede relationers stabilisering (Law, 1999; 2009). Netop denne reference til hvordan betydning skabes udgør et aspekt, som Abbott ikke har med i sin tilgang. Professionsbegrebet bliver på den måde aldrig forklaret hos Abbott. Trods denne mangel må det erkendes, at hans analyse af bibliotekarerne som profession i 1980'erne og 1990'erne indeholder mange interessante empiriske observationer af den tids kampe og alliancer om bestemte typer af arbejdsopgaver, som fortsat har betydning i dag.

Styringsparadigmer der performer og ikke performer professioner

Flere samfundsanalytikere har påstået, at statens styringsmekanismer er centrale i en analyse af professioner (Brante, 2005; Dahl, 2005; Krejsler, 2006; Kristensen, 2014; Gulløv, 2017). I et aktør-netværks perspektiv vil statens politiske styringsparadigmer således være aktører i det netværk, der konstituerer en profession. Af denne grund skal styringsparadigmerne kort skitseres. I alt vil tre styringsparadigmer blive beskrevet, nemlig velfærdsstaten, new public management og new public governance. Under beskrivelsen af hvert paradigme trækkes centrale elementer frem med betydning for en profession set som et aktør-netværk.

I 1950'erne og 1960'erne udfyldte den offentlige sektor som en del af opbygningen af velfærdsstaten en central funktion som serviceinstansen for alle samfundets borgere. Man opbyggede de sociale institutioner parallelt med, at man oprettede uddannelser for den type af specialiseret arbejdskraft, man behøvede. Velfærdsstaten blev i høj grad udviklet som et bureaukratisk produktionssystem, og inden for dette havde professionerne deres egne afdelinger og institutioner, med afgrænsede opgavedefinitioner og et fagligt selvstyre (Schreiber, 2006). Styringsparadigmet på denne tid har efterfølgende fået benævnelsen *velfærdsstaten* (Brante, 2005; Harrits, et al., 2014). Mange professionsuddannelser, som vi kender i dag, blev etableret som selvstændige uddannelser i dette tidsrum. Uddannelserne var fra denne tid en central aktør i en mobilisering af et netværk som fx bibliotekarerne i konstitueringen af en profession.

I samme periode udvikledes også professionsteorier. Teorier kan også være aktører, men de behøver dog talsmænd for at kunne mestre en af translationsfaserne. Mange af teorierne på denne tid definerede professioner som sociale enheder, der var kendetegnet ved især syv elementer: Uddannelse, specialisering, autonomi i arbejdsudførelsen, et højt abstraktionsniveau, monopol på opgaven, udførelsen af et vidensbaseret fagligt skøn samt fastholdelsen af en række etiske værdier (Etzioni 1969; Goode, 1969; Hall, 1969; Parsons, 1951; Staugaard, 2017). Alle syv elementer er både dengang og fortsat i dag brugt som argumenter for bedre arbejdsforhold og dermed redskaber i mobiliseringsfaser.

I 1980'erne afløses velfærdsstaten som styringsparadigme af et nyt styringsparadigme benævnt som *new public management*. Hvor man tidligere havde fokus på velfærdsproblemer, der krævede en faglig løsning og dermed en vurdering fra medlemmer fra den pågældende profession, blev velfærdsstaten i sig selv problemet, der nu behøvede en løsning (Jensen & Krogstrup, 2017). Konkurrencen mellem de offentlige institutioner indbyrdes blev central. Man foretog derfor sammenligninger af udgifter, trivsel, fravær m.m. på tværs af institutionerne ('benchmarking'). Man åbnede samtidig op for større valgfrihed for brugerne og borgere, der nu i højere grad blev set som kunder, der kunne vælge mellem offentlige tilbud. Jensen & Krogstrup beskriver, hvordan de professionelle tidligere havde været vant til, at deres professionelle uddannelse gav dem argumentet for autonomien til at vurdere og definere de offentlige ydelser inden for en afsat økonomisk ramme. Dette blev nu ændret til, at man på centralt statsligt niveau definerede kriterierne for de forventede præstationer og resultater (Jensen & Krogstrup, 2017, s. 35-37).

Gulløv (2017) beskriver, hvordan der i denne periode fandtes en forventning om, at professionerne gradvis ville blive overflødiggjort og erstattet af jobfunktioner, som byggede på specifikke job- og funktionsbeskrivelser (Gulløv, 2017; Harrits, et al., 2014). I denne forandringsproces blev tværprofessionalitet et vigtigt tema. Gulløv (2017) beskriver endvidere, at man i uddannelsessektoren i starten af 2000-tallet på ministerielt niveau arbejdede med at indføre tværprofessionelt samarbejde som fagligt mål i uddannelserne. Tværprofessionelt samarbejde syntes dermed at være blevet en ny aktør, der satte elementer som autonomi og monopol over styr og dermed svækkede professionernes tidligere erhvervede position.

Tværprofessionelt samarbejde fik dog ikke altid de bedste betingelser. Tværprofessionelle projekters ideer og forslag kan let komme til at stå i modsætning til de samtidige måle- og afrapporteringskrav. Gulløv giver et eksempel, hvor han i et studie af tværprofessionalitet i arbejdet med børns trivsel oplevede, at et øget udgiftsniveau lukkede et samarbejde mellem professioner, som ellers havde fundet et påvist velkvalificeret, dvs. tværfagligt, løsningsforslag på nogle sociale problemer (Gulløv, 2017). Tværprofessionalitet synes at være tilknyttet paradigmet kun for så vidt som det kan understøtte de økonomiske krav.

I samme periode blev der formuleret nye begreber for, hvad en profession er. I 2004 oversætter Hjort (2004) velfærdsstatens professioner til 'relationsprofessioner' og ønsker hermed den professionelles relation til brugerne fremhævet. I 2010 understreger den engelske sociolog Edwards igen det relationelle aspekt ved at definere den professionelle som den, der besidder både en ekspertviden og en relationel agens. Nye professionsforståelser viser her interesse for at mobilisere professionsnetværk (Edwards, 2010; Hjort (2004); Højbjerg, 2016; Krejler, 2006).

Ifølge Jensen & Krogstrup (2017) ser vi i dag spor af et tredje styringsparadigme, *new public governance*. Forfatterne er dog lidt i tvivl om, hvorvidt ideerne om dette styringsparadigme reelt er omsat til praksis. Et centralt element i paradigmet synes dog at have fået stor udbredelse, nemlig samskabelse. Der synes at være tale om en ide, der er bredt rammesættende for en måde at arbejde på. Det kan handle om et netværk lige fra partnerskaber mellem offentlige og interesseorganisationer til fx et samarbejde mellem borgere, lokalsamfund og offentlige organisationer (Krogstrup, 2017, s.10f.). Styringsparadigmet lægger vægten på, at magten spredes på en sådan måde, at civilsamfundet (frivillige organisationer, NGO'ere, interessegrupper, etc.) bliver inddraget i fx hørings- og forhandlingsprocesser. Hvor professionerne skulle øge kvaliteten af den offentlige sektors løsninger under velfærdsstaten, skal civilsamfundet nu bidrage hertil.

Jensen & Krogstrup (2017) skriver, at formålet med samskabelsen er i samarbejde med brugeren at skabe lokale løsninger på komplekse problemer gennem udvikling af processer som menneskeligt engagement og samarbejde som kilde. Samskabelse kommer dermed til at signalere en tendentiell ændring af new public management og dens regulering og styring af arbejdsprocesser. Projekter med samskabelse møder dog i dag fortsat modstand fra new public management paradigmet. Indgåede kontrakter om mål, succeskriterier og funktionsbeskrivelser repræsenterer en modstridende logik til den styringsorientering, som et samskabelsesprojekt kan have (Jensen & Krogstrup, 2017).

Samskabelse forudsætter nye medarbejdroller. Ansvarsfordelingen i forhold til brugerne bliver anderledes end den hidtil har været. Andersen & Espersen (2017) beskriver den professionelle arbejde med samskabelse på følgende måde:

At rette sig udad mod borgere og samarbejdspartnere rummer en dobbelt bevægelse: at lytte, sætte sig selv til side, lade sig inspirere og blive klogere af andres bidrag – og samtidig mobilisere, motivere, netværkslede, angive retning og facilitere forbindelser mellem aktører og borgergrupper. Den dobbelte bevægelse rummer såvel en passiv som en aktiv rettet (Andersen & Espersen, 2017, s.143).

Andersen & Espersen (2017) skriver, at vi er gået fra monoprofessionelle velfærdsorganisationer til hybride samarbejdsformer med flere aktører. Nu er det samproduktion og delt ansvar, der tæller, dvs de professionelle er gået "fra at 'arbejde-for' til at 'arbejde-med'" (Andersen & Espersen, 2017, s.144). De professionelle behøver derfor viden om både samarbejde og videndeling. Igen er det relationelle aspekt tydeligt fremhævet i beskrivelsen af det professionelle arbejde, mens ekspertviden som element dog ikke længere bliver nævnt.

I det følgende afsnit vil det blive diskuteret hvordan profession, tværprofessionelt samarbejde og samskabelse kommer til udtryk i det indsamlede empiriske materiale, som vel at mærke kun fokuserer på et specifikt arbejdsområde, nemlig brugerundervisning og -vejledning i uddannelsesbiblioteker.

Tværprofessionelt samarbejde og samskabelse

Den indsamlede empiri om det specifikke arbejdsområde tilhører tiden i dag, hvor new public management eksisterer som styringsparadigme og hvor samskabelsesprojekter samtidigt er begyndt at sætte sig spor. Som beskrevet i afsnittet om bibliotekarernes brugerundervisning og -vejledning er dette et arbejdsområde, som har været et resultat af forskydninger i bibliotekarers arbejdsopgaver. Måske er der i dag relationer til nye aktører, som indebærer, at arbejdsopgaverne igen er ved at forskyde sig?

Tværprofessionelt samarbejde har gennem det sidste tiår været et tema, der har fyldt rigtig meget for bibliotekarerne, der har arbejdet inden for det specifikke arbejdsområde. I de tre projekter, som empirien er bygget op omkring, har man flere gange haft som mål at udvikle et samarbejde med uddannelsesinstitutionernes undervisere. På den ene side har bibliotekarerne oplevet brugerundervisning og -vejledning i informationssøgning som en central del af bibliotekarernes arbejdsopgave. På den anden side har man også ønsket at samarbejde med uddannelsesinstitutionernes undervisere i udførelsen af opgaven.

Analyser af empirien (Schreiber, 2016; 2017) viser, hvordan bibliotekarerne i talen om at udvikle biblioteksundervisningen for de studerende netop ønsker at gøre det i samarbejde med fagenes undervisere. Bibliotekarerne har således selv argumenteret for relevansen af et sådant tværprofessionelt samarbejde. Interviewmaterialet viser, at de vil i kontakt med underviserne, fordi de bl.a. gerne vil integrere deres information til de studerende om fx informationssøgning i underviserens kurser og derfor også på underviserens digitale platform for det pågældende kursus. Følgende citat er et uddrag af en samtale om, hvordan bibliotekaren har taget kontakt med underviserne (B står for bibliotekar):

B1: Vi har jo været inde og skimme hver eneste modul og se hvad er det de skal, hov her er noget der lugter af litteratursøgning. Der går vi ind og forhandler behårdt med dem [underviserne]: Jeg kan se der og der, der skal de [studerende] kunne det og det. Kunne det ikke kobles med at vi laver det og det? (Juni, 2015).

Når kontakten først er etableret, så har bibliotekarerne til tider aftalt møder med underviserne bl.a. for netop at integrere bibliotekarens undervisningsmateriale i uddannelsernes egen kursusafvikling. Det videre forløb beskrives fx i følgende ordudveksling (B står for bibliotekar og I for interviewer):

B2: Vi er jo kommet med nogle bud, nogle ideer, og så har vi jo holdt møder med de [underviserne], der sidder og er ansvarlig for det modul og har faget sidenhen. Vi tænker sådan og sådan. Og så er det sådan nogle gange – det er jo utrolig afhængig af kemi og interesse fra deres side, eller mangel på samme, og tid – at vi er kommet lidt for tidligt eller for sent i gang.

I: Har en god kontakt til underviserne?

B2: Ja, det har vi. (Januar, 2015).

Som vist i eksemplet kan samarbejdet med underviserne være beskrevet som positivt. Kontakten kan være oplevet som god. Samarbejdet med underviserne har dog også nogle gange været udfordrende for bibliotekarerne, som antydet i det næste citat:

B3: Der har de [underviserne] så også glemt os lidt nogle gange. Vi har kæmpet meget hårdt i starten på at sige 'husk os, husk os'. Det er de så blevet rigtig gode til., nogen af dem. Andre – der er det stadigvæk sådan lidt, at vi får for sent at vide, at nu skal vi så aflevere opgaven på mandag. Nå, okay. Det havde været rart at vide lidt tidligere (Januar, 2015).

Det nævnte eksempel viser en udfordring i samarbejdet. Hvis bibliotekarerne vil have undervisningen integreret i underviserens kursus og dermed på kurssets digitale platform, så oplever de ofte at være nødsaget til at acceptere de regler og procedurer, som den pågældende underviser udstikker. De er meget opmærksomme på, hvad underviseren mener, der er behov for blandt de studerende med hensyn til den hjælp biblioteket kan give. De har også selv nogle meninger om, hvad der kunne være godt, men det er ikke altid underviseren synes deres forslag er en god ide. De beskriver, at de ofte af samme grund tilpasser sig underviserens direktiver. De ser sig som forskellige fra underviseren, og underviseren kan begrænse deres færden, men de anser samtidig, at et samarbejde med underviseren kan styrke bibliotekarens arbejde. Det følgende citat antyder dette:

B4: Det der er svært for vores kolleger, det er hvis man har et lærerkollegium, der synes, at det her [undervisning i informationssøgning] skal man ikke bruge ret mange timer på, og det er i hvert fald ikke noget, der skal ind i opgaverne, hvad kan man så egentlig bruge det til, altså. Fordi jeg er nok også kommet dertil, at det er jo ikke nok, at det er vores ambition, at de studerende skal det her. Så flytter vi ingenting. Så kommer vi bare til at rulle sten op ad bakken. Det er kun i det øjeblik, at der står nogle lærere og siger 'De kan altså ikke komme igennem den her opgave, hvis der ikke foreligger det her stykke arbejde i søgning'. Så giver det mening for alle, at vi kommer på banen og lærer dem at gøre det ordentlig (Juni, 2015).

En central del af det tværprofessionelle samarbejde har også været at vise den anden part, hvilke kompetencer og hvilken viden man besidder. Når det gælder brugen af digitale teknologier eller fx e-læringsteknologier, så har bibliotekarere oplevet, at de bidrager med noget, som underviserne ikke mestrer, men som de meget gerne vil vide noget om. I empirimaterialet er der eksempler på, at bibliotekarere har vist underviserne, hvordan man kan anvende digitale teknologier i en undervisning. Bibliotekarerne har eksemplificeret det ved bl.a. at anvende e-lærings teknologier på deres eget kursusmateriale. I en erfaringsopsamling fra et af projekterne siger en af bibliotekarerne i den forbindelse følgende:

B5: Jeg har den erfaring, at når vi har noget at levere – Jeg kan mærke på underviserne at de får et større behov, fordi de kan se, at de studerende er dårlige klædt på. De år jeg har arbejdet med det, da kan jeg se en meget større interesse fra undervisernes side, og den bliver jo ikke mindre, når man kan levere noget, hvor de tænker, det er ikke bare et fladt stykke papir (Maj, 2015).

En anden bibliotekar fortæller om en lignende episode og siger videre:

B6: Da vi præsenterede denne her ide, at vi ville lave noget, hvor vi har de her e-læringsobjekter, altså han [underviseren] blev meget begejstret. De ved ikke nødvendigvis hvad de [e-læringsobjekterne] kan, men det er bare sådan her: 'Kan man det? Det vil jeg gerne have'. (Juni, 2015).

Eksemplerne viser, hvordan bibliotekarerne i et tværprofessionelt samarbejde har anvendt sig af ikke kun en relationskompetence men også af digitale teknologier for at skabe kontakten til underviserne. De sidste citater om bemestringen af e-læringsteknologier viser, hvordan en ekspertviden om disse teknologier kan være en vigtig aktør i at skabe kontakten. Det tværprofessionelle samarbejde har dermed skabt en forbindelse mellem de to aktører, som er grundet på en anden type af viden end den bibliotekarerne hidtil har baseret sig på.

Bibliotekarerne har også arbejdet på at udvikle et samarbejde med de studerende på uddannelserne. Et af projekterne fra empirien handler netop om de studerende som medproducenter af brugerundervisning. Det er DEFF projektet 'Co-creation: Studerende som medproducenter i udviklingen af bibliotekernes digitale læringsprodukter' fra 2017-2019 (Bibliotekernes projektbank, 2018). Her kan man tale om samskabelse, idet de studerende blev set som brugere, der skulle deltage i en udvikling af undervisningen ved brug af digitale teknologier. Gennem et fælles engagement skulle de to parter finde frem til løsningsmodeller, der kunne indfri begges interesser og behov. I overensstemmelse med det som Andersen & Espersen (2017) var inde på, så viser materialet, at flere af de involverede bibliotekarer i dette projekt oplevede en dobbelt bevægelse i form af både at skulle lytte til de studerende, men også i løbet af samskabelsesprocessen at skulle foreslå retning for projektet. Bibliotekarerne fortæller, hvordan deres viden blev udfordret, og at de på samme tid skulle bidrage med denne rettet. En bibliotekar beskriver samskabelsesprocessen på følgende måde:

B6: "Det kræver en meget vedholdende indsats. Og måske at man meget er til stede ude hvor de er" (April, 2018).

En anden opsummerer sine erfaringer fra processen på denne måde:

B7: "Vi har virkelig brug for at vi lytter til dem når de melder ind. Og de melder jo ind, det ved vi. Men at man så lige lytter efter en ekstra gang. Det er der vi kan gribe dem. Det er jo også en lære som man kan formidle videre" (April, 2018).

Igen har bibliotekarerne gjort brug af en relationskompetence. Det empiriske materiale viser, at bibliotekarerne har erfaret, hvor vigtigt det er, at de kan vurdere, hvordan man skal agere over for de studerende i løbet af en samskabelsesproces. Samtidig er bibliotekarernes viden blevet udfordret. En af bibliotekarerne fortalte, hvordan han troede, han vidste hvordan man skulle undervise, men efter samarbejdet med de studerende må han erkende, at det kan gøres på helt andre måder. Andre blev udfordret med hensyn til viden om specifikke emner, som de ikke hidtil havde beskæftiget sig med. Projektet, der blev gennemført med deltagelse af otte danske uddannelsesbiblioteker, indebar således forslag om relationer mellem de to aktører, som involverede andre typer af viden end den bibliotekarerne hidtil havde baseret sig på.

Professionen 'gøres'

Hvis man vil forstå bibliotekarprofessionen i et aktør-netværks perspektiv skal man ikke studere professionen isoleret. Med dette perspektiv er man som sagt ikke interesseret i afgrænsede entiteter som sådan, men derimod i alle de forbindelser, der gøres. Derfor er bibliotekarernes relationer til andre, fx andre faggrupper, af stor interesse og derfor også deres deltagelse og erfaringer fra tværprofessionelt samarbejde og samskabelsesprojekter, som det er beskrevet ovenfor.

Beskrivelsen af bibliotekarernes relation til de andre, som fx underviserne, viser, hvordan de to aktører blander sig med hinanden, men de får på samme tid herved styrket deres respektive selv. Ved at gøre sig forskellig fra de andre, kan ens egen praksis blive legitimeret på baggrund af egne kriterier og dermed aktiveret som

professionsunderbyggende i en slags inddragelsesfase (Ren & Petersen, 2013). Mulighederne for at referere til den anden, men også for at afvise den anden bliver en slags implicit strategi gennem hvilken man i professionsøjemed virker både inkluderende i forhold til sig selv og ekskluderende i forhold til den anden (Glintborg m.fl., 2018). Det udelukker dog ikke, at både bibliotekarerne og underviserne gennem fx det konkrete tværprofessionelle samarbejde og dermed gennem ændringer af de involverede professioners netværk også får justeret og ændret på forståelsen af respektive professioner. På den måde kan man sige, at grænserne for hvad der er professionen, og hvad der ikke er, hele tiden vil være uklare og i gang med at ændre sig.

Når bibliotekarerne i et samarbejde med ansatte i uddannelserne viser, at de også mestrer nye teknologibårne kompetencer, så bliver den 'rigtige' bibliotekariske praksis både bekræftet og problematiseret. I eksemplet viste bibliotekarerne, at de kunne udvikle brugerundervisning ved anvendelse af e-læringsredskaber, og dermed viste de den anden faggruppe, at de kunne leve op til aktuelle krav om brug af digitale teknologier. Herved fik de bekræftet deres egen faggruppes vigtighed, men det foregik på et andet fagligt grundlag, end det tidligere ville have været sket. I bekræftelsesprocessen var der således tendens til, at bibliotekarens arbejdsopgave og dermed en del af professionen som et netværk var i gang med at ændre sig.

Den praksis, som de digitale teknologier skubber bibliotekaren over i, viser en praksis, der ikke alene tilhører fx mediepædagogiske fagprofessionelle, dvs. ikke nødvendigvis tilhører nogle bestemte. Der foregår på denne måde forhandlinger imellem faggrupperne ikke kun i verbale udsagn, men også i selve handlingerne, dvs. i det der gøres. Selve handlingerne kan således på længere sigt være med til at forme netværket.

Et af projekterne fra empirien handler som nævnt om e-læring i brugerundervisningen og -vejledningen i uddannelsesbiblioteker (Schreiber, 2016). Det er DEFF projektet 'E-læring, informationskompetence og biblioteksservices' fra 2014-2016. En af intentionerne med det projekt var, at de involverede biblioteker skulle erhverve sig en viden om brugen af digitale teknologier i undervisning og vejledning. I den forbindelse blev der igangsat kompetenceudviklingsundervisning og workshops, hvor man konkret på respektive biblioteker og ved fælles arrangementer udforskede anvendelsen af e-læringsteknologierne i den specifikke situation. Denne praksisopplæring i brug af teknologierne afstedkom en udvikling af flere digitale læringsprodukter. Der var tale om brug af digitale quizzer, gamification, videoer i form af fx digitale vejledninger, rubrics, e-tivities, MOOC, webinar, m.m. (Schreiber, 2016). Projektet satte på den måde e-læringsteknologier ind som en aktør for udvikling af brugerundervisningen (Schreiber, 2017). Denne aktørstatus blev understøttet af, at man generelt i uddannelsessektoren igennem de senere år har afprøvet digitale teknologier til brug i undervisningen. De digitale teknologier synes på den måde at kunne blive en central aktør i de pågældende bibliotekarens professionsnetværk.

Som vist med eksemplerne fra materialet så formår de digitale teknologier både at bekræfte den 'rigtige' professionspraksis men samtidig også stille spørgsmålstegn ved den. De digitale teknologier kan som tidligere nævnt på linje med andre materielle aktører have en normativ agens på den måde, at de kan være med til at bestemme, hvilken undervisningsform der synes mere rigtig end en anden. Er det mere rigtigt at bruge digitale quizzer end mundtlige samtaler med eleverne? Er gamification det rigtige at tilføre undervisning for at de studerendes læringsproces kan forbedres? Eller er brugen af digitale teknologier mere rigtig at effektivisere en undervisning med, så den kan nå de mange studerende? De beskrevne e-læringsteknologier kan mobilisere et bestemt engagement, der kan blive afgørende for, hvordan et konstitueret netværk kommer til at se ud.

Udfaldet af brugen af digitale teknologier kan uden tvivl være mange. Eksemplerne antyder, at denne aktør også bærer på muligheden for at skubbe til de arbejdsopgaver, som bibliotekarerne tager på sig. Produktionen af e-læringsprodukter til brug i undervisningen kan således blive en central opgave for bibliotekarerne til både at udvikle men også at effektivisere den undervisning, som bibliotekerne i dag påtager sig. Andre opgaver vil da eventuelt blive nedtonet og en forskydning i arbejdsopgaver kan blive tydelig.

I de beskrevne eksempler om det tværprofessionelle samarbejde og samskabelse indtog bibliotekarerne flere roller. De tilpassede sig, men var også var kritiske og ikke mindst fornyende. Rollerne viste således et større spekter af måder at forholde sig på. Rollerne er på den måde med til at forme men bliver også selv formet af den igangværende netværksetablering.

Hvilken betydning har styringsparadigmet new public management i denne sammenhæng? Gulløv (2017) gav som nævnt oven for et eksempel på, hvordan et tværprofessionelt samarbejde kommer til kort i forhold til definerede præstationskrav og eksisterende økonomiske direktiver. På samme måde viser interviewmaterialet, at et opnået tværprofessionelt samarbejde eller samskabelse i et konkret projekt også for bibliotekarerne kan være en engangsforestilling, fordi der – når driftssituationen vender tilbage – kan vise sig ikke at være ressourcer til at fortsætte samarbejdet. E-lærings faciliteter, der har vist sig gode i læringsmæssig henseende, er måske for dyre at anvende i den daglige drift, hvor rigtig mange studerende gerne skulle nås af biblioteket. Samarbejdets resultater er dermed ikke altid prioriteret i samme omfang som en opnået forbedring på andre og måske mere instrumentelle konkurrenceparametre. Et tværprofessionelt samarbejde eller samskabelse, som skulle være en central del af erstatningen af professionens autonome viden, får dermed ikke altid det råderum, som det kunne behøve.

Hvis man ser på det nævnte projekt fra periode 2014-2016 om udvikling af e-læring i brugerundervisningen, så er nogle af de udviklede ideer og produkter siden blevet implementeret i den daglige drift på bibliotekerne. De typer af digitale produktioner, der har vist sig mere omkostningstunge, synes dog ikke at være blevet gentaget. Barrieren for dette er sandsynligvis af ressourcemæssig art. Det nævnte angår fx de e-læringsteknologier, der forudsætter en interaktivitet mellem fx bibliotekarer, undervisere og studerende over længere tidsperioder. At fuldføre den type produktioner, så de kan omsættes til daglig drift, vil trække så meget på personaleressourcerne, så andre opgaver ikke kan udføres. Dog er der undtagelser. Produktion og brug af videoer synes nemlig derimod at være blevet et fast inventar i brugerundervisning og -vejledning i dag. Videoerne præsenterer information til de mange modtagere og indfrier dermed de økonomiske krav om øget effektivitet og om at nå så mange brugere som muligt ved en og samme serviceaktivitet. På dette område viser sig således betydningen af effektivitetsberegninger fra new public management-aktøren. I stedet for at sige, at e-læringsteknologierne generelt er en aktør i konstitueringen af et netværk, så kan man sige, at videoer er blevet en central aktør i netværket.

En øget produktion af videoer kendetegner derfor brugerundervisning og -vejledning som arbejdsområde i disse år. Der formuleres således et stort behov for produktion men også vedligeholdelse af videoer. Det er måske lige præcis med denne arbejdsopgave, at en forskydning som følge af brugen af digitale teknologier vil ske i området for brugerundervisning og -vejledning. Her bliver det dog vigtigt, at bibliotekarerne fastholder den type af kritiske og fornyende roller, som blev beskrevet i eksemplerne ovenfor, så den nye arbejdsopgave ikke alene får karakter af at være en producerende rolle for effektivitetens skyld.

Konklusion

Bibliotekarerne performs som profession, men vel at mærke på multiple måder. Praksisserne rundt om i de forskellige arbejdsområder er forskellige og kan være mere eller mindre samstemmende. Relationerne, der dannes med mange forskellige aktører, er ligeledes meget varierende. Et professionsnetværk er derfor hvert minut fyldt med mange sub-netværk og disses indbyrdes mere eller mindre tydelige forbindelser.

De beskrevne processer sker ikke uafhængigt af de gældende styringsparadigmer. Velfærdsstaten er afløst af new public management, og derfor er der ikke en profession, der hviler på sin autonomi, specialisering, etik, m.m. New public management har været en aktør, der blandede sig i de heterogene netværk, der i tidligere årtier muliggjorde autonomien. I stedet skabtes netværk, hvor tværprofessionelle samarbejde fremhævedes, men dog uden at være det, der nødvendigvis blev prioriteret mest, og som derfor har betydet, at både den professionelle autonomi og det tværprofessionelle samarbejde har haft svære vilkår. New public governance synes at have sat

sine spor som styringsparadigme, i det mindste ved igangsættelsen af samskabelsesprojekter, men igen synes det ikke at foregå uden det andet paradigmes fortsatte indblanding.

Bibliotekarerne eksisterer som profession i form af multiple netværk, men hvor respektive netværk sandsynligvis har forskellig styrke, dvs. agens, på forskellige tidspunkter. Hvert netværk kan dog tænkes at intervenere i andre med jævne mellemrum. Hvert netværk har ikke kun aktører fra bibliotekarernes selv men mange andre aktører som fx teknologier, institutioner, bygninger, ministerier, faggrupper, brugersegmenter m.m. Denne artikel har som nævnt ikke haft målet at ville opspore professionens netværk som sådan, så agensspørgsmålet er ikke muligt at svare på. Man kan dog anvende Latours begreb om de delvist eksisterende fænomener (Andersen et al., 2015). Latour taler hellere om fænomeners delvise eksistens, end at man black boxer fænomenet og lader det være en given størrelse. Fænomener er delvise og multiple i den mening, at de får deres form som netværksfænomener gennem de mange forskellige praksisser, som de selv er en del af. Ud fra et aktør-netværks perspektiv besidder sådanne fænomener ikke i sig selv nogen essentielle egenskaber. Omvendt skabes de af aktørerne og er blandet ind i de daglige praksisser.

Denne artikels intention var med udgangspunkt i et aktør-netværks-perspektiv at beskrive og diskutere hvordan aktører i forhold til et bestemt bibliotekarisk arbejdsområde skaber, ændrer og vedligeholder forbindelser til andre aktører og dermed er med til at konstituere et netværk i form af bibliotekarernes profession. Det bibliotekariske arbejdsområde, som har været inddraget, er brugerundervisning og -vejledning, som det foregår i uddannelsesbiblioteker i dag. I afsnittene 'Tværprofessionelt samarbejde og samskabelse' og 'Professionen gøres' er det blevet vist, hvordan de involverede bibliotekarer både skaber og vedligeholder forbindelser til underviserne som faggruppe og til de studerende som en brugergruppe. I begge tilfælde afprøves flere roller, som især er karakteriseret ved en relationel kompetence, mens den fagspecifikke kompetence er mindre tydelig heri og synes generelt at have dårlige betingelser. Det empiriske materiale viser, hvordan de digitale teknologier i form af bl.a. e-lærings teknologier som en aktør blander sig i netværket. Forbindelserne til disse teknologier får betydning for relationerne til den anden faggruppe, til de studerende og til bibliotekarernes selv. Især synes en ny arbejdsopgave i form af at producere og vedligeholde videoer at vinde fodfæste. I denne proces blander sig også styringsparadigmet new public management som aktør i form af økonomiske direktiver og definerede målkrav. Forbindelserne til teknologien skal tilpasses de instrumentelle hensyn, som dette paradigme sætter for den daglige drift i biblioteket som institution.

Hverken styringsparadigmer eller andre aktører som fx de digitale teknologier kan dog alene forklare, hvordan professionen gøres. Der er på den måde ikke tale om nogen determinisme. Ved et nærmere opsporingsarbejde vil der derimod endnu tydeligere, end det har været muligt at vise i denne artikel, afsløre sig multiple måder, hvorpå professionen gøres.

Referencer

Abbott, A. (1988). *The system of professions. An essay on the division of expert labor*. Chicago: The University of Chicago Press.

Abbott, A. (1998). Professionalism and the future of librarianship. *Library Trends*, 46(3), 430-443.

Alexandersson, M. & Limberg, L. (2012). Changing conditions for information use and learning in Swedish schools. A synthesis of research. *HUMAN IT*, 11(2), 131-154.

Andersen, L.B. (2013). *A travelogue of 100 laptops: Investigating Development, Actor-Network Theory and One Laptop per Child*. PhD-thesis. Department of Aesthetics and Communication. Aarhus: Aarhus University. <http://laptopstudy.net/andersen-100laptops.pdf> (Tilgængelig 7.december, 2018).

Andersen, L.B.; Danholt, P.; Halskov, K.; Hansen, N.B. & Lauritzen, P. (2015). Participation as a matter of concern in participatory design. *CoDesign*, 11(3-4), 250-261.

Andersen, L.L. & Espersen, H.H. (2017). Bibliotekers arbejde med samproduktion og samskabelse. I: C Laskie (Red.), *Biblioteksdidaktik*, (s. 127-155). København: Hans Reitzels Forlag.

Bibliotekernes projektbank (2018). Co-creation: Studerende som medproducenter i udviklingen af bibliotekernes digitale læringsprodukter. DEFF projekt, Slots- og Kulturstyrelsen. <http://projektbank.dk/co-creation-studerende-som-medproducenter-i-udviklingen-af-bibliotekernes-laeringsprodukter> (Tilgængelig 7.december, 2018).

Brante, T. (2005). Staten og professionerne. I: T.R Eriksen & A.M Jørgensen (Red.), *Professionsidentitet i forandring*, (s. 16-35). København: Akademisk Forlag.

Brorsson, L. (2017). *Identiteter i upplösning? En kvalitativ innehållsanalys av platsannonser riktade till bibliotekarier*. Kandidatuppsats. Växjö: Linnéuniversitetet. <http://lnu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1109853/FULLTEXT01.pdf> (Tilgængelig 7.december, 2018)

Callon, M. (1986). Some elements of a sociology of translation: domestication of the scallops and the fishermen of St Brieuc Bay. I: J. Law (Red.), *Power, action and belief. A new sociology of knowledge?* (s.196-233). London: Routledge & Kegan Paul.

Cox, A.M. & Corral, S. (2013). Evolving academic library specialties. *Journal of the American Society for Information Science and technology*, 64(8), 1542-1542.

Dahl, H.M. (2005). Fra en klassisk til en (post?) moderne opfattelse af professioner? I: T.R. Eriksen & A.M Jørgensen (Red.), *Professionsidentitet i forandring* (s. 36-57). København: Akademisk Forlag.

Edwards, A. (2010). Being a professional. I: A. Edwards (Red.), *Being an expert professional practitioner: The relational turn in expertise* (s.99-115). Dordrecht: Springer.

Erdmann, C. (2015). Data Scientist training for librarians. I: A. Holl; S. Lesteven; D. Dietrich & A. Gasperini (Red.), *Library and Information Services in Astronomy VII: Open Science at the Frontiers of Librarianship* Vol.492 (s. 31-37). Neapel: ASP Conference Series.

Etzioni, A. (Red.) (1969). *The semi-professions and their organizations*. New York: The Free Press.

Francke, H.; Sundin, O. & Limberg, L. (2011). Debating credibility: the shaping of information literacies in upper secondary school. *Journal of Documentation*, 67(4), 675-694.

- Gad, C. & Jensen, C.B. (2007). Post-ANT. I: C.B. Jensen; P. Lauritsen & F. Olesen (Red.), *Introduktion til STS. Science, technology, society* (s. 93-118). København: Hans Reitzels Forlag.
- Glintborg, C.; Hedegaard-Sørensen, L. & Kirkebæk, B. (2018). *Professionelle blikke på den anden. – Når fortællinger forandrer identiteter*. Frederiksberg: Frydelund Academic.
- Goode, W.J. (1969). The theoretical limits of professionalization. I: A. Etzioni (Red.), *The semi-professions and their organizations* (s. 266-313). New York: The Free Press.
- Gulløv, J.M. (2017). Tværprofessionelt samarbejde mellem autonomi og styring. *Tidsskrift for Professionsstudier*, 13 (25), 6-13.
- Hall, R.C. (1969). *Occupations and the social structure*. Prentice Hall, Inc. New Jersey: Englewood Hills.
- Hansson, J. (2010). *Libraries and identity. The role of institutional self-image and identity in the emergence of new types of libraries*. Oxford: Chandos Publishing.
- Harrits, G.S.; Johansen, M.B.; Kristensen, J.E.; Larsen, L.T. & Olesen, S.G. (Red.) (2014). *Professioner under pres. Status, viden og styring*. Aarhus: ViaSysteme.
- Hjort, K. (Red.) (2004). *De professionelle – forskning i professioner og professionsuddannelser*. Roskilde: Roskilde Universitets Forlag.
- Hyldegaard, J.; Lund, H.; Moring, C.; Pors, N.O. & Schreiber, T. (2011). *Studerende, læring og webtutorials: En analyse af 3 norske læringsystemer*. København: Københavns universitet. http://static-curis.ku.dk/portal/files/47072681/Studerende_l_ring_og_webtutorials.pdf (Tilgængelig 7.december, 2018)
- Højbjerg, K. (2016). A profession perspective on techno-anthropological identity. I: T. Børsen & L. Botin (Red.). *What is techno-anthropology?* (s.191-206). Aalborg: Aalborg University Press.
- Jensen, J.B. & Krogstrup, H.K. (2017). Fra new public management til new public governance. I: H.K. Krogstrup (Red.), *Samskabelse og capacity building i den offentlige sektor* (s. 33-56). København: Hans Reitzels Forlag.
- Jochumsen, H. (2017). Biblioteket gennem 100 år – indhold, rammer og relationer. I: C. Laskie (Red.), *Biblioteksdidaktik* (s. 17-48). København: Hans Reitzels Forlag.
- Järvinen, M. & Mik-Meyer, N. (Red.) (2012). *At skabe en professionel. Ansvar og autonomi i velfærdsstaten* (s. 13-28). København: Hans Reitzels Forlag.
- Knorr Cetina, K. (2001). Objectual practice. In T. R. Schatzki, K. Knorr Cetina, & E. von Savigny (Red.), *The practice turn in contemporary theory* (s. 175-188). London: Routledge.
- Krejsler, J. (2006). Professionel eller kompetencenomade. Hvordan tale meningsfuldt om professionel udvikling? *Nordisk Pedagogik*, 26(4), 298-308.
- Kristensen, J.E. (2014). Velfærdsprofessionerne i konkurrencestaten – i lyset af velfærdspolitikens omkalfatring. I: G.S Harrits; M.B. Johansen; J.E Kristensen; L.T. Larsen & S.G. Olesen (Red.), *Professioner under pres. Status, viden og styring* (s. 165-188). Aarhus: ViaSysteme.
- Krogstrup, H.K. (2017). *Samskabelse og capacity building i den offentlige sektor*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Latour, B. (1987). *Science in action. How to follow scientists and engineers through society*. Cambridge Mass: Harvard University Press.

- Latour, B. (2008). *En ny sociologi for et nyt samfund*. København: Akademisk Forlag.
- Law, J. (1992). Notes on the theory of actor-network: Ordering, strategy, and heterogeneity. *Systems practice*, 5(4), 379-393.
- Law, J. (1999). After ANT: complexity, naming and topology. I: J. Law & J. Hassard (Red.), *Actor network theory and after* (s. 1-15). Oxford: Blackwell Publishing.
- Law, J. (2009). Actor network theory and material semiotics. I: B.S. Turner (Red.), *The new Blackwell Companion to social theory* (s. 141-158). Oxford: Blackwell Publishing.
- Limberg, L. & Folkesson, L. (2006). *Undervisning i informationssökning. Slutrapport från projektet informationssökning, didaktik och lärande (IDOL)*. Göteborg: Valfrid.
- Mol, A. (2002). *The body multiple: Ontology in medical practice*. Durham: Duke University Press.
- Parsons, T. (1951). *The social system*. New York: The Free Press.
- Petersen, M.K. (2018). "Rapid prototyping". Hvad kan mennesker og ting sammen? I: Martinussen, M. & Larsen, K. (Red.), *Materialitet og læring*. København: Hans Reitzels Forlag
- Rasmussen, C.H. (2016). *Formidlingsstrategier. En grundbog om kultursinstitutioners formidling*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Reckwitz, A. (2002). The status of the 'material' in theories of culture: From 'social structure' to 'artefacts'. *Journal of the Theory of Social Behaviour*, 32(2), 195-217.
- Ren, C. & Petersen, M.K. (2013). The study of culture at the intersection of actor-network theory and ethnology. *Ethnologia Europaea*, 43(1), 98-111.
- Schreiber, T. (2006). Bibliotekarprofessionen siden 1960'erne. I: T. Schreiber & H. Elbeshausen (Red.), *Bibliotekarerne. En profession i et felt af viden, kommunikation og teknologi* (s. 15-46). Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Schreiber, T. (2012). Vidensmedier som kommunikative handlinger – om webbaserede tutorials' retoriske organisering og konsekvenser. I: H.J. Nielsen; H. Høyrup & H.D. Christensen (Red.), *Nye vidensmedier. Kultur, læring, kommunikation* (s. 191-208). Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Schreiber, T. (2013). Questioning a discourse of information literacy practice in web-based tutorials. *Information Research*, 18(3), paper C36. <http://www.informationr.net/ir/18-3/colis/contents.html> (Tilgængelig 7.december, 2018)
- Schreiber, T. (2014). Conceptualizing students' written assignments in the context of information literacy and Schatzki's practice theory. *Journal of Documentation*, 70(3), 346-363.
- Schreiber, T. (2016). *Fleksible koncepter for integration af det virtuelle bibliotek i uddannelsernes læringsmiljøer*. DEFF publication. København: Københavns Universitet. <http://www.deff.dk/nyheder/ni-fleksible-koncepter-til-integrationen-af-e-biblioteket-i-laeringsmiljoerne/> (Tilgængelig 7.december, 2018)
- Schreiber, T. (2017). E-learning objects and actor-networks as configuring information literacy teaching. *Information Research*, 22(1), CoLIS, paper 1605. <http://www.informationr.net/ir/22-1/colis/colis2016.html> (Tilgængelig 7.december, 2018)

Staugaard, H. J. (2017). *Profession. Skulle det nu være noget særligt?* Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Sundin, O. (2006). Informationskompetence, ikt og bibliotekarernes professionelle ekspertise. I: T. Schreiber, & H. Elbeshausen (Red.), *Bibliotekarerne. En profession i et felt af viden, kommunikation og teknologi.* (s.77-96). Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur.

Sørensen, E. (2009). *The materiality of learning. Technology and knowledge in educational practice.* Cambridge University Press.

Liv Gjestrum, universitetslektor, liv.gjestrum@oslomet.no; Kim Tallerås, førsteamanuensis, kim.talleras@oslomet.no; Åse Kristine Tveit, førsteamanuensis, aase.k.tveit@oslomet.no.
Institutt for arkiv- bibliotek- og informasjonsfag, OsloMet – storbyuniversitetet, Norge

“Vi søker deg med relevant høyere utdanning”: Kompetansebehov i det bibliotekfaglige profesjonsfeltet

Abstract

It is claimed that today's professions are challenged and that they may disappear, either because more tasks are automated, or somewhat less dramatically - because the professions have to redefine their roles, due to technological changes and other reasons. Such changes also challenges institutions that educate professional practitioners. As academic staff, teaching students in library and information science, we need to know what competencies are requested in our professional fields. We have collected and examined job advertisements from the most important national channels, from 2015-18, where workplace is a library institution, or where librarian expertise is specifically mentioned. We have analyzed competencies and educational backgrounds, and we have made comparisons to similar data from 2002. The theoretical perspective of the study is derived from the sociology of professions, and the material has been studied using statistical analysis in combination with qualitative content analysis. The study shows that the fields of practice are looking for significantly different professional skills, depending on the type of institution and position in question. Relevant ICT skills and skills in communication are emphasized in almost all advertisements. The analysis also reveals that today more often than in 2002, candidates with a degree other than in library and information science are targeted for positions in libraries.

Keywords: Stillingsannonser, arbeidsmarked, kompetanse, bibliotekarere, utdanning, profesjonsteori

Introduksjon

To think about the future of librarianship, then, is not to dream about riding up an escalator to the structural trappings of professionhood. Rather, it is to think about the likely evolution of librarians' work and to ask what the consequences of that evolution might be for the occupation (Abbott, 1998).

Det hevdes fra flere hold at dagens profesjoner utfordres og at de etter hvert kan forsvinne helt, enten fordi profesjonenes arbeidsoppgaver automatiseres, eller noe mindre dramatisk – fordi profesjonene må redefinere

sine roller av både informasjonsteknologiske og andre grunner (Jochumsen, 2017; Séguinot, 2007; Susskind & Susskind, 2015; Wilkinson, Hislop & Coupland, 2016). Slike endringer er også utfordrende for institusjonene som utdanner profesjonsutøvere. Som ansatte ved Institutt for arkiv-, bibliotek- og informasjonsfag ved OsloMet - storbyuniversitetet (heretter OsloMet, tidligere Høgskolen i Oslo og Akershus) trenger vi kunnskap om hvilke kompetanser våre profesjonsfelt etterspør, i planlegging og utvikling av fagporteføljen. I denne artikkelen presenterer vi resultatene fra en undersøkelse hvor formålet er å kartlegge hvilke kompetanser som er etterspurt i bibliotekarenes arbeidsmarked. Undersøkelsen baserer seg på analyser av innsamlede stillingsannonser fra 2002 og 2015-2018, og søker å besvare følgende spørsmål:

- Hvilke kompetansebehov kommer til uttrykk i stillingsannonser som springer ut av det bibliotekfaglige profesjonsfeltet?
- Hvilke formelle utdanningskrav etterspørres i stillingsannonserne?
- Hvilken utvikling i kompetansebehov- og utdanningskrav kan spores fra 2002 til i dag?

Artikkelen innledes med noen begrepsavklaringer, og etterfølges av en redegjørelse for det profesjonsteoretiske perspektiv som er anlagt. Relevant forskning på feltet presenteres, før vi redegjør for metoden som er brukt. I den påfølgende analysedelen presenteres kompetansebehov og utdanningskrav i samtidige stillingsannonser. I tillegg trekkes sammenligninger til stillingsannonserne fra 2002, for å se hvilke forandringer i arbeidsmarkedet vi kan se over de siste femten årene. Den avsluttende diskusjonen løfter fram våre funn og drøfter disse opp mot tidligere forskning.

Stillingsannonserne vi har analysert, bruker ulike betegnelser på det arbeidsgiverne etterspør hos søkerne: kompetanse, kvalifikasjoner, kunnskaper, ferdigheter, arbeidsoppgaver og arbeidsområder. Av og til angir altså arbeidsgiver hva han/hun ønsker at søkerne skal beherske, av og til hvilke arbeidsoppgaver/arbeidsområder den nytilsatte skal ha ansvar for. "Formidling" og "katalogisering" kan for eksempel både vise til type kunnskaper og praktiske gjøremål. Begrepet kompetanse har vært omtalt i profesjonssosiologien fra 1930-tallet. Fauske (2008, s. 41-42) omtaler diskusjonen mellom sosiologene Parson og Hutchins, hvor sistnevnte er bekymret for at profesjonsutdanningene vil være mer opptatt av praktisk nytte enn kunnskap for kunnskapens egen skyld. Parson er opptatt av profesjonenes samfunnsmessige betydning, men mener at profesjonenes kompetanse ikke bare kan bestå av praktiske ferdigheter, men at den også må være forankret i akademisk kunnskap.

Også innen utdanningsområdet er kompetanse et sentralt begrep, og store internasjonale organisasjoner som OECD, EU (Bolognaprosessen) m. fl. anvender begrepet, men ofte med ulikt eller upresist innhold (Illeris, 2011). I den norske stortingsmeldingen "Kultur for læring" (Kultur- og forskningsdepartementet, 2004), defineres kompetanse som "Evnen til å møte komplekse utfordringer. (...) Kompetanse er forstått med hva man gjør og får til i møtet med utfordringer" (s. 31). Kompetansebegrepet omfatter ifølge de fleste definisjoner holdninger i tillegg til kunnskaper og ferdigheter. Jørgensen (1999, s. 4) uttrykker det slik:

[...] at personen kan anvende den faglige viden - og mere end det: anvende den i forhold til de krav, der ligger i en situasjon, der måske oven i købet er usikker og uforudsigelig. Dermed indgår i kompetence også personens vurderinger og holdninger - og evne til at trække på en betydelig del av sine mer personlige forudsætninger. Udtrykt kort kan man sige, at kompetence set fra et individsynspunkt, omfatter et kvalifikasjonsaspekt, et handleaspekt og et personlig aspekt.

I denne artikkelen brukes begrepet "kompetanse" som en samlebetegnelse for de arbeidsoppgaver, arbeidsområder, kvalifikasjoner, kunnskaper og ferdigheter som arbeidsgiver etterspør.

Teoretiske perspektiver på profesjonsutvikling

I boka *The future of the professions* (2015) skisserer Richard og Daniel Susskind store utfordringer for profesjonene. De uttrykker seg spissformulert, og hevder at teknologiutviklingen vil bety slutten for profesjonene slik vi kjenner dem i dag. Ifølge forfatterne har profesjonene fire felles hovedtrekk: Spesialistkunnskap,

adgangsregulering ved utdanningskrav, (lov)regulerte aktiviteter og et felles verdigrunnlag. Dette er trekk vi delvis kan gjenkjenne fra bibliotekarprofesjonen, i Norge blant annet gjennom *Bibliotekloven* (1985) som krever fagutdannede bibliotekledere, og ved en etablert bibliotekfaglig spesialistutdanning.

Profesjonene utviklet sine spesialistkunnskaper for å møte industrisamfunnets behov. I dagens digitale samfunn krakelerer profesjonene fordi "the professions in their current form will no longer be the best answer to those needs" (Susskind og Susskind, 2015, s. 3). Forfatterne presenterer to mulige framtidsperspektiver, begge relatert til teknologiutviklingen. En mulighet er en mer effektivisert versjon av dagens situasjon, der profesjonene bruker ny teknologi for å optimalisere sine arbeidsoperasjoner. Alternativt vil systemer og maskiner, som opererer med eller uten menneskelig nærvær, komme til å ta over hoveddelen av arbeidsoppgavene som i dag utføres av tradisjonelle profesjoner. I denne studien undersøker vi blant annet om det er mulig å etterspore en slik utvikling når det gjelder arbeidsmarkedet for bibliotekarer, slik det framkommer i stillingsannonser.

Sosiologen Andrew Abbott er i boka *The System of professions* (1988) opptatt av profesjonenes jurisdiksjon. Jurisdiksjon innebærer i denne sammenhengen hvilke arbeidsoppgaver en profesjon har eksklusive rettigheter til å utøve; oppgaver den har kontroll over. Jurisdiksjon kan bli fremmet gjennom lover, i det offentlige rom (public opinion) eller gjennom praksis på arbeidsplassen. Jurisdiksjon uttrykt gjennom lover er naturlig nok den sterkeste. "Bibliotekar" er ikke en beskyttet yrkestittel i Norge, og med unntak av ledere i folkebibliotek, er det ikke et lovpålagt krav om bibliotekfaglig utdanning for å bli tilsatt som bibliotekar. I praksis har imidlertid bibliotekarene tilkjempet seg jurisdiksjon til bibliotekariske arbeidsoppgaver, og bibliotek- og informasjonsfaglig utdanning har i de fleste tilfelle vært inngangsbilletten ved ansettelse i bibliotek. Ett unntak er fagreferentene ved universitetsbibliotekene hvor akademikere med relevant fagbakgrunn har blitt foretrukket fremfor kandidater med bibliotekarutdanning.

Professor i bibliotek- og informasjonsvitenskap, Jan Nolin beskriver i *In search of a new theory of professions* (2008) utviklingen innen profesjonsteorien. Han deler utviklingen inn i tre faser: Professions (1930 – 1970), Professionalisation (1960-1980) og Social context (1980 -). Mens forskerne i første fase er opptatt av profesjoner som «instruments of enlightenment and a key function in modernisation of society» (s. 11), har fase to (hvor Abbott er en vesentlig bidragsyter) fokus på rivaliseringen mellom profesjonene og kampen for eneretten til arbeidsoppgavene. Fase tre består ifølge Nolin av ulike teoretiske tilnærminger, og kjennetegnes ikke av noen bestemt tendens. Nolin mener at Abbotts innfallsvinkel til profesjonsteorien med fokus på kampen for jurisdiksjon og på egennytte, er lite fruktbar. Abbotts tilnærming til studiet av profesjonene kan altså fortolkes slik at den legger lite vekt på profesjonenes ønske om å utvikle bedre tjenester og å tjene samfunnet. Selv foreslår Nolin en fjerde tilnærming. I stedet for å studere profesjonene med et kritisk utenfrablikk, bør forskerne samarbeide med profesjonsutøverne for å finne teoretiske instrumenter som kan hjelpe dem i yrkesutøvelsen.

Tidligere forskning

Det er ikke forsket særskilt på norske stillingsannonser på bibliotekområdet tidligere. Det foreligger noe forskning på det norske arbeidsmarkedet for bibliotekarutdannede, basert på data fra såkalte kandidatundersøkelser foretatt av utdanningsinstitusjonene hvor studentenes karriere følges opp med kontinuerlige spørreundersøkelser over tid. Når det gjelder internasjonal forskning på stillingsannonser, avgrenses undersøkelsene gjerne til gitte stillingstyper, for eksempel *Digital librarian* (Choi & Rasmussen, 2009), *Preservation professionals* (Miller & Horan, 2017) eller *Metadata professionals* (Park & Lu, 2009). Det avgrenses også ofte til gitte typer arbeidsområder, for eksempel *Digital curation* (Kim, Warga & Moen, 2013). Disse studiene er dermed ikke helt sammenlignbare med vår generelle undersøkelse, men vi har latt oss inspirere av metoder som baserer seg på statistiske undersøkelser av for eksempel utdanningskrav og kompetanser. Det finnes også noen generelle studier. Noen av disse ligger et stykke tilbake i tid (for eksempel Kennan, Willard, & Wilson, 2006), mens andre er mer sammenlignbare. Wise, Henninger og Kennan (2011) har sammenlignet annonser fra 2004 og 2010. Deres utvalg baserer seg på match i annonser mot utvalgte kjernekompetanser og ikke på utdanningsbakgrunn eller institusjonstype. De dekker dermed et bredere arbeidsmarked enn vår studie. Et interessant funn i den australske undersøkelsen fra 2011, er at typiske kjernekompetanser innenfor tradisjonell

bibliotek- og informasjonsvitenskap, som kunnskaper om informasjonsadferd og informasjonsbehov, nok kan ha et potensiale i Web- og systemutviklingsbransjer, men de er ikke særlig etterspurt i bibliotekene. De finner ellers en bredde i arbeidsmarkedet med mange etterspurte kompetanser. Når det gjelder bibliotekene, hevder studien at kompetansene til den tidligere etterspurte "breddebibliotekaren" har blitt en forventet grunnpakke, og at det i større grad etterlyses spesialisert kompetanse i tillegg.

I artikkelen "Bibliotekarer bli ved din lest" (2015) har Bøyum, Dahl og Pharo undersøkt arbeidsmarkedet for studenter i bibliotek- og informasjonsvitenskap uteksaminert fra Høgskolen i Oslo og Akershus i perioden 2011-2014. Tallmaterialet baserer seg på data fra Kandidatundersøkelsen som ble gjennomført ved HiOA i 2015. De har blant annet undersøkt hvor studentene har fått jobb, stillingstittel og arbeidsoppgaver. Som tittelen på artikkelen angir, fant de fleste arbeid i bibliotek, hele 83,2%, hvorav 56% i folke-, fylkes- eller skolebibliotek, og 28,2% i fag- og forskningsbibliotek. Kandidatene ble bedt om å angi hva de anså som sine viktigste arbeidsoppgaver, og de kunne velge blant 16 forhåndsdefinerte oppgaver eller spesifisere dem selv. For ansatte i folke-, skole- og fylkesbibliotek kom litteraturformidling på første, samlingsutvikling på andre og referansearbeid på tredje plass. De som jobbet i fag- og forskningsbibliotek, oppga opplæring og veiledning som den viktigste og referansearbeid som den nest viktigste. Klassifikasjon og katalogisering (som utgjorde én kategori) og samlingsutvikling ble ansett å være tredje viktigst. Vi brukte ikke de forhåndsdefinerte kategoriene utviklet av Bøyum et al. i våre egne analyser, men trekker inn resultatene fra denne undersøkelsen i diskusjonen av våre egne funn.

Metode

Datautvalg

Målsetningen med datainnsamlingen var å samle inn et representativt utvalg av norske annonser knyttet til arbeidsmarkedet for bibliotekarer. I Norge finnes to viktige kilder til jobbannonser, NAV (den norske Arbeids- og velferdsforvaltningen) og Finn.no (kommersiell markeds plass på nett). Tjenestene er i stor grad overlappende, men ikke helt. For å sikre at vi fikk med så mange relevante annonser som mulig, har vi hentet annonser fra begge tjenester. I tillegg har vi lett etter annonser i alternative kilder som e-postlisten "Bibliotek-Norge". For å sikre et konsistent og representativt utvalg inkluderte vi jobbannonser ut fra følgende kriterier: Det skal eksplisitt fremkomme av annonsen at stillingen gjennom stillingsbetegnelse, utlysningstekst eller utdanningskrav enten er myntet på bibliotekarer, ELLER at den er plassert i en bibliotek-institusjon.

Stillinger som mer eller mindre åpenbart «kan passe» for en bibliotekar utenfor en bibliotek-institusjon, men hvor betegnelsene bibliotekar, bibliotek eller bibliotekarutdanning ikke brukes eksplisitt, utelates dermed selv om de er aktuelle. Tidligere undersøkelser av arbeidsmarkedet for bibliotekarer viser for eksempel at mange kandidater med utdanning på masternivå befant seg i et arbeidsmarked utenfor bibliotek-institusjonene, både i privat næringsliv og innenfor offentlig forvaltning og administrasjon (Dahl & Tallerås, 2011). Vi kjenner også til at mange bibliotekarer jobber innenfor mediebransjen, for eksempel med research opp mot journalistikken, med dokumentasjon i privat næringsliv eller innenfor kulturforvaltningen. Ettersom slike stillinger rekrutterer personer med ulik bakgrunn, oppgis ofte ikke utdanning eksplisitt. Det hadde vært interessant å studere denne delen av arbeidsmarkedet, men det ville være svært vanskelig å fange opp aktuelle stillinger og skape et representativt utvalg som kunne behandles statistisk.

Samlingen av annonser fra 2002 har vi fått fra NAV. Gjengivelsen av disse annonsene viste seg å være av ulik kvalitet, og mange av annonsene manglet store deler av utlysningstekstene. I denne studien har vi derfor plukket ut et tilfeldig utvalg annonser som inneholdt nok informasjon til at de kunne analyseres. For at de skulle kunne brukes i en sammenligning med dagens annonser, sørget vi for at fordelingen på type bibliotek gjenspeilet den vi fant i de nyere annonsene. Utvalgene inneholder dermed omtrent en like stor andel folkebibliotek, universitets- og høgskolebibliotek (UH-bibliotek) osv.

Fra desember 2015 til januar 2018 har vi samlet inn 222 annonser som møtte våre kriterier. Vi har tatt for oss utlysningstekster noen måneder for hvert av disse årene (for 2018 inkluderte vi kun januar). Materialet vårt omfatter derfor ikke det totale antall utlyste stillinger for denne perioden. Fra 2002 har vi valgt ut 47 annonser.

Registrering

Etter innsamlingen ble annonsene registrert av de tre forfatterne i et skjema med en rekke variabler. Før registreringen startet, gjennomførte vi en test som dannet grunnlaget for de kategoriene som forekom oftest. I tillegg til å bruke disse hadde den som registrerte mulighet til å legge til nye kategorier i et "annet"-felt. Nye kategorier ble tilføyd den etablerte listen kontinuerlig. På denne måten fanget vi opp flest mulig nyanser i annonsene. Selv om mange av kategoriene i den påfølgende analysen ble fortolket som synonymer eller nesten-synonymer, og slått sammen, ga bredden i de opprinnelige dataene blant annet anledning til å fange opp arbeidsmarkedets egen begrepsbruk. Ved å overlate fortolkningen til analysearbeidet sikret framgangsmåten også en konsistent registrering.

Artikkelforfatterene kommer fra tre ulike områder av bibliotek- og informasjonsvitenskapen (slik disse er inndelt ved OsloMet); kunnskapsorganisasjon og gjenfinning, informasjon og samfunn og litteratur- og kulturformidling. Registreringen og det påfølgende analysearbeidet er dermed basert på betraktninger og enighet på tvers av ulike fagtradisjoner og perspektiv. Særlig nyttig var disse ulike perspektivene i sammenstillingen av kompetanseområder beskrevet nedenfor. Her ble 200 kompetanseuttrykk analysert og gruppert. Forfatterne grupperte først individuelt før de individuelle resultatene ble presentert, grundig diskutert og sammenstilt i fellesskap gjennom en konsensusprosess. Disse grupperingene ble videre belyst og bekreftet gjennom videre statistiske undersøkelser.

Analyse

Analysen av annonsene er først og fremst basert på en statistisk studie av de registrerte dataene. I første del av denne analyseseksjonen presenterer vi noen utvalgte variabler fra 2015-18-materialet som beskriver de annonserte stillingene på et generelt nivå. I annen del ser vi disse variablene i sammenheng når vi beskriver trekk ved 15 særskilte kompetanseområder som peker seg ut i materialet. I siste del undersøker vi tallene fra 2002.

Type stilling

Ettersom vi ikke har avgrenset utvalget av annonser til en bestemt type institusjon eller stillingsbetegnelse, inngår en rekke ulike typer stillinger i materialet. Tabell 1 viser fordelingen av institusjoner i antall og prosent for annonsene i perioden 2015-18.

Folkebibliotek	107	48 %
Universitet- eller høyskolebibliotek	53	24 %
Skolebibliotek	32	14 %
Fagbibliotek	16	7 %
Annet	10	5 %
Arkiv	4	2 %
Totalt	222	100 %

Tabell 1. Annonser fra 2015-2018 fordelt på institusjonstype.

Nesten halvparten av de utlyste stillingene i materialet kommer fra folkebibliotek. Nest størst er gruppen med stillinger fra UH-bibliotek. Deretter følger skolebibliotekene som her teller bibliotek både på videregående - og grunnskolenivå. Vi har valgt å skille ut fagbibliotek som befinner seg utenfor utdanningssektoren i en egen kategori. Noen av dem etterspør personer som skal drive med dokumentasjonsarbeid i næringslivet, andre er mer typiske forskningsbibliotek. I kategorien Annet finner vi utlyste stillinger for eksempel som medarbeider i en kommunal kulturetats hvor bibliotekarutdanning nevnes som en relevant fagbakgrunn.

34% av stillingene er utlyst fra arbeidsplasser i landets fire største byer. De resterende stillingene er godt spredt utover landet. 55% er faste heltidsstillinger, 18% er faste deltidstillinger og 27% er midlertidige (vikariater og engasjementer).

Det er stor variasjon i stillingsbetegnelsene. 60% bruker betegnelsen bibliotekar, men gjerne i kombinasjon med en tilleggsbetegnelse. UH-bibliotekene søker typisk en "spesial- eller universitetsbibliotekar", men også "IT-" eller "metadata"-bibliotekarer. Mange folkebibliotek søker en "bibliotekar/litteraturformidler". I tillegg til bibliotekarstillingene finner vi 12% lederstillinger av typen "biblioteksjef" eller "bibliotekleder", og 8% som bruker begrepet "bibliotek-". Mest typisk blant disse er "bibliotekmedarbeider". De øvrige betegnelsene (ca. 20%) varierer fra "researcher" til "aktivitetskoordinator".

Utdanningskrav

I annonsene uttrykkes de samme utdanningskravene på svært ulike måter. Vi utviklet derfor kategorier som gjenspeiler hva som faktisk kreves av utdanning. Tabell 2 viser en liste over disse kategoriene og fordelingene i antall og prosent.

Utdanningskrav		2015-2018		
		Antall	Prosent	
Utdanning hvor bibliotek og informasjonsfag er nevnt i utlysningen (79%)	Krav om (minimum) bachelor i bibliotek- og informasjonsfag	81	36 %	
	Krav om master i bibliotek- og informasjonsfag	1	0 %	
	Krav om høyere utdanning på bachelor eller masternivå med bibliotek- og informasjonsfag i fagkretsen	13	6 %	
	Krav om (minimum) bachelor i bibliotek- og informasjonsfag, eller...	...annen relevant høyere utdanning	71	32 %
		...relevant realkompetanse	3	1 %
		...relevant masterutdanning	2	1 %
	Krav om master i bibliotek- og informasjonsfag, eller...	...relevant masterutdanning	3	1 %
Utdanning hvor bibliotek og informasjonsfag ikke nevnt i utlysningen (21%)	Krav om uspesifisert høyere utdanning	18	8 %	
	Krav om spesifisert høyere utdanning	18	8 %	
	Ingen utdanningskrav	12	5 %	
Totalt		222	100 %	

Tabell 2. Utdanningskrav uttrykt i annonsene 2015-2018

79% av annonsene nevner bibliotek og informasjonsfag i utlysningen. Den største gruppa, 36%, krever (minimum) bachelorgrad i bibliotek- og informasjonsvitenskap. En typisk formulering lyder: "Godkjent bibliotekarutdanning (3-årig bachelorgrad i bibliotek- og informasjonsfag)". Den nest største gruppa, 32%, er de som ønsker bachelorgrad i bibliotek- og informasjonsvitenskap eller en annen relevant utdanning. En typisk formulering i denne kategorien er: "Bibliotekfaglig utdanning, minimum 3-årig utdanning innenfor bibliotek- og informasjonsfag, eller annen faglig relevant utdanning". Mange utlysninger av denne typen nevner spesifikke alternative fagfelt. Spesielt hyppig forekommer litteraturfag (nevnt i 20 annonser, og kulturfag (15). Utdanninger innenfor IKT, arkiv eller pedagogikk forekommer også i en del annonser.

Masterutdanning i bibliotek- og informasjonsfag nevnes sjelden. En av grunnene kan være at det finnes et begrenset antall kandidater i Norge med denne utdannelsen, og derfor vil noen arbeidsgivere kvie seg for å avgrense søkeadgangen eksklusivt til denne gruppen. Langt de fleste med mastergrad har dessuten bachelorgrad innenfor fagområdet, og kan dermed søke på jobber i de to største kategoriene.

Av 23 stillinger utlyst i folkebibliotek i landets 4 største byer krever kun én minimum bachelor i bibliotek- og informasjonsfag. 13 nevner bibliotek- og informasjonsfag, men åpner opp for annet relevant utdanning. Samlet sett krever 64% av utlysningene ikke direkte bibliotekfaglig utdanning.

Kompetanser og arbeidsoppgaver

Som nevnt i introduksjonen lister gjerne stillingsannonnene opp aktuelle arbeidsoppgaver og -områder og angir relevante kunnskaper og kvalifikasjoner, og ofte skilles det ikke klart mellom disse. Ettersom det har vist seg vanskelig å skille disse aspektene kategorisk fra hverandre, opererer vi i den følgende analysen med en kompetanse-variabel som dekker litt ulike aspekter, slik de språklig er uttrykt i annonsene. Registreringsprosessen tok som nevnt utgangspunkt i en test-registrering av kompetanseuttrykk og en liste med etablerte verdier fra denne. Dette sikret både en konsistent og fleksibel kategoriseringprosess. Vi endte til slutt opp med 200 uttrykk for ulike kompetanser.

Tabell 3 viser en liste over uttrykk som finnes i minst ti annonser.

Digital kompetanse	127
God skriftlig- og muntlig framstillingsevne	108
Publikumsbetjening	104
Formidling	69
Engelskkunnskaper	61
Arrangement	56
Løpende oppgaver	54
Veiledning	51
Samlingsutvikling	50
Prosjekt- og utviklingsoppgaver	45
Utviklingsarbeid	44
Samarbeid barnehage/skole	37
Litteraturformidling	36
Undervisning	36
Ledelse	31
Ansvar for daglig drift	26
Brukeropplæring	26
Kontaktperson (med andre avdelinger/andre fagmiljøer/andre virksomheter/kommunale tilbud)	25
Nettverk lokalt nasjonalt og internasjonalt	23

Faglig lederansvar	21
Katalogisering	21
Administrativt ansvar	21
Sosiale medier	20
Personalansvar	19
Økonomisk ansvar	19
Forskningsstøtte	18
Lesestimulering	16
Litteraturkunnskap	14
Møteplassfunksjon	13
Biblioteksystem	13
Barne- og ungdomslitteraturkunnskap	12
Rådgivning	11
Biblioteksystemet Micromarc	11
Systemutvikling	11
Utstillinger	11
Barne- og ungdomsarbeid	11
Digitalisering	10
Kildebruk og kildekritikk	10
Informasjonskompetanse	10
Biblioteksystemene Alma og Oria	10
Budsjettarbeid	10
Læringsarena	10
Litteraturveiledning	10

Tabell 3. Kompetanser og arbeidsoppgaver uttrykt i annonsene 2015-2018.

De fire uttrykkene på topp i lista inngår i nesten halvparten av annonsene. De er nokså generelle, men de er ikke uten faktisk innhold. Mange av uttrykkene er nært beslektede, og noen kan betraktes som under-kategorier av andre uttrykk (for eksempel Litteraturformidling-Formidling). De uttrykker like fullt meningsinnhold på ulike abstraksjonsnivå. Når en annonse nevner formidling men ikke litteratur, kan formidling innebære andre eller mer generelle aspekter, og vi har valgt å beholde de ulike uttrykkene.

Lista over kompetanser må kunne sies å tegne et svært bredt bilde av hva en og samme bibliotekar kan forventes å kunne. Vi kan si at denne bredden er i ferd med å sprengte forestillingen om en avgrenset profesjon, slik Abbott og også Susskind og Susskind definerer den. Det er nokså langt fra det å bedrive litteraturformidling i et folkebibliotek til å tilby forskningsstøtte fra et spesialisert fagbibliotek, og fra kunnskap om navngitte informasjonssystemer til bibliotekets rolle som møteplass og debattarena. I den lange halen av kompetanseuttrykk som ikke er inkludert i tabell 3, som inneholder uttrykk som betegner enda mer spesialisert kompetanse, blir denne bredden enda tydeligere. Her inngår alt fra å håndtere klassebesøk til journalføring i arkiv- og saksbehandlingssystem.

Kompetanseområder

Lista i tabell 3 viser kun kompetanser og arbeidsområder som forekommer i mer enn 10 annonser. Lista er allerede nokså lang, og til sammen fant vi altså 200 ulike uttrykk. Disse har vi gruppert i 15 "kompetanseområder". Områdene beskrives i oversikten nedenfor. Ett uttrykk tilhører ett kompetanseområde, men én annonse kan naturlig nok inneholde uttrykk fra flere områder. Grupperingen tok utgangspunkt i en konsensusprosess blant forfatterne beskrevet i metodeseksjonen. Videre undersøkte vi øvrige data for hvert kompetanseområde for å se om utdanningskrav og institusjonstyper bekreftet grupperingene. I den siste delen av analysen isolerte vi alle annonser som inneholdt uttrykk inkludert i gitte kompetanseområder og sammenlignet gjennomsnitt for utvalgte variabler blant disse med gjennomsnittet for hele materialet. I tabell 4 nedenfor oppsummeres hvert område med en typisk stilling (stillingen(e) som inneholdt flest ulike termer fra kompetanseområdet), de fire mest typiske kompetanseuttrykkene, de mest relevante institusjonstypene og utdanningskravene. Det bør nevnes at alle kompetanseområder er representert i alle institusjonstyper og kategorier for utdanningskrav, men vi finner tydelige tendenser for hver gruppe. I tabellen har vi inkludert og fremhevet disse tendensene. Tallene i parentes beskriver hvor mange annonser som inneholder uttrykk fra kompetanseområdet og de enkelte uttrykk som sådan.

<p>Administrasjon og forskningsstøtte (36) Typisk stilling: Universitetsbibliotekar i UH-bibliotek Typiske kompetanser: Forskningsstøtte (18), Elektronisk publisering (6), Institusjonelt arkiv (6), Open Access (5) Institusjonstyper: UH-bibliotek, fagbibliotek Utdanningskrav: Spesifisert høyere utdanning, i mindre grad bibliotek- og informasjonsvitenskap</p>	<p>Kunnskapsorganisasjon (75) Typisk stilling: Spesial- eller universitetsbibliotekar i UH-bibliotek Typiske kompetanser: Katalogisering (21)/Metadata (8), Biblioteksystem (13), Kildebruk og kildekritikk (10), Litteratur- og informasjonssøking (8) Institusjonstyper: Hovedsakelig UH-bibliotek, men også noe folkebibliotek Utdanningskrav: Bibliotekfaglig utdanning</p>	<p>Prosjekt- og utviklingsarbeid (56) Typisk stilling: Biblioteksjef, folkebibliotek Typiske kompetanser: Prosjekt- og utviklingsoppgaver (45), Utviklingsarbeid (44), Tjenesteutvikling (3) Institusjonstyper: Folkebibliotek Utdanningskrav: Bibliotekfaglig eller annen relevant utdanning</p>
---	---	--

<p>Arkiv- og dokumentasjonsarbeid (17) <i>Typisk stilling:</i> Rådgiver i arkiv eller fagbibliotek <i>Typiske kompetanser:</i> Dokumentstyring (7), Arkivarbeid (5), Håndtering av arkiv- og saksbehandlingssystem (4), Journalføring (3) <i>Institusjonstyper:</i> Arkivinstitusjoner og fagbibliotek <i>Utdanningskrav:</i> Spesifisert arkiv-utdanning, ofte er bibliotek- og informasjonsfag et alternativ</p>	<p>Ledelse (74) <i>Typisk stilling:</i> Biblioteksjef, folkebibliotek <i>Typiske kompetanser:</i> Ledelse (31), Ansvar for daglig drift (26), Faglig lederansvar (21), Administrativt ansvar (21) <i>Institusjonstyper:</i> Folkebibliotek <i>Utdanningskrav:</i> Bibliotekfaglig utdanning, men også annen relevant eller spesifisert utdanning, ofte knyttet til kulturfag</p>	<p>Samlingsutvikling (57) <i>Typisk stilling:</i> Spesialbibliotekar i et UH-bibliotek <i>Typiske kompetanser:</i> Samlingsutvikling (50), Innkjøp (6), Leverandørkontrakt (2) og Lisensavtaler (2) <i>Institusjonstyper:</i> UH-bibliotek, Skolebibliotek, Folkebibliotek <i>Utdanningskrav:</i> Utdanningskravet gjenspeiler mer eller mindre tallene for hele materialet</p>
<p>Biblioteket som møteplass, debatt- og kunnskapsarena (69) <i>Typisk stilling:</i> Bibliotekar i folkebibliotek <i>Typiske kompetanser:</i> Arrangement (56), Møteplassfunksjon (13), Læringsarena (10), Miljøskapende aktiviteter (3) <i>Institusjonstyper:</i> Folkebibliotek, skolebibliotek <i>Utdanningskrav:</i> Bibliotekfaglig eller annen relevant utdanning, ofte nevnt Litteratur- og kulturfag</p>	<p>Løpende oppgaver (62) <i>Typisk stilling:</i> Bibliotekmedarbeider i folkebibliotek <i>Typiske kompetanser:</i> Løpende oppgaver (54), Klargjøring av dokumenter (5), Tidsskriftadministrasjon (3), Utlån (3) <i>Institusjonstyper:</i> Folkebibliotek <i>Utdanningskrav:</i> Bibliotekfaglig, annen eller ingen utdanning</p>	<p>Spesialistkunnskap (47) <i>Typisk stilling:</i> Barne- og ungdomsbibliotekar, Folkebibliotek <i>Typiske kompetanser:</i> Litteraturkunnskap (15), Barne- og ungdomslitteraturkunnskap (12), Mediakunnskap (5), Offentlig forvaltning (2) <i>Institusjonstyper:</i> Folkebibliotek <i>Utdanningskrav:</i> Bibliotekfaglig eller annen relevant utdanning</p>

<p>Formidling (73) Typisk stilling: Avdelingsleder barn og unge, folkebibliotek Typiske kompetanser: Formidling (69), Litteraturformidling (36), Lesestimulering (16), Utstillinger (11) Institusjonstyper: Folkebibliotek, men også en del skolebibliotek. Utdanningskrav: Bibliotekfaglig eller annen relevant utdanning. Litteratur- og kulturfag nevnes ofte som alternativ.</p>	<p>Nettverksbygging (92) Typisk stilling: Aktivitetskoordinator i folkebibliotek Typiske kompetanser: Samarbeid barnehage/skole (37), Kontaktperson med andre fagmiljøer, virksomheter eller kommunale tilbud (28), Nettverk lokalt og internasjonalt (23), Sosiale medier (20) Institusjonstyper: Folkebibliotek Utdanningskrav: Bibliotekfaglig eller annen relevant utdanning. Litteratur- og kulturfag nevnes ofte som alternativ.</p>	<p>Språkkunnskap (62) Typisk stilling: Spesialbibliotekar i et UH-bibliotek Typiske kompetanser: Engelskkunnskaper (61) Institusjonstyper: UH-bibliotek Utdanningskrav: Bibliotekfaglig utdanning, noe hyppigere etterspørsel etter spesifisert utdanning på andre områder.</p>
<p>IKT (48) Typisk stilling: Spesialbibliotekar i UH-bibliotek, IT-bibliotekar i folkebibliotek Typiske kompetanser: Digital kompetanse (127), Digitalisering (10), Systemutvikling (11), IKT-drift (8) Institusjonstyper: UH-bibliotek, Folkebibliotek Utdanningskrav: Bibliotekfaglig eller annen relevant utdanning, spesifisert IKT-utdanning forekommer.</p>	<p>Pedagogisk arbeid (94) Typisk stilling: Spesialbibliotekar i et UH-bibliotek, bibliotekar i et skolebibliotek, prosjektmedarbeider i arkiv/fagbibliotek Typiske kompetanser: Veiledning (51), Undervisning (36), Brukeropplæring (26) Institusjonstyper: Overvekt UH-bibliotek og skolebibliotek, men forekommer i de fleste institusjonstypene Utdanningskrav: Noe mer bibliotekfaglig utdanning enn for hele materialet, men ofte åpenhet for relevante alternativer, særlig pedagogikk</p>	<p>Systemer og standarder (44) Typisk stilling: Bibliotekar/konsulent, UH-bibliotek Typiske kompetanser: Micromarc (11), Alma og Oria (10), Bibliofil (5), NOARK (4) Institusjonstyper: UH-bibliotek Utdanningskrav: Bibliotekfaglig utdanning</p>

Tabell 4. Kompetanseområder med typiske stillinger, kompetanseuttrykk, institusjoner og utdanningskrav (2015-18).

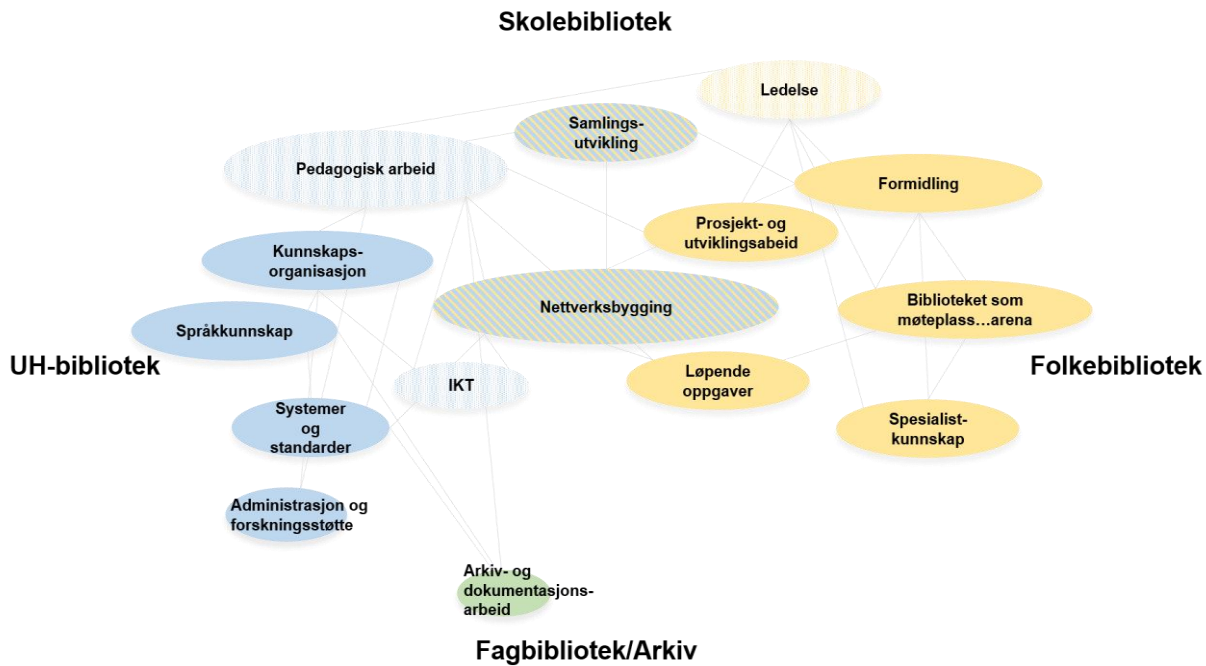
I vår opprinnelige gruppering inkluderte vi de tre vanligste kompetansene på hvert sitt område: Digital kompetanse i IKT-området, Publikumsbetjening blant Løpende oppgaver og God skriftlig og muntlig fremstillingsevne blant Språkkunnskapene. I analysen av områdene er de imidlertid utelatt. Kompetansene inngår i så mange av annonsene at disse mistet noe av sin analytiske kraft på grunn av redundans. Vi tok dem derfor ut for å kunne få et bedre inntrykk av det som virkelig særpreger de ulike kompetanseområdene. Dette innebærer at de aktuelle områdene er ganske mye større enn det som fremkommer av tallene i tabellen.

Selv om de ulike kompetanseområdene gjør seg gjeldende i nær alle institusjonstyper, gjør de det med til dels svært skjev fordeling. Folkebibliotek er for eksempel sterkt overrepresentert i Formidlings-området, og UH-bibliotek har en betydelig overvekt når det gjelder kunnskapsorganisasjon. Arkiv og dokumentasjonsarbeid

foregår, ikke uventet, nesten utelukkende i arkiv og fagbibliotek. Tall på fordeling innenfor institusjonstypene forsterker dermed våre vurderinger av de etablerte områdene. Uten at institusjonstypene utgjør naturlige ytterpunkter og motsatser på en lineær akse, er det slik i datamaterialet at kompetanseområdene kan plasseres i et "rom" med fire hjørner konstituert av henholdsvis UH-bibliotek, fagbibliotek og arkiv, folkebibliotek og skolebibliotek. Figur 1 viser hvordan de ulike kompetanseområdene plasserer seg i et slikt rom.

Figuren viser også de mest typiske relasjonene mellom områdene, basert på i hvilken grad de har kompetanseuttrykk til felles. Disse relasjonene danner dermed et nettverk med områdene som noder. Et par av områdene synes å fungere som samlende hubber i nettverket med mange inngående relasjoner fra de øvrige områdene. Dette gjelder spesielt Pedagogikk og Nettverksbygging. Disse er da også plassert nokså sentralt i rommet. De øvrige områdene forsterker plasseringene av områdene ved å danne noen særskilte klynger med mange interne relasjoner og få ut til områder i de øvrige klyngene. Vi har for eksempel en tydelig klynge på UH-siden i rommet hvor Språkkunnskaper, Systemer og standarder, Kunnskapsorganisasjon, og delvis IKT og Pedagogikk inngår. På den andre siden av rommet, mot folkebibliotekene, finner vi en tydelig klynge med Formidling, Biblioteket som møteplass, debatt og kunnskapsarena, Spesialistkunnskap, Prosjekt og utviklingsarbeid og delvis Ledelse og løpende oppgaver. Samlingsutvikling og Nettverksbygging fungerer som hubber i midten. Arkiv- og dokumentasjonsarbeid er tydelig plassert i arkivinstitusjoner og fagbibliotek, men har naturlig nok de fleste av sine relasjoner knyttet til UH-klyngen. Skolebibliotekene har ingen slike tydelige kompetanseområder, men gjør seg gjeldende i flere, og da særlig Pedagogisk arbeid, Samlingsutvikling og Ledelse. De to hovedklyngene har få forbindelser utover de indirekte som går via Pedagogisk arbeid og Nettverksbygging.

Vi hadde i utgangspunktet ventet at området Spesialistkunnskap skulle være knyttet til fagbibliotekene og til de ulike spesialistkunnskapene som er nødvendige i en fagreferentstilling. Området inkluderer kompetanseuttrykk som eksplisitt bruker begrepet kunnskap (Litteraturkunnskap) eller som tydelig angir et fagområde (Offentlig forvaltning). Slik kunnskap ble med unntak av språk, som utgjør et eget tydelig område, plassert her. Kunnskapene peker i litt forskjellige retning, men inngår stort sett i annonser fra folkebibliotek og handler i overveiende grad om ulike former for litteraturkunnskap. Dette betyr ikke at vi mangler fagreferentstillinger i materialet, men de er få og uttrykker spesialistkompetansen først og fremst gjennom utdanningskrav. Når det gjelder området Språkkunnskap, omfatter det hovedsakelig Engelskkunnskaper og er tydeligst etterspurt i fagbibliotek.

Figur 1. Modell av relasjoner mellom kompetanseområdene (2015-2018).

Endringer fra 2002 til 2015-18

Datamaterialet fra 2002 er betydelig mindre enn det som er beskrevet over, men stort nok til at det kan indikere noen tydelige tendenser, slik tabell 5 viser. Fra 2002 til 2015 har det foregått en liberalisering av utdanningskrav. I tillegg fremstår kompetanseuttrykkene mer homogene og profesjonsspesifikke.

Kravet om (minimum) bachelor i bibliotek og informasjonsfag er blitt redusert fra 64% i 2002 til 36% i dag. Annonsene som åpner for "annen relevant utdanning" har økt fra 11% i 2002 til 32% i dag. Krav om spesifisert eller uspesifisert utdanning utenom LIS har steget fra 4% til 16% i samme periode. Antall annonser uten eksplisitte utdanningskrav har sunket fra 15% til 5%.

Utdanningskrav		2002		Endring i prosentpoeng til 2015-18
		Antall	Prosent	
Utdanning innen bibliotek og informasjonsfag er nevnt i utlysningen (81%)	Krav om (minimum) bachelor i bibliotek og informasjonsfag	30	64 %	▼ 28
	Krav om master i bibliotek og informasjonsfag	0	0 %	0
	Krav om høyere utdanning på bachelor eller masternivå med bibliotek og informasjonsfag i fagkretsen	1	2 %	▲ 4
	Krav om (minimum) ...annen relevant høyere utdanning	5	11 %	▲ 21

	bachelor i bibliotek og informasjonsfag, eller...				
		...relevant realkompetanse	2	4 %	▼ 3
		...relevant masterutdanning	0	0 %	▲ 1
	Krav om master i bibliotek og informasjonsfag, eller...	...relevant masterutdanning	0	0 %	▲ 1
Utdanning innen bibliotek og informasjonsfag er ikke nevnt i utlysningen (19%)	Krav om uspesifisert høyere utdanning		1	2 %	▲ 6
	Krav om spesifisert høyere utdanning		1	2 %	▲ 6
	Ingen utdanningskrav		7	15 %	▼ 10
Totalt			47	100 %	

Tabell 5. Utdanningskrav uttrykt i annonsene fra 2002

Vi har også sett på hvilke kompetanseuttrykk som nevnes i annonsene fra 2002. Tabell 6 viser uttrykkene som forekommer i minst fem annonser. Vi har ikke gruppert disse i kompetanseområder eller sett hvor i arbeidsmarkedet de forekommer. Listen viser likevel at kompetansene fra 2002 kan sies å ligge tettere opptil tradisjonelle bibliotekariske oppgaver som databaser, katalogisering og samlingsutvikling. Formidlings- og arrangementskompetanse er knapt nok nevnt i 2002.

Publikumsbetjening	18
Løpende oppgaver	15
Utviklingsarbeid	11
Digital kompetanse	11
Samlingsutvikling	10
Databaser	9
Katalogisering	9
Micromarc	8
Brukeropplæring	7
Administrativt ansvar	7
IKT-drift	6
Registrering av informasjon	6
Prosjekt- og utviklingsoppgaver	5
Nettverk lokalt, nasjonalt og internasjonalt	5
Barne- og ungdomsarbeid	5
BIBSYS	5

Veiledning	5
Webteknologier	5

Tabell 6. Kompetanser og arbeidsoppgaver uttrykt i annonsene 2002.

Diskusjon

Kompetanser

Kompetanseområdene vi finner i denne undersøkelsen, sammenfaller i stor grad med de arbeidsoppgavene som angis å være de viktigste i kandidatundersøkelsen til Bøyum, Dahl og Pharo (2015). Litteraturformidling scorer høyest i folke-, skole- og fylkesbibliotek i kandidatundersøkelsen. Formidling er ofte, men ikke alltid, spesifisert som litteraturformidling, og scorer meget høyt også i stillingsannonsene for folke- og skolebibliotek. Samlingsutvikling, som er på henholdsvis andre og tredje plass i kandidatundersøkelsen, scorer høyt for alle bibliotektyper også i vårt materiale. I kandidatundersøkelsen oppgir respondentene fra fag- og forskningsbibliotekene at opplæring og veiledning er deres viktigste arbeidsoppgave. Disse oppgavene scorer meget høyt også i vårt materiale, og er ofte nevnt sammen med ulike former for forskningsstøtte. Kompetanseområdet vi har kalt Kunnskapsorganisasjon inkluderer både katalogisering og referansearbeid. Dette kompetanseområdet er sterkt knyttet til UH-bibliotek. I kandidatundersøkelsen er klassifikasjon og indeksering rangert som nummer tre i fag- og forskningsbibliotekene.

I denne undersøkelsen finner vi som nevnt tre nokså utbredte kompetanseuttrykk som forekommer i nær halvparten av annonsene. Disse gjør seg gjeldende i alle institusjonstyper, selv om fordelingen er skjev. Det er også en stor grad av overlapp mellom kompetanseområdene, som altså innebærer at den enkelte annonse etterspør kunnskaper og ferdigheter på tvers av våre kategorier. Dette borger for en "generalist", men kanskje en litt ny type generalist i 2015-18 enn i 2002. Fra generalistkompetanse knyttet til tradisjonelle bibliotekspesifikke fag, flyttes vekten over til generalistkompetanse som i stor grad innbefatter formidling, nettverksbygging og annen utadrettet virksomhet. Ettersom digital kompetanse er det aller mest typiske kompetanseuttrykket, og IKT både er et eget kompetanseområde og et fenomen som inngår på ulike måte i de fleste andre områder, så har sannsynligvis generalistkompetansen også blitt mer "digital".

På den annen side finner vi tydelige tegn på krav om nokså spesialisert kompetanse, som kommer i tillegg til generalistkompetansen. Vi finner dessuten to hovedklynger av kompetanser som ligger langt fra hverandre, og som utfordrer generalist-tradisjonen. Våre funn fra Norge ser dermed ut til å bekrefte Wise, Henninger og Kennan's (2011) tidligere funn fra Australia om at generalist-forventningene fortsatt finnes i arbeidsmarkedet, men forstått som en basis som ligger under forventninger og krav om mer spesialisert kunnskap. Det at institusjonene i stor grad har åpnet opp for annen relevant utdanning og ofte spesifiserer denne, peker også i denne retningen. Man skal fortsatt utføre tradisjonelle oppgaver i bibliotekene som publikumsbetjening og samlingsutvikling, men bibliotekene ønsker også å videreutvikle sine roller og funksjoner.

I analysen av sitt nyeste materiale viser Kennan et.al. (2006, s.33) til en "lack of uniformity": kompetansekravene fra det australske arbeidsmarkedet dekker et så bredt spekter at det leder til et spørsmål fra forfatterne om hva det egentlig vil si å ha en bibliotek- og informasjonsfaglig kompetanse. I vårt materiale fra 2015-18 ser vi på liknende vis en større bredde og en økning i kravene om mer spesialisert kompetanse enn i annonsene fra 2002. Dette harmonerer med Kennan et al, som finner en økende kompleksitet og spesialisering i deres materiale fra 2004 enn i de tidligere tiårene. Tendensen kan leses som en mulig fragmentering av bibliotekarprofesjonen, og gir utdannerne i bibliotekprofesjonen adskillig å tenke på i utformingen av framtidige studietilbud.

Utdanning

Utdanningen i bibliotek- og informasjonsvitenskap ved OsloMet er på bachelornivå en generalistutdanning basert på fag fra ulike emnegrupper. På masternivå kan studentene velge spesialisering innenfor en av emnegruppene eller ta emner på tvers. Ved utdanningen i Oslo og andre steder har det vært en tilbakevendende

debatt om hvorvidt man også på bachelornivå skal åpne for en større grad av spesialisering innenfor fagporteføljen, eller om man skal beholde generalistperspektivet og utdanne profesjonsutøvere med kunnskaper fra en unik sammenstilling av fagområder (se for eksempel Audunson, Nordlie & Spangen, 2003). Internasjonalt har man også debattert hvorvidt LIS-utdanninger bør fokusere på tradisjonelle og praksisnære ferdigheter som katalogisering eller tilpasse seg en mer akademisk og bredere informasjonsvitenskap (Gorman, 2004). Sammenstilling og syntetisering av heterogene kunnskaper er en typisk egenskap for profesjonsyrker. Innenfor profesjonsteorien reiser man derfor spørsmål om hvor de ulike elementene i profesjonens kunnskaper kommer fra, hvor godt disse elementene er integrert og om integrasjon baserer seg på teoretiske eller praktiske synteser (Grimen, 2008). Til disse spørsmålene finnes det som antydte ulike svar og posisjoner både innenfor bibliotek- og informasjonsutdanningen og profesjonen.

Vår studie viser at arbeidsoppgavene i arbeidsmarkedet spenner over et svært bredt felt, og at det trengs kunnskaper både fra teknologifag, samfunnsfag og humanistiske fag. Kunnskapene som kreves i de ulike endene av dette feltet, vil derfor variere betydelig. Vi har identifisert noen veletablerte kompetanseområder som eksemplifiserer bredden i feltet. Områdene grupperer seg i to hovedklynger knyttet til henholdsvis UH- og folkebibliotek. Samtidig går mange av kompetanseuttrykkene igjen på tvers av områdene, og vi har noen områder som legger seg ganske midt i feltet uten sterke bindinger til én bibliotektype. Blant disse er Nettverksbygging og Pedagogisk arbeid. Sett i sammenheng kunne man kanskje hevde at kompetanser knyttet til ulike former for utadrettet virksomhet, og digital kompetanse som nevnes i 124 av annonsene har fått noen praktiske integrerende funksjoner på tvers av kompetanseområdene. På dette området behøves imidlertid videre studier for å kunne si noe mer kvalitativt om disse funksjonene. Utover at de involverte institusjonene og de utlyste stillingene på ulike måter befatter seg med tilgjengeliggjøring av informasjon og kultur, og at det sannsynligvis foreligger et delt verdigrunnlag knyttet til dette oppdraget, er det også vanskelig på bakgrunn av denne studien å identifisere noen teoretiske synteser som binder kompetansene sammen.

Vi så en reduksjon i eksplisitte krav om fagutdanning i bibliotek- og informasjonsfag fra 2002 til 2015-18 -materialet sett under ett. Dette gjaldt som nevnt spesielt bibliotekene i de fire store byene, hvor kun ét krevde bibliotekfaglig utdanning. Materialet viser dermed en liknende tendens, som i den australske undersøkelsen. (Kennan et.al. 2006), der prosentandelen annonser som krevde bibliotekfaglig utdanning sank fra 74 % i 1974 til 33 % i 2004 (s. 26). Går vi grundigere inn i våre tall fra 2015-18, spør altså 36% spesifikt etter kandidater med bachelorgrad i bibliotek- og informasjonsvitenskap. Dette tallet har sunket med 28 prosentpoeng fra 2002. Tilsvarende har andelen som åpner opp for «annen relevant utdanning» økt med 21 prosentpoeng over den samme perioden. I UH-sektoren ser vi også en stor økning av annonser som etterlyser annen spesifisert eller uspesifisert høyere utdanning. Dette er et tydelig utviklingstrekk.

Abbott's jurisdiksjonsbegrep beskriver som nevnt hvordan profesjoner kan kjempe om monopol over ulike arbeidsoppgaver, og utdanning er innenfor mange profesjoner en måte å skaffe seg dette monopolet på. Man kan for eksempel ikke jobbe som lege uten en godkjent medisinsk utdanning eller som jurist uten juridikum. Selv om "bibliotekar" ikke er en beskyttet tittel, og ikke representerer en yrkesgruppe med formell jurisdiksjon over bestemte arbeidsoppgaver i samfunnet, forstås gjerne yrket som en profesjon på bakgrunn av at mange av yrkesutøverne deler en utdanning innenfor bibliotek- og informasjonsvitenskap. Profesjonenes jurisdiksjon er imidlertid ikke naturgitt. Vel kjent er profesjonsstriden mellom leger og sykepleiere og mellom sykepleiere og hjelpepleiere. Et konkret eksempel innen helsesektoren i Norge, er striden mellom farmasøytter og leger, hvor farmasøytene begir seg inn på legenes område ved å gi andre råd til pasienten om medikamentbruk enn det legene har foreskrevet. Dette går ikke upåaktet hen blant legene (Ali, 2014).

Våre funn kan tyde på at bibliotekarenes jurisdiksjon i bibliotekene er blitt svakere siden 2002, og at det er stor åpenhet i biblioteksektoren for å inkludere kandidater med annen utdanning. Dette gjelder også på områder hvor bibliotekarene selv får kompetanse gjennom egen utdanning, som for eksempel innenfor litteraturformidling og utviklingsoppgaver. Om denne trenden til å ville åpne opp for andre profesjoner skyldes behov for en mer spisset kompetanse på slike områder enn det en generalistutdanning gir, eller om det skyldes

usikkerhet på egne kunnskaper og ferdigheter, er et spørsmål det kunne være interessant å undersøke. Det ville også være interessant å sammenligne tendensen til å utlyse stillinger uten spesifikke utdanningskrav med tendenser innenfor andre profesjoner.

Abbott har hevdet om bibliotekarprofesjonen at den med tiden vil bli mer sentralisert, og med det konsentreres om en mindre elite som besitter kjernekompetanse og bruker den til "indre arbeid" med samlingen og med spesialiserte systemer for gjenfinning, mens en større og mer perifer gruppe betjener publikum (Abbott, 1998, s. 440). Våre funn peker i retning av at de tradisjonelle bibliotekaroppgavene fortsatt etterspørres, og særlig i UH-bibliotek, for eksempel uttrykt gjennom kompetanseområdene vi har kalt Kunnskapsorganisasjon og Systemer og standarder. Dette er sannsynligvis områder hvor bibliotekarutdanning gir en mer eksklusiv kompetanse enn den som tilbys gjennom andre studier, og her kreves det da også oftere bibliotekfaglig utdanning enn i andre områder. Vårt materiale bekrefter dermed til en viss grad Abbotts poeng om at de sentrale kjernekompetansene sentraliseres i deler av profesjonsfeltet.

Vi ser imidlertid også at publikumskontakten har blitt en spesialisert del av det bibliotekfaglige arbeidsmarkedet, noe som kommer tydelig til uttrykk gjennom områdene Formidling og Biblioteket som møteplass og debattarena. Her åpnes det i større grad opp for annen relevant bakgrunn. Abbotts påstand om at publikumskontakt er et perifert kompetanseområde i den bibliotekfaglige profesjon, ser dermed ikke ut til å stemme. Våre funn viser tvert imot at kompetanser knyttet til dette har blitt en vesentlig inngangsbillett til særlig stillinger i folkebiblioteksektoren. I en dansk kontekst anvender Jochumsen (2017, s. 18) betegnelsen *biblioteksformidler* i stedet for *bibliotekar*. Det begrunnes nettopp med at det i dag etterspørres nye kompetanser som supplerer de tradisjonelle, og at en slik utvidelse av stillingsbetegnelsen vil fange opp dem som ikke har bibliotekarutdanning. Jochumsen peker i tillegg på at det i en dansk kontekst var slik at de som jobbet i bibliotek tidligere i større grad hadde sin utdanning fra Danmarks biblioteksskole.

Bibliotekarprofesjonen ser ut til å bekrefte Susskind og Susskind hypotese om sterk endring. De peker på teknologi som den viktigste endringsdriveren. Teknologien gjør det langt på vei mulig for bibliotekbrukere å løse tidligere spesialistoppgaver selv. Dette innskrenker bibliotekarprofesjonens arbeidsfelt. Samtidig ser vi at både folke- og UH-bibliotek utvider sitt virkeområde. De tilbyr flere nye tjenester, og legger vekt på å være et sted for opplevelser eller møter. Denne utadrettede publikumskontakt-siden ved virksomheten ser ikke profesjonen ut til å ha gjort til sin egen, men åpnet for spesialisert personale med andre typer kompetanse enn bibliotekfag.

Et hovedfunn i vår undersøkelse er at den eksklusive kompetansen bibliotekarene har fått gjennom sine studier, ser ut til å marginaliseres i folkebibliotekene. Arbeidsmarkedet uttrykker imidlertid nokså tydelig at det er spesialiserte kompetanser og arbeidsoppgaver som erstatter disse. Det ser dermed ikke ut til at mengden oppgaver i folkebiblioteket er automatisert bort, slik Susskind og Susskind hevder kan skje, men at oppgavene har forandret seg. Disse "nye" kompetansene knyttet til formidling og andre former for utadrettet virksomhet, er ikke på samme måte bundet til en eksklusiv utdanning. Dette gir de tradisjonelle bibliotekarutdanningene en ny konkurransesituasjon.

Begrensninger

Stillingsannonser tilhører en tekstsjanger med betydelig gjenbruk av språklig konvensjoner, og er ikke nødvendigvis helt presise uttrykk for de kvalifikasjonene og egenskapene arbeidsgiver ser etter og har behov for. Når annonsematerialet fra 2015-18 er langt mer ordrikt enn utvalget fra 2002, sier dette også noe om en generell utvikling innenfor stillingsannonseutforming, der det nå for eksempel ofte legges inn mange ønskede personlige egenskaper, noe som vi også finner i en av de australske undersøkelsene (Kennan et.al. 2006). Det er heller ikke sikkert at personene som tilsettes er de blant søkerne som best fyller den faglige profilen som annonsene etterspør. Annonsene representerer likevel tilgjengelige beskrivelser av hva arbeidsgiver ønsker seg, og er det mest informative materialet vi har til en kvantitativ undersøkelse av kompetansebehov. For å få et mer komplett bilde av hva bibliotekene virkelig ønsker seg og har behov for, bør studien suppleres med intervjuer med noen av de som har foretatt tilsettingene, samt informasjon om de som fikk stillingene.

Konklusjoner

Hovedformålet med vår undersøkelse var å kartlegge kompetansene arbeidsmarkedet etterspør. Kompetansebehovene som kommer til uttrykk i materialet vi har undersøkt, viser et stort spenn. Vi finner to hovedområder knyttet til henholdsvis folke- og UH-bibliotek. Disse områdene etterspør til dels ulik kompetanse. Folkebibliotekene legger stor vekt på kunnskaper om, og ferdigheter i formidling. UH-bibliotekene etterspør pedagogisk og kunnskapsorganisatorisk kompetanse.

Sammenlignet med materialet fra 2002 finner vi først og fremst at kravet til formell bibliotek- og informasjonsfaglig utdanning er redusert, samtidig som det i større grad åpnes opp for andre typer relevant utdanning. Dette gjelder i alle typer bibliotek. Vi ser også en større etterspørsel etter kompetanser knyttet til utadrettede arbeidsoppgaver som formidling, og det er overveiende på dette området bibliotekene åpner opp for alternativ utdanningsbakgrunn.

Det bibliotekfaglige profesjonsfeltets reduserte krav til fagutdanning i bibliotek- og informasjonsvitenskap, og åpningen mot andre utdanninger og spesialistkompetanser, kan se ut til å trekke i retning av Susskind og Susskinds framtidsvyer om profesjonenes forvitring. Det er imidlertid ikke bare den teknologiske utviklingen som trekker i den retningen, men vel så mye bibliotekenes ønske om spesialistkompetanse på mange ulike felt. At bibliotekarprofesjonen ligger på sotteseng, kan vi derimot ikke lese ut av vårt materiale. Selv om fagfeltet åpner opp for andre fagutdanninger enn den klassiske bibliotekarutdannelsen, er etterspørselen etter en bachelorgrad i bibliotek- og informasjonsvitenskap vedvarende høy, og 81% av annonsene nevner faktisk denne utdannelsen. Dette gjelder spesielt fagbibliotek og mellomstore og mindre folkebibliotek. Disse institusjonstypene ser stadig ut til å ha behov for generalistkompetanse i sentrale bibliotek- og informasjonsfaglige emner.

En prøvestein på profesjonens levedyktighet vil være om profesjonsutdanningen og institusjonene som ansetter våre kandidater leverer den kunnskapen og yter de tjenestene som mennesker i det seinmoderne samfunnet har bruk for. I denne sammenhengen mener vi at Jan Nolin's fjerde tilnærming til studiet av profesjoner er viktig. I stedet for å studere profesjonene kun med et kritisk utenfrablikk, bør forskerne samarbeide med profesjonsutøverne og: "...contribute by analysing and discussing the way in which educational programs can be opened up and the way in which the collaboration between academia and professional can be intensified." (2008, s. 41).

Denne undersøkelsen, og videre forskning om hvem som faktisk ansettes i dette profesjonsfaglige feltet, vil gi et grunnlag for videre diskusjon av bibliotek- og informasjonsstudienes innhold og oppbygning.

Referanser

Abbott, A. (1998). Professionalism and the future of librarianship. *Library Trends*, 46(3), 430–443.

Abbott, A. (1988). *The System of Professions: An Essay on the Division of Expert Labor*. Chicago: The University of Chicago Press.

Ali, M. A. (2014, 3. november). Apotekfarmasøyter ingen trussel for legene. *Dagens medisin*. Hentet fra <https://www.dagensmedisin.no/artikler/2014/11/03/apotekfarmasoyter-ingen-trussel-for-legene/>

Audunson, R., Nordlie, R., Spangen, I. C. (2003). The complete librarian - an outdated species? Lis between profession and discipline. *New Library World*, 104(6), 195-202.

Bibliotekloven. (1985). *Lov om folkebibliotek*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1985-12-20-108>

Bøyum, I., Dahl, T.A. og Pharo, N. (2015). Bibliotekarer bli ved din lest. I R. Audunson (Red.), *Samle, formidle, dele* (s. 91-106). Oslo: ABM-Media.

- Choi, Y., & Rasmussen, E. (2009). What qualifications and skills are important for digital librarian positions in academic libraries? A job advertisement analysis. *The Journal of Academic Librarianship*, 35(5), 457–467.
- Dahl, T.A. & Tallerås, K. (2011). Hva gjør de videreutdannede bibliotekarene? I R. Audunson (Red.), *Krysspeilinger: Perspektiver på bibliotek- og informasjonsfag* (s. 165-182). Oslo: ABM-Media.
- Fauske, H. (2008). Profesjonsforskningens faser og stridsspørsmål. I A. Molander & L. I. Terum (Red.), *Profesjonsstudier* (s. 31–53). Oslo: Universitetsforlaget.
- Gorman, M. (2004). Whither library education? *New Library World*, 105(9–10).
- Grimen, H. (2008). Profesjon og kunnskap. I A. Molander & L. I. Terum (Red.), *Profesjonsstudier* (s. 71–85). Oslo: Universitetsforlaget.
- Hansen, N. J. (2017). Biblioteket gjennom 100 år – innhold, rammer og relasjoner. I C. Laskie (Red.), *Biblioteksdikdaktik* (s. 49-82). København: Hans Reitzels forl.
- Illeris, K. (2011). *Kompetance: Hvad Hvorfor Hvordan*. Fredriksberg: SL-forl.
- Jochumsen, H. (2017). Biblioteket gjennom 100 år – innhold, rammer og relasjoner. I C. Laskie (Red.), *Biblioteksdikdaktik* (s. 17-46). København: Hans Reitzels forl.
- Jørgensen, P. S. (1999). Hvad er kompetence? Og hvorfor er det nødvendigt med et nyt begreb? *Uddannelse*, 9(32), 4-13.
- Kennan, M. A., Willard, P., & Wilson, C. S. (2006). What Do They Want?: A Study of Changing Employer Expectations of Information Professionals. *Australian Academic & Research Libraries*, 37(1), 17–37.
- Kim, J., Warga, E., & Moen, W. (2013). Competencies Required for Digital Curation: An Analysis of Job Advertisements. *International Journal of Digital Curation*, 8(1), 66–83.
- Kultur- og forskningsdepartementet. (2004). *Kultur for læring*. (melding til Stortinget nr. 30 2003-2004). <http://hb.diva-portal.org/smash/get/diva2:883755/FULLTEXT01.pdf>
- Miller, M. M., & Horan, M. (2017). Evolving roles of preservation professionals: Trends in position announcements from 2004 to 2015. *Library Resources & Technical Services*, 61(4), 183-197.
- Nolin, J. (2008). In search of a new theory of professions. *Science for the professions, report no. 4*. University of Borås. <http://hb.diva-portal.org/smash/get/diva2:883755/FULLTEXT01.pdf>
- Park, J., & Lu, C. (2009). Metadata Professionals: Roles and competencies as reflected in job announcements, 2003–2006. *Cataloging & Classification Quarterly*, 47(2), 145–160.
- Séguinot, C. (2007). Translation and the changing profession: A cross-disciplinary perspective. *TTR: Traduction, terminologie, redaction*, 20(1), 171-191.
- Susskind, D. & Susskind, R. (2015). *The future of the professions: how technology will transform the work of human experts*. Oxford: Oxford University Press.

Wilkinson, A., Hislop, D. & Coupland, C. (Red.). (2016). *Perspectives on contemporary Professional Work: Challenges and Experiences*. Cheltenham: Elgar.

Wise, S., Henninger, M., & Kennan, M. A. (2011). Changing Trends In LIS Job Advertisements. *Australian Academic & Research Libraries*, 42(4), 26

Niels D. Lund, lektor ph.d., Institut for Informationsstudier, Københavns Universitet, gtp573@hum.ku.dk

Vistnok uvurderlig!

- folkebibliotekerne i det litterære liv i Danmark

Abstract

The Danish public library as a new institution and the corresponding new librarian profession were established by law about 1918-20 and soon played an active role within circulation and mediation of literature/fiction. From a view of the sociology of literature and via a brief assessment of the concept of the literary life, the article intends to overview the position and significance of this institution in Denmark during these hundred years, and as for some special subfields more detailed and methodologically to discuss the interplays of the literary life and field. Not focusing on the growth rate of the libraries' buying and lending of fiction copies, of educated librarians, or of the increasing importance of the compensating artist royalties to the authors as evident quantitation markers, some other thematic subfields have been selected: buying structure at the book market, librarians as literature specialists, book selection as for function, taste and qualification, the library as self-interest publicity including relations literary periodicals/magazines, and examples of mediation initiatives, and finally a short adding up of today. These subfields are inquired each chronologically, there is no total account, so. Reminding the priority of the public libraries within the Danish cultural policy, there may have been little interest and focus of them by the sociology of literature; unlike this, the discussions of the article with a long historical view substantiate that the significance of the libraries in the Danish literary life has been manifold, strong and not overvalued.

Keywords: Det litterære liv, folkebibliotek, bibliotekarprofession, bibliotekshistorie, litteratursociologi, kulturpolitik

Set fra Ribe seminarium i 1935

"En endnu næppe klart paaviselig, men vistnok mangfoldig og uvurderlig Betydning for vort litterære Liv har Folkebibliotekerne, navnlig efter Bibliotekslovens Vedtagelse 1920."

Ordene stammer fra seminarielærer Ejnar Thomsen der i 1935 som ansat ved Ribe Statsseminarium skrev dem som afslutning på en ny litteraturhistorisk lærebog *Dansk Litteratur efter 1870. Med Sideblik til det øvrige Norden. En Hjælpe- og Arbejdsbog til højere Undervisning samt til Kreds- og Selvstudium* (Hirschsprung, 1935, s. 169). Den lange titel angik en ny type bog, på et nyt og ukendt forlag, til brug bredt på gymnasier og seminarier og i folkeoplysningens fremvoksende litteraturvirksomhed; med sin pågående form og ajourføring til helt samtidig litteratur blev den en vigtig fornyer i dansk litteraturhistorie-skrivning, der ellers var noget i stagnation. Nyt var det også at trække litteraturens cirkulation ind i synsfeltet - med reverens til den litteratursociologi som

var ved at udvikles. Der var egne biblioteker til dem som befandt sig på lærerseminariet og på katedralskolen i den adstadige stifts- og amtsby; siden 1906 havde Ribe også et lille kommunalt bibliotek, som nogle år efter loven tilmed havde fået gratis udlån. Skulle bl.a. det få betydning for det litterære liv?

Det kan undre at en akademisk iagttager ikke har et sikrere indtryk så mange år efter loven, men på den anden side kan hans tøven også markere at den nye institution ikke var så knæsat og kendt som pionererne og den tidlige bibliotekshistorik ellers typisk har fremført. Andre har peget på at først ind i 1930'erne og efter en lovforbedring trådte konturerne af de nye biblioteker frem (Hjermind & Ørom, 1981).

Thomsen selv, der også havde lyrikudgivelser bag sig, viste sig at gå mange veje i det litterære liv. Få måneder senere var seminarielæreren fra provinsen blevet ny professor i dansk og nordisk litteratur ved Københavns Universitet - landets mest fremtrædende litteraturfaglige stilling. Den tidligere kostskolelærer på Bogø og nu 38-årige magister blev ansat efter såvel videnskabelige som undervisnings- og formidlingsmæssige kriterier – hans nye bog sigtede på både skolers pensum og de voksens egenlyst, den nyere litteratur var for alle - og han blev en skattet underviser for stud.mag.er gennem et par årtier. Nogle så ham som en typisk højskolefigur, og som tillige engageret i både folkeuniversitet, forfatterforening og litteraturselskaber, foruden redaktør, flittig anmelder og bred foredragsholder var han bredt optaget af litteraturens cirkulation og befolkningens læsning. Som en vigtig dansk litteraturskikkelse modificerede han således en tidligere litterær eksklusivitet - fremdeles også da han 10-12 år var timelønnet underviser på Statens Biblioteksskole, så kommende gymnasie-dansklærere og folkebibliotekarere havde ham til fælles. Til historiens cirkel hører i øvrigt at Ribes folkebibliotek i dag har til huse i den seminariebygning hvor Thomsen virkede dengang!

Det litterære livs samspil og udvekslinger

På hvilken måde giver det mening at tale om en ny betydning for det litterære liv, og på hvilket tidspunkt bliver folkebiblioteket væsentligt her? *Det litterære liv* er et accepteret begreb bredt om omgang med og udvekslinger af udgiven litteratur i offentligheden. I litteratursociologien tales mere skematisk om *det litterære system* eller *det litterære felt* med aktører og institutioner, funktioner og processer i forskellige led med faglige, smagsmæssige og økonomiske interesser i produktion, distribution og reception af litteratur. (Escarpit, 1972; Furuland, 1989; Hertel, 1999). Med inspiration i litteratursociologien er intentionen med denne artikel via en række nedslag i temaer og subfelter at vise at bibliotekerne har haft en større plads og betydning end fremstillinger af litteratursystemet eller det litterære liv eller felt oftest har vist.

Omkring 1915-20 konstitueredes det skøn- og almenlitterære liv af forlagene med nyudgivelser og klassikere, københavnske dagblades eksklusive kritik, universitetsuddannelser og forskning i litteratur, forskellige typer tidsskrifter, gymnasie- og mellemskole-pensummet med dannelsestænkning, forfatterforening og enkelte lejebiblioteker og fx Kvindeligt Læseselskab, men også så småt af nye tiltag som studiekredsbevægelse, voksenoplysning og små offentligt tilgængelige folkelige bogsamlinger. (Et særegent samspil mellem det eksklusive og det brede var det at overbestyreren for Københavns kommunale biblioteksvæsen mellem 1898 og 1912 var en af tidens renommerede litterater, dr.phil. Valdemar Vedel der samtidig siden 1895 var docent og 1911-30 professor i almindelig litteraturhistorie ved Københavns Universitet).

Trods biblioteksfunktioner og bogsamlinger ikke var ukendte forud, var de nye danske lovfæstede biblioteker, ret parallelt med andre lande i begyndelsen af 1900-tallet, en væsentlig nydannelse; imidlertid synes de ikke at have haft den store plads i den internationale litteratursociologi (fx Escarpit, 1972 - sc. 1958/1968), hvilket bl.a. hænger sammen med at denne institutionscirkulation i store bogmarkedslande har fyldt (relativ) mindre. Men heller ikke i litteratursociologi-traditionen i de skandinaviske lande, med deres stærke kulturpolitiske prioritering af bibliotekerne, har disse fyldt, hverken i systematiske oversigtsbøger som *Bøger og brugere*, *Bok-Norge*, *Litteraturen i mediesamhället* og senest *Litteraturens rundt* eller i forskningslitteraturen – med Afdelingen för litteratursociologi ved Uppsala Universitet som tydeligste undtagelse. (Andreassen, 2006; Bay & Jørgensen, 1979; Handesten, 2018; Steiner, 2009; Svedjedal, 2012; Winge, 1979).

Forbindelsen mellem bibliotek og litteratur, Norden rundt, synes snarest at skulle findes for det første i *redegørelser fra statslige myndigheder*, hvor begrebet *litteraturformidling* også dukker op som et vigtigt begreb

i det litterære system, i Danmark fx tilbage i større ungdomsundersøgelser omkring 1950, eller i betænkningen *Bøger i Danmark* (1981), dvs. knyttet til statslig kulturpolitik. For det andet findes forbindelsen opdyrket i biblioteksmiljøer og især omkring biblioteksuddannelser, hvor litteratursociologien (og bibliotekshistorien) således også fik en oplagt placering; nogle af de første danske læserundersøgelser fandt sted i tilknytning hertil (jfr. fx Iversen; *Hvem læser hvad i Silkeborg?*, 1944, s. 260 og s. 152-154.), og *Læste bøger* blev et pionerstudie (Elberling & Bruhns, 1965/67). Fra 1970erne var litteratursociologien biblioteksstudiets relevante synsvinkel på skønlitteraturen, med fx oversigtsbogen *Litteratursociologi. En antologi* (Munch-Petersen, 1989/1995) og siden 1990erne en del specifikke undersøgelser i feltet mellem bibliotek og litteratur ved Danmark Biblioteksskoles/Det Informationsvidenskabelige Akademis litteraturuddannede forskere, ret parallelt med tilsvarende institutioner i Norge og Sverige (jfr. Karner Smidt, 2013). Det er linjerne herfra der søges fulgt tilbage gennem de moderne danske folkebibliotekers hundrede år - hvor det litterære liv ikke har været statisk, men bestandigt forandret med skiftende positioner mellem aktørerne og med betingelserne for kommunikation og opinionsdannelse.

Folkebibliotekernes plads i Danmark

Det litterære livs fundering i marked og civilsamfund havde til ind i 1900-tallet ikke mødt megen offentlig indsats eller påvirkning, ud over fx pligtanfærelse, nogle særlige handelsregler, undervisningsbestemmelser og lidt statslig støtte til enkelte forfattere. Formelt og strukturelt var det et vigtigt skridt da kommuner fra 1920 fik mulighed for, og senere forpligtelse til, at oprette egentlige *folkebiblioteker* til erstatning af de foreningsdrevne (og ofte offentlig støttede) folkebogsamlinger der havde været i gang gennem nogle årtier. Det nye var en ny aktør placeret i distributions- eller cirkulationsleddet - med en lovfæstet baggrund, en offentlig finansiering uden kommercielle interesser og en uddannelsesbaseret faglig styring.

På den ene side måtte biblioteker oplagt have en del med en litteraturbåren eller litterær kultur at gøre; de trykte medier var tidens helt primære; på den anden side var hovedsigtet med de nye biblioteker ikke primært rettet mod det (skøn)litterære liv. De var tænkt ind i kundskabsliv og folkeoplysning. Det var en *oplysningsinstitution* der ikke blot var et praktisk distributionsled, men snarere havde en opgave med at skabe en sund befolkning gennem læsning - som en del af både demokratisk udvikling og samfundsmæssig vækst (Skouvig, 2004, s. 47f).

Folkebibliotekerne bød - eller brød - ind i det litterære system. Strukturelt set centrerede det sig om to forhold: for det første kom en ny aftager på bogmarkedet, et offentligt *indkøb* der påvirkede handel og omsætning; for det andet igangsattes en ny cirkulation af bøger via *udlån* til befolkningen, en gratis udveksling til fremme og øgning af læsning, en påvirkning via såkaldt *formidling*. Hertil knytter sig to nye forhold: dels opstod der i forhold til indkøbet en problemstilling om dækning til forfatterne for tabt indtægt pga. mindre almindeligt markedssalg, den såkaldte *biblioteksafgift* som med årene blev en betydningsfuld sag; dels fremkom der med institutionen en ny professionel, statslig uddannet aktør ved siden af akademiske litterater og skolesystemets undervisere - bibliotekarerne blev på sigt en vigtig gruppe.

Det mest indlysende kunne således være at se på betydningen for det litterære liv via *anskaffelser af bøger*, *udlån af bøger*, *biblioteksafgift* og *bibliotekarprofession*, hvor man overalt og over år vil se kvantitativ ekspansion og stigende effekter. Men herudover er der mange andre - måske mere oversete og nok så interessante - forbindelser til det litterære liv og litteratursystemets praksis som i nogle nedslag, især i den tidlige tid, og nogle udviklinger skal belyses i det følgende.

Skønlitteraturen indoptoges fra begyndelsen i bibliotekets oplysningsparadigme i en spænding med både dannelse, service og oplevelse, og i en lang turbulens forvikledes den med smag, opinion, kunst, censur, underholdning etc.; det synes i dag en pointe at skønlitteraturens plads ikke blot synes påfaldende intakt ift. en 100-årig tradition, men også på nye præmisser er blevet et af bibliotekernes mest mangfoldige og synligste satsningsområder - skønlitterær formidling som mantra. Det er hensigtsmæssigt at medtænke den *formidlingshistoriske* struktur som Rasmus Grøn (2010) har lagt frem: en konfirmativ fase med et oplysningsparadigme 1920-65, en formativ fase med et serviceparadigme 1965-2000 og en performativ fase med

et oplevelsesparadigme fra 2000 (jfr. Lund 2000; Lund, 2001), men den kan ikke dække alle bibliotekslivets aktiviteter.

Dertil er det oplagt at betragte folkebiblioteket både *kulturpolitisk* og *litteraturpolitisk*; fra midten af 1900-tallet blev det en hovedhjørnesteen i dansk kulturpolitik. Antagelig har der historisk fandtes væsentlige dispositioner: dels at folkebibliotekernes arbejde med skønlitteraturen efterhånden blev et element i *kulturpolitik* (og *folkeoplysningspolitik*)s fokus på skønlitteraturen (også før der var noget som mere officielt hed kulturpolitik), og dels at den store vægt der blev lagt på *bibliotekspolitik* har holdt en mere omfattende *litteraturpolitik* tilbage.

Med ønske om også metodisk og kildemæssigt nærmere at undersøge det litterære livs forbindelser gennemgås i det følgende en række udvalgte temaer/delfelter - frem gennem de hundrede år siden 1920: den nye aktør på bogmarkedet, bibliotekarer set i relation til andre litteraturfagfolk, det højt prioriterede bogvalg, spørgsmålet om en biblioteksmæssig særoffentlighed, mønstre omkring litteraturtidsskrifter, nye særlige formidlingstiltag midt i 1900-tallet og endelig en kort status opstilling for nutiden.

'Indbruddet' i bogmarkedet

Der var højkonjunktur omkring 1900-århundredeskiftet hvor offensive forlag på *bogmarkedet* med flere moderniseringstræk og nye typer udgivelser orienterede sig efter foreningsdannelser, ny almenskolelov, stigende voksenoplysning og et øget læsepublikum. Spørgsmålet her lyder hvordan markedet forholdt sig til afsætningsmulighederne til de fremvoksende offentlige bogsamlinger og biblioteker?

Da folkebogsamlingerne sluttede sig sammen til *Foreningen Danmarks Folkebogsamlinger*, gik den - støttet af Kultusministeriet - i forhandling i 1905-06 med Den danske Boghandlerforening, der dengang primært var en forlæggerorganisation. Hovedanliggendet var rabatordninger ved køb af bøger til bogsamlingerne, og en overenskomst endte med at boghandlen ydede 25 % rabat på bogpriser mod at kunne se frem til at sikre de organiserede forlag et støt voksende afsætningsmarked, og idet bogsamlingernes modydelse var via *Bogsamlingsbladet* (1906-1920) at sprede vigtig information/anbefaling om bøger ud til lederne af bibliotekerne til fordel for hele læsekulturen og oplysningen. Det er det første formaliserede signal om bogbranchens interesser i de offentlige folkelige biblioteker med gratis udlån. Skønt dette salg var i sin vorden og kun vejede lidt i brancheomsætningen, var det tydeligvis et nyt læsemarked man gik i møde. Eksempelvis bidrog tidens mange bogserier/biblioteker, samlede værker samt folke- og mindeudgaver af de kendte danske forfattere til både praktisk struktur og litterært præg i anskaffelserne i de omkring 1000 bogsamlinger landet over; der var 'gelænder' og 'alibi' hos især det altdominerende Gyldendals mange samlede udgaver, hvilket biblioteksmønsterkatalogerne fra 1902 og 1923 tydeligt godtgjorde. Om fx folkeudgaven af Sophus Bauditz' værker hed det i *Bogsamlingsbladet* i 1911: "...vi maa være overordentlig glade ved, at vi nu kan købe alle hans Bøger for 15 Kr.". Men der var også forbehold over for tidens ekspanderende bogproduktion; fem år efter præciserede overbibliotekar H.O. Lange købersidens synsvinkel således at i "... alle Kredse er Grænsen for Kjøbeevne overfor Bogmarkedet snart naaet" (Lange, 1916-17 I, s. 23).

I bogbranchen blev det først for alvor et diskussionsemne omkring 1920, især formuleret omkring afsætningen: var det gratis udlån til skade eller til gavn for forlagene og detailledets bogsalg? Det dominerende Gyldendal forklarede sig med at salg til private kunne agere og ekspandere parallelt med bibliotekernes bogbetjening, som man så som en folkelig bevægelse; i året hvor folkebiblioteksloven vedtoges, priste Poul Levin (forfatter, kritiker, litteraturhistoriker dr.phil., redaktør, forlagskonsulent mv.) i forlagets officielle 150 års-jubilæumsbog de folkelige biblioteker og lovede at forpligte sig kulturelt over for den læsetrang i befolkningen som bibliotekernes indkøbs- og udlånsstatistikker viste. Der var glæde over den nye aktør, samdrægtighed mellem køb og lån på læsemarkedet, uden grund til bekymring - for det store hartkorn!

Allerede før bibliotekslov og faguddannelse var samvirket med bogbranchen således i gang; det var i realiteten statens endnu knap formulerede bibliotekspolitik og de fremtidige statstilskudsmuligheder branchen havde indgået aftale med i 1906; det var strukturelt ny for det liberale bogmarkeds mønstre - med lange perspektiver

fremad for litteratursystemet. Johan Svedjedal (1993, s. 558ff) peger på samme betydning for Sveriges bogmarked. Også på børnebogsområdet var sammenhængen mellem det moderne bibliotek og vækst i forlagenes udgivelser ubetvivlelig (Rabatspørgsmaalet, 1906, s. 7ff; Hvenegaard Lassen, 1962, s. 68ff; Frøland, 1974, s. 248f; *Fortegnelse*, 1902; *Bogfortegnelse*, 1923; Omtaler af skønlitteratur, 1911-12, s. 20; Winge, 1976, s. 66ff).

Årtier frem var der støt stigende bestandstilvækst i folkebibliotekerne til gavn for bogmarkedets omsætning og med forskellige former for centrale og lokale købs-/leveringsaftaler og rabatsystemer. Bibliotekerne kunne og skulle fremover blive egentligt sikkerhedsnet for forlags udgivelser, i særdeleshed gjaldt det ikke mindst børnebøger/billedbøger, hvor prisniveauet typisk sattes efter institutionsaftaget; der har været bogvalgspolitikker som har prioriteret *ny* dansk skønlitteratur (i 1994 understreget af et kulturministerielt udvalg, *En politik for litteraturen*), og bibliotekerne stiftede *Nyt dansk Litteraturselskab* i 1940 til særlige magna-print udgivelser. Ny bibliotekslovgivning fra 1960erne fremkaldte en voldsom stigning af titler på markedet, tegneserier inklusive, og fx succesen for 1970ernes realistiske ungdomsroman skyldtes mest bibliotekscirkulationen og ikke privatkøbet. Der havde været et ulige mindre litterært liv uden folke-/skolebibliotekerne, med børn som tilmed flittigere lånerne end voksne (Weinreich, 1985).

På bibliotekerne fremkaldte det jævnlige diskussioner - beklagelser fra forlæggerens side - om at indkøbet ødelagde markedets 'økologiske' balance; men selv under de gode konjunkturer for befolkningens adgang til billigbøger og bogklubber i 1960-70erne var der ikke noget nævneværdigt fald i institutionsindkøbet. Den fysiske lydbog blev også længe primært et bibliotekscirkuleret medie. Først i 1980erne kom en synlig opbremsning i bogindkøb pga. kommunale bevillingsnedskæringer, hvilke påvirkede branchen på oplagsstørrelse, ikke titelmængde, hvorefter bogpriserne steg. Denne branche-biblioteksmekanisme sås især tydeligt vedrørende kriminal-/spændingslitteraturen - der havde fået den øgede opmærksomhed blandt lånerne som pressede bibliotekerne til at indkøbe titlerne uanset forlagernes øgede priser og gevinster. De "bibliotekstækkelige" bogtyper steg mere i pris end andre bøger, og da de også var gennemgangsbøger, blev det en betænkelig markedsmechanisme (Worsøe-Schmidt, 1997).

De nye bogtyper, e-bøger og net-lydbøger, har de seneste år medført nye udfordringer for branchen i forhold til bibliotekerne, idet den digitale eksemplar- og købsstruktur vanskeligere kan forenes med bibliotekernes tradition for at stille gratis til rådighed. Den samdrægtighed litteratursystemet ellers i hovedsagen har haft opbygget er således blevet uvant konfliktfyldt, og sammen med ophavsretsspørgsmål er det også en kulturpolitisk udfordring; specielt hvis folkebiblioteket tillige bliver en slags egentlig *producent* på bogmarkedet, kan det få en ganske ny konsekvens i det litterære liv. (Worsøe-Schmidt, 2017).

Bibliotekernes indbrud på bogmarkedet gav også *forfatterne* anledning til overvejelser - med lange perspektiver. I 1918 fremkom et forslag om et lille vederlag for hver bog indkøbt og udlånt i bibliotekerne - "Fem-Øren", og efter godt 25 år med jævnlige diskussioner endte det med en lovmæssig ordning omkring en afgift til forfatterne, den såkaldte *biblioteksafgift*, eller *bibliotekspengene*, som siden løbende er blevet voldsomt udbygget og justeret til ud over forfattere også at omfatte oversættere mfl. Ordningen er velbeskrevet i dansk kulturhistorik (Johansen, 1996), og skal ikke forfølges nærmere her, udover at den må ses som en af de meget vigtige og mærkbare konsekvenser af at folkebibliotekerne fik stærke plads i den litterære cirkulation - mellem markedet og staten. Afgiftens betydning for forfattere, ikke mindst børne- og ungdomsbog-forfattere, har været og er meget stor derved at den tegner sig for det største beløb som staten overhovedet afsætter til direkte at støtte litteraturen med. Kulturpolitisk eller måske snarere litteraturpolitisk rummer dette afgiftssystem - i sin nærmest uafvendelighed - både konstante balanceudfordringer og paradokser, bl.a. at det nu reelt anses for egentlig kunststøtte frem for erstatningsvederlag, samtidig med at de *skønlitterære* forfattere får den mindste del af millionerne, og at det med den automatiske afhængighed af bibliotekernes boganskaffelser afstedkommer udviskede kvalitetskriterier (Worsøe-Schmidt, 1994).

Bibliotekerne fik betydning for både de materielle og immaterielle markedsproducenter - indbruddet trak spor.

Bibliotekarerne og litteraturfagfolkene

Ud fra erfaringerne med lærerne som fritidsbestyrere i civilsamfundets filantropiske bogsamlinger begyndte konturerne af betydningen af den heltidsbeskæftigede faguddannede bibliotekar at tegne sig i 1910'erne: en ny type professionel der stod for dels formaliserede metoder og standarder med både dybde og overblik over bogbestand og dels dannelse, menneskekundskab og stærk etos i forhold til bogvalg og vejledning (Skouvig, 2004). Med denne kontur etableredes *Statens Biblioteksskole* og en ny uddannelse i 1918 og frem gennem 1920'erne. Den adgangsgivende studentereksamen - "... en solid og værdifuld human Almendannelse ... gennem Studiet af nyere Kultursprog og deres Litteratur", som det hed om 1903-gymasieordningen - havde ikke mindst givet danskfagets litteratur en stærk vægt, der frem gennem et ekspanderende gymnasium holdt til omkring 1970 (Skovgaard-Petersen, 1976, s. 244ff; Andersen, 1970).

Skønt en bibliotekar skulle arbejde bredt med mange funktioner, var der ikke desto mindre kommet en helt ny professionel aktør i lokalsamfundet til arbejdet med skønlitteraturens cirkulation. Qua lovgivningen var det således en offentlig ansat embedsmand man fik uddannet, og gerne anset i niveau med provinsbyens rektor, overlærer og præst. Ca. to tredjedele af de uddannede var kvinder, og de etablerede sig ved siden af andre af det litterære livs aktører og sideløbende med et støt stigende antal cand.mag.er og magistre i sprog- og litteraturfag der bredte sig i oplysnings- og litteraturlivet.

Ind i 1930'erne havde denne nye profession nået et volumen - over 300, omend endnu langt til en bred dækning af landet - så det gav mening at tale om en *stand* af dansk uddannede folkebibliotekarer; en stand der rekrutteret fra især mellemlag og embedsmiljø havde en idealistisk tro på oplysning, og som med den borgerlig-humanistiske dannelsesstradition og bogmediet i centrum skulle få en betydelig indsigt i og kontrol med befolkningens læsning. Såvel bibliotekstilsynets som uddannelsens ledere ytrede sig de næste årtier flittigt om denne dannelse - man kunne stadig tale om *folkeopdragelse*; med præg af både kald og formynderi gjaldt det skønlitteraturen som almenvellets gode samvittighed. Efterhånden blev bibliotekarenes selvforståelse påvirket både af tidens politisk orienterede oplysning og kulturkamp og af en klarere lønarbejderbevidsthed; frem mod 1960'erne kan man tale om neutrale teknokratiske tankegange, svarende til hvad der i litteraturformidlingshistorikken er kaldt serviceparadigmet. I 1970'erne forøgedes bibliotekarstanden med ca. 150 årligt; notorisk søgte mange studerende helt frem til århundredeskiftet bibliotekaruddannelsen af interesse for litteraturlæsning (Hansen, 1937; Hjermand & Ørom, 1981; Iversen, 1978; Skouvig, 2004; Grøn 2010).

Undervejs i denne historik har der været mange forbindelseslinjer til det litterære livs andre miljøer og faguddannede personer. Folkebiblioteksmiljøet var på den ene side vokset ud af et ældre statsligt biblioteksmiljø med akademisk litterærhistorie, og på den anden side af civilsamfundets nye folkelige bogsamlinger der blev drevet af skolelærere. Da Statens Bogsamlingskomite tog fat på uddannelsesspørgsmålet omkring 1910, var en række af de centrale akademiske biblioteksfolk og opinionsdannere netop litterater, hvoraf flere netop blev undervisere på den nye Statens Biblioteksskole.

Blandt de nye uddannede kunne også ses kombinationer mellem bibliotekaruddannelsen og universitetsksamener, foruden en del teologer således flere magistre med litteratur og sprog som fag, en del også med ufuldførte studier. Det er ikke store tal (de siger også noget om svære beskæftigelsesforhold for universitetskandidater), men dog kvalifikationsprofiler der kan følges i biblioteksarbejdet, og flere af de dobbeltuddannede endte som ledere. Omvendt var der også bibliotekaruddannede som flyttede til eller knyttede sig til andre dele af litterær virksomhed, således i AOF, radioens litteraturafdeling, højskolerne, studiekredsaktivitet, forlagsverdenen, journalistikken, i kulturpolitik foruden en del med eget forfatterskab og oversættelsesarbejde; især mange børnebibliotekarer har været virksomme bredt i det børnelitterære felt. I de samme årtier midt i århundredet var der tilsvarende også akademiske litteraturfagfolk som fra deres forskellige pladser i forskning eller oplysningsarbejde tænkte kongenialt med og inspirerede folkebibliotekets arbejde med skønlitteratur - foruden en del af dagbladenes magisterkritikere.

I forhold til uddannelsens vægt på litteratur blev der hentet litteraturfagfolk udefra til undervisning på Statens Biblioteksskole (sc. sidebeskæftigelse), således bl.a. den nævnte professor Ejnar Thomsen fra universitetet, senere i de fastansattes tider på Danmarks Biblioteksskole var mange af underviserne både bibliotekarer og litteraturkandidater. I århundredets sidste årtier var en stor del af skolens underviserstab litteraturmagistre, i overensstemmelse med studieordningens prioritering af litteratur, litteraturhistorie, kritik etc., men med de seneste uddannelsesændringer svækkedes bibliotekarprofessionens forbindelse til litteraturfagfolk, og en lang tradition for kompetencer med vægt på autoritativ indholdsekspertise ændredes i retning af formidlingsaktiviteter med vægt på læser og litteraturbruger (Grøn & Balling, 2012). Folkebibliotekaren er stadig en aktør i systemet, men i gradvis ændret skikkelse, og bibliotekernes arbejde med skønlitteraturen overtages i stigende grad af personer der er uddannet i litteraturvidenskabelige fag - typisk kaldet litteraturformidlere.

Bibliotekets sakrosankte bogvalg

Ikke alle markedets bøger blev lukket ind i institutionen. Henover de skiftende forhold har opbygningen af bestanden og bogvalget stået meget centralt. Skønlitteraturen gav som nævnt på mange måder de største udfordringer: den var ikke det vigtigste i det nye folkebiblioteks grundlæggende oplysningstanke, men havde til gengæld den største *efterspørgsel* fra befolkningen, dens vurderingskriterier var ofte vanskelige, og den afstedkom de største diskussioner i både i bibliotekarkredse og en større offentlighed. Det er rimelig velbeskrevet i folkebibliotekshistorikken, og blot nogle af tovets knuder skal fastholdes her og især ses sammen med hvordan det professionelle biblioteksmiljø tænkte om litteratur.

Loven stillede krav om at opbygge en bogbestand med bredde, kvalitet og alsidighed, og foretaget med både viden og smag, men uden fordomme og censur – idealet var at "Det bedste af den danske Litteraturs Frembringelser" kom ind i den nye biblioteker. Reelt var det et nyt blik på den litterære cirkulation der blev institueret, idet *skønlitterær* læsning som område dog først nævnes eksplicit i lovrevisionen i 1931. Gennem tiden blev bogvalget set som et af bibliotekets/bibliotekarens helt vigtige opgaver, af betydning for befolkningens "Dannelsesstade", og fremstillet højstemt i bibliotekslærebøger som noget næsten sakrosankt. Allerede i 1920'erne, og i bogsamlingerne forud som nævnt, var der en del vaklen og mangel på faglige kriterier over for den skønlitteratur der var mere efterspørgsel på end biblioteksfaglig prioritering af. Men der var strategier med kvotering med kun én skønlitterærbog for hver to faglitterære, en karenstid på de nyeste bøger som forhalede lånesulten og gav forlagene mulighed for mere initialt markedssalg, en vis pædagogisk orienteret censur og differentieringsforsøg i det brogede landskab af "Morskabslæsning, Knaldromaner, Døgnlitteratur" og de bøger der med kort levetid "... skæmmes af en forloren Stil eller af en sødladen Sentimentalitet, Fornemhedsgriller, overspændt Religiositet eller anden Usundhed", som det hed i tidens mere moralske end faglige karakterisering (Lærebog, 1922, s. 28; Hansen, 1937; Lærebog, 1945; Winge 1976, s. 159f).

Stadig i 1940'erne fremhævedes det faglige oplysningsideal "Bibliotekets rette Skikkelse som Oplysningsinstitution og ikke som Lejebibliotek", og holdningen var ikke blot at skulle efterkomme en efterspørgsel men også bidrage til at kvalificere denne. Der var beretninger om det statslige tilsyns omrejsende overvågning for at sikre mod smagsforfald lokalt. Set fra en dannelsesstænkning var udfordringen at befolkningen ikke efterspurgt klassikerne, men den nye og samtidige litteratur, i en grad at det nemt kunne underminere det normdannende korpus som fælleskataloger og mønsterlister søgte at bygge op. Der var udfordringer mellem dansk og oversat skønlitteratur, hvor en kulturelt betinget prioritering af den nationale blev modgået at den større efterspørgsel på den markedsomt langt mere omfangsrige udenlandske litteratur. En fordeling 60-40 både af bogbestand og af udlån mellem skøn- og faglitteratur regnedes for normal, under besættelsestidens læsekonjunktur var det snarere 65-35, og en fjerdedel af lånerne læste kun skønlitteratur. I 1950'erne forsøgte man at fundere bogvalget i empiriske læserundersøgelser og dissens nye metoder. På mange var det et uberegneligt dyr man havde lukket indenfor i det pæne hus - med den *samtidige* skønlitteratur som standende og største udfordring. Helt frem til 1960'erne rangeredes bogvalget som det allermest centrale i bibliotekarstandens arbejde og selvforståelse, og det skønlitterære havde en hellighed der først under det efterfølgende serviceparadigme neutraliseredes noget - for i dag typisk at være administrativt centraliseret (Lærebog 1945, s. 174ff; 1953; Hjermind, 1981).

Større kvalitets- og anskaffelsesdebat om skønlitteraturen har trukket helt ud i den større offentlighed, fx omkring Morten Korch i 1940'erne, tegneserier i 1950'erne, triviallitteratur og pornografi i 1960'erne samt fx omkring Bent Hallers (såkaldte) trøstesløshed i ungdomsbogen i 1970'erne. Dannelsesstrategien om trappetigen - at 'læse lånerne op' til gradvis bedre litterær kvalitet - fik nogenlunde samtidig et modspil i en *genretækning*, hvor (trivial)litterære genrer som kriminallitteratur, science fiction, western, pornografi og tegneserier havde og måtte bedømmes på hver deres specifikke kriterier - frem for en generel litteraturnorm; i ekspansionstider var disse genrer også lettere at lukke ind - samtidig med at opmærksomheden på det folkelige, på brugslitteratur og på det kulturelle demokrati indfandt sig.

I midten af 1980'erne accentueredes debatten om bogvalget voldsomt til et længere forløb med tråde til væsentlige strukturelle træk omkring smag, kulturpolitik, anvendelse af offentlige ressourcer, bestsellerisme, nye medier og overhovedet bogens overlevelse i en medietid. For første gang stagnerede eller faldt bibliotekernes indkøb og bestandstilvækst - ligesom nyrekruttering af bibliotekarer - pga. svindende kommunale bevillinger; det gav sammen med øget bogproduktion i faldende oplag stigende priser og opmærksomhedskoncentration og dermed - samtidig med kritikernes svindende autoritet - en øget efterspørgsel fra lånerne på især populærlitteratur, som yderligere satte bibliotekerne under pres.

Den litterære cirkulation kunne ikke ignorere folkebibliotekernes ageren. Det affødte en del konferencer, debatbøger og offentlige diskussioner med det interessante aspekt at det var hele det litterære liv - forfattere, kritikere, forlæggere og forskere - der *udefra* kritiserede bibliotekernes knæfald for efterspørgslen, medens bibliotekarerne *indefra* måtte forsvare sig med hensynet til lånerne. Systematiske undersøgelser for året 1989 viste at der bredt landet over var en stigende vægt på efterspørgsel af skønlitteraturen, at en del mindre litteratur blev valgt fra og at funktionen som sikkerhed under forlagernes udgivelser var væk, samt at bogvalget landede hvor litterær kvalitet kunne kombineres med popularitet. På den ene side kunne en forsker konkludere at situationen var et ryk ind i en postmoderne situation, hvor en lang normativ tradition var under opløsning og decentrering hvilket mest lignede et kulturpolitisk tomrum. På den anden trøstede en anden forsker efter undersøgelser af det *faktiske* hjemlån med at det litterære liv i bibliotekerne var mere kvalitativt solidt end bogkøbernes, og at lånernes skønlitterære læsekultur var mere bred end hvad man kunne aflæse på boghandlernes bestsellerlister (Japsen, 1992; Secher, 1995; Secher, 2000).

Lidt skarpt trukket op - i slutningen af 1900-tallet var den moderne demokratiske stats oprindeligt kvalitativt og kulturpolitisk begrundede folkeopdragende prioritering af at stille skønlitteraturen til rådighed for befolkningen 'stødt mod muren'; folkebibliotekets konstante tumlen med bogvalg og kvalitet var under serviceparadigmet blevet til forskelsløs gratis bogforsyning, til et system med bogforbrug pr. autonom efterspørgsel og automatisk selvbetjening, som var så værdineutralt at det primært kunne måles og evalueres kvantitativt. Af den aske opstod ikke et fornyet bogvalg og indkøb, snarere et skift fra vægt på litteratur til vægt på læseoplevelse; der kom vægt på ny litteraturformidling og nye mødesteder under oplevelsesparadigmet i det nye århundrede (Grøn, 2010; Grøn & Balling, 2012).

En sær offentlig eller en åben del af det litterære liv?

To vigtige forhold kan siges at spille ind på bibliotekets håndtering af bogvalget og på bibliotekarens litteraturvurdering qua aktør i litteratursystemet.

For det første opbygningen af et *egent receptionssystem*, der også har en lang bølgerig historik. Som nævnt var allerede *Bogsamlingsbladets* modydelse til bogbranchens prisrabat *bogomtaler*; de skulle dels reklamere og inspirere læsere, og dels især være til hjælp og vejledning for samlingsbestyrerne. Tidligt i 1900-tallet etablerede de i realiteten en lille *ny sær offentlig* parallelt med den klassiske reception i dagblades og litterære tidskrifters anmeldelser; i princippet tilgængelige for alle, men som jo mest til intern brug blev omtalerne en ekstra aktør eller institution inden i det litterære cirkulationssystem. De blev også meget omdiskuterede, både indefra og udefra; og det var netop især i forhold til den nye skønlitteratur de fremstod diskutabelt, med usikre faglige og

æstetisk-kritiske holdepunkter og med ofte moralske og forenkede forståelser stammende fra de medvirkende læreres erfaringer med litteratur, børnelitteratur inklusive, i landbomiljøernes børneskole. Når en akademisk bibliotekar fra Statsbiblioteket (der var overcentral for folkebogsamlingerne) i 1914 sammenfattende misforholdet i denne nye litteraturreception: "Det er Akademikernes Skam, at de ikke i større Omfang, end sket er, har taget Del i Arbejdet.", ramte det præcist og understregede samtidig behovet for uddannede bibliotekarer (Hvenegaard Lassen, 1962, s. 182ff; Fog, 2014, s. 526ff).

Fra omkring 1918 fortsatte omtalepraksissen i tidsskriftet *Bogens Verden* (og *Den nye Litteratur*) - i en lang årrække i 1930erne blev al skønlitteratur varetaget af kun én person, bibliotekar Carl Jacobi fra Holbæk - men diskussioner af deres bonitet og funktion stoppede aldrig helt, bl.a. også fokuseret af oprøret i *Biblioteks-debat* i 1960erne. Det blev allerede tidligt anbefalet bibliotekarer/bogsamlingsledere at følge med i den traditionelle litteraturkritiks vurderinger og smagsdannelse - som en del af almen kulturel orientering, og anmeldelsesanalyse har også haft plads som en disciplin i uddannelsen. Pointen har oplagt været at den bibliotekariske stillingstagen til bøger er anderledes, har et andet blik, så bibliotekaren også bliver "kritikerens kritiker" (Lærebog, 1953: Bogvalg, s. 33). Det fik oplagt en socialiseringseffekt for professionen, men hvis det blik - hvad enten det gælder accession eller formidling - bliver til en mest system-intern kommunikation, tabes en del af forbindelsen til resten af det litterære liv; på børnelitteraturens område var det biblioteks- og skolesystemet der overhovedet etablerede en vurderingskritik. Da bogomtalerne blev skilt ud af *Bogens verden* i 1974 og overladt til fællesinstitutionen *Indbindingscentralens* som *lektøruddannelser*, fulgte det primært en systemintern effektivitet der trak væk fra en litterær offentlighed (- og ikke just med armslængde til den central der også skulle tjene på at levere bøgerne!). Hvad enten det hed omtale eller anmeldelse, karakteristik, anbefaling, eller evt. analyse - mange betegnelser skiftende anvendt - fik den bibliotekariske kritik og vurdering efterhånden en lang selvstændig tradition; den er blevet trukket over i bibliotekspjecer og boglister, måske også i lokalaviser, og de seneste år på sites og hjemmesider, eller i den kortere form som note eller annotation der vandrede over i katalogiseringens kontrollerede kodesprog; eller den fik en mundtlig form som book talk eller i lånerdialog. Således blev den en effektiv systemkommunikation, men også den lille særoffentlighed der kan true med at lukke biblioteket af i forhold til en bredere litterær diskussion og kontekst.

Sammenhængende hermed kan man for det andet se på grundlaget for bibliotekarernes *litteratur-faglighed* der skulle sikre kvalitet og bredde midt i markedets løbende uoverskuelighed. Det kan følges hvordan man i opbygnings-årtierne fandt et undervisningsgrundlag på litteraturhistorieområdet, som var sigende for folkebibliotekernes/bibliotekarernes uddannelse og placering i litteraturoffentligheden. Da blikket i bogvalget i høj grad skulle rettes mod nyere tid og samtid, var universitetets akademiske overvejende bagudrettede forskningslitteratur ikke den mest oplagte, hvorimod de litteraturhistorier tidens frodige *folkeoplysning* havde tilvejebragt både var lettere tilgængeligt og langt mere ajourførte: således *højskolemiljøet* med et ajourført og fornyende oversigtsværk (den grundtvigske højskolemand Ejnar Skovrup: *Hovedtræk af Nordisk Digtning i Nytiden, I Danmark, II Island, Norge, Sverige, Finland*, 1920-21), den nye type grundbog til *studekredsmiljøet* (forskningsbibliotekaren Helge Topsøe-Jensen: *Den skandinaviske Litteratur*, 1928, opr. skrevet til en hollandsk populærvidenskabelig serie, og udkommet i en tidstypisk dansk håndbogsserie), *arbejderoplysningens* marxistisk orienterede litteraturtilgang (arbejderhøjskolemanden og socialdemokraten Julius Bomholt: *Moderne Skribenter*, 1933) og i 1947 en dansk oversættelse af den succesfulde norske bog fra en folkeoplysningsserie (*De tusen hjemms bibliotek*, Oslo-professor Francis Bulls *Verdenslitteraturens historie*, 1941) samt flere tilsvarende lettilgængelige oversigter, hertil dels nogle solide standardbøger til *gymnasie- og seminariebrug*, (lærerhøjskole- og folkeuniversitetsmanden Georg Christensen: *Dansk litteratur*, 1916-40 og senere gymnasielektoren Svend Norrild: *Dansk litteratur*, 1939-60, begge i mange udgaver). Arbejdet i biblioteket syntes tydeligt at lægge sig på linje - ligefrem i alliance - med en bred folkelig konjunktur, der var med til at placere litteraturforståelsen et andet sted end i det akademiske studie. Proto-eksemplet på tidens forening af faglighed og folkelighed, det brede galleriværk *Danske Digttere i det 20. Aarhundrede* fra 1951, tog folkebiblioteksmiljøet helt præcist til sig med den begejstring som dets mange senere udgaver bekræftede for det danske litterære liv.

Vægten på læsning af og orientering i skønlitteratur fortsatte i den udbyggede uddannelse efter 1956, og i 1970-80ernes ekspanderende uddannelse og efteruddannelse ligeledes, især med en genreorientering, indføring i litteraturkritikteori og litteratursociologi samt andre dele af akademisk litteraturvidenskab, der også var blevet historisk bedre ajourført; hertil kom den forskning Biblioteksskolens egne litteraturundervisere efterhånden producerede. Da uddannelsen fik universitetsstatus og kandidatuddannelse, svandt undervisningen i de litterære områder gradvist ind og forsvandt som obligatorisk omkring 2010-12 og siden næste helt (Lærebog, 1945; 1953; 1959; Iversen, 1981; *Anmeldelse af Danske Digtere i det 20. Århundrede*, 1952, s. 42f; Winge, 1976, s. 171-191).

Fluktuerende brug af tidsskrifter

Som en del af diskussionen af en særøffentlighed kan som nævnt ses bibliotekets forhold til på litteraturområdet. Folkebibliotekerne tog også plads i særlige kredsløb og deløffentligheder via tidsskrifter. Foreningen Danmarks Folkebogsamlingers *Bogsamlingsbladet* (1906-20) kan ses som det første der skrev om litteratur i en ny kontekst, herunder med de anmeldende omtaler. Tidens altdominerende forlag var imidlertid også i gang, Gyldendal havde påbegyndt en strategisk satsning helt samtidig med en ny type orienteringsblad for publikum *Læsning for Folket* (1906-11); det blev videreført fra 1911 som *Bogvennen*. *Gyldendals Litteraturtidende* der skulle "... bringe Publikum og Forfattere i Kontakt med hinanden" (jan. 1912), og et femcifret oplagstal og en stor dynamik med moderne art litteraturjournalistik gjorde det hurtigt til et 14-dagsblad. Men det fluktuerede også med skiftende undertitler og redaktioner, indtil det i 1916 udvidedes med dels en kendt litteraturkritiker fra *Social-Demokraten*, dels bibliotekar Thomas Døssing fra Statens Bogsamlingskomite, der netop tog sig af en speciel sektion: *Bibliotekstidende* - med øget vægt på autoritativ bogkritik, biblioteksstof og et tidsskriftindeks. Med en forlagskrise stoppede Gyldendal *Bogvennen*, og et nyt tidsskrift *Bogens Verden*. *Tidsskrift for dansk Oplysningsarbejde* opstod udgivet af den nystartede Danmarks Biblioteksforening i samarbejde med den ligeledes nystartede Studiekredsforening, og som ikke mindst også indeholdt anmeldende omtaler. Det holdt i fire år indtil sidstnævnte hoppede fra og påbegyndte eget tidsskrift *Læsning*, medens førstnævnte fra 1923-31 supplerede med *Den nye Litteratur*. *Dansk Litteraturtidende* under redaktion af Svend Dahl, en af tidens indflydelsesrige i biblioteksvæsenet. "Der er ingen Mangel på litterær Interesse i Danmark" lød startskuddet i lanceringen i første nummer, og da en af begrundelserne heri var de offentlige bibliotekers hastigt voksende udlånstal, var udgiverens formål at lave et litterært fagtidsskrift der kunne få oplysning og vejledning vidt ud. Den nyudgivne skønlitteratur og faglitteratur af almen interesse fik samlet årligt 150-200 omtaler, skønlitteratur forstået bredt inklusive krimallitteratur. Det var karakteriserende omtale snarere end æstetisk kritik - en sondring der også fandtes i *Bogsamlingsbladets* og *Bogens Verdens* bogstof - og som skulle blive en langvarig udfordring. *Den nye Litteratur* forbandt sig med flere af tidens yngre toneangivende og flittige litterater og momentvis universitetsfolk, men fluktuerede meget i søgen efter sin plads og allierede, og det kunne næppe kaldes stærkt fornyende endsige layoutmæssigt inspireret af Bauhaus! Det holdt i otte år og udvidede fra 1928 udgiversiden med Københavns Boghandlerforening og Den danske Boghandlerforening, hvorefter bibliotekssektoren i 1931 trak sig ud, og bladet fortsatte fra bogbranchen alene. Samme år meldte Gyldendal sig igen med bladet *Meddelelser fra Gyldendal*. Det væsentlige er at folkebibliotekets folk navigerede, associerede sig og invaderede rundt, som de nye aktører de var i det litterære liv, samtidig med at alle i branchen havde set den nye biblioteksinstitutionalisierung komme.

Bogens Verden kunne som foreningsorgan i stedet samle sig om biblioteksstof, og blev ikke specielt litterært orienteret. Fra 1931 måtte det dog genoptage væsenets egne bog- og litteraturomtaler. Under 1940ernes store litteraturkonjunktur opstod det uafhængige tidsskrift *Boganmelderen* hvis bogomtaler blev oplagt brugbare for både læsere og bibliotekarer igennem tre årtier; bogbranchen etablerede fra 1948 *Det danske Bogmarked* med en løbende uundværlig bogudgivelsesregistrering, medens *Biblioteksnyt*. *Folkebibliotekernes Publikumsblad* 1945-71 som et lille uprætentiøst publikumsblad med småartikler og anbefalinger varetog en lånerkontakt, medens *Biblioteksdebat* var en kritisk generationsplatform 1965-71 (se ovenfor).

Bogens verden med biblioteksforeningen som udgiver var fremdeles væsenets store stabile organ, og de løbende boganmeldelser holdt til 1974 hvor de blev skilt ud og lagt i alene Indbindingscentralens regi som *lektørdtalelser* ('de grønne sedler'). Fra 1983 fik tidsskriftet et skærpet fokus på litteratur (med en af Danmarks markante

kritikere Erik Skyum-Nielsen i redaktionen de næste 14 år), en linje der fortsatte fra 1997, hvor det dog ophørte med at være egentlig medlemsblad for Biblioteksforeningens medlemmer (der i stedet fik *Danmarks Biblioteker* – uden noget litteraturstof). Det tog nu status som et *alment kulturelt/litterært tidsskrift*, hvor det bl.a. via årsrapporter om markedets nye bøger og via netværket *Den litterære institution* (1983-) forbandt biblioteket med andre aktører i det litterære liv. Men dets skæbne blev herefter også blandinger af skiftende udgivere, foruden den oprindelige forening således *Biblioteksstyrelsen*, *Danmarks Biblioteksskole*, *Det Kongelige Bibliotek*, *Det Danske Forfatter- og Oversættercenter Hald* med samt redaktører fra disse institutioner – foruden et litteraturinstitut under *Aarhus Universitet*. Biblioteksskolen trak sig efter at skønlitteraturen synligt var svundet ind i både uddannelsen og efteruddannelsen, og *Bogens verden* stoppede med udgangen af 2011, som mange andre fysiske abonnement-tidsskrifter ramt af dels kampen mod de digitale og dels indskrænkninger på kulturområdet efter finanskrise og kommunalreform. Et af Danmarks længstlevende kulturtidsskrifter fremviste med skiftende medspillere således næsten samme fluktureren i sine sidste år som i sine første: strategisk famlende indgang i det litterære liv og adstadigt klamrende afgang. Bibliotekets plads i det litterære liv svandt her - som en del af de sidste 10-20 års voldsomme forandring af det litterære tidskriftlandskab.

Folkebiblioteket som producerende og formidlende i litteraturlivet midt i århundredet

Besættelsestiden i Danmark var en stor læsetid, og 1940-50'erne igennem var konjunktoren for litterær interesse høj: i forlagsudgivelser, oplysningsbøger og håndbøger for både læg og lærd, i studiekredse, i radioen, i søgningen til universitetsstudier etc. Da Politikens forlag som noget helt nyt udsendte håndbogen *Hvem skrev hvad?* i 1945-46 i to oplag, viste de i alt 30.000 eksemplarer en markant grobund, og den var i opbygning og funktion som skræddersyet til folkebibliotekerne – der også tog dem til sig på en måde som gjorde det næsten selvfølgelig at ajourføringen og udbygningen af dette håndbogssystem blev varetaget af Biblioteksskolemiljøet. Og da et nyt nationalbibliografisk flagskibs-projekt *Dansk Skønlitterært Forfatterleksikon 1900-1950* (I-III, 1959-64) nogenlunde samtidig blev sat i søen, var det fremdeles med folkebiblioteksledere i styregruppen. *Biblioteksårbogen* - siden 1940 udgivet af folkebiblioteksforeningen - viste i sine statistikker voldsom fremgang i udlån, og især af skønlitteraturen. Fra 1940'erne var folkebiblioteket så etableret og anerkendt at den kunne spille et støt større og mere initiativfyldt rolle i det litterære liv.

Et af initiativerne var etableringen af *Studiekreds-Centralen* i 1938-41 som en fællesinstitution mellem en række folkebiblioteker og Arbejdernes Oplysnings Forbund, på grundlag af en statslig startbevilling og siden finansieret af folkebibliotekerne selv. Formålet var at sikre en låneforsyning af supplerende faglig litteratur (ikke de egentlige grundbøger, som deltagerne normalt købte) til studiekredsene, som de enkelte biblioteker ikke kunne klare efterspørgslen på, og i øvrigt at yde service og information til støtte for studiekredsarbejdet. Tanken og ønsket havde været formuleret allerede omkring Studiekredsforeningen i 1920'erne og således været længe undervejs. Finanslovsbevillingen i 1938 blev den første direkte officielle statslige anerkendelse af det frie oplysningsarbejdes *studiekredsvirksomhed*, der dog undervejs havde fået en del støtte fra bibliotekerne.

Med en placering på Statsbiblioteket i Aarhus og en styregruppe opbyggedes på få år en bogbestand i et stort eksemplartal til et støt stigende udlån til folkebibliotekerne eller direkte til studiekredsene. Med beskedne midler fungerede systemet efter formålet og i kontakt med fx Statsradiofonien og Dansk Ungdoms Samvirke. For biblioteksfolk var det en klar markering af formidling af *bred faglig oplysningslitteratur* som noget primært; bestanden viste præcist tidens anerkendte standard, som også fandtes i folkebibliotekernes mønsterliste, ligesom det understregede den gamle praksis at Statsbiblioteket ikke udlånte *skønlitteratur*.

Succesen trak imidlertid en uforudset udvikling med sig. Studiekredsarbejdet med litteratur ekspanderede i 1940'erne så kraftigt, at efterspørgslen på lån af *skønlitterære værker* steg, og i 1949 begyndte centralen derfor at opbygge en samling af skønlitteratur til udlån i sæt. Tanken havde været der fra begyndelsen, men pga. både økonomi og den klassiske forestilling om faglitteraturens primat havde man holdt sig tilbage. Da der blev 'givet efter' for efterspørgslen, gik udviklingen på få år så stærkt at stigningen i centralens bogbestand og udlån næsten alene skyldtes skønlitteratur. Fra midten af 1950'erne lå hovedvægten af al anskaffelse og genanskaffelse og næsten hele udlånet i mange eksemplarer her, medens faglitteraturen svandt ind – en næsten selvforstærkende

mekanisme. I tal drejede det sig eksempelvis i 1955-56 om udlån af 6000 eksemplarer af skønlitterære værker, svarende til en forsyning med sæt til omkring 5-600 studiekredse landet over, medens udlånet af faglitteratur kun udgjorde godt 700 eksemplarer i alt. Efterspørgslen gik yderligere i stigende grad gik uden om den anerkendte nyere (sociale og nationale) kanon som bibliotekarerne ellers prioriterede, idet den nye læsekonjunktur i takt med opmærksomhedskoncentrationen i den litterære offentlighed søgte *det helt aktuelle* (fx Martin A Hansen, Branner og Lagerkvist). "Det ser ud, som om folk i stigende grad benytter sig af studiekredsformen for i fællesskab at diskutere og bedre at søge at forstå de mere vanskeligt tilgængelige skønlitterære bøger." hed det i Slagelse Centralbiblioteks beretning for 1954-55, (Omtale af litterære studiekredse, 1955, s. 313), og det var vurderingen i centralen at efterspørgslen på skønlitteraturen især skyldtes kvindernes stigende deltagelse i studiekredse.

Tanken bag centralen var service indrettet efter brugernes ønsker og behov. Men man havde ikke forudset den vending der på ganske få år gik *fra* en oplysningstankegang funderet på udbredelse af god *faglig litteratur*, selektivt og under knappe ressourcer, *til* en halvautomatisk og efterspørgselsstyret *skønlitterær* forsyningsvirksomhed, bekvemt funderet på stigende ressourcer. Først i slutningen af 1960erne, da højskoler og andre skoler var begyndt at rekvirere bogsæt ('klassesæt') fra centralen, omlagdes funktionen i forbindelse med oprettelse af Amtscentraler og Folkebibliotekernes Depotbibliotek (Biblioteksårbogen 1940-1960; Sejr, 1940; Thomsen, 1945; Thomsen, 1942, s. 274; jfr. Holt Kjær, 1987).

Studiekredscentralen var 'forsinket' ca. 15 år fordi folkebibliotekerne i 1920erne ikke var (politisk) stærke nok til at støtte denne del af voksenoplysningen. Den ikke-tilsigtede udvikling centralen dernæst tog i 1940erne bar endog en art paradoks med sig - at biblioteksideal kan punktere i takt med fremdrift og indfrielse. Hverken et fænomen som *efterspørgselspres*, der blev voldsomt diagnosticeret i 1980erne (jfr. ovenfor), eller en praksis som nutidens populære *bogkasser* til skønlitterære læsekredse savner således heller ikke historie bagud.

Selv om der tidligt var samarbejde med Studiekredsforeningen (om bl.a. tidsskriftet *Bogens Verden*), havde folkebibliotekerne distanceret sig fra studiekredsbevægelsen, der især efter AOFs start i 1924 blev opfattet som mere politisk end bibliotekets neutralitetsideal. Men med den store konjunktur i 1940erne (og efter Socialdemokratiet var blevet et folkeparti), spillede biblioteksinstitutionen mere med, bl.a. med udarbejdelse af studievejledninger. Det helt fremragende eksempel fandtes netop også i et af flagskibene, Statsradiofoniens grundbog *Danske Samfundsromaner* - med radioudsendelser - fra 1946, som (den helt nyuddannede) bibliotekar Ole Hovman med udførlighed og sammenhæng efter tidens ideale principper stod for. Der var orden og ajourført bibliografi, klart sigte og niveaudifferentiering i opgaver/spørgsmål til kredsmedlemmernes diskussioner af de i alt otte romaner: til forfatterskab, virkelighedsbaggrund, andre beslægtede forfattere, vurderinger og læsetilskyndelser. Vejledningen rummede den klare pointe, at litteraturen *om* den nyere skønlitteratur og dens forfattere var skrevet bredt tilgængelig - det var folkeoplysningens og ikke forskningens område, dansksproget og af dansk oprindelse til den interesserede danske læser. Det var folkebibliotekslitteratur, ikke universitetsbibliotekslitteratur - og det var rettidig omhu med at forene skønlitteratur med faglig oplysning og forene radio og bibliotek.

Et andet eksempel udgør en lille litteraturhistorisk grundbog *Dansk Litteratur efter 1920. Oversigt til Brug for Studiekredse* fra 1943 (i serien *Studenteforeningens danske Bibliotek*, der også omfattede andre litteraturhistoriske bøger). Den viste interesse for den nærmeste samtidslitteratur med dels nogle tematiske snit, dels mange små forfatterskabsomtaler/biobibliografier der gav den præg af håndbog med en referencedel ajourført og afvejet efter tilgængelighed. Den forenede en sociologisk orientering fra AOFs oplysningslinje, stærk inspiration fra akademiske afhandlinger og aktuelle forfattergalleribøger. Med netop den udformning og pædagogiske præcision var bogen interessant ved at være skrevet af en bibliotekar, Anna Elise Møldrup der som også cand.mag. i dansk selv havde ledet og berettet om litterære studiekredse, medens hun umiddelbart forinden var på Statens Biblioteksskole (*Socialisten*, 1942 s. 242-45); folkebibliotekarere var ikke ellers et meget skrivende folk, og en kvinde der publicerede litteraturhistorie var fremdeles dengang en sjældenhed - skønt hun i bibliotekarstanden tilhørte et flertal.

Et tredje initiativ med langtrækkende effekt var *Læs med Plan. Litteraturvejledninger udgivet af danske Folkebiblioteker* der i 1942 iværksattes som noget nyt i det udadvendte arbejde, ikke mindst for skønlitteraturen. Carl Thomsen fra Aarhus Folkebiblioteker gav udspillet, og kollegaen Preben Kirkegaard skildrede i en principiel artikel i *Bogens Verden* hvorledes katalogapparatet, især emnekatalogen, kunne forbedres og lånernes vej ind i bogbestanden kunne stimuleres og tilrettelægges efter "laaner-psykologiske" principper - frem for læsning i flæng eller tilfældigheder i valg af bøger: som et lille sagligt hæfte, i hånden og gratis med hjem til ejendom, og samtidig en centralt styret udbygning af emneorienterede mønsterlister til lokal bibliotekarbrug. "Det skal ikke være kritisk videnskabelig litteraturgennemgang, men biblioteksservice i top form." Efter kort tid slog forsøget og begrundelserne an, og de små vejledninger på seks sider i vekslende farver blev overtaget som fællesforetagende af Folkebibliotekernes bibliografiske Kontor: ca. seks vejledninger om året, et oplag på 6000 der efter få år steg til 10.000, og de mest efterspurgte med ofte et langt liv i reviderede udgaver. Det var en centralt styret folkebiblioteksoffensiv der udnyttede tidens voksenoplysningskonjunktur, men anderledes end studiekredstraditionens *studievejledninger* skulle det være individuelt rettede *læsevejledninger*; en studiestruktur måtte ikke overskygge det fleksibelt og overskueligt indbydende hjælpemiddel for den enkelte låner (Bibliotekstjänst påbegyndte en pendant i 1951 i Sverige).

I forhold til den klassiske bibliotekstanke rettet mod faglitteraturen pegede to tredjedel af biblioteksudlånet på at de skønlitterære forfattere og litteraturhistorien fik stor plads i *Læs med Plan*; de udgjorde ca. halvdelen af vejledningerne de første årtier, i nogle år dominerede de ligefrem. Der var to hovedtyper: den ene - og prioriterede - type orienteredes mod *emne - Det moderne Amerikas Litteratur, Børnepsykologiske Romaner, Antifascistiske romaner* - der rummede både kvalitet, aktualitet og holdning, og som lignede avancerede udgaver af de genrelister, bibliotekerne også havde påbegyndt (delvis som en slags anbefalende bibliografi i et spor især AOF havde lagt ud), ligesom skønlitteratur integreredes i egentlige faglitterære emnevejledninger.

Den anden hovedtype gjaldt *enkelt-forfatterskabet*. De første 15 år blev der udarbejdet i alt 40 forfattervejledninger; det var således en lille begivenhed da den første kom i 1943 om *Henrik Pontoppidan*, ved bibliotekar - og cand.mag. i dansk - Oluf Abitz fra Vejle, for især disse skulle i legio antal blive et af biblioteksinstitutionens sikre kort i årtier frem - fra 1970'erne med betegnelsen en *bogliste* og årtiet efter - mere retmæssigt - et *forfatterportræt fra biblioteket*. Reelt genoptog biblioteket et fokus som studiekredsforeningen havde slået an i 1920'erne, og overhovedet var den lette biobibliografiske forfatterpræsentation i forskellige galleribøger etc. meget udbredt og populær her midt i århundredet som *formidlingsgenre*. Pjecerne udviklede sig hurtigt fra den lidt respektfulde litteraturhistorie-holdning til det mere dynamisk portrætterende i en personlig udformning, tidstypisk også med både eksistentielle træk og nykritisk værkfokus, især da samtidsforfatterne kom mere med, og man efter 1960 åbnede for de udenlandske.

Man holdt sig typisk på sikker grund inden for litteraturlivets accept, pjecerne var nyskrevne små koncentrat, og de havde et engagement, der støt blev tydeligere; skribenterne var en blanding af bibliotekarer og folk udefra: kritikere, forskere, oversættere, højskolefolk etc. De blev dels en lille platform for de ellers ikke meget skrivende bibliotekarer, og dels en forbindelseslinje til litteraturlivets øvrige (interesserede) folk - som efterhånden mest tog over.

Livedygtigheden holdt årtier frem og findes fortsat både omkring emner og enkeltforfattere i såvel trykt som online format; de vigtige og støt voksende centrale litteratur-baser som forfatter-/litteraturlleksikonet *Forfatterweb.dk* (1996-) og servicesitet *Litteratursiden.dk* (2001-) har bygget videre på den formidlingsmodel der havde faglighed, enhedspræg, regelmæssighed, kontinuitet og effektiv udbredelse - en institution inden i biblioteksinstitutionen. "Hvornår får vi det rigtige *Litteraturlleksikon*" spurgte biblioteksdirektør og magister Robert L. Hansens anmeldelse i 1945 da Politikens berømte *Hvem skrev hvad?* udkom. Det fik man da bibliotekerne 50-60 år efter byggede *Læs med Plan*-traditionen sammen med digitale tjenester og fastholdt bibliotekerne nytte for litteraturlivet (Kirkegaard, 1942, s. 365-68; Allerslev Jensen, 1979, s. 78ff; Hansen, 1945, s. 303).

Påviselig, mangfoldig og uvurderlig betydning - en kort status i dag

Folkebibliotekerne er stadig en kulturpolitisk prioriteret aktør med betydning for det litterære liv, men en del er ændret gennem de ca. 100 år. De aftager stadig af forlagsproduktionen, men i andre former end den trykte bog og med nye aftaler og er ikke i samme grad sikkerhedsnet under udgivelser. Indkøbet er stadig efterspørgselsorienteret, markedets radier har erstattet litteraturautoriteter, der kasseres støt mere og folkebiblioteket bliver i mindre grad bogsamling/-lagre, hukommelsen forkortes. Udlånet af skønlitteratur har været faldende - og dermed er dele af cirkulationen og læsemønstre under ændring. Traditionen for litteraturfokus i bibliotekaruddannelsen er gledet ud det seneste årti, den sektorrettede bibliotekaruddannelse er væk, og kompetencerne på litteraturområdet må bibliotekerne hente via andre universitetsuddannelser. Forpligtelsen på litteraturhistorien og inspiration fra litteraturforskningen er løst, ligesom forbindelsen til det ellers stigende antal litterære selskaber kun synes sporadisk - som det ses i en behersket opslutning om den årlige *Klassikerdagen* (klassikerdagen.dk). Identifikationen med litteraturkritikkens tænkning og værdi er også svækket, tidligere relevante litterære tidsskrifter er skiftet ud med forskellige anbefalingssites og blogs, medens lektøruddannelserne forvaltes i eget lukket system, ligesom eksempelvis Danmarks Biblioteksforenings *Læsernes bogpris* i samarbejde med *Berlingske Tidende* (2004 -) snarere er offentlig virak end litteraturvurdering. De forbindelseslinjer der tidligere var til dansk folkeoplysnings andre organiseringer eksisterer næppe mere, med et samarbejde med Danmarks Radios romanlæseklub og romanpris (1999 -) som en velanbragt undtagelse, ligesom samarbejde/partnerskab med andre aktører i det litterære liv synes mere ad hoc end strukturelt. Kulturpolitisk er der kun en tynd lovgivning og få ressourcer rettet direkte mod det skønlitterære område - hvor dansk i stigende grad er truet som sprog. Biblioteksafgiften er livsvigtig som kunststøtte til forfatterne, men samtidig en kolos med flere iboende paradokser.

Midt i disse ændringer og fortrædeligheder er der dog også fremvokset nye typer litterært liv; det der er blevet kaldt *den performative fase og oplevelsesparadigmet* i litteraturformidlingen (Grøn, 2010) med god grøde i folkebibliotekernes litteraturformidling gennem de sidste 10-15 år, fokuseret bredt og initiativrigt nedefra og støttet strategisk oppefra, prioriteret i fx betænkningen *Folkebibliotekerne i videnssamfundet* (2010) og fulgt op af statsstøtte til mange projekter. Midt gennem på den ene side brugerstyring, selvbetjening og digital kommunikation som praktisk profil, og på den anden side øget vægt på læseren - frem for på litteraturen, på oplevelse og det personlige, på mundtlighed og lyd samt på iscenesættelse, performance og samvær har netop skønlitteraturen været den ytringsform der mest og lettest forenedes med klassisk læsning og fysisk bogmedie. Folkebiblioteket fik i digitaliserings-alderen et menneskeligt ansigt ved at holde fast i skønlitteraturen på en ny måde, strategisk med en kreativ udvikling, dedikerede initiativer og nye kompetencer. Bidraget til det litterære liv var bl.a. mere dialog og interaktive sites - frem for trykte foldere, det var læsekredse, shared reading og vækst i forfatterarrangementer (støttet af Kunstfondens Forfattercentrum), det var nye typer samarbejder med skoler og børneinstitutioner, medens den obligate partnerskabstænkning især fandt vej omkring det litterære livs nye events, festivaler som *Verdenslitteratur på Møn* (2000 -), *Krimiessen i Horsens* (2001 -), *København læser* (2008 -), *nORD* i Helsingør (2016 -) og *LiteratureXchange* i Aarhus (2018 -). Biblioteket holder sig stadig vitalt afsøgende, og til det positive hører at meget af dette, både det hensygnede og de nye livliner, diskuteres med betydelig offentlig bevågenhed.

Ejnar Thomsens fornemmelse havde en del for sig: folkebibliotekerne fik en betydning for det litterære liv der har været klart påviselig, mangfoldig - og vist uvurderlig nok.

Referencer

- Allerslev Jensen, E. (1979). *Bibliotekscentralens forhistorie og første år*. Ballerup: Bibliotekscentralen.
- Andersen, V. (1970). *Dansk litteratur. Forskning og undervisning (1912)*. København: Gyldendal.
- Andreasen, T. (2006). *Bok-Norge. En litteratursociologisk oversigt [2. udg.]*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Anmeldelse af *Danske Digtere i det 20 Aarhundrede*. (1952). *Bogens Verden*, 42f.
- Bay, C. E. & Jørgensen, J. C. (Red.) (1979). *Litteratur og samfund i mellemkrigstiden. Litteratursociologiske studier*. København: Gyldendal.
- Biblioteksaarbog (1940 -)*. København: Danmarks Biblioteksforening/Biblioteksstyrelsen.
- Bogfortegnelse for mindre Biblioteker (1923)* udgivet af Centralbibliotekarernes Sammenslutning, København.
- Bøger i Danmark. Bogudvalgets betænkning (1981)*. København: Kulturministeriet.
- Elberling, B. V. & Bruhns I. (1967). *Læste bøger. Voksnes læsning og biblioteksbenyttelse*. 2.udg. (1. udg. 1965) Skrifter fra Danmarks Biblioteksskoles sociologisk laboratorium /1. København: Danmarks Biblioteksskole.
- En politik for litteraturen (1994)*. København: Kulturministeriet.
- Escarpit, R. (1972). *Bogen og læseren. Litteratursociologi. Tillæg af Hans Hertel: Det litterære Danmark*. København: Hans Reitzel.
- Fog, E. (1913-14). Publikum og Biblioteker. *Gad Danske Magasin*, 526-28.
- Folkebibliotekerne i vidensamfundet (2010)*. København: Styrelsen for bibliotek og medier.
- Fortegnelse over Bøger passende for Sogne- og Landbrugsbiblioteker. Tillæg 1902*, udg. af Landhusholdningsselskabet (opr. udg. 1889).
- Frøland, A. (1974). *Dansk boghandels historie 1482-1945*. København: Gyldendal.
- Furuland, L., (1989). Litteratur och samhälle. Om litteartursociologin och dess forskningsuppgifter. I E. Munch-Petersen (Red.). *Litteratursociologi. En antologi* (s. 14-48). København: Bibliotekscentralen.
- Grøn, R. (2010). *Oplevelsens rammer. Former og rationaler i den aktuelle formidling af skønlitteratur for voksne på danske folkebiblioteker*. Aalborg: Danmarks Biblioteksskole.
- Grøn, R. & Baling, G. (2012). Litteraturformidling og bibliotekaren som faglig - personlig formidlingsautoritet. *Nordisk Tidsskrift for Informationsvidenskab og Kulturformidling*, 1(3), 51-61.
- Handesten, L (2018). *Litteraturen rundt. Aktører i det litterære felt*. København: Samfundslitteratur.
- Hansen R. L. (1937). Om Uddannelse af Bibliotekarer ved Folkebibliotekerne. I: *Danske Folkebiblioteker*. København: Bibliotekarsammenslutningen for Folkebibliotekerne.
- Hansen R. L. (1945). [anmeldelse af *Hvem skrev hvad*]. *Bogens Verden*, 303.
- Hertel, H. (1999). *Litteraturens vaneforbrydere. Kritikere, forlæggere og lystlæsere - det litterære liv i Danmark gennem 200 år*. København: Forening for Boghåndværk.

- Hjermind, E. W. & Ørom, A. (1981). Bibliotekarisk selvforståelse: En analyse af perioden 1930-64. *Biblioteksarbejde* 4, 7-55.
- Holt Kjær, B. (1987). *Viden er vækst. Studiekredsene og bibliotekerne 1910-1950*. København: Danmarks Biblioteksskole.
- Houmøller, S. (red.) (1963). *Den danske Bibliotekarstand* (1963). 2. udg., København: Bibliotekscentralen.
- Hvem læser hvad i Silkeborg? (1944). *Bogens verden*, 152-154
- Hvenegaard Lassen, H. (1962). *De danske folkebibliotekers historie 1876-1940*. København: Dansk Bibliografisk Kontor.
- Iversen, M. (1944). Ungdommens Bogudstilling. *Bogens Verden*, 260.
- Iversen, M. (1981). *Bibliotekaruddannelserne i Danmark 1918-1978*. København: Gad.
- Japsen, A. (1992). *Biblioteket og den gode bog*. København: Gyldendal.
- Johansen, A. & Søjholm, E. (Red.) (1996). *Femøren der voksede Biblioteksafgiften 1946-1996*. København: Statens Bibliotekstjeneste.
- Karner Smidt J. et al. (Red.) (2013). *Litteratursociologiske perspektiv*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kirkegaard, P. (1942). Katalog og Publikum. *Bogens Verden*, 365-68.
- Lange, H. O. (1916-17). Bibliotekernes Betydning for Valget af Læsning. *Bogvennen* I, 23-26.
- Lund, N. D. (2000). *Mellem folk og fagfolk. Den litteraturfaglige litteratur og folkeoplysningen i Danmarks ca. 1895-1960* (ph.d.-afhandling). København: Københavns Universitet.
- Lund, N. D. (2001). Litteraturformidlingens betingelser. *Biblioteksarbejde* nr. 61, 7-23.
- Lærebog i Biblioteksteknik* (1922, 1945, 1953, 1959). 1-4.udg. København: Statens Bogsamlingskomite/Folkebibliotekernes Bibliografiske Kontor/Dansk bibliografisk kontor.
- Munch-Petersen, E. (Red.) (1995). *Litteratursociologi. En antologi*. 2. udg. København: Bibliotekscentralen. (1. udg. 1989).
- Møldrup, A. E. (1942). En Vinter med Bøger. *Socialisten*, 242-45.
- Omtale af litterære studiekredse. (1955). *Bogens Verden*, 313.
- Omtaler af skønlitteratur. (1911-12) *Bogsamlingsbladet* 20-23.
- Rabatspørgsmålet. (1906). *Bogsamlingsbladet* 7-9.
- Secher, C. (1995). Folkebibliotekerne og den litterære kvalitetsdebat i Danmark. I E. Munch-Petersen (Red.). *Litteratursociologi. En antologi*. 2. udg. (s. 150-172). København: Bibliotekscentralen.
- Secher, C. (2000). *Bibliotekernes og lånernes skønlitterære bogvalg*. København: Biblioteksstyrelsen.
- Sejr, E. (1940). Overcentralen og Studiekredsbiblioteket. *Bibliotekaren* nr. 5, 74-82.
- Skouvig, L. (2004). *De danske folkebiblioteker ca. 1880-1920* (ph.d.-afhandling). København: Danmarks Biblioteksskole

Skovgaard-Petersen, V. (1976). *Dannelse og demokrati. Fra latin- til almenskole. Lov om højere almenkoler 24. april 1903*. København: Gyldendal.

Steiner, A. (2009). *Litteraturen i mediesamhället*. Lund: Studentlitteratur.

Svedjedal, J. (1993). *Bokens samhälle. Svenska Bokförläggareföreningen och svensk bokmarknad 1887-1943 I-II*. Stockholm: Svenska Bokförläggareföreningen.

Svedjedal, J. (2012). Det litteratursociologiske perspektivet. I J. Svedjedal (Red.) *Litteratursociologi. Texter om litteratur och samhälle* (1. udg. 1997), Lund: Studentlitteratur, 73-100

Thomsen, C. (1942). Studiekredscentralen i funktion. *Bogens Verden*, 16, 274.

Thomsen, C. (1945). Bibliotek og Publikum. I *Lærebog i Biblioteksteknik*. København: Folkebibliotekernes bibliografisk Kontor, 158-169.

Thomsen, E. (1935). *Dansk Litteratur efter 1870. Med Sideblik til det øvrige Norden. En Hjelpe- og Arbejdsbog til højere Undervisning samt til Kreds- og Selvstudium*. København: Hirschsprung.

Weinreich T. (1985). *Børns bøger. Bogen, barnet og skolen*. København: Høst & Søn.

Winge, M. (1976). *Dansk børnelitteratur 1900-1945 - med særligt henblik på børneromanen*. København: Gyldendal.

Winge, M. (1979). *Bøger og brugere – omkring det litterære system*. København: Schultz.

Worsøe-Schmidt, L. (1994). *Litteraturen situation og litteraturpolitikken 1961-93*. Århus: Klim.

Worsøe-Schmidt, L. (1997). *Sæt pris på bogen. En undersøgelse af danske bogpriser 1980-1994*. København: Statens Bibliotekstjeneste.

Worsøe-Schmidt, L. (2017). The e-book war in Denmark. *Jolis I-II*, 1-11.

Sunniva Evjen, Associate professor, Department of Archivistic, Library and Information Science, Oslo Metropolitan University, suev@oslomet.no

Tonje Vold, Associate professor, Department of Archivistic, Library and Information Science, Oslo Metropolitan University, tonjevo@oslomet.no

"It's all about relations"

- an investigation into the youth librarian's role and proficiency

Abstract

Developing library services for children and youth is a challenge for the library community. Statistics show that while younger children are avid library users, their usage often wanes as they grow older. Norwegian children between the ages 9 and 15 visited the library half as much in 2017 as they did in 1991 (SSB 2017). One exception is Biblo Tøyen, Norway's only library dedicated to children between the ages 10-15. Recently named Library of the Year, the library provides a very popular space for its target group. Based on a qualitative study consisting of participant observation and interviews with members of the library staff, who are not trained librarians, this paper highlights the staff's varied contributions to establishing Biblo as a third place and developing the participatory elements of the library. We look at what guides the staff in facilitating specialized programming for the users and how they perceive their own role as library staff by exploring in what ways they have interacted with, learnt from, guided and "policed" the target group in developing a participatory, third-space atmosphere. Our findings suggest that the staffs' relational capacity is vital for creating a successful library space for this age group. From our study, we propose that the multi-aspect role of the youth librarian as teacher, confidante, inspirer, parent, and guardian needs to be taken into serious account in the future education of librarians and for the development of future youth libraries.

Keywords: public libraries, children's libraries, librarians, librarianship, tweens, third place, participation

Introduction and problem statement

Children and youth's access to entertainment, knowledge, culture and education is facilitated by many different sources and through a wide range of technologies. When former hierarchies of quality and mediation falter, and entertainment is no longer seen as contrary to learning or quality (Hvenegaard Rasmussen & Jochumsen, 2010; Juncker, 2006; 2011) it affects how we consider library services for children. In this situation, libraries may feature a kitchen, a makerspace, and a stage and cooperate with many different non-library stakeholders. Many libraries recruit staff who are not trained librarians, preferring staff with varied backgrounds and skills. Furthermore, the ideal of user participation within library development has become prominent since its coinage in 2006 (Lankes

& Silverstein). It is often referred to through the catch-phrase "from collection to connection" and used in relation to the increasingly common transformation of libraries from serious places for solitary studies into fun places for social activities.

The library's focus on activities and entertainment is, however, just one aspect of what connection and participation entails. "A nation is democratic to the extent that its citizens are involved, particularly at the community level" (Hart, 1997). Strengthening library users' participation reflects an understanding of democracy in which involvement is a core component. In 1979, the UN's Convention on Children's Rights underlined children's right to participation as fundamental for securing their position in society. Here, participation is understood as "the process of sharing decisions which affect one's life and the life of the community in which one lives. It is the means by which a democracy is built, and it is a standard against which democracies should be measured. Participation is the fundamental right of citizenship" (Hart, 1997). From this perspective, the library is one place where children may influence decisions affecting their lives in the local community. It can provide them with a space for enacting their citizenship, experiencing democracy and themselves as part of a larger society, and ultimately also a space for empowering them. At the same time, libraries are adults' workplaces. Their involvement in guiding or overruling children's involvement will in turn affect the level of children's participation. Therefore, more knowledge is needed about how youth librarians approach and carry out their professional role and responsibilities.

This article explores the library staff's work methods and self-perceptions through interviews with employees and observations conducted at the Oslo inner city library branch Biblo Tøyen, which is open only for children and youth between 10 and 15 years – we use the informal terms children, youth and "kids" interchangeably, as it is difficult to find one label. This age group is considered particularly difficult to create library services for, as they are too old for story-telling and too young for many adult activities (Pisarski, 2014). At Biblo, none of the employees are professionally trained librarians and we refer to them using the terms library staff or staff member(s). However, we use the term librarianship when discussing the practices of those working at Biblo as their work is important for informing library practice.

Through a case study where the boundaries of librarianship are particularly unclear, we try to elicit the different roles the library staff take on and how the staff understand their work with mediation, programming and user relations, as well as how to they interpret the library they have developed.

We have focused our attention on two aspects of librarianship, which will be further presented in the section on theoretical perspectives. The first concerns the third place (Oldenburg, 1989) and the second, the participatory library (Lankes & Silverstein, 2006). For this article, participation is seen in context of the library as a space and the extent that the staff can promote empowerment, belonging and trust within that space.

We pose the following research questions:

What is the library staff's contribution to developing the library into a third place and what implications does the creation of a third place have for youth librarianship?

How does the library staff contribute to a participatory library and how can we understand their emphasis on empowerment?

The findings have relevance for a sustained focus on relationship building in library education and for how we understand the role of youth librarians.

Background

Since it opened in 2015, Biblo Tøyen has become widely recognized as a successful library. Markers of its success include receiving the Library of the Year award in Norway and having been nominated for several international library awards. The number of visits to Biblo is consistent and high. Most importantly, the library has become an

established youth-only hangout in a multiethnic, inner-city community with severe socio-economic challenges and a high degree of child poverty. Biblo's success makes the library a valuable case for developing our understanding of best practices in youth librarianship.

The staff at Biblo have created their own work methods, possibly more so than in other libraries. They were all employed at the same time and were given freedom to set up and define Biblo, which invited and allowed for a fair amount of creativity and ingenuity. Hence, the library staff's task was twofold; to set up the library *and* to staff it – to make Biblo Tøyen happen. In a sense, the staff acted as library entrepreneurs by having had to develop their own professional role(s) as Biblo, the "product", was tested and adapted.

The birth of Biblo Tøyen has come about at a time when there has been much professional reflection and discussion on how libraries can best respond to the needs of youth. The meaning of space, place and materiality for children's lives (Holloway & Valentine, 2000; Horton & Kraftl, 2006; Sæther & Seim, 2018) and their participation in society (Seim, 2018) have gained substantial attention. In the same period, the Scandinavian library field has encouraged more dynamic and less hierarchical modes of mediation and literary culture, as well as promoted children's participation. The Danish report *Children's future library service* (Brandt & Paulsen, 2008) recommended that the library should offer media experiences across different types of materials and genres within a physically appealing library space. Children's needs, including participation, were made the focal point of library service development and their multimodal competences were acknowledged. The report notes that children's lives today are heavily organized by parents and adults and only when they are 10 years of age and older do they begin to explore their own interests and activity preferences (2008, s. 13). Accordingly, the public library community has adopted new perspectives on children's library services. One example is the Dutch Library of 100 talents (Mosch & Bertrams, 2009), which provides a space where the children actively engage in developing the library services and programs. As expression and learning go beyond the written or spoken word, the library recognizes how for example sound, motion, molding, and colour are vital when developing experiences, culture and learning in different children. The library space accommodates this philosophy, and the children have taken active part in shaping it. Another well-known library with a bottom-up approach is TioTretton in Stockholm, Sweden. It opened in 2011 and welcomes tweens from 10 to 13. The library is based on the target group's own wishes for a library space – a place of their own, where "grown-ups knew what they were talking about, but weren't teachers" (Bayliss, 2015). As will be discussed, the design and running of Biblo Tøyen can be seen to have encompassed and put into practice much of the current thinking on youth librarianship

Previous research

The role of a professional librarian has been the subject of extensive research and scholarly work; however, there has been less focus on the role of a children's or youth librarian. There is, however, a body of research concerned with library services for these age groups, which has relevance for understanding youth librarianship.

Beth Juncker distinguishes the public library for children (children's library) from the school library. While school libraries are part of the educational sector and meant to support learning in a classroom context, the children's libraries are – at least in Scandinavia – part of the cultural sector. Influenced by aesthetical philosophy and culture theory, cultural expressions are likely to be interpreted and mediated differently in children's libraries where leisure, personal interest, and play matters more than in an educational context (2011). In the field of education, where principles from pedagogy and learning theory reign, school libraries have other priorities. Moreover, the professionalism in these two sectors differ (2011). Their challenges in the knowledge and experience society are similar – but their solutions may not be the same.

One scholar who has investigated the child librarians' self-perception is Barbro Johansson (2010, p. 28). Librarians describe themselves as different from parents and teachers, as a "different kind of adult", "an adult who is there but for whom one does not have to accomplish anything", "someone to ask questions one doesn't dare to ask one's parents", and "part of the social security-net". Together with Frances Hultgren (2018), Johansson has also studied participation at Malmö stadsbibliotek. During their observations, they found that parents or teachers

accompanying children to the library tended to regulate children's behaviour in ways that the librarians might not, thus confirming the idea of the librarian as "a different kind of adult" and the library is "a different sort of space".

Johansson and Hultgren underline that developing methods that operationalize concepts like participation and empowerment, at the same time as providing children with space, are crucial tasks for the child librarians' professional role. To create a physical space for children within the library implies that the space is created and formed by those who use or visit it (Johansson & Hultgren, 2018, p. 21; Rydsjö et al. 2010). Therefore, a review of ongoing practice is necessary if the goal is to reach out to larger groups of children. Hedemark (2012) concludes that traditional reading promotion in schools and libraries focuses on printed books. From interviewing groups of children, she observed that this emphasis in reading promotion does not necessarily invite new users into the library. This type of promotion speaks to children who already like to read. Libraries need to consider children's *current* reading experiences and habits – their "multi-literacies" – if the goal is to reach out and include a larger audience.

In a historical analysis of the development of teen library services in the US, Shari A. Lee identifies three ideological approaches to library services that have existed, co-existed and competed: 1) The library as an institution that promotes reading, 2) the library as an educational institution and 3) the library as an institution that serves to advance society by uplifting the underserved (2014; Walter & Meyers, 2003). These differing ideologies have formed librarians' understanding of their work and, subsequently, the types of services teens have received. In the early 1900s, the library reformer Samuel Sweet Green advocated "in every library a friend of the young, whom they consult freely when in need of assistance, and whom in addition to the power of gaining their confidence, has knowledge and tact enough to render them real aid in making selections" (Lee, 2014). An increase in youth library use came about in the 1930s and 40s as a result of a brief focus on community betterment and education, which preceded libraries' adoption of various business models and a market demand model for mediation of reading material. Lee suggests that the many problems US libraries face in getting teens to visit the library can be linked to the perception that libraries are not accommodating enough for the teens to stay; they prefer nice bookshops, libraries focus too narrowly on reading promotion, and teens experience libraries as "uncool" places and librarians as hostile. Furthermore, she notes that personal relationships with the librarians are lacking. Lee points out the general low prestige teenagers have in US culture and warns that library professionals, especially those who do not usually work with this group, may reflect these attitudes. She purposes that libraries need to support teens' developmental needs and asserts that if supported by their communities, teens will support their communities too: "This requires supporting the needs of the entire person instead of primarily focusing on homework and pleasure-reading needs, which is the model to which many libraries still subscribe".

Lee also observes the need for more research on teens and libraries to build knowledge (2014). A scholar who has tried to fill this gap is Åse Kristine Tveit (2016). Her dissertation *Rom for barn* (2016) investigates children's library services in Norway at the time when they first proliferated (1914-1935) compares it with in a present-day perspective (2000-2015). She concludes that the objective of public libraries' services for children were quite clear in the former period – to keep children off the street by providing meaningful and useful literature and activities in the library. Consequently, the librarian became an authority figure, a custodian of the library collection, but also a literary guide and a protector figure for the children coming to the library. The objective of children's library services today seems less obvious. However, she observes that there is a consensus in the library community that children should be involved in developing both library space and services. The librarian has maybe lost some authority but keeps on being a guide in the world of literature.

Theoretical backdrop

To understand the work at Biblo Tøyen, it is relevant to look at it within a certain framework. A key concept for our research is *the third place*. Coined by sociologist Ray Oldenburg (1989), the third place is conceptualized as something other than the home or work place, it encompasses the community arenas that help develop relations

between people and serves as hubs or spaces that welcomes citizens in – at little or no cost. The criteria for the establishment of a third place includes a neutral ground, a convenient location in a local community, where people can come and go. It is a place without socio-economic barriers, where conversation is the main activity. It has a low profile and unassuming appearance. The mood is playful, there are food, drinks and games there. Finally, it provides a "home away from home" where the people coming has a sense of ownership.

The second key concept is *participation* and as a continuation, the *participatory library*. Participation is often discussed and promoted in relation to concepts of democracy, as our introduction pointed out, and empowerment. For the youth librarian empowerment must be put in the context of childhood. Johansson sees empowerment as a continuum (2010) on which it can be understood in respect to 1) the individual child or 2) children as a group.

1) The individual child. Empowerment is seen as something that brings about emancipation, a value. This is the "therapeutic position" in which the adult provides information for the child, but the child, independently, chooses what to do with the information s/he receives; thus, the adult regulates the child's empowerment. This is what Johansson calls the "market-oriented position".

2) Children as a group. Empowerment is seen as the facilitation of children's formations, such as the formation of a (political) group. Children's group interests are addressed, as well as their position in a hierarchy where old age has privileges. According to Johansson, this is "empowerment as establishing counter power". In this case, empowerment works to question all categories and views hierarchies and power imbalances as things that are in constant change and that fluctuate from situation to situation.

The *participatory library* was coined by Lankes and Silverstein in 2006. The term added to the already established term *Library 2.0* (Fichter, 2006), which was defined through a formula: (books'n'stuff + people + radical trust) x participation. For Library 2.0 to work, a high level of trust between library staff and library users is required, for example trusting users enough to let them help develop the library catalogue. Lankes and Silverstein thought the Library 2.0 term was unclear. Their concepts of participatory libraries and participatory librarianship maintain a technological focus and include digital preservation of what is co-created in a library. "Knowledge is created through conversation", Lankes & Silverstein writes, and the libraries are important places for community conversation. Nguyen, Partridge and Edwards (2012) further investigated the participatory library, moving beyond the technological aspects. They identify five features of the participatory library that affect participation: technological factors, human factors (librarians and users), educational factors (of the staff), socio-economic factors, and environmental factors (atmosphere in library). Hvenegaard Rasmussen (2016) adds to the understanding of the participatory library by describing the different forms of participation that can take place in a library, without a singular digital focus. They include volunteer programs, interactive displays, workshops, co-creation, user driven innovation and book clubs.

Both the *third place* and *participation* are part of the Biblo's agenda. Being a third place in the neighbourhood is a stated goal for the library. In accordance with Biblo's agenda, the participatory elements have been present from the start. The youth were involved in planning the library and creating the library system. Their efforts have been realized and today the library is a space where the youth can make and create, as well as meet and engage with their peers; thus, it can be said that Biblo supports a high degree of user participation and has many aspects of a third space. In our research, we have looked at both trust and participation, to see how the staff at Biblo work to develop the participatory elements of the library and how they work towards developing it as a third place.

Research design

This article draws on data collected through the research project PLUSⁱⁱ Tøyen (Vold & Evjen, 2016), a case study that dwells on the development of the Tøyen libraries with the backdrop of rapid urban development in the same areaⁱⁱⁱ. Observations and interviews with stakeholders, staff and library users make up the main methods of data collection.

Interviews with staff members were conducted the winter of 2017 and 2018. They were semi-structured in the sense that we had prepared the main topics that we wanted to address, but otherwise the interviews were carried out as conversations. The interviews were recorded and partly transcribed. We analyzed the data with a bricolage strategy (Kvale, 2007), where we followed different approaches to obtain relevant perspectives for the discussion.

To ensure anonymity, the informants are not named in our presentation of the findings and direct quotes are not linked to any personally identifying information. The quotes from the informants were translated to English for this article. The original Norwegian quotes are available upon request.

Taking “success” as a point of departure, does not mean that we as researchers are not critical or embody the needed distance to those interviewed. Rather, it gives us the possibility to investigate what the library staff themselves regard as success factors. A consistent narrative emerged from our interviews with members of the library staff. In the following section, we have singled out elements in this narrative: The beginning, the setting, the characters, the values and the action. Each of these elements are constitutive of the others, yet in the discussion, we want to propose that relationship building is the single most important factor in the success-story of Biblo.

Findings

1) *The beginning: learning and adapting*

All narratives have a start and, from the interviews, this narrative begins with the importance of the first months at Biblo. All the staff members talk about how the lessons from a difficult start guide them today and are part of what makes the library succeed. Hence, to understand their current self-perceptions, roles and challenges, we need to investigate their stories of what happened:

In the start we didn't know what we were. We didn't know our users; they didn't know us. I have always thought that it was like some kind of UFO landed at Tøyen. Completely alien. With a lot of lights, the doors open, and then they arrive, the Mars-men. We were them. It was demanding in the beginning, but we also learned a lot, and above all that it's all about relations.

If we look at the start in more detail, there are several points that the interviewees identify as problematic. The first was the idea that freedom was to reign inside the library. One staff member relates: "The manager was clear; it will be a library. But how can it be a library if children are running around, screaming? Looking back, we shouldn't have had a big party as a start-up-event. It sent the wrong signal."

In addition, there were episodes of violence making the space unsafe: "We had to establish rules and make contracts. Those who accepted could stay. Only then it was possible to establish Biblo as a space." The library staff highlight the importance of establishing user guidelines and predictable and efficient sanctions for the library to become a good place for kids. Those who were excluded for bad behavior could only re-enter after bringing their parents to meet the staff. The safety of the majority had to come first. The staff emphasize the importance of regulating the space, making it *safe and welcoming*, and not just inspiring or fun. Addressing the social issues has been a pretext for doing the fun things: “..Now we've won the space back and control it, so we can start doing all the things we had in mind when we started here”.

The staff at Biblo had a lot of freedom in creating the library. One staff member, however, underlined that s/he felt that the Biblo staff had benefited from sharing the workspace with experienced librarians from a nearby branch library in the period before the opening of Biblo: "We got advice and help from the ladies [librarians] there. They know everything about the library systems, acquisition, how to meet users, how to settle various situations." The Biblo staff still had a lot that they had to figure out on their own. Another staff member distinguishes between "the place itself and library stuff", saying "None of us have worked in a library before,

none has worked in a place like this before, but neither has anybody else. So [...] they can help us with library stuff, but not with the place itself."

The Biblo staff was motivated by meeting neighborhood kids prior to opening, observing the need for a new space: "They behave totally different, there was no library culture among the kids, and we managed to settle the situation ok". They got a feeling of the community at night, too and saw how the kids "ran the plaza at night" through use of violence and bullying, making "a complete hell. And I thought, 'shit, is this where we are going [to have the library]?'"

From the first months of trying, failing and improving, the staff developed norms and guidelines for how to go about their work, which was expressed as "everything we do should benefit the space". But what does that entail? For the staff, it meant to work on relations with the users, to gain trust. Staff members also talked about what Biblo is and what the staff does as an "attitude", and that they together are creating an "atmosphere".

2) *Setting: Using the space, welcome and de-territorializing*

In the narrative of Biblo's success, the staff members all highlight the setting. The main factors are: How can and should the space be used, who can use it for what, what is the best atmosphere?

The ideal of "doing what benefits the space" is operationalized in several ways. If we take "the space" in the most literal sense, it concerns how the library space is used to make the users "feel welcome" and "safe". One example is the staff greets everyone who comes in. The information desk is located near the entrance and is always staffed. One staff member explains: "the positioning of the information desk is really a peace-keeping mission. Everyone is seen and greeted by name. It is a transition to the library." All staff members put effort into remembering names: "The way we greet the children affects their experience of the space. Learning their names is very important, so we try to do that". Greeting the library users as they arrive also provides them with an opportunity to voice their concerns: "If anyone wants to say something, they have the opportunity when they arrive. We want to do things in ways that helps them understand that we are there for them."

Doing what benefits the space also implies regulating the use of the space. Biblo's interior is developed to inspire kids to participate in activities (kitchen, maker-spaces, board games, paint), to sit in solitude, or to socialize (Vold & Evjen, 2016). The kitchen at Biblo is described as "the heart" where there is always something going on, both planned activities and informal "hang-out". If they have a popular activity at the kitchen, the staff may arrange a parallel Minecraft session to prevent the kitchen area from being overly congested and to ensure that all users have activities to participate in.

In addition, no single group should take complete ownership: What benefits the space is also that "no one – and everyone – owns it". The children who visit Biblo come from different backgrounds. The regulars live in the neighborhood, but kids come from all the schools in the community and some from other parts of the city. The staff members want the local library users –those coming from the immediate community – to feel a sense of ownership of the library, but they do not want it to lead to exclusionary behavior. Instead of forcing the local children to share what they may feel belongs to them, the staff encourage the children to feel pride in the library and their neighborhood: "Some territorial issues have occurred. When this happens, we intervene and say "hey, you guys from Tøyen have this library, but others like it and they want to come here so it is your job to show them around."

3) *Values: Participation and empowerment*

From a democratic perspective, participation and empowerment are vital for developing children's libraries and involving children in library development is a stated goal (see for example Brandt & Poulsen, 2008). At Biblo, local children were involved in various stages of planning and were also invited to classify the collection before the opening (Vold & Evjen, 2016). How are these values adhered to in the Biblo narrative?

All staff members see “participation” as a goal, but underline the value of participation as empowerment, and not for the actual project per se: “We talk to the library users a lot. The most important thing for us is that they feel they have been heard. So even if it doesn't always benefit the projects, we try to involve them, let them have a say.” The staff member explains that this is not easy and sometimes the staff members unintentionally influence the children. However: “they should feel they contribute. It is important because that's what they will do later in life – contribute, not just be passive subjects to what others decide”.

Through the interviews, it surfaces that participation, in the sense that children decide what to do, is not a straightforward ideal. One staff member explains:

We are pretty good at knowing what they want, but we won't give them exactly that, rather something they didn't know existed. It is “failed participation” to just give them what they want. It has to do with kids and education. Someone must show you the world. There is an infinite number of things and cultural expressions and exciting stories and fantasies.

Identifying professional values does not mean that these are always prominent in the everyday practice. A staff member says there is “very little participation” at Biblo, referring to the HoMaGo-model: Hanging out, mess around, geek out (Ito et al., 2009). In his opinion they have established the *hanging out*, while *mess around* happens sometimes. *Geek out* is rare, but happens, and is what he wants more of. For this staff member, success in participation happened when children realized that the 3D-printer could be used to make fidget spinners, which became a local “craze”. The library staff's role in this was simply to supply enough material. Planning and production were taken over by the kids and fulfilled needs only they knew that they had. From this perspective the infinite numbers of stories and fantasies emerge out of participation, not the other way around:

“When they own it, it changes totally, turns into something else. Then we lose control. It is very giving. But it doesn't happen often. It is something I wish to work more systematically towards because if we work with activities as simply entertainment it takes place on a “superfluous” level, but with this there is so much potential to master, and to feel ownership. To work with this model opens for more consciousness about participation and that children have more to say about what a library is.”

4) Characters and relations: “Safe adults”

If the staff members will “show kids the world”, it follows that their worldview and how they connect with the kids is important. Building relations is regarded as paramount by the staff and guides their work methods: One says: “[they need to] have somewhere they can ask questions, where they meet adults who are neither teachers or family, who they can talk to – this is maybe a bit diffuse, but there is an “atmosphere”, “attitude” here”. Another says: “It is very important. [...]. The kids see that we are different. We have the same rules, but different ways of understanding and connecting with various children.” They tell us children come specifically to meet the staff.

Establishing close relationships with the users does not mean that the staff members cease to act as guides or educators. From our observations, we see how a fair amount of the communication is of educative kind. One example is of a boy who tossed paper on the floor. He was not simply told to pick it up and throw it in the bin, but explained that the cleaning personnel do an important job in our society and that deserve respect. The staff is

important mediators of culture and books. For children who have reading difficulties, contact with adults is very important for obtaining knowledge, even if the children are unaware of it. To talk with us is to open something unrelated to school. We have become the third space. Many are here from the time we open until the time we close.

Also, the staff appears as “playful” and “a bit crazy” – it is part of how they make themselves interesting for the kids: for instance, when a Dutch delegation visited, all the staff members spoke Dutch that day, even if they didn't know the language.

Relations are personal and demands that the staff get involved. One of them says:

I think it is extremely important that we are personal. The children open up to us so we should do the same. But, we have different approaches: some maintain 'this is a job' and have a kernel that is closed off'. But I think if the kids open up to me, I must be able to do the same. Then they respect me. And, they must believe that I mean what I say. That it comes from the heart. They want to take part in activities because we do. It is essential.

For some, like this staff member, it is ok to continue the relationships with the kids outside the library, for example by taking someone to the cinema or an event.

How do the staff members regulate these relations? One staff member says: "They understand that we are not their friends, but we are still their friends, it's fluid." They stress their responsibility to be grown-ups the kids can talk to and to be supportive and understanding if some of the children are having a hard time at home or at school. It is a challenge to leave at the end of the day and simply forget about your work when they know kids have problems. However, they experience their work and relations as meaningful: "To be a safe adult, I take comfort in that. Children know they can enter here and no matter what's happened, they can talk to us about it."

5) Action: Programming and reading (participation and empowerment)

Do events make Biblio a success story? The staff agrees that the first year of programming was too ambitious. The productions were high quality, high cost, and demanded a high level of concentration from the participants, but in the end they did not work. The staff recalls inviting well-known authors for book talks, which the kids found boring. One staff member remembers a particular episode when an author got angry and said the kids were not ready. "We learned: we can't have that." The staff now focuses on relatable experiences intended to empower the kids, not deflate them: "We want them to feel mastery of what they do and strengthen their self-esteem. No one likes to feel overrun or misunderstand. We must start with something that's a bit familiar. Give them a "lifebuoy" to cling to and then we can push them further ashore. If it is out of their grasp, you accomplish the opposite of what you want."

Another important lesson concerns predictability. To encourage participation, the children need to trust the people who are invited into the library to hold events or be involved in the programs offered. This means that "pop-up-arrangements" rarely work. Artists or others who drop in, do their thing and leave give little value. This does not "benefit the space". A couple of examples illustrate what the staff members prefer:

The first one started after the world-renowned author Andy Griffith visited, and talked about his popular books about the boys in the multistory treehouse. The idea of treehouses remained, and the staff provided tools and material and the kids were invited to make their own treehouse in the library. No plans for the design of the treehouse were drawn up; the children simply added and removed elements along the way. A second example was a student who came to the library to teach kids sewing. She had to postpone her project until she had been present in the library for a couple of weeks. At this point, she had become a predictable part of the space and the group. Once she had established herself as part of the group, she was able to start her sewing course. At the end of the project, the kids felt safe and free enough to show off their clothing designs on the catwalk. This would not have happened if she had just walked into the space and started her course, according to one informant.

The staff maintain predictable programming with a weekly "menu" of set activities, which can be adjusted by small measures instead of having too many one-time activities. One example is how the weekly cooking sessions can be given themes that brings in other dimensions to a practical activity. One time, the topic was "borders and walls", and focused on national dishes with more than one origin (e.g., ceviche in Peru/Chile) or food as a sustainability issue (e.g., scampi, salmon).

Success is not measured in numbers at Biblo. As one of the staff puts it: "We don't have mass activities. There is normally from one to seven participants, but those who join in have a high-quality experience. Few things appeal to all, what matters is that those who take part in an activity have a good experience."

Because of the experiences from the first period of programming, the staff knows that the users are not accustomed to attending this type of programming and events. Thus, empowerment at Biblo entails teaching kids what it means to listen, to participate, and to experience arts and culture in different settings:

Many of them are not used to people reading aloud to them [...] They haven't been to concerts or plays from when they were five years old. A lot about culture also concerns being comfortable in such settings. Without experience, you will feel like an alien in a theater hall. We can be a place where they can obtain experience.

As already pointed out, the staff emphasize the children's need to feel safe to participate. "We must establish contact first. They need to trust us and feel comfortable here and, once that is established, it is crucial to provide opportunities that can expand their experience." This also affects how the staff go about designing library programs and how they regard their roles in the library: "Predictability" and "Trust" are key. While Biblo's interior brings associations of fun and entertainment, there is no belief in "acute entertainment" among the staff. The ideal brought to the fore by many of the staff members is that the kids "own" what is going on and that they "take something away from it".

Although there are few "class room-like" activities, many kids want help with homework. The staff help and once a week a math tutor is available. The staff observes great variations in skills. One of them has realized that some of the kids can barely read. He feels for the kids who bring long lists of general demands from teachers when they struggle to make it through one single page. Here, promotion of literature is pointless: "They don't want us to recommend a book in that situation!". The book collection at Biblo is relatively small and handpicked by youth librarians from other branch libraries in Oslo (Vold & Evjen, 2016), and is not among the aspects of which the staff has had to develop themselves. The staff members note the diversity of their users' interest in reading: there are many children who read nothing and stay 'all day while other children come in only to return books and borrow new ones.

This means that promotion of literature must happen in different ways. "Guerilla-reading" is a tactic used by the staff, which involves reading aloud while the kids do other things, such as baking or working on other projects. One staff member expresses concern that there is too little book promotion at Biblo and believes they need someone who knows how to arrange exhibitions. "The books on the shelves don't move. What circulates are the books where covers are visible." Another relates that some kids just realize after a while that "wow, there are books here too!". The staff members explain that loan figures are quite low and that they feel some pressure to increase them, but it is not clear how to go about it.

Discussion: Old Bildung in the new, relational library

When we listen to the story told by the staff members at Biblo, the findings suggest that Biblo comes close to serving as a third place. This leads us to our research question:

What is the library staff's contribution to developing the library into a third place and what implications does the creation of a third place have for children's librarianship?

Our findings show the complexity of the staff's daily work, as well as the particularities existing within the Biblo Tøyen context. A recurring topic in the interviews was how the staff work to "benefit the space" and Biblo as a third place.

Summing up Oldenburg's criteria, a third place is a neutral ground, a convenient location in a local community, where people can come and go. It is a place without socio-economic barriers, where conversation is the main activity. It has a low profile and unassuming appearance. The mood is playful, there are food, drinks and games there. Finally, it provides a "home away from home" where the people coming has a sense of ownership.

Previous investigations of the extent to which the libraries match the third-place criteria have been inconclusive or only partly affirmative (Aabø & Audunson, 2012; Eikeland, 2007; Ljødal, 2005), but there is no doubt that public libraries do hold some of the inherent features of a third space, such as being “neutral ground”, acting as a leveler, and being accessible.

The Biblo staff work in several ways to make the library function as a third place and, in the interviews, the concept of "third place" is referred to as a specific goal. Learning the children's names and making everyone feel welcome in the entrance area contributes to creating a welcoming atmosphere. The mood is playful and the staff focus on establishing an atmosphere that makes it easy for the kids to feel secure and free. Playfulness and fun are not just games or interior, but that the staff members are funny too, as seen in the example of speaking "Dutch". Their efforts to provide the kids with something new involve how they communicate and use their personas.

How free people are to come and go at Biblo is debatable. The guidelines for behavior at Biblo have excluded some but are considered necessary to create a safe space. There is a common understanding that these guidelines are essential for Biblo to develop as a third place. The social issues at the library must be addressed before the activities and events can take place. The social context must be taken into account in the establishment of the library as a social space and the social issues at the library must be addressed before the activities and events can take place.

In general, there is a very close connection between the staff members' conception of the library space and their conceptions of their role(s). In this context, it is interesting to ask whether the relatively low focus on reading comes from the books as part of the interior, and not something the staff has been involved in picking out. By contrast, the kitchen is described as the "heart of the library". The kitchen comes with several values attached to it when the staff describes its functions: it is social, it is an arena for learning, it concerns cultural heritage, it allows for deep conversations, and it provides nutrition.

The local connection is important. Many of the children feel a sense of ownership to their neighborhood hangout. To avoid territorializing, the staff need to step in and regulate behavior so that the library space remains "neutral". For instance, they focus on pride and ownership as positive, yet place the responsibility on the children to reach out to newcomers and show them around. Similarly, the mantra of "doing what benefits the space" ensures that the neutrality of the space is protected from anyone who misuse its openness.

This leads us to our second research question: *How do the staff members contribute to a participatory library and how can we understand their emphasis on empowerment?*

The staff members relate that they seek to involve and empower children, which is reflected the management's goals. However, the staff members see problems with this ideal. It is difficult not to influence the children. All the interviewees point out the importance of not giving kids what they want, which could work against empowerment. If we return to Johansson's ideas on empowerment, does Biblo Tøyen focus on the individual child or the collective? Do they focus on the therapeutic, market-oriented or political aspects of empowerment?

The interviews show that the staff fluctuate between various positions. They want to cater for the group as a whole: they want the marginalized among the users to take pride in their community, become confident consumers of culture, and expand their horizons. Thereby, their approach is in line with the ideas and recommendations that Lee (2014) promotes in the US context: to work for the whole person. The staff members build personal relationships, they do not have negative notions of their user group, they help the user groups with their development needs, and they have a strong sense of working within and for the community.

The way the staff members work at Biblo is through a high-intensity method that focuses on the individual child. Learning their users' names and their individual stories are examples of how they focus on the individual child. The fact that activities are perceived as successful based on the quality of each child' experience and not on the

number who attend is another example of the focus on the individual. These findings suggest a resistance towards empowerment in the form of a "market-oriented position" (Johansson, 2010). Promoting "status quo" is not what the staff wants. Rather, they aim to broaden the users' horizons, hence more in line with seeing empowerment in emancipation terms.

Hedemark (2012) found that focusing on traditional reading promotion in libraries can alienate children who are not big readers. At Biblo, the challenge seems to be opposite: their broad conception of learning and focus on participation leaves less room for books and literature than the staff would prefer. The lack of trained librarians has surely led to new approaches and a fresh outlook, but it also means that the role as guide in the world of literature is at present secondary at this library.

In light of these findings, the Biblo staff come close to voicing the ideal of *Bildung*, that education in every sense of the word is uplifting: Their aim is to show the children what the world is and to expand their horizons. This is also connected to a perspective on (many of the) the kids as deprived; not only economically, but also culturally. They lack a basic cultural education many other kids take for granted. In Johansson's interrogation of how children's librarians try to fulfil their own role description, she focuses quite narrowly on the way librarians (and teachers) promote reading and literature (2010). However, *Bildung* in the Biblo context is not achieved through reading, but is linked to arts and culture. Empowering the children entails giving them confidence in themselves as users of culture.

Facilitating participation has also shown how important it is for the staff to "control the space". The staff's approach is not authoritative, yet by enforcing rules, regulating activities, and "doing what benefits the space", the staff members have adopted, to some degree, the role of the traditional authoritative children's librarian. Freedom at Biblo is not the absence of regulations, but the presence of the right ones.

To be "a different kind of adult" (Johansson, 2010) is a priority at Biblo, but in a different sense of the word. To be a bit "crazy" and "playful" can be seen as being a different kind of adult – and as part of their role as library staff. As in Johansson's case, the Biblo staff want to be someone the children can ask about anything, beyond book requests and schoolwork. Opening their own life to the kids is part of the conception of their staff role or 'librarianship' at Biblo, as well as an ethical engagement.

Accordingly, David Lankes has addressed the topic of librarianship with a broadened sense of what this role entails. In his view, it is not the library that provides the services people need or want, but the librarians. It is not enough to simply provide a service – Lankes says "to be a librarian is not to be neutral, or passive, or waiting for a question. It is to be a radical positive *change agent* within your community" (Lankes, 2016). The staff at Biblo act as change agents in the Biblo context. They work towards social goals, but are not social workers, they want to educate the kids, but they are not teachers, and they use learning and cultural expressions to engage the youth, thereby bringing something new to the community. It seems the stability and familiarity characterizing Biblo's programming contributes to change – likewise the level of trust between the staff and children. The result is children who trust the staff and enjoy being with adults. We believe this is crucial for building trust with the broader society, in which children and youth are placed in a hierarchy below adults. Biblo shows how librarians could be agents who enable children to enact their citizenship, see themselves as part of a larger society and experience democracy, thereby empowering them.

Conclusion

In our study, we find that Biblo does not only exemplify a participatory library, but a *relational one*. Working to establish good and trustworthy relations is significant when the staff describe their work. Furthermore, the case of Biblo shows the importance of the library staff engaging with users on a personal level. Knowing the children and understanding their lives is necessary to serve and cater to their cultural and informational needs. Also, trust between staff and users seems necessary for a participatory practice.

The relevance for library practice is clear: Our study shows that the success of Biblo is related to the library staff's ability to develop and maintain relationships with children. This finding has implications for librarianship and the teaching of librarianship. Relationship building is not included in Library and Information Science coursework but should be acknowledged as an important aspect of "children's librarianship". User relations are important in any library, but perhaps particularly in children's libraries where trust forms the basis of participation and belonging. The staff's role in promoting literature is less visible at Biblo and some of our informants admit this aspect is missing. However, the role as guide in a world of culture is apparent, as well as the role as teacher. The staff members describe a very conscious way of weaving bits and pieces of learning into both everyday activities and overall programming.

Biblo is unique, as the staff has remained unchanged since the opening. The likelihood of eventual staff turnover puts into question how the current culture at Biblo will endure. Will the Biblo culture survive such changes? And, do the results at Biblo infer that a library needs employees as "entrepreneurs" to succeed or can the Biblo-librarianship be taught and learned? This is still unknown, but there currently exists a Biblo library culture that the staff and users have negotiated and formed, and keep on forming, together.

References

- Aabø, S., & Audunson, R. (2012). Use of library space and the library as place. *Library & Information Science Research*, 34(2), 138-149.
- Bayliss, S. (2015). Over 13 not admitted. In: Rebecca T. Miller & Barbara A. Genco (Red.), *Better Library Design: Ideas from Library Journal* (p. 88-89). Lanham: Rowman & Littlefield.
- Brandt, A.E., Poulsen, A.K.(Red.) (2008). *Fremtidens biblioteksbetjening af børn. [The future library service of children]*. København: Styrelsen for Bibliotek og Medier.
- Cuong Nguyen, L., Partridge, H., & Edwards, S. L. (2012). Towards an understanding of the participatory library. *Library Hi Tech*, 30(2), 335-346.
- Eikeland, M.C. (2007). *Fjerdestedet : folkebibliotek som møteplass i lokalsamfunnet. [The fourth place: the public library as a local meeting place]*. Oslo: Høgskolen i Oslo.
- Fichter, D. (2006), Web 2.0, Library 2.0 and radical trust: a first take. [Blog]. Retrieved from http://library2.usask.ca/~fichter/blog_on_the_side/2006/04/web--2.html
- Hart, Roger (1997). *Children's participation: the theory and practice of involving young citizens in community development and environmental care*. New York: UNICEF.
- Hedemark, Å. (2012). A Study of Swedish Children's Attitudes to Reading and Public Library Activities. *New Review of Children's Literature and Librarianship*, 18(2), 116-127.
- Holloway, S. L., & Valentine, G. (2000). Spatiality and the new social studies of childhood. *Sociology*, 34(4), 763-783.
- Horton, J., & Kraftl, P. (2006). Not just growing up, but going on: Materials, spacings, bodies, situations. *Children's Geographies*, 4(3), 259-276.
- Hvenegaard Rasmussen, C. (2016). The participatory public library: the Nordic experience. *New Library World*, 117(9/10), 546-556.
- Ito, M., Baumer, S., Bittanti, M., Cody, R., Stephenson, B. H., Horst, H. A. & Perkel, D. (2009). *Hanging out, messing around, and geeking out: Kids living and learning with new media*. Cambridge: MIT press.

Jochumsen, H., & Hvenegaard, C. (2010). Från läsesal till levande bibliotek: Barn, ungdomar och biblioteksrummet. [From reading rooms to living libraries] In: K. Rydsjö, F. Hultgren & L. Limberg (Red.), *Barnet, Platsen, Tiden: teorier och forskning i barnbibliotekets omvärld* (p. 213-240). Stockholm: Regionbibliotek Stockholm.

Johansson, B. (2010). Barnbibliotekariers och forskares barnperspektiv. [Perspectives on children from researchers and children's librarians] In: K. Rydsjö, F. Hultgren & L. Limberg (Red.), *Barnet, Platsen, Tiden: teorier och forskning i barnbibliotekets omvärld* (p. 23-50). Stockholm: Regionbibliotek Stockholm.

Johansson, B. & Hultgren, F. (2018). *Att utforma ett barnbibliotek tillsammans med barn: Delaktighetsprocesser på Malmö stadsbibliotek*. [Developing a children's library with kids – participatory processes at Malmö city library] Borås: Högskolan i Borås. Retrieved from: <http://hb.diva-portal.org/smash/get/diva2:1182398/FULLTEXT01.pdf>

Juncker, B. (2006). *Om processen: det æstetiskes betydning i børns kultur*. [About the process: the importance of aesthetics in children's culture] København: Tiderne skifter.

Juncker, B. (2010). Barns bibliotek – nya villkor, nya utmaningar, nya teorier och begrepp. [Children's libraries – new terms, new challenges, new theories and new concepts] In: K. Rydsjö, F. Hultgren, & L. Limberg (Red.), *Barnet, platsen, tiden: teorier och forskning i barnbibliotekets omvärld* (p. 241-270). Stockholm: Regionbibliotek Stockholm.

Kvale, S. (2007). *Doing interviews*. London: SAGE.

Lankes, R. D., Silverstein, J. L., Nicholson, S., & Marshall, T. (2007). "Participatory Networks: The Library as Conversation" *Information Research*, 12(4) paper colis05. Retrieved from <http://www.informationr.net/ir/12-4/colis/colis05.html>

Lankes, R. D. (2016). *The new librarianship field guide*. Cambridge: MIT Press.

Lee, S. A. (2014). Beyond Books, Nooks, and Dirty Looks: The History and Evolution of Library Services to Teens in the United States. *The Journal of Research on Libraries and Young Adults*.

Ljødal, H. K. (2005). *Folkebiblioteket som offentlig møteplass i en digital tid*. [The public library as a meeting place in a digital age] ABM-utvikling.

Mosch, M. & Bertrams, K. (2009). Library of 100 Talents – Heerhugowaard, Netherlands. 75th IFLA Conference and Council. Milan. Retrieved from <https://www.ifla.org/past-wlic/2009/103-bertrams-en.pdf>

Oldenburg, R. (1989). *The great good place: Café, coffee shops, community centers, beauty parlors, general stores, bars, hangouts, and how they get you through the day*. New York: Paragon House Publishers.

Pisarski, A. (2014). Finding a place for the tween: Makerspaces and libraries. *Children and Libraries*, 12(3), 13-16.

SSB. (2017). Kulturbarometeret 2016 [The Culture Barometer]. Retrieved from: <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/artikler-og-publikasjoner/attachment/308555?ts=15c118b8418>

Seim, S. (2018). Hvilken betydning har rom og sted for barn og unges deltakelse i barnevernets praksis? [What is the role of space and place in children and youth's participation in social service practice?] In: O. Sæter & S. Seim (Red.). *Barn og unge: by, sted og sosiomaterialitet* (p. 199-221). Oslo: Cappelen Damm.

Sæter, O., Seim, S. (Red.). (2018). *Barn og unge: by, sted og sosiomaterialitet*. [Children and adolescents: city, place and sociomateriality]. Oslo: Cappelen Damm.

Tveit, Å. K. (2016). *Rom for barn: Norske barnebibliotek i perioden 1914-35 og på 2000-tallet* [A Space for Children: Norwegian Children's Libraries 1914-1935 and in the 21st Century]. Oslo: Høgskolen i Oslo og Akershus.

Vold, T., & Evjen, S. (2016). How children find their way: Access, adaptability and aesthetics in the organisation and design of a new children's library. *Proceedings of the Association for Information Science and Technology*, 53(1), 1-9.

Walter, V. A. & Meyers, E. (2003). *Teens & Libraries: Getting It Right*. American Library Association.

ⁱ A space for children

ⁱⁱ Public Libraries in Urban Space

ⁱⁱⁱ PLUS Tøyen is part of the ongoing ALMPUB project, financed by the Norwegian research council's KULMEDIA program.

Mari Serine Kannelønning, spesialbibliotekar ved OsloMet — storbyuniversitetet, Norge, marika@oslomet.no
Sunniva Evjen, førsteamanuensis, Institutt for arkiv- bibliotek- og informasjonsfag, OsloMet –
storbyuniversitetet, Norge, suev@oslomet.no

Tillit og tverrfaglighet

-om bibliotekaren som forskerstøtte

Abstract

Technological advancements and reforms in the university sector have changed the conditions under which researchers and academic staff work. In turn, university libraries need to adapt to the changing needs of this particular user group. This article highlights which competencies and roles the university librarian needs in order to address these changing needs based on an understanding of the researcher's work context. How can the academic librarian contribute to the research process? The study on which this article is based has applied Institutional Ethnography (IE), as one methodological approach. IE puts focus on the expert knower, in this case the researcher, who can transmit work knowledge specific to the context in which he or she operates. Applying this approach is one way of dealing with challenges concerning tacit knowledge. In addition, IE provides an opening to revealing new knowledge about a well-studied issue. The data material consists of interviews with researchers (individual and group), and a workshop with academic library staff. Findings show that the researchers' demands of publications governs their prioritization, but also their relationships to technology and people. The informants' state that they need to be able to trust that librarians contribute added value and substance to the research process – only then can they be part of the research network. The informants would also like librarians to contribute with a transdisciplinary mindset in transdisciplinary research projects, that they coordinate administrative support, and take charge of research dissemination intended to "popularize" research.

Keywords: bibliotekarer, forskerstøtte, bibliotekarkompetanser, bibliotekutvikling, universitetsbibliotek

Introduksjon

Diskusjonen knyttet til bibliotekenes legitimitet og relevans har blitt ført på ulike områder de seneste årene. Det stilles blant annet spørsmål til fremtidens bibliotek tjenester, bruk og utvikling. Trenger vi bibliotek i årene som kommer? Hvilke bibliotek og hvilke tjenester vil være relevante? Og ikke minst: hvilke bibliotekarkompetanser og -roller er det behov for?

Helt siden 60-tallet har universitet- og høyskolesektoren (UH-sektoren) endret seg raskt. Høyere utdanning har blitt allemannseie i mange land, og studentkullene har økt kraftig. De siste tiårene har ledelsesformer som New Public Management vunnet frem og endret synet på hvordan utdanningsinstitusjoner skal organiseres og styres. Begge deler har medført store endringer for sammensetningen av forskeres arbeidsoppgaver og ikke minst arbeidsmengde (Kyvik, 2013; Shin & Jung, 2014). Noen av konsekvensene er at de faglig ansatte har fått flere studenter å forholde seg til, at forskning og undervisning blir målt og finansiert etter innsats, noe som igjen har

bidratt til en økning i administrative oppgaver. I tillegg til dette tegner en norsk undersøkelse av tidsbruken til faglig ansatte i UH-sektoren, et bilde av lange arbeidsdager, manglende tid til forskning og bekymring for forskningskvaliteten (Gunnes, 2018).

Forskernes endrede vilkår har påvirket hvordan de bruker bibliotekene i UH-sektoren (UH-bibliotekene). Samtidig har teknologien gjort det mulig å nå bibliotekets samlinger uten å forlate kontoret, noe som igjen har redusert kontakten mellom forsker og bibliotekar. For å tilpasse seg har UH-bibliotekene utviklet nye tjenester rettet mot forskere knyttet til blant annet systematiske litteratursøk, Open Access-publisering og forskningsformidling.

Ettersom omverdenens relevansoppfattelse av biblioteket har betydning for bibliotekenes levedyktighet, vil en innsikt i endringene og behovene i dagens UH-sektor, være et godt utgangspunkt for den videre utviklingen av fremtidens bibliotek. Denne artikkelen er tenkt som et konstruktivt bidrag til en forskningsbasert utvikling av UH-bibliotekenes arbeid med forskningsstøtte. I artikkelen ser vi derfor nærmere på dagens forskeres arbeidssituasjon og hvilke behov de har til forskningsstøtte for deretter å kunne svare på hvordan bibliotekarene kan utvikle deres rolle og tjenester rettet mot forskere.

Forskere har vært en sentral informantgruppe i studien og aspekter knyttet til deres *tause kunnskap* har hatt avgjørende betydning for utformingen av selve studien. Den tause kunnskapen knyttet til forskernes arbeid utfordrer deres mulighet til å sette ord på hvilke behov de har til forskningsstøtte. Det er derfor ikke nødvendigvis tilstrekkelig å spørre forskerne direkte om hva de ønsker eller trenger, man må også se på hva de faktisk gjør og i den forbindelse har behov for. Men fordi adferd raskt kan endre seg, for eksempel ved innføring av ny teknologi, er det ikke nødvendigvis nok å studere dagens praksis. Derimot kan det være relevant å søke forståelse for hva som *påvirker* dagens adferd — *hvorfor gjør* forskerne som de gjør? Dersom adferden skyldes systemet som UH-sektoren styres etter, er det det vi må prøve å forstå. Det vil si at tjenester som er utviklet for å avhjelpe utfordringer knyttet til systemet rundt forskerne, kan vise seg å være relevante over lengre tid enn om det tas utgangspunkt i adferden man kan se her og nå. Kunnskap om det som påvirker forskernes arbeidssituasjon vil i tillegg kunne formidles tilbake til forskerne og på denne måten bidra til å gi dem et innblikk i aspekter som ellers kunne forblitt taus kunnskap.

På bakgrunn av dette har studien foregått i tre faser i en lineær prosess med tre ulike datainnsamlingsmetoder og informantgrupper. Fra bredt fokus på forskernes arbeidssituasjon til konkretisering av relevant forskningsstøtte. Et viktig poeng i denne prosessen er at kunnskapen som ble generert i den første fasen ble brukt som utgangspunkt og bakgrunn for den neste. På samme måte dannet resultatene fra både den første og den andre fasen tematisk ramme for den siste. Slik fikk informantene en innsikt i områder de før ikke nødvendigvis kunne sette ord på, men nå kunne bruke til å artikulere sine svar ut fra.

Tidligere forskning

I løpet av de seneste årene har det skjedd en økning i antall studier av bibliotek og forskningsstøtte (Johannessen & Hidle, 2016). I følge Brewerton kan dette henge sammen med at UH-bibliotekene har endret seg i takt med omgivelsene (2012). Fokus har flyttet seg fra å primært se på samling, biblioteklokaler, læringsmiljø og studenter til også å se på forskeres behov og forskningsstøtte (Brewerton, 2012; Voog et al., 2013). Dessuten har digital teknologi fjernet det naturlige kontaktpunktet mellom forsker og bibliotekar, som igjen har krevd nyteknisk bibliotekene for å opprettholde kontakten. Men hva kan dette nye være og hva innebærer forskningsstøtte i dag?

Forskningsstøtte i dagens bibliotek

Jensen (2012) noterer to parallelle definisjoner av forskningsstøtte: 1) den brede støtten relatert til tradisjonelle oppgaver som innkjøp, fjernlån og enkle henvendelser og 2) den spesifikke forskerstøtten som innebærer hjelp knyttet til publisering som for eksempel Open Access og opphavsrett, men også spesifikk undervisning og veiledning. Wiklund og Voog (2013) slår sammen de to sporene som Jensen er inne på og fremhever især sju sentrale områder:

- samlingsutvikling i form av innkjøp og digitalisering, i tett samarbeid med forskerne
- støtte til informasjonssøking i form av kurs og veiledninger
- verktøy og hjelp til å utvikle strategier for forskere som vil holde seg oppdatert på nyeste forskning
- undervisning og veiledning i bruk av verktøy som EndNote og lignende
- rådgivning om ulike aspekter knyttet til publisering som Open Access og opphavsrett, samt konkret publisering av publikasjoner
- etablering og utvikling av institusjonelle arkiv
- hjelp i form av bibliometriske analyser og kunnskap om hvordan ulike modeller kan bli brukt og forstått, samt opplæring av enkeltforskere.

I tillegg har enkelte bibliotek påtatt seg arbeid med håndtering og lagring av forskningsdata (Wiklund & Voog, 2013). Research Libraries UK (RLUK) har kartlagt mange av de samme oppgavene relatert til forskningsstøtte som de her nevnte (RIN & RLUK, 2011). De fremhever også tilbud om fysiske arbeids- og møteplasser, hjelp fra spesialister innenfor bestemte fagområder, samt tilbud om kontaktpersoner for å imøtekomme ensomhetsfølelsen blant doktorgradsstudenter. Gjennomgangen av studier av UH-bibliotekers tjenester innen forskningsstøtte, viser at det er en viss konsensus blant bibliotekene: de er på et felles spor. Spørsmålet er om dette harmonerer med forskernes reelle behov?

Forskeres behov og ønsker til forskningsstøtte

Voog et al. og flere andre studier (f.eks. Bent et al., 2007; Kroll & Forsman, 2010, Vaughan et al., 2013) har på ulike måter undersøkt forskernes behov for og ønsker til forskningsstøtte fra biblioteket. Wiklunds (2012) litteraturstudie setter søkelys på hvilke holdninger og behov forskerne har til bibliotekets støttetjenester. Et sentralt funn er at forskere er avhengig av elektronisk materiale og elektroniske verktøy. Fokusgrupper fra Lunds universitet bekrefter at rask og lett tilgang til materiale er nødvendig, men at elektroniske verktøy også kan være forbundet med usikkerhet og frustrasjon (Voog et al., 2013). Tilgang, tilgjengelighet, ivaretagelse og samlingsutvikling er blant det forskerne betrakter som de viktigste oppgavene for bibliotek. Det varierer i hvilken grad de ønsker at bibliotekarere skal bistå med informasjonssøk (Wiklund & Voog, 2013).

Når det gjelder støtte knyttet til å kommunisere ut resultater og gjøre data tilgjengelige, oppfattes tjenester relatert til Open Access som interessante, men når forskerne er i kontakt med biblioteket om denne type tjenester oppleves informasjonen ofte både kompleks og vanskelig å forstå. Videre oppfatter forskerne de institusjonelle arkivene som lite relevante og mer som en administrativ tidsrøver. Det de fleste forskere mener at de trenger støtte til, er derimot håndtering og lagring av forskningsdata (Research Data Management, RDM) (Wiklund & Voog, 2013).

Wiklund og Voog konstaterer at bibliotekene tilbyr forskjellige tjenester til forskningsprosessens ulike faser og at det er mer tradisjonelle oppgaver, som samlingsutvikling, informasjonssøk og forskningsformidling, som er mest utbredt. For forskerne er det tilgang til materiale som er viktigst. De foretrekker dessuten enkle og praktiske tjenester som er integrert i arbeidsflyten deres, og derfor er det behov for dialog mellom forskerne og bibliotekarene (2013).

Bibliotekarens rolle og kompetanse

Johannessen og Hidle skiller mellom *bibliotekets* forskningsstøtte og *bibliotekarens* forskningsstøtte. Førstnevnte refererer til bibliotekets tradisjonelle kjerneoppgaver, mens bibliotekarens forskningsstøtte gjerne tar utgangspunkt i kjennskap til spesifikke forskningsfelt og metodologi, men også bibliotekarens personlighet (Johannessen & Hidle, 2016).

Ifølge Jaguszewski og Williams (2013) er det to nye roller som peker seg ut for kontaktbibliotekaren¹: Consultants (rådgivere) og Advocates (talsmenn). Som rådgivere skal de identifisere behov på fakultetene og deretter henvise forskerne videre til spesialister, ofte teknisk ekspertise. Som talsmenn for biblioteket skal de «selge inn» biblioteket der det er relevant. Begge disse rollene understreker behovet for å involvere seg utover egen enhet

og skape relasjoner til resten av campus (Jaguszewski & Williams, 2013). Wiklund og Voog nevner at tjenester som understøtter publiseringsarbeid kan være en inngang til å bedre kjennskapen til bibliotekenes tilbud og inngå allianser med andre samarbeidspartnere i institusjonene (Wiklund & Voog, 2013).

Utover å kartlegge eksisterende forskningsstøtte identifiserer flere studier områder hvor biblioteket kan bidra fremover (f.eks. RIN & RLUK, 2011; Brewerton, 2012; Jaguszewski & Williams, 2013). Et mulig satsningsområde er bibliotekets mulighet til å bidra til tverrfaglig forskning. Ettersom forskere fra ulike fagfelt nå jobber mye mer sammen om prosjekter enn tidligere, kan biblioteket også tilby tjenester som støtter «hybrid research units» (Bent et al., 2007). Når nye disipliner, forskningsgrupper eller -enheter skal etableres, kan bibliotekaren bidra til å minimere læringskurven for deltakerne, samt støtte dem i å finne, håndtere, skape og formidle informasjon (Jaguszewski & Williams, 2013).

Overordnet sett handler forskningsstøtte om å bidra til å effektivisere forskeres arbeid. Forskning viser at dagens forskere har en fragmentert arbeidshverdag, der tid er en dyrebar ressurs. Denne «tidsklemmen» de befinner seg i kan også forklare hvorfor de foretrekker enkle og ikke nødvendigvis optimale løsninger. Tverrfaglig samarbeid og nettverksbygging er andre tendenser. Samtidig har det blitt viktigere for forskere å synliggjøre arbeidet sitt, fordi dette er en del av resultatmålingen.

Den eksisterende forskningen har tatt utgangspunkt i forskernes behov når den belyser forskningsstøtte i bibliotek, enten gjennom litteraturstudier, fokusgrupper, intervju eller statistikk. Samtidig er det flere studier (f.eks. Jensen, 2012; Wiklund & Voog, 2013) som påpeker at det fortsatt er behov for å utforske hva forskningsstøtte er og kan være. Denne studien vil supplere eksisterende kunnskap ved å gå på oppdagelse i feltet fremfor å reprodusere det som allerede er gjort. Den eksplorative inngangen henger også sammen med ambisjonen om å utfordre den tause kunnskapen.

Forskningsdesign og metode

Studien har som nevnt foregått i tre faser med bruk av ulike metoder, involvering av forskjellige informantgrupper og variert grad av rammeverk. Den første fasen undersøkte forskeres nåværende arbeidssituasjon gjennom ustrukturerte og åpne intervju med forskere og hadde liten grad av rammer, mens fase 2 undersøkte bibliotekfeltets holdninger til hva relevant forskningsstøtte kan være gjennom en verdenskafe og hadde funn fra den første fasen som tematisk ramme. I fase 3 ble flere forskere involvert gjennom en fokusgruppe for å diskutere hva som er relevant forskningsstøtte for dem. Her dannet funnene fra både fase 1 og 2 utgangspunkt for diskusjon. Datainnsamlingen har dermed unnlatt å ta utgangspunkt i spesifikke temaer fra tidligere forskning eller spesifikke teorier og modeller.

Ettersom funnene fra den første fasen skulle bli avgjørende byggesteiner for resten av prosessen, var det likevel nødvendig å ta i bruk en fremgangsmåte som både kunne understøtte ambisjonen om å gå på oppdagelse og som samtidig førte prosessen videre i riktig retning. Det ble derfor brukt begreper og tankesett fra metodologien institusjonell etnografi (IE) som ansporet til en ramme for empiriinnsamlingen.

IE er en kvalitativ metodologi der oppdagelsesmomentet står sentralt. Fokuset for et IE-studie er *kunnskapsbæreren*, mennesket eller subjektet som har og skaper kunnskapen om sin virksomhet og som kan videreformidle hvordan eget arbeid gjøres (Widerberg, 2015; Smith, 2005). Begrepet "work knowledge" eller *virksomhetskunnskap* er derfor også helt sentralt i IE, men som med tause kunnskap er ikke denne kunnskapen alltid tilgjengelig for forskeren som kommer utenfra og forskningen kan derfor være preget av såkalte «blind spots» (Smith, 2005). Med disse to begrepene, *kunnskapsbærer* og *virksomhetskunnskap*, fremheves noe av det helt sentrale ved IE: at det ikke handler om å oppnå kunnskap om folk, men derimot hva man som forsker kan lære av folk og deres virksomhet, det de gjør (Widerberg, 2015).

Som med tause kunnskap er det likevel ikke alltid mennesket kan se alt som foregår i virksomheten de er en del av, hvordan de ulike omstendighetene i omgivelsene deres henger sammen eller hvordan disse formes av noe som skjer andre steder. Å lære om disse mindre synlige sammenhengene og tydeliggjøre dem, er derfor et av de analytiske formålene ved IE (Bisaillon, 2012). Det er et nøstearbeid som utføres ved å *kartlegge* hvordan

samfunnet gjøres og fremstår sett fra *ståstedet* til informantene (*kunnskapsbærerne*) i studiet (Widerberg, 2015). Et sentralt mål med denne kartleggingen, eller blottleggingen, er også å synliggjøre hva det er som er styrende for det som gjøres (*styringsrelasjoner*). I følge Widerberg er spørsmålene om hvilke *styringsrelasjoner* det er snakk om, hva de består av og hvordan de fungerer, noe som må oppdages empirisk (2015). I grove trekk handler det om å finne de relasjonene som virker styrende for det vi gjør, som igjen er med til å forklare hvorfor vi gjør det vi gjør. Det er nettopp IEs fokus på å synliggjøre «hva institusjonelle ordninger får til å skje i folks hverdag» (Widerberg, 2015), som understreker skillet mellom IE og alminnelig etnografi — det er ikke etnografi, men *institusjonell* etnografi.

Datainnsamling

Intervjuer – fase 1

Den første av studiens tre datainnsamlingsfaser består av kvalitative intervjuer med forskere fra OsloMet – storbyuniversitetet — et nylig akkreditert universitet, som tidligere har hatt lite fokus på forskningsstøtte, men hvor det nå foregår et utviklingsarbeid på området. Målet med intervjuene var, som nevnt, å oppnå en større forståelse for forskeres arbeidssituasjon og hva det er som former den. Forskerne fortalte selv sine historier, uten å være ledet av på forhånd uttenkte temaer, og derigjennom viste de hva som har betydning i deres hverdag. Ved å stille utdypende spørsmål til det de fortalte ble historiene nøstet opp, i tråd med kartleggingsprinsippet i IE. Informantene ble valgt basert på to kriterier: 1) De skulle være med i en eller flere forskningsgrupper og 2) de skulle ha publisert noe i løpet av de siste par årene. Variasjon mellom fagområder og stillingstype i det endelige utvalget var ønskelig, men viste seg å være en utfordring. Det resulterte i følgende utvalg:

- *Martin*: stipendiat fra samfunnsfag, jobber innenfor et tverrfaglig felt.
- *Kristin*: førsteamanuensis fra humanistiske fag.
- *Ann*: førsteamanuensis fra informasjonsteknologi, jobber primært med tverrfaglige forskningsprosjekter. Engelskspråklig.
- *Fredrik*: førsteamanuensis fra helsefag.

Verdenskafé – fase 2

I den andre fasen av empiriinnsamlingen skulle intervjudataene testes og brukes som bakgrunn for en diskusjon blant bibliotekansatte. For å få til dette var det relevant å ta i bruk en metode som muliggjorde dialog over de samme temaene blant flere mennesker på en gang, noe *verdenskafé* gjør. Verdenskafé legger opp til at mange mennesker (verden) kan ha en dialog over mindre bord på samme tid (kafé) (Carson, 2011). Samtidig gjør verdenskafé det mulig å «dyrke» frem deltakernes kollektive kunnskap. Etterhvert som temaer og ideer oppstår, skrives de ned slik at de blir synlige for alle som sitter ved bordet. Dermed kan disse innsiktene også deles og utvikles etterhvert som deltakerne rundt bordet endres. Slik synliggjøres den kollektive kunnskapen, samtidig som det åpnes opp for utviklingen av nye ideer og løsninger (Tan & Brown, 2005). Verdenskafeen ble arrangert på konferansen VIRAK i juni 2017, og i alt 22 bibliotekansatte (bibliotekarer, universitetsbibliotekarer, fagreferenter og bibliotekledere) deltok på den 90 minutter lange sesjonen.

Fokusgruppe – fase 3

I den tredje fasen skulle utvalgte forskere diskutere hvordan biblioteket og bibliotekarene kan bidra til deres arbeid basert på resultatene fra fase 1 og fase 2. Fokusgruppeintervju gir mulighet for både å presentere konkrete innspill til diskusjon og samtidig ta utgangspunkt i spesifikke spørsmål (Halkier, 2002). Fokusgruppeintervjuet er også en metode hvor deltakerne utgjør «både forskningsprosjektets informanter og målgruppe, da intervjuet eller samtalen nettopp tar utgangspunkt i deres subjektive opplevelser og behov med sikte på å få til endringer til beste for deltakerne eller dem det gjelder» (Brottveit, 2018, s. 94).

Utvelgelsen av informanter til fokusgruppen foregikk ut fra de samme kriteriene som i fase 1. Seks forskere takket ja til å delta, men av ulike årsaker var det kun tre som dukket opp: en professor og en førsteamanuensis fra ulike områder innen helsefag og en førsteamanuensis fra økonomi.

Funn

Fase 1: forskernes arbeidssituasjon

Tid og effektivitet

Temaer relatert til tid og effektivitet var tilbakevendende gjennom alle de fire forskerhistoriene, og det var særlig her at publiseringskravet kom tydelig frem som styringsrelasjon. Et eksempel på dette er at andelen av tid øremerket forskning avhenger av hvor mye de greier å publisere: «Jeg må publisere så og så mye... ellers så mister jeg jo en del av forskningstida mi...» (Kristin, humanist). Kristin kjenner veldig på at manglende publiseringer kan få konsekvenser for forskningstiden. Publisering er derfor noe hun går veldig opp i. En annen side av dette er tidsklemmen som oppleves når forskningstid, undervisningstid og administrasjon blir satt overfor hverandre. Det er utfordrende å ta seg tid til forskning, når undervisning og søknadsskriving også krever sitt. Frederik, førsteamanuensis fra helsefag, var en av dem som uttrykte frustrasjon over dette:

Og så får du på en måte beskjed om at: ja, hvorfor har du ikke publisert eller hvorfor har du ikke flere artikler? [...] Det blir litt sånn at forskning blir et privatanliggende fordi du må gjøre det på fritiden din, hvis du skal publisere eller produsere nok (Frederik, helsefag).

Frederik opplever at forskningstiden blir spist opp av andre nødvendige gjøremål og forskning blir derfor noe han må ta med seg inn i fritiden. Konsekvensen blir også at forskerne forsøker å spare tid ved å ikke delta i møter eller involvere seg i prosjekter som ikke har direkte relevans for egen forskning:

Jeg kjenner på det [...] de bedriftsaktige rammene man settes inn [...] En reaksjon på det er at jeg tenker at ok, men da skal dere få det dere vil ha liksom. Så jeg deltar ikke for eksempel på sånne gratis møter eller viser meg mye på instituttet for å være grei liksom (Martin, tverrfaglig stipendiat).

Når det gjelder praktiske oppgaver som å skaffe relevant litteratur, er tidsbesparing også i fokus. Martin uttrykker det slik:

Det merker jeg jo, at det også gjør artikkelformatet attraktivt, at man kan få det ut på printeren fem minutter senere liksom, eller to minutter etterpå. Og faktisk skanne igjennom og se om det er nyttig [...] Det sitter ørlite grann lenger inne å bestille bøker fra andre bibliotek [hvis egen institusjon ikke har boka], jeg gjør det, men det sitter langt inne, det gjør det. Fordi det tar lengre tid, liksom. Og ofte vil du jo ha det NÅ! (Martin, tverrfaglig stipendiat).

Litteratur i elektronisk form nevnes av flere som det helt klart foretrukne. For eksempel er det ikke tid til å vente på at noe må bestilles fra et annet bibliotek eller å kjøpe bøker gjennom OsloMets innkjøpsavtale.

Det er ikke bare når det kommer til møtevirksomhet eller i hverdagens praktiske gjøremål forskerne forsøker å spare tid. For Ann er det i tillegg avgjørende for å strømlinje selve forskningsprosessen så mye som mulig:

I see it [forskning og publisering] as a manufacturing process, so it's about creating new knowledge [...] there is not a whole lot, in terms of templates for the output, that could enable the researchers to produce more. It's really about streamlining the process, as much as possible (Ann, tverrfaglig).

Ifølge Ann er det først og fremst selve prosessen som kan strømlinjeformes, for eksempel med god prosjektledelse.

Tillit og nettverk

Et annet sentralt tema i forskernes historier er relasjonen til andre mennesker. For Ann, som har et stort nettverk, var det av stor betydning for fremdriften i arbeidet med artikler og ikke minst kvaliteten av dem. Hun jobber tverrfaglig og skriver som regel artikler i samarbeid med andre, og det å ha tillit til de andre bidragsyterne, som er eksperter på sine områder, er derfor avgjørende i slike prosesser. Bidrar de ikke med riktig innhold av god kvalitet til avtalt tid, er det ut. Ifølge henne selv er det nok av andre gode fagpersoner som kan overta plassen i nettverket. Nettopp fordi publiseringen alltid skjer i samarbeid med andre, handler forskningsprosessen i høy grad om relasjoner til mennesker: «Producing research is about the relationships with people, more than it is

about research itself» (Ann, tverrfaglig). I denne sammenhengen fremhevet Ann at det å oppføre seg ordentlig og hyggelig er forutsetninger for å være del av hennes nettverk. I motsetning til Anns store nettverk er stipendiaten Martins faglige nettverk så lite at han tidvis føler seg faglig ensom – en problemstilling som muligens kan gjenkjennes av andre tverrfaglige forskere. Martins faglige ensomhet skyldes primært at ingen av kollegaene på instituttet jobber innenfor det samme feltet.

Men det er ikke bare mennesker som utgjør viktige brikker i nettverkene, ulike teknologier og medier er også med til å forme forskningsprosjektene:

Man må jo bruke ulike typer kilder for å komme frem til det [forskningsprosjektet] – det blir liksom ikke til i min egen boble, egentlig, man får jo innspill og inspirasjon både fra folk og bøker og artikler [...] Og også gjennom media også [...] fra Twitter for eksempel, Facebook. Så der også, er det jo temaer som tas opp. Og i sosiale medier kan du jo spise hvem du følger, sånn at du får informasjon som er interessant for eller relevant for dine fagområder (Frederik, helsefag).

Som med kollegaer og andre bidragsytere må forskerne også ha tillit til teknologien – fungerer ikke verktøyet eller systemet som det skal, føles det utrygt å bruke og da lar man heller være. Dette kom til uttrykk gjennom kommentarer om for eksempel referanseverktøyet EndNote som, optimalt sett, skal forenkle arbeidet. Martin (tverrfaglig stipendiat) fortalte dette om sine erfaringer med verktøyet:

Det er jo mange her bortover i gangen som har opplevd sånne EndNote-ting som gjør at de ikke tør å bruke det for det det er verdt, liksom. Som bruker det som jeg gjør [generere litteraturlister] eller som ikke bruker det overhodet.

Utover å ha tillit til kollegaer eller teknologier, ble det også snakket om direkte mistillit. Dette viste seg særlig i forholdet til kontrollfunksjoner som er en konsekvens av systemet som publiseringskravet er en del av: «På fakultetet så har vi to som [...] skal liksom da dobbeltsjekke om det [registrerte publikasjoner] er vitenskapelig eller ikke for eksempel. Det synes jeg er sløsing av penger.» (Kristin, humanist). Her kommer Kristin inn på et tema som går inn i den tredje og siste overordnede kategorien fra funnene fra intervjuene, nemlig holdninger og behov for støttefunksjoner.

Støttefunksjoner – holdninger og behov

Kristins mistillit til kontrollfunksjoner viser at relasjoner som har en kontrollerende karakter først og fremst skaper irritasjon og frustrasjon. Forskerne har behov for at det settes inn ressurser som gir støtte — ikke kontroll. For Ann må en støttefunksjon dessuten tilføre konkret verdi for å være relevant og ikke bare oppfattes som bortkastet bruk av tid:

If I can't trust somebody to provide me worthwhile guidance in this, then it's better for me to just do it myself and I will learn by doing [...] so you really have to have somebody at the other end to that thing that knows their business (Ann, tverrfaglig).

Det kom også eksempler på at enkelte forskere har særlige utfordringer knyttet til enkelte oppgaver. For Martin er tverrfaglig informasjonssøking problematisk:

Jeg jobber med et tverrfaglig felt [...] det er liksom flere fagområder og det gjør det jo enda mer komplisert, og dermed burde man jo sikkert i enda større grad drevet med sånn systematisk søkearbeid, men samtidig, så føler jeg at de gangene jeg har prøvd å gjøre det, så har det blitt helt crazy.

En annen utfordring knyttet seg til forskningsformidling både mot andre interessenter og overfor egen ledelse. Kristin fortalte at hun ikke synes at ledelsen legger merke til eller markerer publikasjoner fra sine ansatte på en særlig god måte. Hun opplever blant annet at det foregår usystematisk og er usikker på om ledelsen favoriserer noen fremfor andre: «Jeg synes det er litt for tilfeldig hvordan de klarer å markere det vi gir ut». Avslutningsvis i

samtalen med Kristin, spør hun: «Har dere tenkt hvordan dere [bibliotekarene] kan formidle vår forskning utover?».

Fase 2: bibliotekarenes perspektiver på forskningsstøtte

Forskernes historier ble presentert for deltakerne i verdenskafeen. Med utgangspunkt i den diskuterte de blant annet hvordan biblioteket eller bibliotekarene kan bidra til å effektivisere forskernes arbeid, hvilke kompetanser som trengs, hvordan man kan bygge tillit og hvilke roller som er relevante å innta for å ta del i forskernes nettverk. Hoveddelen av innspillene handlet om sentrale bibliotekoppgaver og relevante bibliotekarkompetanser og -roller. Gjennom diskusjonene dukket det også opp andre typer innspill, som for eksempel om markedsføring av bibliotekets tjenester mot forskerne.

Når det gjaldt bibliotekarenes kompetanse anså deltakerne i verdenskafeen at det var særlig relevant med kunnskap om hvordan forskningsprosesser foregår, kjennskap til fagfelt og -språk, samt kjennskap til tverrfaglig forskningsarbeid og ferdigheter innen litteratursøk og forskningsformidling. Bibliotekarrollene som ble nevnt handlet mye om å være fasilitatorer for møteplasser og nettverksbygging, om vertskapsrollen, om nærhet til forskerne, samt det å delta i forskningsprosjekter, for eksempel med en koordinerende funksjon i tverrfaglige prosjekter. Det ble også nevnt at hvis bibliotekarer som jobber mot ulike fagfelt sitter samlet, vil dette kunne gi dem muligheten til å «sparre» og dermed bruke hverandre til å gi bedre støtte i tverrfaglige prosjekter.

Deltakerne diskuterte også aspekter knyttet til bibliotekenes organisering og behov for kompetanseheving. Det ble stilt spørsmål ved om bibliotekene har ressurser til at bibliotekaren kan være en forsker som de kan stole på, om bibliotekene er organisert hensiktsmessig, om bibliotekarene har nødvendig kompetanse til å bygge nettverk og om de har metodene som trengs for å møte forskere og eksempelvis arbeide med tverrfaglighet. Deltakerne understreket at bibliotekarer også må kommunisere hva de kan og ikke kan tilby samt kommunisere nytteverdien av tjenestene. På denne måten mente deltakerne at bibliotekarene kan unngå at forskerne opplever dem som nok en kontrollfunksjon.

Innspillene fra verdenskafeen ble bearbeidet slik at de fremstod som påstander eller utsagn som kunne danne utgangspunkt for den avsluttende diskusjonen i fokusgruppen med forskere:

Bibliotekarenes roller/plasseringer i forskeres nettverk

- «Forskere trenger en bibliotekar som sitter i nærheten eller er tilgjengelig her-og-nå»
- «Biblioteket/bibliotekarene kan være "lim" i tverrfaglige forskningsgrupper eller -prosjekter»
- «Bibliotekarene kan være arrangører av forskningsformidlingsarrangementer, både for folk i sektoren og for 'mannen i gata'»

Nyttige bibliotekarkompetanser

- «Forskere trenger en bibliotekar som kan fagspråket og gjerne med utdanning på samme fagområde»
- «Bibliotekarene må ha kjennskap til hvordan forskningsprosessen foregår innenfor ulike disipliner»
- «Forskere trenger spesialiserte bibliotekarer: spesialister på litteratursøk EndNote, forskningsdata eller Open Access-publisering»

Områder biblioteket bør jobbe med

- «Litteraturoversikter basert på søk utført av eller med hjelp fra bibliotekarer, bidrar til bedre søknader»
- «Biblioteket kan hjelpe forskere med digitaliseringsoppgaver som å gjøre artikler åpent tilgjengelig digitalt (Open Access), lagring av forskningsdata og utføre bibliometriske analyser (bl.a. siteringsanalyser)»
- «En av bibliotekets viktigste oppgaver er samlingsutvikling; at forskere har tilgang til kvalitetssikret litteratur og den nyeste forskningen – trykt og elektronisk»
- «Skal biblioteket hjelpe med ikke-kvalifisert arbeid som kopiering, skanning og sjauing i forbindelse med arrangementer?»

Fase 3: forskernes perspektiver på relevant forskningsstøtte

En lett tilgjengelig ressurs

I den avsluttende fokusgruppen med forskere tegnet det seg et bilde av fire overordnede områder der bibliotekarene kan bidra til forskernes arbeid. Tilgjengelighet var den første. Deltakerne var enige i påstanden: «Forskere trenger en bibliotekar som sitter i nærheten av dem eller er tilgjengelig her-og-nå». De foretrekker også å jobbe med den samme bibliotekaren hver gang siden det kan effektivisere arbeidet, forbedre litteratursøkene og gjøre resultatet mer presist. At den samme bibliotekaren er lett tilgjengelig, er viktigere enn fysisk nærhet. Forskerne mente det er behov for både spesialister og generalister blant bibliotekarene, sistnevnte var viktig for studentene. Det ble også oppfattet som en fordel om bibliotekarene sitter samlet, slik at man raskt kan bli henvist videre til riktig person.

Deltakere i forskningsprosjekter

Utsagnene om at bibliotekaren kan være lim i tverrfaglige forskningsgrupper eller -prosjekter, at de må kunne fagspråket, ha kjennskap til forskningsprosessen og at litteratursøk utført av eller med hjelp av bibliotekarer bidrar til bedre søknader ble også på lang vei bekreftet.

Forskerne mente at bibliotekarene kan bidra til å forenkle samarbeidet i tverrfaglige forskningsprosjekter dersom de har kunnskap om hvordan slike samarbeid kan foregå. Lim-funksjonen ville oppstå når bibliotekarene deler sin kunnskap om for eksempel hvordan man jobber innenfor ulike disipliner og om sentrale informasjonsressurser og praksiser innenfor ulike fagfelt.

Deltakerne mente videre at bibliotekarer med innsidekunnskap om det enkelte forskningsprosjekt kan bidra med mer dekkende og presise litteratursøk. I en søknadsprosess vil dette også kunne bidra til bedre søknader. Om det i tillegg er en bibliotekar som har vært involvert før, eller som har kjennskap til fagområdet og forskningsprosessen, betraktes det som optimalt, men ikke nødvendig. Utover at kvaliteten økes, effektiviseres arbeidet ytterligere, da det er lettere å komme i gang med samarbeidet. Forskerne mente at støtten vil bli mindre tilfeldig og mer effektiv om bibliotekarene kjenner forskningsprosessen og da kan bidra med kompetanse og kvalitetssikring underveis. Med denne hjelpen så de for seg at de selv også vil få mer tid til å jobbe med selve forskningen.

Arrangører, formidlere og nettverksbyggere

Fokusgruppen uttrykte at bibliotekarene ikke bare kan bidra, men også lede forskningsformidlingsarrangementer. Deltakerne mente at bibliotekaren som arrangør kan sørge for å oppmuntre forskerne til å formidle egen forskning utover eget fagfelt og dermed bidra til å popularisere forskningstemaene, slik at de også blir tilgjengelige for allmennheten. I arbeidet med å arrangere formidlingsarrangementer mente forskerne at bibliotekarene også kan involvere og samarbeide om arrangementet med andre institusjoner og interesseorganisasjoner. Slik kan bibliotekarene bidra til å bygge opp et nettverk rundt forskningen og gjennom markedsføringen av arrangementene, sørge for at forskningsresultatene når enda bredere ut.

Samlingsutviklere, publiseringsekspertter og koordinatore

Ifølge forskerne må biblioteket tilby en samling som først og fremst er oppdatert og elektronisk. Selv om de foretrekker trykt materiale er det viktigst at materialet er elektronisk tilgjengelig. Fokusgruppedeltakerne diskuterte og foreslo også at biblioteket kan bidra til bedre koordinering av alle støttefunksjonene, og dermed sørge for at forskningsprosessen blir mer strømlinjeformet. En av deltakerne foreslo at de ulike støttefunksjonene som Forsknings- og utviklingsadministrasjon, EU-team og språkvask, kunne ligge under biblioteket. Et forslag som viser et behov for bedre koordinering av de ulike delene av en forskningsprosess. Fokusgruppedeltakerne mente at det nettopp her kunne ligge en rolle for bibliotekene, ettersom biblioteket er den avdelingen som kan tenke mer helhetlig og på tvers av fag, samtidig som de kan gå i dialog og koordinere arbeid gjennom samarbeid med andre.

Diskusjon

Vi deler diskusjonen av funnene i tre deler som på ulike nivåer peker ut en retning for hvordan biblioteket og bibliotekarene kan utvikle relevante bidrag tilpasset forskernes arbeid:

- *Grunnprinsipper*: hva er det utviklingen skal bidra til eller ha som mål?
- *Satsningsområder*: hvilke oppgaver eller roller er det relevant å fokusere på?
- *Forutsetninger*: hva kreves det for at forskningsstøtten er og blir relevant?

Grunnprinsipp 1: Avhjelpe tidsklemmen

Tidsmangel og en fragmentert arbeidshverdag var gjennomgående temaer i informantenes historier. Flere av dem var inne på problematikken rundt publiseringskravet og risiko for å miste forskningstid. Denne tidsklemmen handlet også om at undervisning og søknadsskriving spiser av forskningstiden. Tidsklemmeproblematikken er også noe tidligere forskning tar opp (Kroll & Forsman, 2010; Jensen, 2012; Jaguszewski & Williams, 2013; Kyvik, 2013). At forskere blir tvunget til å prioritere kan selvfølgelig være en fordel fordi de blir mer effektive, men det kan også forårsake at forskningen blir noe man tar med seg inn i fritiden. Relevant forskningsstøtte bør avhjelpe denne tidsklemmen.

Grunnprinsipp 2: Tilføy konkrete verdi

Informantene i studien uttrykte frustrasjon over hjelpemidler som referanseverktøyet EndNote. Også andre studier har gjort lignende funn (Voog et al., 2013). Jensens studie viste at på tross av at biblioteket og bibliotekarene kan hjelpe med undervisning og veiledning i verktøy og nye systemer, så foretrekker forskerne at bibliotekaren støtter dem i publiseringsarbeidet. Informanten Ann, den tverrfaglige teknologen, ga uttrykk for at det å strømlinjeforme selve forskningsprosessen var den eneste måten det gikk an å effektivisere ytterligere, og at bidraget måtte gi merverdi til prosjektet. Er hun i tvil om bidragets verdi, gjør Ann det heller selv.

Basert på funnene i studien mener vi at bibliotekene bør satse på å utvikle tjenester som spesifikt bidrar til å strømlinjeforme forsknings- og publiseringsprosessen, som er til direkte gagn for arbeidet med forskning. Skal bibliotekaren oppfattes som en relevant bidragsyter må hun tilføre konkret verdi. Dette synliggjør også at løsninger og tjenester som skal bidra til forskeres arbeid må være enkle, relevante og integrerte i forskernes arbeidsflyt — og bør prioriteres fremfor å bruke tid på opplæring i systemer som brukes lite og oppfattes som kompliserte.

Grunnprinsipp 3: Leve opp til forventningene

Forskningen til informantene oppstår i relasjon til andre, mennesker eller teknologi. Mye tyder på at dagens system fordrer til mer forskersamarbeid enn tidligere, og det å være en del av et nettverk eller bygge nettverk er derfor blitt viktigere. Men samarbeid krever tillit, noe som kom tydelig fram i empirien. Fokusgruppedeltakerne bekreftet både at forskningen tok form i relasjon til andre, at det å være en del av et nettverk ikke er selvsagt og at tillit er avgjørende. For å være en del av forskernes nettverk må forskerne ha tillit til at bidragene har verdi for deres arbeid. Det samme gjelder for teknologi — fungerer eksempelvis ikke EndNote som forventet, blir de usikre og lar være å bruke det. Merverdien bibliotekaren tilfører skal kunne demonstreres, først da får biblioteket og bibliotekarene tillit. Tillitsaspektet har ikke vært fremtredende i tidligere forskning, men flere påpeker at bibliotekene må demonstrere at tjenestene deres har en direkte verdi for forskernes arbeid (Kroll & Forsman, 2010; RIN & RLUK, 2011).

Relevant forskningsstøtte — satsingsområder

Gjennom verdenskafeen kom det fram hva bibliotekansatte betrakter som relevante bidrag til forskeres arbeid, og mye ble bekreftet av fokusgruppedeltakerne i fase 3. Gjennom diskusjonen mellom forskerne kom det likevel fram enkelte variasjoner og nyanser som bidro til å konkretisere relevansen ved de enkelte bidragene.

Satsningsområder: de etablerte

Samlingsutvikling og tilgang

Anskaffelse av relevant litteratur og organisering av bibliotekets samling, er en av hjørnesteinene i tradisjonell bibliotekvirksomhet. Likevel vektla ikke deltakerne i verdenskafeen dette området. Ordet tilgang ble nevnt, men det var ikke et tema som fylte i diskusjonene. Grunnen til det kan være at dette er en så fundamental oppgave for bibliotek at det ikke blir betraktet som relevant å gå inn i. Det kan også ha vært et uttrykk for den todelingen som nevnes i definisjonen av forskningsstøtte i litteraturen: at de bibliotekansatte ser på samlingsutvikling som en *bibliotekoppgave* og ikke som *forskningsstøtte* spesifikt. På tross av dette ble det likevel tatt med inn i fase 3. Funn fra denne studien og tidligere forskning (Wiklund & Voog, 2013) bekrefter at å sikre tilgang til elektronisk materiale er en av de viktigste oppgavene biblioteket har. At elektronisk tilgang foretrekkes, skyldes primært behovet for å effektivisere deler av arbeidet og ikke nødvendigvis fordi det optimalt.

Litteratursøk

Manglende tillit kan utfordre bibliotekarenes mulighet til å bidra til forskningsprosessen, for eksempel ved litteratursøk. Tidligere forskning viser et delt syn på tjenesten. Noen mener det er en viktig tjeneste, mens andre mener at de klarer det selv og at undervisningen og veiledningen fra biblioteket er på for lavt nivå. Noen forskere er tilbakeholdne med å la bibliotekarene utføre litteratursøk for dem, fordi de mener at bibliotekarene mangler nødvendig detaljkunnskap (Wiklund & Voog, 2013). Tre av de fire forskerne i fase 1, samt to av tre fokusgruppedeltakere, oppga at de trengte hjelp til litteratursøk. Den tverrfaglige stipendiaten, Martin, uttrykte også at han gjerne skulle hatt hjelp til å håndtere de omfattende søkeresultatene han ofte fikk. For enkelte kan omfattende kunnskapsoversikter utført av spesialiserte bibliotekarer være avgjørende utgangspunkt for egen forskning. Informantenes helsefaglige bakgrunn, særlig i fokusgruppen, må tas med i betraktning. Bibliotekarutsagnene om at forskere trenger spesialiserte bibliotekarer som kan hjelpe med litteratursøk og at søknader forbedres med gode litteraturoversikter, ville derfor kanskje skapt en annen diskusjon og gitt et annet utfall, hvis det var en større spredning mellom fagfeltene til deltakerne.

Publisering og arkivering

Open Access var noe informantene i fokusgruppen mente de trengte rådgivning om, særlig i forhold til å navigere mellom seriøse og useriøse tidsskrifter. Det var ellers ikke et tema de gikk dypere inn i. Annen forskning viser at støtte til Open Access er noe forskere er interessert i, men at mange opplever informasjonen bibliotekene tilbyr, og til publiseringsrelaterte tjenester generelt, som veldig kompleks (Wiklund & Voog, 2013). På bakgrunn av dette kan det være nyttig å se nærmere på hvordan bibliotekenes tilbud knyttet til publisering kan gjøres lettere å forstå og dermed mer relevant.

Forskeres arbeid relatert til institusjonelle arkiv var ikke noe informantene vektla, men det ble sammenlignet med det å skrive reiseregninger og i den sammenhengen ble det ytret ønske om at biblioteket gjerne overtok denne jobben. Andre studier viser at forskere ser på denne type arbeid som tidsrøvere (Wiklund & Voog, 2013). Samtidig kan arbeidet med de institusjonelle arkivene være en inngangsport for bibliotekene til samarbeid med andre administrative avdelinger i institusjonen (RIN & RLUK, 2011). Ved å vise sin verdi på denne måten kan bibliotekene bli involvert i andre relevante prosjekter. De institusjonelle arkivene samler og synliggjør dessuten forskningen som gjøres på institusjonen, noe som er viktig for dagens UH-institusjoner.

Satsningsområder: de mindre etablerte

Formidlingsarena

Informanten Kristin uttrykte at hun ønsket seg støtte til å formidle forskningen sin. Dette ble bekreftet som et interessant område av deltakerne i fokusgruppen også. De ønsker at biblioteket kan være en formidlingsarena, for eksempel til lanseringsseminarer. De mente også at bibliotekarene er posisjonert slik, mellom administrasjon, fag og formidling, at de kan lede arrangementene, involvere andre interessenter og bidra til å «popularisere» forskningen. Dette behovet for å ha en formidlingsarena kan også skyldes publiseringskravet, styringsrelasjonen, og systemet dette er en del av. Tidligere var behovet primært å synliggjøre forskning mot kollegaer på samme fagfelt, mens det nå også forventes at man som forsker skal nå bredere ut til offentligheten og til egen ledelse.

En annen mulighet rollen som arrangør kan gi bibliotekarene er relasjonsbygging til forskere som ellers kun bruker bibliotekets elektroniske tjenester. Ved å hjelpe forskere som Ann med formidlingsarrangementer kan bibliotekarene bidra med merverdi i forskningsprosessen, og dermed etablere en relasjon. Slik kan de bygge tillit som igjen er forutsetningen for samarbeid på andre områder. Tilliten vil kunne styrkes ytterligere om bibliotekaren bidrar til at forskeren sparer tid brukt på administrativt arbeid i tilknytning til arrangementer. Å etablere en formidlingsarena kan også bli en døråpner som gjør bibliotekene mer synlige i institusjonen.

Tverrfaglig forskning

De fleste informantene deltok i tverrfaglige forskningsprosjekter og enkelte påpekte at det er her ideene utvikler seg og problemstillingene spisses. En av forskerne forklarte også hvordan han fikk ideer til forskning blant annet gjennom sosiale medier. For teknologen Ann var det også i forbindelse med tverrfaglig samarbeid at begrepet tillit kom tydelig frem som et vesentlig grunnprinsipp — hun må stole på at bidraget er godt nok for at hun overhodet inndrar bidragsyteren i sitt nettverk.

Informantene i fokusgruppen mente at bibliotekarene kan bidra som lim i tverrfaglige forskningsprosjekter og at det kan optimere samarbeidsprosessene. Lim-begrepet var ikke noe de bibliotekansatte utdypet i verdenskafeen, så dette var forskernes egen definisjon. Etter deres mening kan bibliotekarere være «lim» ved å dele kunnskap om tverrfaglig samarbeid, blant annet ut fra erfaring fra andre tverrfaglige prosjekter. Lim-funksjonen vil oppstå i det bibliotekarene deler sin kunnskap om disiplinsæregenheter som for eksempel hvordan arbeidet typisk foregår innenfor ulike fagfelt, sentrale søkeord og kilder, samt hvilke tidsskrift det er relevant å publisere i. Denne kunnskapen kan bibliotekarene bidra med inn i forskningsprosjektet og dermed legge til rette for et mer effektivt samarbeid, som kan avhjelpe tidsklemmen. Forskerne i fokusgruppen deltok alle i varierende grad i tverrfaglige prosjekter og så på lim-rollen som en løsning på et aktuelt problem. Denne rollen er ikke fremhevet i tidligere forskning, selv om flere nevner tverrfaglighet som et område bibliotekarene kan bidra til (Bent et al., 2007; Jaguszewski & Williams, 2013).

Koordinator

Et tema som forskerne i fokusgruppen tok opp var behovet for koordinering av arbeidet til de ulike administrative enhetene som bidrar til forskningsprosessen, for eksempel IT-avdeling, FoU-avdelingen og kommunikasjonsavdeling. Fordi biblioteket og bibliotekarene er vant til å tenke faglig, helhetlig og på tvers, mente forskerne at bibliotekarene kan være dem som har oversikt over kompetansebehov på bestemte tidspunkt i løpet av forskningsprosessen. Et slik bidrag vil kunne effektivisere forskningsprosessen. Ikke minst er det en mulighet for bibliotekarene å bygge tillit fordi de slik både kan forbedre prosessen og frigjøre tid.

Forutsetninger for relevant forskningsstøtte

Noen av funnene kan kategoriseres som *forutsetninger* for at bibliotekarenes bidrag kan være relevante. Disse handler særlig om de bibliotekansattes kompetanser, men også om relasjonen mellom bibliotekar og forsker.

Nærhet og relasjon

For forskerne i fokusgruppen vil en fast bibliotekar tilknyttet prosjektene deres både kunne effektivisere jobben med å søke etter relevant litteratur, men også gjøre resultatet mer presist. Hvis de skulle starte på nytt med en ny bibliotekar til hvert prosjekt, ville det ta tid å sette den nye bibliotekaren inn i temaet og resultatene ville oppfattes som mer usikre. For å få kjennskap til forskningsprosjektene, mente fokusgruppedeltakerne at bibliotekarere bør delta på prosjektmøter, særlig innledningsvis. Kombinert med en jevnlig dialog mellom forsker og bibliotekar, vil det kunne effektivisere forskningsprosessen ved at bibliotekaren enklere kan gjennomføre relevante søk eller lokalisere relevante kilder og sørge for at forskerne har det som er nødvendig for å utføre egne søk. Slik spares det tid for begge parter (Johannessen & Hidle, 2016). En fast relasjon vil påvirke tilliten forskerne har til bibliotekarene. En relasjon som beskrevet her vil i tillegg kunne ha en annen positiv effekt idet det blir en inngangsport til forståelsen av fagfelt og behov (Jensen, 2012), noe som også er en sentral forutsetning for utviklingen av relevant støtte.

Profesjonalisering

For å være en relevant deltaker i et forskningsprosjekt mente fokusgruppedeltakerne at bibliotekarene kan satse på å profesjonalisere seg ved å lære mer om spesifikke fagfelt og forskningsprosesser. Det vil bidra til at bibliotekarenes forskningsstøtte har større sjanse for å leve opp til forventningene. Nok en gang handler det om å tilføre verdi, denne gang ved å gjøre hjelpen mer effektiv gjennom kjennskap til prosess, språk og område.

Videre kan bibliotekarene spesialisere seg innenfor tverrfaglig arbeid, slik at de kan fungere som «lim» i tverrfaglige prosjekter. For å kunne «lime sammen» kreves det at bibliotekarene kjenner ulike disiplin-særegenheter, tidsskrifter og databaser og forstår utfordringene ved denne typen samarbeid. En bibliotekar med denne kompetansen vil også kunne støtte tverrfaglige forskere som opplever faglig ensomhet.

En tredje rolle som bibliotekene kan utvikle er å formidle spesialisthjelp der det er behov. Tidligere forskning tyder på dette, og resultatene fra verdenskafeen og fokusgruppen er likelydende. Jaguszewski og Williams (2013) trakk fram rådgiverrollen, hvor bestemte bibliotekarer er ute på fakultetene for å se hvilke behov som finnes for deretter å henvise videre til bibliotekets spesialister. Dette krever at bibliotekarene «infiltrerer» fakultetene, har bred kunnskap om bibliotekets tjenester og bibliotekarenes ulike kompetanser. En slik rolle vil dessuten kunne bidra til å koordinere de administrative støttefunksjonenes bidrag.

Synliggjøring av forskningsstøtte

Funnene fra verdenskafeen og fokusgruppen viser at forskere har lite kjennskap til bredden av bibliotektilbudet og at det derfor er behov for å jobbe med synliggjøring. Å etablere gode relasjoner og synliggjøre biblioteket, kan ses som noe som henger sammen. Jaguszewski og Williams beskrivelse av 'Advocates' hvor fokuset er å «selge inn» tjenester kan være en relevant måte å jobbe aktivt for å synliggjøre bibliotekets tilbud. Denne type markedsføringsarbeid krever bibliotekarer som er gode til å kommunisere, som kan etablere dialog og involvere seg med andre på tvers av hele institusjonen. Verdenskafeen slo fast at bibliotekarenes kompetanser må markedsføres på linje med andre ressurser, at biblioteket må tydeliggjøre hva de kan og ikke kan tilby og at synliggjøringen av forskningsstøtte må skje parallelt med utviklingen av selve tjenestene. Manglende synlighet kan være med til å undergrave bibliotekets rolle.

Organisering av forskningsstøttearbeidet

Oppgavene, rollene og forutsetningene nevnt over er alle sentrale bidrag for at bibliotekene kan jobbe med å oppnå mål relatert til grunnprinsippene: avhjelpe tidsklemma, tilføye konkret verdi og leve opp til forventningene. Men et annet avgjørende moment for en levedyktig utvikling av bibliotekenes forskningsstøtte kom fram i verdenskafeen og fokusgruppen, nemlig bibliotekets organisering og ressurser. De bibliotekansatte stilte spørsmål ved om bibliotekarene har nødvendig kompetanse og ressurser til å kunne fylle disse rollene som skisseres. Deltakerne i verdenskafeen mente det vil være behov for både kompetanseheving og en organisering som understøtter arbeidet med forskningsstøtte. En løsning kan være å la bibliotekarer som jobber med forskningsstøtte være en samlet enhet. Slik kan de dra nytte av hverandres kompetanse innenfor ulike fagfelt når de arbeider med tverrfaglige prosjekter. Dette ønsket også fokusgruppen. Hvorvidt biblioteket har ressursene som skal til for å trå til ved behov, mente fokusgruppen vil avgjøres av størrelsen på forskningsprosjektet og bibliotekets ressurser.

Avslutning

Undersøkelsen av forskeres arbeidssituasjon avdekket flere av de samme aspektene som ble fremhevet i tidligere forskning. Det var likevel noen nyanser og andre perspektiver som kom frem i løpet av studien, som er annerledes og som supplerer den forskningen som allerede finnes. Ved hjelp av institusjonell etnografi viste informantene som kunnskapsbærere av egen virksomhetskunnskap hva som er viktig i deres arbeid, Det var også deres historier som førte frem til de beskrevne grunnprinsipper, satsningsområder og forutsetninger som vil være sentrale for bibliotekers utvikling av forskningsstøtte. Resultatet kan bli at bibliotekarene i større grad kan være med på å gi forskningsstøtte med merverdi, bygge tillit og slik, til syvende og sist, demonstrere bibliotekenes legitimitet og relevans i forskningen.

Referanser

- Bent, M., Gannon-Leary, P. & Webb, J. (2007). Information literacy in a researcher's learning life: the seven ages of research. *New Review of Information Networking*, 13(2), 81-99.
- Bisaillon, L. (2012). An Analytic Glossary to Social Inquiry Using Institutional and Political Activist Ethnography. *International Journal of Qualitative Methods*, 11(5), 607-627.
- Brewerton, A. (2012). Re-skilling for research: Investigating the needs of researchers and how library staff can best support them. *New Review of Academic Librarianship*, 18(1), 96-110.
- Brottveit, G. (2018). *Vitenskapsteori og kvalitative forskningsmetoder : om å arbeide forskningsrelatert*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Carson, L. Y. N. (2011). Designing a Public Conversation Using the World Café Method. *Social Alternatives*, 30(1), 10-14.
- Gunnes, H. (2018). *Tidsbruksundersøkelse for universiteter og høyskoler : En kartlegging av tidsbruk blant vitenskapelig og faglig tilsatte i 2016*. Hentet fra <http://hdl.handle.net/11250/2497245>
- Halkier, B. (2002). *Fokusgrupper*. Fredriksberg: Samfundslitteratur.
- Jaguszewski, J. & Williams, K. (2013). *New roles for new times: Transforming liaison roles in research libraries*: Association of Research Libraries. Hentet fra <https://conservancy.umn.edu/bitstream/handle/11299/169867/TransformingLiaisonRoles.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Jensen, M. (2012). *Mer än bara fjärrlån? en kvalitativ studie om hur bibliotekarier vid Lunds universitets bibliotek ser på sitt arbete med forskarstöd*. Hentet fra <http://lup.lub.lu.se/student-papers/record/2607546>
- Johannessen, H. T. D. & Hidle, K.-M. W. (2016). *New roles for research librarians : meeting the expectations for research support* (Chandos information professional series). Cambridge, Mass: Chandos.
- Kroll, S. & Forsman, R. (2010). *A slice of research life: information support for research in the United States*. Hentet fra <https://www.oclc.org/content/dam/research/publications/library/2010/2010-15.pdf>
- Kyvik, S. (2013). Academic Workload and Working Time: Retrospective Perceptions Versus Time-Series Data. *Higher Education Quarterly*, 67(1), 2-14.
- RIN & RLUK. (2011). *The value of libraries for research and researchers*. Hentet fra <http://www.rluk.ac.uk/wp-content/uploads/2014/02/Value-of-Libraries-report.pdf>
- Shin, J. & Jung, J. (2014). Academics job satisfaction and job stress across countries in the changing academic environments. *Higher Education*, 67(5), 603-620.
- Smith, D. E. (2005). *Institutional ethnography : a sociology for people* (The gender lens series). Lanham, MD: AltaMira.
- Tan, S. & Brown, J. (2005). The World Café in Singapore: Creating a Learning Culture Through Dialogue. *The Journal of Applied Behavioral Science*, 41(1), 83-90.
- Vaughan, K. T. L., Hayes, B. E., Lerner, R. C., McElfresh, K. R., Pavlech, L., Romito, D., .Morris, E. N. (2013). Development of the research lifecycle model for library services. *Journal of the Medical Library Association*, 101(4), 310-314.

Voog, H., Arnebrant, K., Bank, M., Eltén, A., Johnsson, M., Kjellberg, S., Persson, A.-C. (2013). Tillgänglighet, närhet och synlighet – gemensamma utmaningar för LUB-nätverket för att möta forskares behov av stöd vid Lunds universitet. Lunds universitets bibliotek (LUB). Hentet fra <http://portal.research.lu.se/portal/files/5848831/3404888.pdf>

Widerberg, K. (2015). *I hjertet av velferdsstaten : en invitasjon til institusjonell etnografi*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.

Wiklund, G. (2012). *Vad är forskarservice?. En litteraturöversikt inom LUB-projektet Forskares behov av service och stöd*. Lund universitets bibliotek. Hentet fra <http://lup.lub.lu.se/record/3364114>

Wiklund, G. & Voog, H. (2013). It takes two to tango—making way for relevant research support services at Lund University Libraries (LUB). *ScieCom Info*, 9(1).

ⁱ Her brukes kontaktbibliotekarbegrepet, som betegnelse på bibliotekarer som har særlig ansvar for kontakten og arbeidet opp i mot bestemte forskningsgrupper, institutt og/eller fakultet.

Nini Ebeltoft, PhD, førstepbibliotekar, HumSam-biblioteket, Universitetet i Oslo, Norge, nini.ebeltoft@ub.uio.no

Pål Magnus Lykkja, M.Sc., univ. bibliotekar, HumSam-biblioteket, Universitetet i Oslo, Norge,

p.m.lykkja@ub.uio

Atle Wehn Hegnes, PhD, forsker, Division for matproduksjon og samfunn, Norsk institutt for bioøkonomi, Norge, atle.hegnes@nibio.no

Tverrfaglig forskningsstøtte

- et FagSocioTeknisk grenseobjekt

Abstract

It is widely acknowledged that interdisciplinary research is required for adequately addressing global challenges. This article explores what interdisciplinary research implies for research libraries assisting such work, and for researchers receiving support. The main research question is: In what manner is interdisciplinary research support shaped and constructed as a result of contact and collaboration between researchers and the research library? Along with document studies, 15 semi-structured interviews have been conducted involving academic staff at the University of Oslo (UiO) and librarians at the UiO research library. Theoretical insight from the fields of Library and Information Science and Science and Technology Studies are combined using Boundary Objects (BO) as an analytical concept. In analysing empirical data, two dual-level competencies and library practices are identified: those that are technical and librarian, and those that are academically-professional and socio-emotional. In the junctions between these, interdisciplinary research support appears as a boundary object characterized as SubjectSocioTechnical. Collaboration and support for interdisciplinary research call for a complex of competencies, primarily because various support practices must be tailored to fit researchers' disciplines and needs.

Keywords: Tverrfaglig forskningsstøtte, forskningsbibliotek, boundary object, bibliotekspraksiser & kompetanser

Introduksjon

Begrepet *tverrfaglighet* opptrer som et mantra i diskusjoner om globale utfordringer, i politiske langtidsplaner og i universitetenes styringsdokumenter. I studier av universitetsbibliotek er imidlertid koblinger mellom tverrfaglig forskning og forskningsstøtte mindre adressert. Det kan ha sammenheng med at universitetenes forskningsbibliotek ikke betrakter seg som tverrfaglige, eller at det tas for gitt at de er det. Spørsmålet blir da om bibliotekene unnlater å håndtere de utfordringer og utviklingsmuligheter tverrfaglig forskningsarbeid medfører. Artikkelen undersøker derfor forholdet mellom forskere som arbeider tverrfaglig og bibliotekansatte som støtter forskningsarbeidet. I dette analyserer vi samtidig den kompetanse de bibliotekansatte bruker i arbeidet. Forskningsspørsmål er: *Hvordan formes universitetsbibliotekets tverrfaglige forskningsstøtte i møte mellom forskere og bibliotek?*

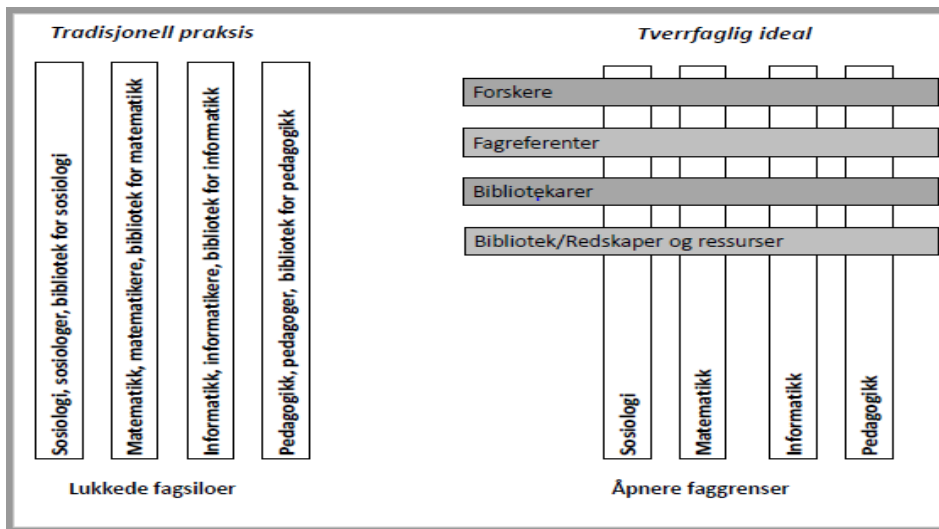
Det finnes en hel del forskning på tverrfaglighet og forskningsbibliotek (se f.eks. Bøyum et al., 2017; Gullbekk, 2016; Huvila et al., 2017; Mack & Gibson, 2012; Palmer, 1996; Star, 1989; Steger et al., 2018), men relativt få har utført empiriske analyser av tverrfaglig forskningsstøtte og bibliotekpraksiser forstått som *boundary objects*. I artikkelen viser vi hvordan kombinasjonen er en fruktbar tilnærming for å forstå hva som kjennetegner tverrfaglig forskningsstøtte, og hvordan de som gir og mottar støtten opplever denne.

Forskningsmetode og empirisk materiale

Med utgangspunkt i Universitetet i Oslo (UiO) og dets forskningsbibliotek benytter studien induktive forskningsmetoder og empirisk fundert teoriutvikling. Undersøkelsens kvalitative forskningsdesign består av 15 semistrukturerte intervjuer foretatt våren 2018. Av respondentene er 13 vitenskapelig ansatte fra universitetsenheter tilknyttet fakultetene for samfunnsvitenskap, utdanningsvitenskap og humaniora. De er forskere i stillinger som professor (3), førsteamanuensis (3), universitetslektor/forsker (1) og doktorgradsstipendiat (6). For også å gjengi perspektiver fra bibliotekhold har vi ytterligere intervjuet 2 bibliotekarer fra forskningsbiblioteket med bred erfaring fra det å gi tverrfaglig forskningsstøtte. Alle intervjuene er individuelle dybdeintervjuer med 1-2 timers varighet. Det ble utviklet en intervjuguide for intervjuprosessen og respondentene fikk selv velge om intervjuet skulle foregå på norsk eller engelsk. De transkriberte intervjuene og annet empirisk materiale er sammenstilt, sammenliknet, tolket og vurdert gjennom kartlegging av trekk og tendenser i et fler-forskersamarbeid og i diskusjoner med forskerkolleger. I tolkning og analyse er det også vurdert hvorvidt kjennskap til intervjuobjektene kan ha påvirket svarene (Kvale et al., 2015). I tekstmaterialet er deltakerne av analytiske og forskningsetiske grunner anonymisert. Studien ble i 2018 rapportert til NDS og oppfyller forskningsetiske betingelser som informert samtykke og frivillig deltakelse. Foruten intervjuer bygger studien på plan- og styringsdokumenter for UiO og forskningsbiblioteket. I artikkelens analytiske del kommenterer vi av den grunn relevante føringer og forordninger for tverrfaglighet i års- og strategiplaner. I arbeidet med systematiske litteratursøk utførte vi databasesøk 7. og 9. mars 2018 i Ebsco, Proquest og ScienceDirect, der den sentrale søkestrengen var: ab(("Boundary object*") AND (library OR libraries) AND (interdisciplinar* OR multidisciplinar* OR transdisciplina*)). Vi søkte også i tidsskriftsdatabaser, bokdatabaser og forlagsarkiver, ellers fant vi lite av "grå litteratur" som var relevant for studien. Totalt fikk vi 985 treff i tittel og sammendrag, og 971 treff i fulltekst uten avgrensinger på kilder, språk, årstall. Trefflisten ble manuelt gjennomgått, dublett-kontrollert, kodet og filtrert i henhold til studiens problemstilling, innholds-relevans og teoretisk-analytisk relevans. Til slutt omfattet listen et tyvetalls inkluderte tidsskriftartikler og bokkapitler.

Perspektiver på tverrfaglighet

I klassikeren *The two cultures and the scientific revolution* hevder C.P. Snow (1959) at humaniora og naturvitenskap står så langt fra hverandre at det er til hinder for samfunnsutviklingen. I dag er det tvert om en utbredt forståelse at tverrfaglig forskning er nødvendig for å forstå og løse globale utfordringer. Mens vitenskapelige disipliner tidligere ble betraktet som "lukkede siloer" er tverrfaglighet blitt et redskap for å kunne møte slike utfordringer. Utviklingen fra tradisjonell praksis til tverrfaglig ideal kan illustreres med følgende figur:

Figur 1. Åpnere faggrenser

Idealet har betydning for hvordan forskningsbibliotekene organiseres, samt hvordan forskningen påvirker bibliotekene, og omvendt. Fremdeles preges *både* forskningen og bibliotekene av en disiplinindelning som tas-for-gitt. En utfordring i arbeidet med økt tverrfaglighet er derfor å løfte frem erfaringskunnskap og utsette den for kritisk-epistemisk refleksivitet (Bourdieu & Wacquant, 1995, s. 44), der en spør hvordan forskningsbibliotekene håndterer og praktiserer tverrfagligheten. Et mulig svar er at når forskerne beveger seg utenfor egne disipliner kan forskningsbibliotekene og deres ansatte fungere som viktige støttespillere, formidlere og oversettere mellom forskningsmiljøer, vokabularer og teknologiske løsninger.

I antologien *Interdisciplinarity and Academic Libraries* (Mack & Gibson, 2012) er begrepet tverrfaglighet gjenstand for bred diskusjon. Forfatterne viser til ulike forståelser av begrepet og at måten disipliner integreres eller forenes varierer. De skiller i hovedsak mellom tre former for tverrfaglig forskning med utgangspunkt i "rene" disipliner:

- **Multidisciplinarity**, hvor forskningsspørsmålet studeres med utgangspunkt i ulike disipliner
- **Cross-disciplinarity**, hvor analyser gjøres med utgangspunkt i metoder som benyttes på andre felt
- **Transdisciplinarity**, en holistisk tilnærming som overskrider de andre tilnærmingene

Kunnskap om ulike typer og grader av tverrfaglighet er viktig for de som arbeider i forskningsbibliotekene. Foruten den nevnte antologiens fremstilling finnes det studier av hvordan tverrfaglighet praktiseres (Leousis & Schmidt, 2014) og teoretiske tilnærminger for tverrfaglige bibliotekspraksiser rettet mot undervisning (Bøyum et al., 2017; Gullbekk, 2016).

Teoretisk forankring og forskningsperspektiv

Vårt teoretiske perspektiv er eksplorerende og kombinerer innsikt fra feltene *Library and Information Science* (LIS) og *Science and Technology Studies* (STS) der begrepet *boundary object* (BO) står sentralt.¹ Artikkelen teoretisk-analytiske ramme bygger spesielt på Susan Leigh Star og kollegaene Geoffrey Bowker og Carole L. Palmers bruk av BO i forskning på tverrfaglighet og bibliotekspraksiser (Bowker & Star, 1989; Palmer, 1996; Star, 2010). Den støttes også av aktør-nettverk-teori og kunnskapsoversikter med historiske linjer for hvordan et universitetsbibliotek i praksis bygges, påvirkes og endres av teknologiske, sosiale, semiotiske og universitetsfaglige forhold (Lovecy, 2003; Van House, 2005). Vi bruker BO som analytisk begrep for å studere bibliotekets *ressurser* og *praksiser*, samt de tiltak og tilpasninger bibliotekarere, fagreferenter og forskere gjør i utøvelse og videreutvikling av tverrfaglig forskningsstøtte. Ved å studere støtten fra flere hold, samt hvordan den fremtrer og iverksettes, foretar vi en *flerperspektivering* (Ebeltoft, 2009) i analyser av utforming og bruk.

Studien omfatter slik teknologiske, faglige og sosiale sider ved forskningsstøtten, og hvorvidt det finnes felles perspektiver, interesser og behov. I det videre tar vi opp teoretiske perspektiver på BO og begrepets plassering i LIS-feltet.

Boundary objects

Fra Stars tidlige arbeid med BO i 1988, videreutvikler Star og Griesemer begrepet i den klassiske artikkelen "Institutional Ecology, 'Translations' and Boundary Objects" (1989). Der beskriver de hvordan forskere og andre tilknyttet et universitetsmuseum samarbeidet tross ulike forutsetninger, betrakningsmåter, arbeidsoppgaver og arbeidsfelt. Med betegnelsen *boundary* refererer de til et delt rom (shared space) for samarbeid som inkluderer objekter av materiell og teoretisk karakter (Star, 2010, s. 602-603). Museet tar form gjennom arbeid med BOs der vitenskapelig materiale samles, studeres og samordnes på måter som tilpasses partenes perspektiver og behov. Det styrker forbindelsene mellom deltakere og materiale, og skaper felles interesser i å videreføre arbeidet. I disse flersidige (sam)arbeidskonstellasjonene fungerer grenseobjekter samtidig som *tilpasnings- og oversettelsesverktøy* ("means of translation", 1989, s. 393). Forfatterne viser at konsensus ikke er noen forutsetning i dette, og at museet tross partenes ulikheter og tillempinger beholder sin identitet og struktur. Inspirert av aktør-nettverk-teori og andre teorier i STS-feltet hevder de at ideer, begreper, betydninger og interesser lar seg oversette så de oppfattes og manifesteres som samlende, kollektive og gjensidige. Oversettelser og tilpasninger skjer slik i det de beveges fra ett perspektiv, praksisfellesskap eller virkefelt til et annet, og tilbake - gjennom *bruk*.

Boundary objects are objects which are both plastic enough to adapt to local needs and constraints of the several parties employing them, yet robust enough to maintain a common identity across sites ... They have different meanings in different social worlds but their structure is common enough to more than one world to make them recognizable, a means of translation. The creation and management of boundary objects is a key process in developing and maintaining coherence across intersecting social worlds (Star & Griesemer, 1989, s. 393).

Fra forskjellige perspektiv, anvendelsesformer og forståelseshorisonter kan objektene opptre i flere varianter eller versjoner og derav tilskrives en *multipel* karakter. Flerbruk og flerperspektivering er altså mulig på grunn av objektenes mobilitet og fleksibilitet, samt aktørenes *interesse* i å innpasse objektene i spesifikke sammenhenger og kontekster. De betraktes som noe vedvarende, gjenkjennelig og modifiserbart som til samme tid tilskrives doble egenskaper, som noe "fast og fleksibelt". Det muliggjør at partnerne slutter opp om, gir mening til, og arbeider sammen om noe de oppfatter som "det samme" tross forskjellige forestillinger, tolkninger og tilpasningsformer. BOs gir derfor rom for bygging av ny viten, arbeidsforbindelser og samarbeidsarenaer hvor ting tas i bruk på flere steder, videreformidles, deles, tilpasses og bearbeides gjennom samhandling. Star (2010) ønsket selv ingen avgrenset og presis definisjon på hvordan et BO opptrer og fungerer, men poengterer at det må studeres som situasjonsavhengig og i *bruk*. For det er *i og gjennom* bruk det realiseres, formes og fornyes. Objektet er slik noe som kan flyttes og benyttes av flere ved at det evner å ta opp i seg multiple betydninger og perspektiv. Grenseoppganger krysses, overskrides eller oppheves. Her skal det også bemerkes at Fujimura (1996) har kritisert begrepets flytende og fleksible karakter ved at omskifteligheten synes å vanskeliggjøre stabilisering av forbindelser *over tid*. Til det kan imidlertid begrepet selv stå som eksempel ved at det siden 1988 til i dag har vært brukt av ulike aktører i ulike fag, og slik skapt nye (teoretiske) forbindelser og forståelser.

I vår analyse av forskningsstøtten som et BO bruker vi begrepet til å forstå det som skjer av samhandling *på tvers* av fag-, arbeids- og virkefelt. Forskningsstøtte benyttes av et stort antall forskere ved ulike fakultet og den kommende analysen vil synliggjøre sentrale sammenstillinger, kompetanser og samarbeidskonstellasjoner som virker utfordrende på og former hvordan støtten gis. Studien er inspirert av teorier om integrasjon av kompetanser på tvers av grupper og organisasjoner (Steger et al. 2018) og begreper for hvordan erfaringer, kunnskapsdelingsprosesser og profesjonaliseringsmuligheter former et fellesskap. Til det siste anvendes også Wengers (1998) klassiske teori om *praksisfellesskap* og Osborns (2017) drøfting av hvordan et universitetsbiblioteks forskningsstøtte kan analyseres ved hjelp av begrepet. Så med fokus på hvilke aktører,

kompetanser, ressurser og fellesskap som fremtrer i utøvelse av forskningsstøtte, tydeliggjør og diskuter vi trekk og tendenser ved støtten slik den utspiller seg som del av en tverrfaglig bibliotekpraksis.

LIS, STS, BO, tverrfaglighet og bibliotekpraksiser

I LIS-feltet kan diskusjoner om BOs spores tilbake til tidsskriftet *Library Trends*, slik Huvila et al. (2017) påpeker, spesielt utgave 45(2) fra 1996: *Navigating Among the Disciplines: The Library and Interdisciplinary Inquiry*. Huvila et al. hevder sentrale begrep i LIS som omhandler tilgang til informasjonssystemer og kunnskapsorganiseringer med fordel kan analyseres som BOs. Tverrfaglig forskning og kunnskapsorganiseringer følger tverrfaglige tema og sjeldent tradisjonelt opptrukne faggrenser, noe Palmer (1996) tidlig poengterte: "As research and knowledge become more interdisciplinary, the academic subjects represented in our research libraries become increasingly ill-suited to the conduct of research" (1996, s.166). Palmer argumenterte at forskningsbibliotekenes tjenester, fagsamlinger, informasjonsredskaper og budsjettposter ikke tar hensyn til tverrfaglig forskning. Med dette i mente er det verdt å merke seg at UiOs forskningsbibliotek fremdeles er organisert etter tradisjonelle fagfelt med fagsamlinger, fagsider på nettet, fagdatabaser, fagreferenter, fagrettet undervisning og klassifikasjon, samt bok- og tidsskrifthyller etter fag. Ordningene opprettholdes selv om mengden tverrfaglig forskning, forskningsmateriale og pensumlitteratur som biblioteket støtter og fremmer stadig øker.

Star var også tidlig ute med å kommentere forskningsbibliotekenes mangel på tverrfaglig forskningsstøtte, noe hun refererte til som "a structure of ill-structured solutions" (1989, s. 37). Imidlertid tok Palmer saken lengre enn Star ved å argumentere at forskningsbibliotekene *både* må tilrettelegge for tverrfaglig forskning *og* at støtten må være fleksibelt utformet, som et BO. I Palmers analyser omfatter forskningsstøtten databaser, data, metoder (teknikker og prosedyrer), søkeverktøy, review-tidsskrifter og forskningsresultater til bruk i samarbeid om komparative analyser. Hun hevdet at bibliotekarer, fagreferenter og designere av informasjonssystemer må bidra til forskning og konstituering av miljøer som støtter tverrfaglig forskning. For at bibliotekansatte skal profesjonalisere forskningsstøtten fastholdt hun at en forutsetning er at de *kjenner og forstår* det tverrfaglige forskningsarbeidet. I fornying og oppgradering av forskningsbibliotekene fant hun det også nødvendig å utvikle åpne standarder for tilgjengeliggjøring av rådata, forskningsprosesser og funn, samt plattformer for diskusjon av materialet. Her kan vi trekke en linje til dagens diskusjoner om *åpen tilgang* og samlebegrepet *åpen vitenskap*. I Palmers empiriske undersøkelser av forskeres tverrfaglige samarbeids- og informasjonshentingspraksiser, beskrives støtte til samhandling om metoder, tekster og teknologier med uttrykket "grensearbeid" (*boundary work*), et begrep hentet fra Gieryn (1983). Undersøkelsen viser hvor avhengig grensearbeidet i dette tilfelle var av bibliotekarene ved innsamling og tilpasning av materiale. Bibliotekarenes grensearbeid støttet både forskningssamarbeidet og formidlingen som foregikk på tvers av faglige domener og kompetansefelt (1996, s. 165, s.184).

Tyve år senere tar Montoya (2017) opp liknende tematikk i en studie av forskningsbibliotekenes bruk av digitale ressurser og plattformer. Analyser av bibliotekets infrastruktur og bibliografiske og digitale ressurser analyseres som et BO brukt i akademiske fellesskap. Med utgangspunkt i to kasus diskuteres økt bruk av bibliotekets materiale og digitale infrastruktur i lys av utfordringer ved arbeidsflyt, samt fordeling av roller og oppgaver. Argumentet er at bibliotekansatte, foruten tradisjonelle arbeids- og ansvarsoppgaver, må gis rom og ressurser for å opptre som brobyggere og "grensearbeidere" (*boundary staff*) i organiseringen av støtte til forskningsprosjekter og tverrfaglig undervisning. Dette fordi arbeid med nye sammenstillinger i infrastruktur og ressursforvaltning fordrer kompetanseutvikling som støtter den tverrfaglige virksomheten ut over samarbeidet med instituttene og fakultetene.

Research libraries have traditionally been structured and staffed around *disciplines*. In contrast, [research] embraces multidisciplinary approaches ... thinking beyond the faculty/staff relationship, *boundary librarians and staff* can do more than 'embed' themselves in the projects they support ... provided the capabilities to make meaningful decisions about the *infrastructures* at hand [are ensured through ...] authority within multiple domains of the library environment (Montoya, 2017, vår utheving).

Montoya strekker seg altså lenger enn Palmer med argumenter om at bibliotekansatte bør delta i anskaffelse, etablering og tilpasning av infrastruktur som støtter tverrfaglig forskning. Argumentasjonen bygger på boken *Sorting Things Out* (2000) der Bowker og Star problematiserer sosiale, teknologiske og etiske forhold ved biblioteksystemer, samt historiske og kulturelle elementer i dette. Boken har også inspirert forskere i LIS-feltet som analyserer klassifikasjons- og katalogiseringssystemer som BOs (Albrechtsen & Jacob, 1998; Caidi, 2004). Ellers forekommer BO-forskning og teoriutvikling i LIS- og STS-feltet med henblikk på praksiser også i studier av sosiotekniske forhold (Van House, 2005; Worrall, 2014) og i utforskning av hvordan verdisystemer finnes nedfelt i informasjonsteknologi (Fleischmann, 2007).

Analysér av empiri: Dokumentstudier og intervjumateriale

Tverrfaglighet i strategi- og årsplaner

Universitetsbibliotekets (UB) *Årsplan 2018-2020* tar både utgangspunkt i UiOs *Årsplan 2018-2020*, UiOs strategiplan *Strategi2020* og UBs *Strategiplan 2010-2020*. Et forventet resultat her er at "UB driver sitt forsknings- og utviklingsarbeid innenfor en samarbeids- og delingskultur [og] utnytter forskningskompetansen hos sine medarbeidere, [samt] sitt potensiale for tverrfaglig utviklingsarbeid" (s. 10). Videre at "UB skal ... arbeide tverrfaglig omkring etableringen av nye møteplasser på UiO" som del av forskningsformidlingen (s. 10). I publikasjonen "Et universitetsbibliotek for fremtiden" (s. 4) presenteres UBs strategiske mål som presiserer at "Open Science vil stadig mer komme til uttrykk gjennom Open Access ... åpne data, åpne nettverk og *åpnere faggrenser med økt tverrfaglighet*" (vår utheving). Likeledes står det i UBs strategiplan (2010-2020) at "Universitetets brukergrupper i dag er svært sammensatte. Tverrfaglig forskning ... får større plass [og] ... biblioteket må løse sine organisatoriske utfordringer i forhold til UiOs tverrfaglige satsinger" (s. 4). Bevegelsen "fra fakultetsspesifikt til tverrfaglig bibliotek" beskrives som et av UBs viktigste utviklingstrekk (s. 3). Liknende forpliktelser understrekes i notater fra bibliotekstyret og universitetsstyret datert 23. mars 2017 og 2. februar 2018, samt i rektors blogg av 12. oktober der fire UiO-professorer får svar på sin oppfordring om at UiO må vise en mer offensiv holdning i organiseringen av tverrfaglig forskning (Stølen, 2018). Fra regjeringshold er tverrfaglig forskning og kompetanse dessuten nedfelt i *Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2019–2028*, og i *Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2015–2024*. Her fra sistnevnte: "For å lykkes med å skape verdier og møte samfunnsutfordringer trenger vi universiteter og høyskoler som utvikler tverrfaglig kompetanse" (Kunnskapsdepartementet, 2014 s. 41).

UB forplikter seg slik gjennom plan- og strategidokumenter å arbeide for tverrfaglig utviklingsarbeid gjennom forskningsstøtte og kompetansehevende tiltak. I de kommende analyser av intervjumaterialet skal vi imidlertid se at forpliktelsene foreløpig ikke er oppfylt da forskningsbiblioteket mangler slike tiltak og et organisasjonsapparat for tverrfaglig støtte.

Analyse og drøfting av intervjumaterialet

Grunnlaget for analysen har vært sortering og sammenlikning av temaer og begreper for å identifisere sentrale og gjentakende trekk og tendenser i materialet (Creswell & Poth, 2017). Vi har gjennomført analytiske nærlesninger av de transkriberte intervjuene inspirert av det Glaser og Strauss (2000[1967]) kaller kodingsprosesser og åpen koding. Sammenlikninger er gjort ved *testing* av én begrepskategori mot en annen for utvelgelse av sentrale begreper og eksempler som kan illustrere forskningsstøtte som *boundary objects*. Frekvensanalyser av termer og begreper er gjort for å undersøke hvor hyppig de opptrer i materialet. Grunnlaget for videre analyse støttes slik av systematisk gransking, metodetriangulering og omganger med kartlegging. Under intervjuene ble respondentene bedt om å eksemplifisere eventuelle erfaringer med forskningsstøtte der UB var involvert. Fra en stor mengde eksempler vil vi vise et mindre utvalg vi mener illustrerer forskningsstøtten som et *boundary object* og utøvere av støtten som *boundary staff* (Montoya, 2017 s.221). I dette drøfter vi spesielt tekniske, bibliotek-faglige, akademisk-faglige og sosio-emosjonelle former for støtte. Forskernes egne erfaringer og beskrivelser av forskningsstøtte og tverrfaglighet blir på den måten representert og analysert. Til sammen avspeiler det sentrale bibliotekpraksiser og deler av de bibliotekansattes kompetanse.

Tverrfaglig, bibliotekfaglig og teknisk forskningsstøtte

Samtlige av de vitenskapelig ansatte forklarte de arbeidet tverrfaglig, enn om på ulike måter, og med ulike sammensetninger av det tverr- eller flerfaglige. Majoriteten kombinerte metoder og analytiske begreper fra flere fag, noe de i intervjuer på norsk referert til som *tverrfaglig*, eller *arbeid på tvers* og på engelsk som *interdisciplinarity*: “Jeg lener meg på psykologi, sosiologi, pedagogikk, spesialpedagogikk. Det er veldig vanskelig å holde seg innenfor én ren fagdisiplin, og jeg er avhengig av å benytte meg av ulike retninger. Det er typisk kvalitativt det jeg holder på med, og *det går på tvers*” (J, doktorgradsstipendiat). Andres ståsted var at de ut fra én fagdisiplin benyttet ulike metodiske eller konseptuelle tilnærminger fra tilgrensende eller fjerntliggende disipliner, en type *cross-* eller *multidisciplinary*, eksempelvis beskrevet slik: “I’m combining two research methods [with] theory from sociology and philosophy, and try to see how it can be applied [to informatics]” (M, doktorgradsstipendiat). Forskere fra ulike fagdisipliner kan samarbeide ved å studere samfunnsmessige problemer som involverer partnere utenfor academia. Denne tverrsektorielle tilnærmingen ble betegnet med begrepet *transdisciplinary*. Forskingen skjedde på tvers av fag, enheter og sektorer: “Det handler om tverrfaglig, interfakultær, tverrsektoral forskning [innen] filosofi og teknologi” (K, doktorgradsstipendiat). “It’s an extra intersecting research project that involves interdisciplinary ideas and conceptions” (G, universitetslektor). En professor som sammen med forskerkolleger mottok forskningsstøtte på et prosjekt som foregikk *i og mellom* naturvitenskaplige og samfunnsvitenskapelige felt, definerte de former for tverrfaglighet de var involvert i:

Multidisciplinary research; bringing people from different disciplines together and everyone work within their own disciplines. *Interdisciplinary* teams; when you’re really working on a problem and learning the language from other disciplines, trying to solve the problem together. *Transdisciplinary*; brings in all the stakeholders: Policy makers, business people and other actors from society ... We recognize everyone else’s methods as different methods are valid in different situations - giving answers to the society where science and society are working together ... [We] bring these dimensions [together to see] how the different pieces fit together: The natural and social sciences. So, the issues we are working on are by nature interdisciplinary and transdisciplinary (A, professor).

I beskrivelsen av behovet for tverrfaglig forskningsstøtte skisserte en respondent sitt tverrfakultære prosjekt slik: “This is an interdisciplinary project which involves people from psychology, education ... and colleagues from the natural science and the Institute of Mathematics” (G, universitetslektor). Andre former for tverrfaglighet biblioteket støttet var det Norges Forskningsråd kaller *radikal tverrfaglighet*, slik en respondent påpekte:

Jeg er prosjektleder for to forskningsrådsprosjekter [men] ... er inne i 10 prosjekter, der 8 er tverrfaglige [og] kaller disse *radikalt tverrfaglig* ... fordi forskningsrådet har en definisjon på radikal tverrfaglighet med utgangspunkt i de norske kategoriene som er humaniora, samfunnsfag, natur, medisin, og teknologifag. Hvis man jobber mellom disse, så jobber man *radikalt tverrfaglig* ... Forskningsrådet bruker dette i sin medlemsstatistikk. I saksbehandling skiller de mellom *tverrfaglig* og *radikalt tverrfaglig*. Men i praksis er alt jeg gjør *radikal tverrfaglighet*, for jeg jobber mellom humaniora og samfunnsfag og veldig mye mellom teknologi, medisin og psykologi (F, førsteamanuensis)

Sammen illustrerer det et bredt spekter av tverrfaglige forskningsprosjekter som mottok støtte. Fra interfakultær til “radikal”. Det sier seg selv at hvis bibliotekansatte skal yte *reell og adekvat forskningsstøtte* til forskere ved alle typer tverrfaglighet må det skapes stor fleksibilitet i systemer og seksjoner. De ulike fagbibliotekene må samarbeide tettere (se figuren om tverrfaglighet i teoridelen) og drive kompetansebygging på tvers. Innsikt fra BO og LIS om viktigheten av tilpasninger, samarbeid og et felles begrepsapparat *innad* i forskningsbiblioteket kan være til hjelp.

Ved siden av å arbeide tverrfaglig brukte over halvparten av respondentene metodetriangleringer med forskjellige sammenstillinger av kvantitative og kvalitative metoder. “The research project requires *quantitative* and *qualitative* approaches and methods, so we need to involve people from various disciplines” (G, universitetslektor). “Jeg jobber med samfunnsfag, og er interessert i kombinasjoner av forskjellige metoder og bruker både kvantitative og kvalitative metoder på ... temaer som er veldig tverrfaglige” (D, førsteamanuensis); “Jeg jobber bredt med ulike typer forskning, primært ... både kvantitativt og kvalitativt, men mest med Big Data”

(I, doktorgradsstipendiat). De som gir forskningsstøtte bør derfor også ha kjennskap til metodetriangulering og hvordan forskere i tverrfaglige felt kombinerer kvantitative og kvalitative metoder.

Flere respondenter pekte på at tverrfaglighet *krever* mye av den enkelte forsker, spesielt av doktorgradsstipendiater. Uten gode støtte- og opplæringsystemer for tverrfaglig arbeid på PhD-nivå, kan det oppleves slik denne doktorgradsstipendiaten beskriver: "... ett eller annet systemisk feiler når en tar tak i folk og kaster de ut i vannet for å se om de flyter. Derfor er forskningsstøtte *kjempeviktig*" (K, doktorgradsstipendiat). Stipendiaten vektla at PhD'ene trenger tett oppfølging og støtte i startfasen, spesielt i arbeid med systematiske litteraturoversikter:

[Forsknings]støtten trenger ikke være fysisk, men det må være noe som tilfredsstillende behovet til PhD-studenter. Jeg vil tro at *fagsiden* er et sted hvor den type tjenester kan tilbys. Bare det å få hjelp til litteratursøk er en kjempeaffære. Det er jo ingen PhD-studenter som ikke skal gjennom en eller annen form for litteratur-review. Så i det bør det ikke bare være fokus på litteratursøk, men litteratur-reviews.

Samtlige doktorgradsstipendiater understreket at tverrfaglighet er arbeidsmessig krevende. En professor la i tillegg vekt på at forskere som velger å arbeide tverrfaglig bør ha et solid støtteapparat rundt seg i *alle* faser av forskningen, og at forskningsstøtten i denne sammenheng er viktig ved at den bidrar til å *tåle* det å arbeide på tvers:

Jeg har grunnutdanning innen naturvitenskap og informatikk og har *alltid* jobbet tverrfaglig. Jeg vet ikke hva det vil si å *ikke* jobbe tverrfaglig, akademisk sett. Det krever kreativitet, *stødighet* og *mye* utholdenhet og masse støtteapparater rundt fordi det er *krevende* og *slitsomt*. ... [men] jeg har aldri hørt om noe sted der folk får så god støtte som jeg får av UB, og har fått det i alle år (B, professor).

Dagens situasjon der bibliotekansatte kompenserer for et lite utviklet tverrfaglig støtteapparat ved å opptre "fleksibelt" og gjøre en flerfaglig innsats, er verken tilstrekkelig eller tilfredsstillende. Det er lite formålstjenlig at forskere som trenger tverrfaglig støtte må kontakte én fagreferent i ett bestemt fag, fordi tverrfaglige støtteordninger ikke finnes.

Fagreferenter og folk som jobber på UB har mye kunnskap om de tingene de jobber med i faget. Men man får selvfølgelig *ikke* så mye støtte på det tverrfaglige når bibliotekets ansatte *ikke* jobber tverrfaglig ... Det er ikke *organisert* sånn. Det er fag, fag, fag. Men ... hvis det var litt mer informasjon om UBs tverrfaglige kompetanse – eller man for eksempel kunne hatt tverrfaglige team, eventuelt ad hoc, altså noe som gikk på tvers og var *mer* stabilt. Men det er jo ikke etablert. Når vi har forskningsprosjekter er det team av faglige folk som er flinke på sine fag, men jobber tverrfaglig. Man må kunne faget for å kunne jobbe tverrfaglig, ikke sant. Det er litt vanskelig å jobbe tverrfaglig hvis man ikke kjenner andre fag. Men man kunne kanskje ... organisere fagreferenter i tverrfaglig team. De kjenner databaser og hvordan ting fungerer. Hvert eneste forskningsteam ville vært glad for det. (D, førsteamanuensis)

Data viser hvordan fagreferenter kompenserer for mangelen på et fast og tverrfaglig organisert støtteapparat ved å danne midlertidige team *på tvers* av fag gjennom samarbeid med kollegaer fra andre fagseksjoner, slik denne forskeren opplevde:

Når det gjelder fagstøtte kastet jeg meg på kurset som to fagreferenter holdt som ble fulgt opp med en samtale på UB. Så da fikk jeg jo *ekstra* hjelp som var veldig velkomment. Inngangen var faglig ... Forskningsstøtten må jo speile det som skjer i miljøene der ute. Hvis det er stor konvergens mellom *pedagogikk* og *matematikk* så bør matematikk-referenten og pedagogikk-referenten jobbe sammen. For det er kanskje når du kommer mer inn i materien og anvender teorier fra forskjellige fag, fra filosofi på en den side og fra psykologi på den andre, at du nødt til å definere, men det er kanskje ikke så synlig på et høyere aggregert nivå (K, doktorgradsstipendiat).

Forskeren etterlyste mer profesjonelle støtteordninger for fagarbeid på tvers, men la til at "det betyr ikke at du [til stadighet] kan hente referenter fra to fagområder og tro at det [automatisk] gir uttelling - det skal ganske inngående forståelse for ... de mer etablerte tverrsektorielle føringene" (ibid). Støtte som krever bred og dyp

fagkunnskap er også et spørsmål om ressurser og hva slags kompetanse forskningsbiblioteket skal utvikle - så hvor går grensen her? Foruten *akademisk-faglig* hjelp handler det om *teknisk* og *bibliotekfaglig støtte* til databasebruk ved systematiske søk, oppsporing av tverrfaglige tidsskrifter, samt bruk av digitale verktøy og plattformsløsninger for samarbeid, samskriving og informasjonsdeling.

Dataene viser at forskerne bruker mye tid på å finne tverrfaglige tidsskrifter de kan publisere i. De er opptatt av nye publikasjonsmuligheter og rangering etter *impact factor*, at tidsskriftene er anerkjente og gir uttelling: "I publish in interdisciplinary journals ... *leading*, prominent journal in our field" (G, universitetslektor). Men det å finne aktuelle tidsskrifter opplevdes som vanskelig, og støtte i leteprosessen var svært etterspurt. Flere snakket om å være låst i faglige disipliner som sinket det tverrfaglige arbeidet og virker umotiverende. "Det [gjelder] å finne relevante debatter i et bestemt tidsskrift for eventuelt å publisere der – jeg bruker mye tid på dette. For ved å jobbe tverrfaglig risikerer du å få artikler i retur hvis tidsskriftet er låst til en disiplin" (E, førsteamanuensis). Her syntes forskningsstøtten å motvirke at forskerne skrinla tverrfagligheten, men tilgjengelighet og mangelen på tidsskrifter med *åpen tilgang* var stadig et tilbakevendende problem.

[I arbeid med] det tverrfaglige *må* vi også få mer tilgang til tverrfaglige tidsskrifter. Hvis vi [bare] er opptatt av våre egne nisje-tidsskrifter, skjer ikke mye ... Publikasjoner er noe faglige ansatte jo er veldig opptatt av. Og hvis de ikke får aksept for eller er kjent med de tverrfaglige tidsskriftene, så *forblir* de i sine isolerte fag, og ser ikke muligheter der ... Og en ting som ikke fungerer så bra er hvis biblioteket ikke har tilgang til de tidsskrifter vi trenger, *da går det litt tregt* ... Jeg skriver ikke for tidsskrifter jeg skriver om *tema*, og i etterkant ser jeg an hvor jeg skal sende det. Veldig mange er strategiske og skriver bare for et bestemt tidsskrift. *Da blir man stengt inne i en faglig bås* – det blir ikke mye tverrfaglighet (D, førsteamanuensis, vår utheving)

Tverrfaglig forskning fremstilles altså på flere måter som anstrengende og tidkrevende. En del savnet det å ha et *akademisk hjem* å støtte seg til i arbeidet, noe Star et al. har beskrevet: "This results in fracture and frustration - a plight often felt by undergraduates who do not have a clear academic home" (2003, s. 248). Men også mer etablerte forskere opplevde dette, en frustrasjon en professor skildrer i et utsnitt om publikasjonsmuligheter:

Jeg publiserte i et nivå 2-tidsskrift i 2017 innenfor samfunnsgeografi - og i et tidsskrift jeg ikke hadde hørt om før min samarbeidspartner og medforfatter fant ut at det var et egnet sted. Da kunne jeg lett søke opp og laste ned artikler og gjennom UB få tilgang til tidsskriftet og forlagets søkemotor, finne artikler som hadde relevante titler, og sjekke abstraktene for det virket relevant nok og hente frem mange nok til at vi kunne plassere oss inn i det tidsskriftets diskusjon med arbeidet vi kom med - fordi det vi gjorde var *så tverrfaglig at det ikke hadde noe hjem* – så vi måtte plassere oss inn et sted (B, professor, vår utheving).

Opplevelser som dette ble også uttrykt i veiledningssituasjoner hvor det ble gitt teknisk, akademisk-faglig og bibliotekfaglig støtte. En del respondenter mente de bibliotekansattes flerfelts-kompetanse burde tilsvare det forskerne trenger og etterspør. Data viser at forskerne selv forventet at støtten blir satt sammen og tilpasset *deres* behov. Men selv om forskerne og de bibliotekansatte hadde ulike ståsted og tolket støtten fra ulike perspektiv, lå forståelsen av at dette handlet om aktiv forskningsstøtte fast. Den var med andre ord *både fast og foranderlig*. Slik fremstår støtten som et BO. Vi skal nå se flere eksempler på dette og på bibliotekarer som *boundary staff*.

Forskningssamarbeid mellom forskere og forskningsbibliotek

Det empiriske materialet dokumenterer flere steder hvordan forskningsstøtten tar form gjennom samarbeid mellom forskningsbibliotek og forskere eller forskningsgrupper. Eksempelvis tar det form ved at bibliotekarer og/eller fagreferenter samarbeider med forskere i tilrettelegning av forskningsformidling, innsamling av forskningsdata, publikasjoner og litteratursøk. Det siste ofte som *teknisk* og *bibliotekfaglig* hjelp til systematiske søk for kunnskapsoversikter (systematic reviews). Bibliotekansatte veiledet i metoden eller deltok aktivt i forskningsprosjekter med utføring av søk. Behovet for denne typen støtte øker i omfang, og respondentene poengterte viktigheten av hjelp til dette:

In the conduct of search to systematic reviews and meta-analysis, in particular for PhD-students and researchers, help is *extreme useful to us – it is more and more needed* in interdisciplinary research ... [and] UB needs to be ahead of us, research-wise and think ahead what's needed in interdisciplinary research. But in parts, UB is already there ... I conducted several systematic reviews, and other qualitative overviews of interdisciplinary research (G, universitetslektor).

Samtidig er dette en relativt ny kompetanse ved forskningsbibliotekene, utviklet gjennom bibliotekenes praksis som i dag er en etterspurt hjelp fra forskere med faglige eller tverrfaglige tilnærminger. Jeg har fått større forståelse for hvor presis en må være for å lete opp litteratur i de store databasene, for det er så enormt mye å ta av, det publiseres hundrevis av artikler hver dag innenfor mitt område. Jeg skulle ønske jeg hadde gjort et mer systematisk søk i delprosjektene og avhandlingens artikler, og brukt biblioteket, fagreferenter og bibliotekarer mer aktivt. Det kunne spart meg for mye arbeid og unødvendig kav, og gitt motivasjon til å finne ting som var mer 'too the point' (H, doktorgradsstipendiat).

Arbeid med systematiske oversikter representerer en mer omfattende involvering, men de bibliotekansatte støtter også det "å gjøre systematiske søk i kombinasjon med litteratur-reviewer for å drive bedre forskning. Her spiller fagreferenten en viktig rolle" (ibid). Når det gjelder hjelp til forskningsformidling handler det ofte om forskning formidlet på seminarer, utstillinger og boklanseringer. Boklanseringene har økt i takt med UBs nye arenaer for dette: "[W]e worked with our book launch ... I feel that it is a resource and a lot of support ... making me realize that the [research] library changes its role in society, too, in supporting different aspects" (A, professor). Slik vil graden av samarbeid, dets form og hensikt endre seg avhengig av hvilke forskere, forskningsoppdrag og forskningsmiljø støtten rettes mot. Det er derfor viktig at bibliotekarer og fagreferenter får anvendt og videreutviklet sin kompetanse parallelt med forskningens art og forskernes behov. Vi skal se et eksempel på støtte til datainnsamling der en bibliotekar deltok i et stort tverrfaglig forskningsprosjekt med mange samarbeidspartnerne:

Det er en del postdoktorer og doktorgradsstipendiater. Det blir et konkret forskningsutbytte av det, fordi vi samler inn data og de publiserer når det lar seg gjøre. Det er jo en del grunnforskning i dette, og vi har klare resultat. Det er ikke så vanskelig å bidra til forskningen ... jeg er også veldig fornøyd med å sette forskerne i kontakt ... Stemningen heller liksom mot åpen vitenskap (P, bibliotekar).

Forskeren som ledet prosjektet vektla en arbeidsfordeling som tok bibliotekets tekniske og organisatoriske støtteformer i bruk, inklusive tilrettelegging for datainnsamling og formidling:

[Forskningsstøtten] er kjempebra må jeg si, jeg synes jo ... jeg tror UB er en litt skjult perle på UiO - synes ikke UB har den synligheten de burde hatt med tanke på den viktige posisjonen de har. Det er flere ting: ... Det at vi samarbeidet ganske tett med biblioteket i et formidlingsprosjekt hvor vi drev aktiv forskningsformidling. Men også forskningen *sammen* med biblioteket ... Det er biblioteket som har tatt initiativ til å lage dette konseptet hvor vi kommer med innholdet, mens *de* legger rammene og organiserer for oss: Først en workshop der vi skal lære om teknologi vi bruker - den skal være i biblioteket med forskere fra rundt omkring - det er veldig spennende ... Det er en hel pakke vi lager der biblioteket er fasilitator for helheten, og vi har innholdet. Det er et kjempefint samarbeid, *vel*dig positivt (F, førsteamanuensis).

I dette tilfelle fremgår det klart hvordan støtten var en del av *en pakke* som innledningsvis tok form som en workshop om nye teknologiske verktøy, etterfulgt av datainnsamling og deltakelse i forskningsformidlingen. To bibliotekarer deltok i planlegging og gjennomføring, og tilrettela for samarbeidsmøter og fellessamlinger med forskere og forskningsmiljøer. Kollegaer og ledere støttet arbeidet. I tilretteleggingen benyttet bibliotekarene derfor både sin *tekniske, bibliotekfaglige og sosiale kompetanse*, det siste gjennom kommunikasjon og formidling innad i forskergrupper eller utad på offentlige arrangementer. De bidro med sin flersidige kompetanse avhengig av hvilke forskere og forskningsområder som var involvert, og hva som var den enkelte forskers eller forskningsgruppes behov. En kan si de *oversatte og tilpasset etter behov*. I beskrivelsene er støtten sammenfallende med karakteristikken av et BO, det vil si noe sammensatt som tilpasses *i og gjennom* bruk. Støtten settes i dette tilfelle sammen av bibliotekarenes kompetanseområder, samt lokaler, materialer og ressurser som stilles til disposisjon. Tross ulike utgangspunkt og arbeidsoppgaver hadde bibliotekansatte og

forskere en *felles interesse* i å arbeide sammen om forskningsprosessene. Med referanse til Chatmans arbeider omtaler Star et al. dette som samarbeid mellom *social worlds* eller *information worlds*: “Information worlds may be as formal as libraries” (2003, s. 244). Med Star og Griesemer kan vi derfor si at begrepet vi bruker “to explain how [the] workers managed both diversity and cooperation, is that of *boundary objects* ... [which] inhabit several intersecting social worlds” (1989, s. 393, se resten av forfatterens resonnement på side 5). Støtten oppfattes samtidig ulikt av ulike forskere og deres fagmiljøer som ønsker hjelp ut fra egne behov. Foruten å være knyttet til forskjellige (tverr)faglige sammenstillinger er forskernes behov også ulike fordi de befinner seg i ulike *faser* i forskningsarbeidet. Forskningsstøtten må derfor stadig tilpasses i og gjennom bruk. *De ulike tilpasningene former støtten i møter mellom forskningsbibliotek, forskere og forskningsmiljø*. Forskningsstøtten fungerer slik også som et mulighets- og koblingsrom for ulike sammenstillinger og behov. Her kobles kunnskaper og ferdigheter av *teknisk, akademisk-faglig, sosial og bibliotekfaglig* art som en type *grensearbeid* (Palmer, 1996) utført av *boundary librarian* og *boundary staff* (Montoya, 2017). Denne sammensatte tilpasnings- og transformasjonskompetansen er nødvendig i utøvelsen av forskningsstøtte. Med infrastruktur og teknologi, det Star et al. kalte *informasjonsartifakter*, videreutvikles støtten gjennom samarbeid mellom enhetene og deres praksisfellesskap. “[I]nformation artifacts undergird communities of practice, and communities of practice generate and depend on these same information resources ... [they] converge [in] use and practice” (2003, s. 244). Det skjer en gjensidig byggeprosess, en *samproduksjon*. Den bygges med ulike ressurser og aktører fra gang til gang. Star et al. bruker begrepet *convergence* for samproduksjon: “Convergence is a term for this process of mutual constitution” (ibid). En kan si at forskningsstøtten, forskningen, fellesskapene og det tverrfaglige arbeidet *samproduseres*. Det er et sentralt trekk i vårt datamateriale.

Til slutt skal vi se på en litt uventet, men tydelig tendens i materialet ved hvordan respondenter også opplevde veiledningen som en *emosjonell støtte*.

Forskningsstøtte av emosjonell art – en viktig tilleggsdimensjon

Datamaterialet er fullt av beretninger fra forskere som opplever høy grad av *stress* eller *press* med hensyn til å produsere og publisere. Spesielt gjelder det doktorgradsstipendiater som forteller at forskningsstøtte i form av veiledning satt dem bedre i stand til å takle presset og motiverte til innsats:

Samlet var det også en emosjonell støtte, ikke bare teknisk forskningsstøtte. Tid er en viktig faktor i forhold til deadlines, at det settes av tid og at støtten kommer med en gang - men det å kunne gi rask forskningsstøtte stiller også krav til fagreferenten eller bibliotekaren (H, doktorgradsstipendiat).

Dette dokumenterer nok en kompetanse og form for støtte av sosial og psykologisk art. I blant uttrykt som en tilleggsdimensjon, en “bivirkning” av teknisk og bibliotekfaglig hjelp. En doktorgradsstipendiat beskrev støtten som todelt, med komponenter av instrumentell og emosjonell art:

Når det gjelder å karakterisere [forsknings]støtten kan man kanskje dele den inn i noe *instrumentelt* og *emosjonelt* - det blir jo gjerne en kombinasjon. Jeg tenkte først på den som en praktisk støtte, men det har jo noe med hvilke forventninger jeg går inn og henter hjelp for. En bivirkning kan være *emosjonelt* eller *sosialt*, og selvfølgelig er det det, for man opplever å bli *møtt* og tatt *seriøst* og det fremmer [forsknings-] prosjektet - at noen viser *interesse* for det man driver det er - men det var ikke nødvendigvis derfor jeg søkte hjelp, men det ble en *bivirkning*.» (J, doktorgradsstipendiat, vår utheving).

Det å møtes av bibliotekansatte som viser interesse, tar tverrfagligheten på alvor og bidrar med teknisk og emosjonell støtte kan altså bidra til å drive forskningen fremover og motivere til videre innsats. Dataene indikerer også hvordan doktorgradsstipendiater *stresser ned* ved at bibliotekansatte støtter arbeidet ved hjelp av sine forskningsnettverk.

Forskere har ikke nødvendigvis nettverk som fungerer bra ... Når jeg vet at forskere trenger kontakter gir jeg støtte på det. Det er positivt. En PhD-student sendte meg diverse spørsmål jeg ikke kunne hjelpe med, men jeg fikk noen forslag via nettverkene som gjorde stipendiaten litt *mindre stresset* ... forskningsstøtten er slik ikke bare databaser, og for å få ting til er det veldig viktig å ha et nettverk ... [og] gode støttespillere (O, bibliotekar)

Bibliotekaren fikk beroliget doktorgradsstipendiaten og bistått ham i faglige og tekniske spørsmål. I studier av forskeres teknologibruk ved litteraturinnhenting påpeker Star et al. viktigheten av å ha et blikk på *individuelle* og *psykologiske* sider av arbeidet: “[S]cholars studying the human side of computing must scale up various concepts traditionally seen as individual or *psychological*” (2003, s. 245). I biblioteklitteraturen er emosjonelle aspekter grundig tematisert gjennom Kuhlthaus modell for informasjonssøkeprosess (2004, s. 82). Men også i Shuler og Morgans (2013) forskning på fagreferenters emosjonelle arbeid i forskningsbibliotekene, en referanse vi har hentet fra Grønlund og Ringnes’ artikkel om fag- og forskningsbibliotek som sosial og emosjonell arena og “bibliotekansatte som emosjonelle arbeidere” (2017, s. 23). Selv om vi kun studerte forskere, ikke studenter som disse forfatterne, bekrefter vår studie viktigheten av det emosjonelle arbeidet som inntraff *sammen* med akademisk-faglige, bibliotek-faglige og sosio-tekniske former for hjelp. En flersidet støtte som også vektla at “det er det *faglige* arbeidet datateknologien skal støtte” (B, professor). Når det gjelder akademisk-faglig hjelp viser dataene hvordan doktorgradsstipendiater ved prosjektoppstart opplevde frustrasjon i arbeid med teorier og metoder. Det var da avgjørende å få hjelp til det (tverr)faglige i *kombinasjon* med metodisk-teknisk støtte:

At UB, I came to get help, last year, and I think the help was so good, it was so helpful – the help from the academic staff. So helpful. Because it’s confusing working with [interdisciplinary] theory, it was a new theory to me, and it was difficult ... they were very experienced, they could explain it more, and that helped me so much. It also was an *emotional* support, it was *motivating*: emotional-wise, academic, you know, it helped me further ... [So from] a set of temporary boundaries, I could expand those boundaries depending on the need of the research. And from there I could cross-over, beyond those boundaries (M, doktorgradsstipendiat).

Sitatet illustrerer viktigheten av at ansatte ved forskningsbibliotek har metodologisk og akademisk-faglig bakgrunn og kombinerer innsikt herfra med kompetanseformene vist over. Det er altså denne sammensatte flerfelts-kompetansen som gjør at forskningsstøtten ivaretar forskernes særskilte behov.

Oppsummering og konklusjon

I denne artikkelen har vi gjort en analyse av hvordan tverrfaglig forskningsstøtte brukes og forstås av forskere i vitenskapelige stillinger og bibliotekansatte ved Universitetet i Oslo. Med en begrensning på 15 dybdeintervjuer, og i hovedsak av vitenskapelig ansatte, må studien forstås som eksplorerende. Formålet har vært å undersøke hvordan universitetsbibliotekets tverrfaglige forskningsstøtte formes i møte mellom forskere og bibliotek. Oppsummert viser resultatet av analysen at forskningsstøtten formes av forskjellige typer tverrfaglighet og forskernes ulike prosjekter og behov i kombinasjon med de bibliotekansattes ressurser og kompetanse. Forskningsstøtten, forskningen, praksisfellesskapene og det tverrfaglige arbeidet påvirker hverandre, og utformes, tilvirkes og tilpasses forskjellige kontekster hvor de slik sett *samproduseres*. Støtten og kompetansen fremstår i dette som komplekse, mangesidige og tilpasningsdyktige. Det gjelder støtte av teknisk, sosial og (tverr)faglig art, men også emosjonell støtte som viste seg å være viktig for doktorgradsstipendiater. Erfarne forskerne hadde på sin side mest behov for teknisk bistand.

I analysen identifiserte vi kompetanser vi kan kalle *dobbeltfaglige* ved at de både er bibliotekfaglige og tekniske, og akademisk-faglige og sosio-emosjonelle. Forskningsstøtten fremstår derfor både som tverrfaglig og fag-sosio-teknisk. I den daglige praktiseringen av forskningsstøtte kompenseres det ofte for et mangelfullt utviklet støtteapparat for tverrfaglig forskning som står i kontrast til hva universitetets plan- og styringsdokumenter skisserer. For det første som kompensasjon for et disiplininn delt og lukket universitets- og biblioteksystem som bibliotekarer og fagreferenter forsøker å gjøre så funksjonelt som mulig for tverrfaglige forskere. For det andre for mangelen på et åpent-kilde-system som kompenseres med multiple arkiv- og databasesøk. I denne ufullendte konteksten har bibliotekansatte utviklet en tilpassing- og oversettelseskompetanse som støtter tverrfaglig forskningsarbeid. I fremtidige arbeid for forskningsbibliotekene kan en derfor hevde at behovet for slik dobbeltfaglig eller kompleks kompetanse også stiller nye krav til utdanning og kvalifisering av bibliotekansatte.

I sum formes forskningsstøtten som et *FagSosioTeknisk grenseobjekt* i koblinger mellom ulike systemer og behov. Utfordringen ligger i å forstå og tilpasse dette på en balansert og konstruktiv måte i påvente av mer åpne og profesjonelle systemer for forskning og tverrfaglighet.

Referanser

- Albrechtsen, H. & Jacob, E. (1998). The dynamics of classification systems as boundary objects for cooperation in the electronic library. *Library Trends*, 47, 293-312
- Bowker, G. C., & Star, S. L. (1998). How Classifications Work: Problems and Challenges in an Electronic Age. *Library Trends*, 47(2), 185-340.
- Bowker, G. C., & Star, S. L. (2000). *Sorting things out: Classification and its consequences*. Cambridge: MIT press.
- Bourdieu, P. & Wacquant, L. J. D. (1995). *Den kritiske ettertanke*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Bøyum, I., Gullbekk, E. & Byström, K. (2017). «Et helt nytt 'mindset'»? Informasjons kompetanse og tverrfaglighet i bibliotekenes undervisningsoppgaver. I A. Anderson, et al. (Red.), *Det åpne bibliotek: Forskningsbibliotek i endring* (s. 121-146). Cappelen Damm Akademisk.
- Caidi, N. (2004). The Politics of Library Artifacts: The National Union Catalog. *The Library Quarterly*, 74(3), 337–369.
- Creswell, J., & Poth, C. (2017). *Qualitative inquiry & research design: Choosing among five approaches* (4. ed.). Los Angeles: Sage Publications
- Ebeltoft, N. (2009). *Forbindelsespedagogikk og forandringstaktikk: En studie av internasjonale undervisningsprogrammer på nettet*. Doktorgradsavhandling. Oslo: Universitetet i Oslo. Unipub. URL: <https://www.duo.uio.no/handle/10852/30558>
- Fleischmann, K. R. (2007). Digital Libraries with Embedded Values: Combining Insights from LIS and Science and Technology Studies. *The Library Quarterly: Information, Community, Policy*, 77(4), 409–427.
- Fujimura, J. H. (1996). *Crafting science: A sociohistory of the quest for the genetics of cancer*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Gieryn, T. F. (1983). Boundary-Work and the Demarcation of Science from Non-Science: Strains and Interests in Professional Ideologies of Scientists. *American Sociological Review*, 48(6), 781–795.
- Glaser, B. G. & Strauss, A. L. (2000). *Discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. London: Routledge.
- Grønlund, I. L. & Ringnes, H. K. (2017). «Biblioteket er fett» – om fagbiblioteket som sosial og emosjonell arena. I A. Anderson, et al. (Red.), *Det åpne bibliotek: Forskningsbibliotek i endring* (s. 193-213). Cappelen Damm Akademisk.
- Gullbekk, E. (2016). Apt information literacy? A case of interdisciplinary scholarly communication. *Journal of Documentation*, 72(4), 716-736.
- Huvila, I., Anderson, T. D., Jansen, E. H., McKenzie, P., & Worrall, A. (2017). Boundary objects in information science. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 68(8), 1807-1822.

- Kuhlthau, C. C. (2004). *Seeking meaning: a process approach to library and information services*. Westport, Conn.: Libraries Unltd.
- Kunnskapsdepartementet. *Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2015–2024* (Meld. St. 7 (2014–2015)). URL: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/Meld-St-7-20142015/id2005541/>
- Kvale, S., Brinkmann, S., Anderssen, T., & Rygge, J. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3.ed). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Leousis, K. & Schmidt, G. (2014) Interdisciplinary collaboration for collection development in sustainability: starting from scratch. In M.A. Jankowska (Red.), *Focus on educating for sustainability: toolkit for academic libraries* (s. 125-137). Sacramento, CA: Library Juice Press.
- Lovecy, I. (2003). A Sector is Born: The Influence of G. Wolegde and BS Page: A Manual of University & College Library Practice: A review article. *Journal of Librarianship and Information Science*, 35(4), 259-264.
- Mack, D. C., & Gibson, C. (Ed.) (2012). *Interdisciplinarity and academic libraries* (Vol. 66). Chicago, Ill: Association of College and Research Libraries.
- Montoya, R. (2017). Boundary Objects/Boundary Staff: Supporting Digital Scholarship in Academic Libraries. *The Journal of Academic Librarianship*, 43(3), 216-223.
- Palmer, C. L. (1996). Information Work at the Boundaries of Science: Linking Library Services to Research Practices. *Library Trends*, 45(2), 165–91.
- Osborn, J. (2017). Librarians as teachers: Forming a learning and teaching community of practice. *Journal of the Australian Library and Information Association*, 66(2), 162-169.
- Snow, C. P. (1959). *The two cultures and the scientific revolution*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Star, S.L. (1989). The structure of ill-structured solutions: boundary objects and heterogeneous distributed problem solving. In L. Glasser & M.H. Huhns (Red.), *Distributed artificial intelligence* (s. 37-54). London: Pitman.
- Star, S. L. (2010). This Is not a Boundary-Object. *Revue d'anthropologie des connaissances*, 4(1), 18-35.
- Star, S. L., & Griesemer, J. R. (1989). Institutional ecology, translations' and boundary objects: Amateurs and professionals in Berkeley's Museum of Vertebrate Zoology, *Social studies of science*, 19(3), 387-420.
- Star, S. L., Bowker, G. C., & Neumann, L. J. (2003). Transparency beyond the individual level of scale: Convergence between information artifacts and communities of practice. In A. Peterson-Kemp, B. Buttenfield, N. Van House, & A. Bishop (Red.), *Digital library use: Social practice in design and evaluation*. (s. 241–269). Cambridge, Massachusetts.
- Steger, C. et al. (2018). Ecosystem services as boundary objects for transdisciplinary collaboration. *Ecological Economics*, 143, 153-160.
- Stølen, S. (2018). Tverrfaglighetens kår, *Rektorbloggen* 12.10.18. URL: <https://www.uio.no/om/aktuelt/rektorbloggen/2018/tverrfaglighetens-kar.html>
- Universitetet i Oslo (2017): *Årsplan 2018-2020 – Universitetsbiblioteket*. URL: <http://www.ub.uio.no/om/organisasjon/biblioteksstyret/sakskart-og-protokoller/2017/2017-3/arsplan-2018-2020.pdf>
- Universitetsbiblioteket (2010). *Universitetsbibliotekets strategiplan 2010-2020*. URL: <https://www.ub.uio.no/om/strategi-plan-rapport/strategi-2020.pdf>

Universitetsbiblioteket (2015). *Et universitetsbibliotek for fremtiden*. URL: <https://www.ub.uio.no/om/strategi-plan-rapport/et-universitetsbibliotek-for-fremtiden-2015.pdf>

Van House, N. A. (2005). Science and technology studies and information studies. *Annual review of information science and technology*, 38(1), 1-86.

Wenger, Etienne (1998). *Communities of Practice: Learning, Meaning, and Identity*. Cambridge: Cambridge University Press.

Worrall, A. (2014). *The roles of digital libraries as boundary objects within and across social and information worlds*. Doctoral dissertation. Florida State University.

URL: <https://search.proquest.com/docview/1617974017/abstract/B5CD99FA53FD4F19PQ/11>

ⁱ Artikkelen benytter det originale engelske begrepet og den norske oversettelsen om hverandre, samt forkortelsen BO.

Hans Elbeshausen, lektor, Institut for Informationsstudier, Københavns Universitet, HEL@hum.ku.dk
Kristian Nagel Delica, lektor, Institut for Mennesker og Teknologi, Roskilde Universitet, kdelica@ruc.dk

At turde skabe momentum

- kompetencebehov i et hybridt og internationalt bibliotekslandskab

Abstract

Over the last 60 years, changes in librarianship have led to an increasing hybridization, and inspired a discussion on what a competence profile might look like for future library staff. Whether the structural changes were triggered by innovative processes, internationalization or by strengthening social and cultural capital, it resulted in altered self-image and fragmented forms of practice. We argue that shifting cultural policy regimes have intensified processes of hybridization and forced libraries to act as Gyro Gearlooses in a tireless search for new fields of activity, strategic alliances and more efficient working methods.

Theoretically and methodically informed by neo-institutional theory and especially by historical institutionalism, we focus on the Janus-faced nature of change processes distinguishing 'preservation competences' from 'change competences' thus conceiving hybridization as a change with limitations or as constrained selection. After the analysis of cultural policy since the 1960s till the 1980s, we investigate hybridization based on a case study. Central to this are various models of international cooperation that reflect different experiences, competencies, and needs. The analysis shows that changes in the institutional framework are not necessarily the result of a deliberate strategy, but the random result of internal and external adaptations of libraries to their changing environments. In conclusion, we find that technical knowledge and the ability to maneuver in a project organization are not sufficient. This makes it even more important to develop an understanding of the permanently shifting power coalitions in organizational fields as a vehicle of institutional change processes.

Keywords: hybridization, internationalization, public libraries, institutional theory, historical development, framework conditions.

Indledning

Ét af de mest markante udviklingsspor i bibliotekssektoren de seneste 50-60 år har været hybridiseringen af det traditionelle folkebibliotek. En hybridisering der naturligvis er afhængig af en lang række faktorer; det kan være lokale kontekster, politisk-administrative prioriteringer, adgang til udviklingsmidler og kapacitet til at søge disse, traditioner for at indgå i partnerskaber med andre institutioner i lokalsamfundet, et særligt drive i forhold til internationalt samarbejde osv. Denne artikel undersøger, på hvilken måde hybridisering på forskellig facon og med forskellige af- og udtryk er prægnant for den aktuelle 'tilstand' i bibliotekssektoren, og vi anvender

hybridiseringsbegrebet dobbelt. For det første som udtryk for konkrete, empirisk observerbare organisatoriske udviklingsprocesser der har betydet myriader af knopskydninger på det klassiske folkebibliotek, og for det andet som et analytisk-teoretisk begreb der henter inspiration i institutionel teori og gør os i stand til at gå i dybden med den kompleksitet og de dilemmaer, de observerede forandringer medfører. Vi undersøger følgelig denne hybridisering historisk og empirisk og slår særligt ned på et ganske underbelyst emne i den danske (og nordiske), biblioteksforskning; nemlig *internationalisering* som et konkret dilemmafyldt udtryk for hybridisering af biblioteket. Aktuelt og i de sidste ti år har der været udviklingsdynamikker med vægt på bibliotekets rolle i forhold til (social) innovation (Delica, 2013; Delica & Elbeshausen, 2013), entreprenørskab (Kristiansson & Kupferberg, 2011), som driver i byudviklingen (Rasmussen, Jochumsen & Skot-Hansen, 2011; Skot-Hansen, Rasmussen & Jochumsen, 2013) og som lokalsamfundets knudepunkt (Delica, 2013; Delica, 2016). Institutionens orientering mod internationalisering er et stadig udforsket udviklingsspør, der rummer mange dilemmaer for bibliotekerne og bibliotekarerne.

Vi definerer internationalisering parallelt med den begrebsliggørelse, der har fundet sted på universitetsbiblioteksområdet. Ifølge Becker (Becker, 2006a; 2006b; 2006c) har bibliotekerne i takt med, at forskning og uddannelse er blevet mere international, udviklet internationale relationer og skabt organisatoriske rammer, der kan servicere forskere og studerende med andre lærings- og forskningskulturelle baggrunde. Målet har været, at et internationalt perspektiv skulle blive en integreret del af institutionens selvforståelse og praksis. Analogt til universitetsbibliotekssektoren kunne man tale om et internationalt udsyn i folkebibliotekssektoren, hvis og når de institutionelle værdier og normer understøtter bibliotekerne i også at tilrettelægge deres formidlings- og læringspraksis. Serviceaktiviteter skal fx også omfatte ikke-danske brugergrupper; biblioteker skal aktivt deltage i internationale biblioteksfora og organisere sig internt således, at der findes lydhørhed over for internationale emner, projekter og problemstillinger i sektoren og organisationen.

Internationale relationer har for mange biblioteker spillet en relativt perifer og sporadisk rolle i forhold til opgaver, visioner, kompetencer og strategier. Den seneste større danske undersøgelse i forhold til deres internationale samarbejde er fra 2003 (Pors & Johannsen). Der konstateres med al tydelighed, at lederne i de danske folke- og forskningsbiblioteker er ret forbeholdne, hvad internationale samarbejder angår. Dette billede stemmer også ret godt overens med en aktuell tendens i bibliotekssektoren. Det er blevet vanskeligere at orientere sig internationalt. Scandinavian Library Quarterly for eksempel udkommer ikke længere. Den i Danmark indstiftede pris for innovativ biblioteksarkitektur, Public Library of the Year, uddeles ikke længere i dansk, men i IFLA-regi. Derved er der en vigtig national markering af sektorens internationale orientering gået tabt. Den modsatte bevægelse findes imidlertid også. Next Library® - konceptet blev oprindeligt udviklet af Aarhus Bibliotekerne, men er nu blevet til en international bevægelse, der organiserer viden om biblioteksudvikling verden over. Interessen for EU-programmer er vokset; flere især større biblioteksenheder har søgt og fået puljemidler til projekter. Her kræves og forudsættes både samarbejde på tværs af landegrænser og en vis organisatorisk erfaring. En række internationale biblioteksprojekter med dansk deltagelse er blevet beskrevet i en Grøn bog (Odense Biblioteker & Roskilde Biblioteker, 2018). Grønbogen er resultatet af det danske udviklingsprojekt Sherpa (2016 – 2018), der havde til formål at støtte folkebiblioteker i at reflektere på internationale fondsmidler. Som det fremgår af Grønbogen er billedet af internationaliseringen i folkebibliotekssektoren ret broget; til denne uoverskuelighed hører også, at der f.eks. mangler svar på spørgsmål som: Hvordan har de enheder med international projekterfaring organiseret deres deltagelse udadtil og indadtil? Hvilke kompetencer er der blevet udviklet, og hvilket udviklingspotentiale knytter der sig til samarbejdet?

Artiklen er struktureret på følgende måde: Efter dette indledningsafsnit følger to afsnit, der klarlægger artiklens teoretiske afsæt i historisk nyinstitutionel teori og dernæst diskuterer dens metodiske – og empiriske – grundlag. Herefter følger et historisk analytisk afsnit. Byggende på gældende forskning og kulturpolitiske redegørelser tilbage til 1960'erne argumenterer vi for, at der gradvist og gennem de sidste 50-60 år er sket en hybridisering af det (engang) traditionelt kulturoplysende folkebibliotek. Her går vi tilbage og ser på den kulturpolitiske (biblioteks)historie og sporer tendenser til og praksisser bag den proces, hvor folkebiblioteket som institution

politisk set gradvist ønskes transformeret/udviklet, så det i stigende omfang afspejler et givet lokalsamfunds behov, forskellige kulturpolitiske dagsordner, og hvordan bibliotekerne særligt op gennem 1980'erne og 1990'erne indgår i mængder af forsøgsaktiviteter, der bidrager til at cementere en hybridisering. Dernæst går vi tættere på en mere aktuel case, der for os at se eksemplificerer netop en institutionel hybridisering og de - for bibliotekarerne - deraf afledte ambivalente udviklingstræk. Dette viser vi via en diskussion – over to afsnit – af det såkaldte Sherpa-projekt. Slutteligt diskuterer vi de bredere konsekvenser af den opridsede udvikling set institutionelt og ud fra et professionsperspektiv.

Teoretisk afsæt: Det nyinstitutionelle perspektiv og den historiske institutionalisme

Den røde tråd i artiklen er spændingen mellem planlagte strategiske forandringer af biblioteket som organisation på den ene side og den stille, ikke-intenderede udvikling af gældende institutionelle normer, brugte legitimations- og sanktionsformer samt etablerede kulturelle-kognitive rammer i biblioteksfeltet på den anden side. Denne spænding kan italesættes som en konflikt mellem værdirationalitet og formålsrationalitet, mellem struktur og agens, mellem egennyttorientering og overholdelse af sociale normer eller mellem objektivisering og legitimering af hverdagens praksis- og vidensformer.

Vi er inspireret af nyinstitutionel teori (March & Olsen, 1989) og her især den historiske institutionalisme (Pierson, 2000; Thelen, 2002). I denne tradition er institutioner lig med "the rules of the game in a society or, more formally, are the humanly devised constraints that shape human interaction" (North, 1990); følgelig fastsætter institutioner de udfordringer og formulerer de spørgsmål, som organisationer er tvunget til at reagere på. Den bagvedliggende erkendelsesinteresse i nyinstitutionel teori er trods alle modifikationer orienteret mod stabilitet, konformitet og genkendelighed. Scott (2001) definerer institutioner som robuste og varige sociale strukturer, der er sammensat af normative, regulerende og symbolske elementer. Institutioner fører til social orden inden for et specifikt domæne og sanktioneres enten positivt eller negativt. I knopskydninger på nyinstitutionel teori fremhæves aktørrollen (Mayntz & Scharpf, 1995), mens stabilitetsaspektet er blevet en smule nedtonet, således at institutioner "... are subject to change processes, both incremental and discontinuous." (Scott, 2001, s. 48).

Organisationer agerer og udvikler sig inden for specifikke institutionelle rammer. Mens institutioner baserer deres virke på de formelle og uformelle spilleregler generelle gyldighed, der garanteres via sanktionsregimer, bunder organisationers mål i deres specifikke formålsbestemthed og funktioner. Deres forandringsstrategier udformes og implementeres under hensyntagen til givne institutionelle begrænsninger (Conran & Thelen, 2016). På den baggrund argumenterer vi nedenfor for, at 'institutionel hybridisering' er én markant konsekvens af skiftende politiske dagsordner i det kulturpolitiske felt i Danmark, og at det udgør en central 'ramme' om det praktiske arbejde, der udføres (og kan udføres) i biblioteksfeltet. Da organisationer udformer deres forandringsstrategier under hensyntagen til givne institutionelle begrænsninger, er det oplagt at se nærmere på de mekanismer, der er med til at opretholde stabiliteten i et organisatorisk felt, selvom tvangen til at tilpasse sig en omverden under forandring øges. I forhold til casen om bibliotekers internationalisering peges i artiklen på tre forskellige, men dog af hinanden betingende koncepter.

For det første hæfter vi os ved begrebet sporafhængighed. Dette begreb formår at forklare, hvorfor organisationer forbliver i et tidligere valgt udviklingsspor, selvom der findes andre og mere effektive løsninger (David, 1986). Regler, rutiner og rationalitetsmyter forbliver intakte, så længe en institution mere eller mindre uforstyrret formår at følge sin udviklingslogik. Når udvikling og forandring kobles til institutioners måde at reproducere sig på, så fremtvinger de forandringer, der forstyrrer institutioners grundlæggende reproduktionsprocesser, i sig selv et sporskifte (Conran & Thelen, 2016). *For det andet* udformer organisationer altid strategiske mål under vilkår, der formelt eller uformelt begrænser deres handlingsmuligheder. Jo større grad af kompleksitet der er, desto mere formaliseret bliver de formelle begrænsninger. Campbell & Lindberg (1991) har med udgangspunkt i de tiltagende institutionelle begrænsninger understreget, at organisationer vil

være engageret i en proces af "constrained selection" eller betingede valg. Begrebet indeholder på den ene side sædvaner og traditioner og på den anden side statslige direktiver og lovbestemmelser.

For det tredje bruger vi som nævnt i indledningen begrebet 'hybridisering' i en dobbeltbetydning. I denne sammenhæng mener vi ikke de forskellige tiltag, der har været i retning af at sammensmelte det fysiske bibliotek med digitale services som fx oprettelsen af 'Danskernes digitale bibliotek', men de forsøg der tænker biblioteket i retning af øget samarbejde med andre offentlige institutioner, den frivillige sektor og græsrodder, der ofte konkret udmøntes i samarbejder på tværs af forvaltningsmæssige opdelinger, forskellige faggrupper og mellem professionelle og frivillige. En sådan hybridisering blev fx forsøgt institutionaliseret med det nationale udviklingsprojekt fra 'Bibliotek til Bibliotek og medborgercenter' (Delica, 2013; Delica & Elbeshausen, 2013).

Mere specifikt tillader 'hybridisering' at se nærmere på aktørernes forsøg på at integrere nødvendige ændringsprocesser i den eksisterende institutionelle praksis, uden at institutionens basale logik sættes ud af kraft (Fromm & Aretz, 2006). Hybridisering er et overordnet koncept, der omfatter forskellige former heriblandt attributiv tilføjelse (layering). Ved attributiv tilføjelse forstår Schickler (2001), at et nyt institutionelt regelsæt føjes til de oprindelige regler uden fuldstændigt at erstatte dem. Dette præciseres af Mahoney & Thelen: "While defenders of the status quo may be able to preserve the original rules, they are unable to prevent the introduction of amendments and modifications" (Mahoney & Thelen, 2010, s. 17; Kann-Christensen, 2010). Dette efterspores analytisk og empirisk nedenfor men først diskuteres, hvordan vi, inspireret af dette teoretiske afsæt, har undersøgt hybridisering og internationalisering af biblioteket.

Metodiske overvejelser og empirisk grundlag

Vi har valgt at undersøge vores forskningsspørgsmål om bibliotekernes institutionelle hybridisering via et historisk rekonstruerende afsnit, der viser processer af institutionel hybridisering, som de sidste seks årtier har kendetegnet biblioteksudviklingen i Danmark. Desuden præsenteres en case, hvor fænomenet internationalisering af folkebibliotekssektoren analyseres nærmere. De enkelte eksempler, der analyseres efterfølgende, er udvalgt efter de metodologiske overvejelser, som Flyvbjerg (1991) drøfter under overskriften det strategiske case-valg. Søgen efter mindst-sandsynlige eller mest-sandsynlige case-eksempler fører til identificering af, hvad Flyvbjerg kalder en kritisk case; at valget i denne undersøgelse falder på typen mindst-sandsynlig hænger sammen med, at det allerede eksisterende materiale peger på, at internationalisering af folkebibliotekssektoren ikke er en udvikling, der sker uden at adskillige forhindringer overvindes, og uden at der er blevet udviklet tilsvarende hybride praksisser. En redegørelse for de valgte biblioteker findes i caseanalysen.

Internationalisering drøftes således ikke ud fra spørgsmålet om, og hvordan folkebiblioteker som organisation har gennemløbet en proces, der har resulteret i flere internationale relationer, kvalitativt bedre samarbejdsprojekter med andre eller til effektiv inddragelse af brugere med ikke-dansk kulturel eller social baggrund. Interessen for det institutionelle perspektiv skyldes for det første den iagttagelse, at internationalisering er en proces, der på et og samme tidspunkt udfordrer bibliotekernes selvforståelse som dansk og kommunalt forankret kulturinstitution og som en vigtig aktør og repræsentant i internationale biblioteksorganisationer. For det andet giver det institutionelle perspektiv og den historiske rekonstruktion os mulighed for at fokusere på dynamikker bag og rammer for de praksisformer, der (u)muliggøres i biblioteksfeltet.

Det empiriske grundlag rummer flere elementer. Grundlaget for at spore historiske udviklingstræk, der synliggør hybridiseringen af bibliotekssektoren, kommer fra både anden biblioteks(historisk) forskning og fra læsning af kulturministerielle redegørelser. I læsningen af sidstnævnte har vi særligt eftersporet forskellige dynamikker, der kan igangsætte hybridisering, samt haft sigte på, om (og i hvilket omfang) internationalisering af biblioteksområdet overhovedet er blevet tematiseret. Empirien stammer fra en læsning af kulturpolitiske redegørelser og fra Sherpa-projektet, som Odense og Roskilde Bibliotekerne med støtte fra Slots- og Kulturstyrelsens (SLKS) nationale udviklingspulje har gennemført i perioden 2016 til 2018. Målsætningen var at styrke folkebibliotekernes viden og kompetencer i forhold til fondsansøgninger til EU eller Nordisk Ministerråd

og ruste dem til at gennemføre internationale projekter. I relation til Sherpa-projektet blev der i efteråret 2017 gennemført syv kvalitative interviews med beslutningstagere på styrelsesniveau og blandt biblioteksledere og projektmagere. Bibliotekslederne blev interviewet med henblik på at vurdere mulige strategiske, politiske og organisatoriske implikationer i forhold til at forankre internationale samarbejder i bibliotekssektoren. Beslutningstagerniveauet er blevet inddraget for at kunne gøre rede for den aktuelle politisk-administrative infrastruktur, der understøtter bibliotekernes internationale samarbejder og støtter mulige projekter gennem puljemidler. Projektmagerne er blevet valgt for at vise, hvordan internationale samarbejdsprojekter er kommet i stand, hvordan samarbejdet er blevet organiseret og har udviklet sig, hvilke kompetencer der forventes indfriet gennem projektet, og hvordan det internationale perspektiv spiller sammen med resten af organisationen. Sideløbende er der i forbindelse med Sherpa-projektet blevet udarbejdet en samling af eksempler, der viser udvalgte bibliotekers veje ind i den internationale arena og deres erfaringer med samarbejdsprojekter.

Institutionel hybridisering i det danske biblioteksfelt – historiske dynamikker

Det er ikke nyt, at folkebibliotekerne spiller en central samfundsmæssig rolle og udgør en central byggesten i den nationale kulturpolitik. Dette kan man både finde belæg for i flere bidrag til den bibliotekshistoriske forskning (se fx Emerek, 2001; Ørom, 2005), fra mere bibliotekssociologiske undersøgelser (fx Elbeshausen, 2005; 2007; Jochumsen & Rasmussen, 2006) og i kulturpolitiske undersøgelser (fx Duelund, 1994). Man kan for at parafrasere den britiske biblioteksforsker John Pateman sige, at der kontinuerligt og vedholdende har været tovtrækkerier om, i hvor høj grad man skulle være en institution placeret i et lokalsamfund kontra en institution, der udtrykker dette lokalsamfunds forskellige behov for 'kulturel oplysning' (Pateman, 2008). Disse til tider modstridende orienteringer – Jochumsen og Rasmussen (2006) ser det som et spænd mellem traditionalister og mere reformivrige positioner – trækker følgelig biblioteket i forskellige retninger, og dette kan på mange måder ses som en hybridisering af biblioteket som (traditionel) kulturel oplysningsinstitution. I det følgende vil vi synliggøre visse historiske tegn på hybridisering fra 1960'erne og frem til i dag. Dette gør vi først og fremmest baseret på kulturpolitiske redegørelser og på eksempler fra Sherpa-projektet.

I slutningen af 1960'erne udarbejdes en vigtig kulturpolitisk betænkning af Ministeriet for Kulturelle anliggender under Kristen Helveg Petersen. Her formuleres folkebibliotekernes rolle bredt, og det berøres, om folkebibliotekerne ikke passende kunne indtage en bredere rolle og simpelthen være kulturcentre (Betænkning, 517, s. 144-145). Kulturforskeren Peter Duelund fastslår da også i sit store arbejde om 'den danske kulturmodel', at demokratisering af kulturen var den væsentligste drivkraft i 1960'ernes kulturpolitik, og at 'begrebet om kulturelt demokrati [blev] nøglen til forståelse af 70'ernes og 80'ernes danske kulturpolitik' (Duelund, 1994, s. 36). Med Betænkning 517 åbnes der både for en øget decentralisering af kulturelle aktiviteter og i vores læsning for at styrke bibliotekernes vitale rolle i og for lokalsamfundet. Jochumsen og Rasmussen ser demokratisering af kulturen som et af flere elementer i dannelsen af en central 'mangfoldighedsdiskurs' for bibliotekerne:

... den nye mangfoldighedens diskurs var karakteriseret ved i højere grad at definere kvalitet [for bibliotekerne, i det bibliotekariske arbejde] i en livsverdenskontekst frem for en ekspertkontekst. Denne forskydning betød, at fokus i højere grad vendes mod brugerne, deres behov og præferencer og mod det enkelte biblioteks placering i lokalsamfundet. (Jochumsen & Rasmussen, 2006, s. 130).

Dette er prægnant, da det vidner om tendenserne til at 'hybridisere' biblioteket som institution og åbne det mod lokalsamfundet på daværende tidspunkt.

At åbne for at biblioteket meget mere eksplicit ønskes udviklet i en retning, der skaber (og kræver) større hybridisering, findes der også vidnesbyrd om op igennem 70'erne, 80'erne og 90'erne, hvor bibliotekets rolle kontinuerligt er til debat. De forskellige kulturpolitiske redegørelser op gennem 1970'erne og 1980'erne fortsætter 1960'ernes diskussion af bibliotekets rolle og ikke mindst af forskellige kulturbegreber. I den socialdemokratiske kulturminister Niels Matthiasens redegørelse til folkettinget fra 1977 ses fx en øget opmærksomhed på og anerkendelse af 'kultur' som også værende græsrodsaktiviteter. Springer vi bare et par år frem til starten af 1980'erne, bliver den positive stillingtagen til og anerkendelse af både bredden og den

voksende mængde kulturelle (græsrods)aktiviteter endnu mere åbenlys. Den daværende socialdemokratiske kulturminister Lise Østergård fremhæver da også i en redegørelse til folketinget i 1981, hvordan der i byerne i kølvandet på »ungdomsoprøret« i 1968 er oprettet mange nye samlingssteder under betegnelser som aktivitetscentre, fritidscentre, beboerhuse og medborgerhuse. Platforme uden for de etablerede kulturelle institutioner ses her som vigtige byggesten i en kulturel demokratiseringsproces, hvor biblioteker kun delvist dækker behovet for alternative kulturelle aktiviteter; men det bliver også tydeligt, at de i større grad spiller rollen som kulturcentre (Østergaard, 1981).

Efter regeringsskiftet i 1982 overtager Centrumdemokraten Mimi Stilling Jacobsen kulturministerposten, og der vedtages en ny bibliotekslov i 1983, der lægger ansvaret for biblioteksdriften ud til kommunerne. Dette bidrager til hybridisering, da bibliotekerne nu skal gøre sig gældende i det kommunale landskab: "Med mindre central- og folkebibliotekerne formår at gøre sig specielt gældende i lokalsamfundet, er de derfor blot at betragte som enhver anden kommunal kunst- eller kultur(formidlings)institution – og dermed som en udgift" (Skøtt, 2010, s. 22-23). Det er de enkelte kommuners budgetter, der sætter rammen for biblioteksdriften, og det gælder måske nu mere end nogensinde om, at bibliotekerne 'formår at gøre sig specielt gældende i lokalsamfundet'. Dette understreger i vores optik behovet og presset for hybridisering. I ministerens redegørelse til folketinget (1984) optræder overvejelserne over folkebibliotekets aktuelle status; bibliotekernes funktion optræder nu klart adskilt fra forsamlings- og medborgerhusene. Decentraliseringen, som har været én af grundpillerne i kulturpolitikken siden Kulturministeriets oprettelse, fremhæves her, da det gøres klart, at det er kommunernes ansvar at drive husene i lokalsamfundet – lige såvel som det også blev kommunerne, der overtog driften på folkebiblioteksområdet med loven af 1983. Ole Vig Jensens kulturpolitiske redegørelse fra 1989 diskuterer bl.a. og interessant for denne sammenhæng 'det internationale kulturelle samarbejde', men dog i så generelle termer at fx samarbejder af denne karakter direkte møntet på biblioteksfeltet slet ikke nævnes.

I 1980'erne er feltet præget af forsøgsaktiviteter for og på folkebiblioteksområdet (fx Mørch, 1988). Biblioteksforskeren Dorte Skot-Hansen skriver lettere polemisk om den store forsøgsaktivitet, der prægede bibliotekssektoren op gennem 1980'erne: "Folkebibliotekarerne tog Georg Gearløvs tænkemat på og med det ene ben i den institutionelle rammes faste grund og det andet i utopiens visioner, foretog man afsøgninger af grobunden for fremtidens folkebibliotek" (Skot-Hansen, 1993, s. 70). Jochumsen og Rasmussen anvender simpelthen overskriften 'fremtiden som forsøg' om perioden (1984-1990) og påpeger, at forsøgene, på dette tidspunkt, i særlig grad drejer sig om 'etablering af erhvervsservice og indførelse af ny teknologi og gerne sammenhængen mellem disse to elementer' (Jochumsen & Rasmussen, 2006 s. 155-156). Skot-Hansen skriver opsamlende, at der i den på dette tidspunkt hidtidige forsøgsaktivitet under puljen 'Folkebibliotekernes Rådighedssum' (1987-1991) ikke lægges særlig stor vægt på at bryde med 'institutionelle barrierer' og eksperimentere med 'nye samarbejdsformer' (Skot-Hansen, 1993 s. 71). Det kom i høj grad senere. Forsøgsaktiviteterne fortsatte, og godt 10 år efter tales der om en regulær 'projektkultur' som et markant træk ved bibliotekssektoren (Kann-Christensen & Pors, 2004 s. 331-332; Svendsen, 2009, s. 11 og s. 19-20). I kulturminister Ebbe Lundsgårds redegørelse fra 1997 er det særligt globalisering, den teknologiske udvikling og (som i Vig Jensens redegørelse otte år tidligere) internationalt kultursamarbejde, der udgør essensen. Hvad et internationalt samarbejde kunne implicere for folkebibliotekerne ekspliciteres dog (heller) ikke i denne redegørelse, men det bliver tydeligt, at man fra kulturministerielt hold ser det som kommunernes opgave at få rustet folkebibliotekerne til at håndtere presset fra netop globalisering og den accelererede teknologiske udvikling. Dette viser, at den kommunale orientering er central for de lokale biblioteker.

Projektkulturen lever fortsat i bedste velgående. Det kan man se på Slot- og Kulturstyrelsens (SLKS) Center for Bibliotek og Mediers hjemmeside, hvor den såkaldte 'Projektbank' oplister en overvældende mængde af udviklingsprojekter. Både det omfattende udviklingsprojekt 'Fra biblioteket til bibliotek – og medborgercenter' såvel som fx 'Eksperimentarium for Integration', rummer en eksplicit opfordring til de involverede biblioteker om at indgå i 'nye samarbejdsformer', der i høj grad sprænger institutionelle rammer (Delica, 2013; Elbeshausen, 2010). Dette element er ret markant i en del af de nyere projekter, Center for Bibliotek og Medier er tovholder

på og bevillingsansvarlig for. 'Partnerskaber' med folkebibliotek som den ene part har da også en privilegeret rolle i det såkaldte 'Carinaudvalgs' anbefalinger (Styrelsen for Bibliotek og Medier, 2010 s. 76).

Ud fra vores institutionelle perspektiv kan man opsamlende sige, at denne relativt korte historiske skitsering synliggør og sandsynliggør, både at internationalisering langsomt italesættes på den nationale kulturpolitiske skala, og at hybridisering er et ambivalent fænomen. På den ene side vises, at biblioteket som folkeoplysende institution har tabt sin spontane tilslutning og legitimitet. Som reaktion på dette tab har kulturpolitikken forsøgt at føje flere biblioteksfremmede logikker til den oprindelige institutionelle praksis, hvilket resulterede i en større grad af fragmentering. Imidlertid er institutionel hybridisering på den anden side lig med en anerkendelse af, at forskellige sociale og kulturelle behov eksisterer side om side i senmoderne samfund. Biblioteket som institution er blevet til et kulturelt og socialt knudepunkt, der er formet og organiseret efter borgernes behov og kræver brugernes fortløbende godkendelse, accept og aktive tilslutning. Hybridisering ses som et tegn på en bevidst institutionel udvikling. Tilsvarende forskubber kompetenceprofilen sig også. Institutionelle hybridiseringer muliggøres ikke alene af biblioteksfaglige kernekompetencer, men med inddragelse af relationelle, performative, kommunikative eller læringsmæssige kompetencer i kombination med folkebibliotekets kerneopgaver.

Et analytisk blik på sporafhængighed

Den historiske institutionalisme ser institutioner som et specifikt mønster af værdier, normer og selvforståelser, der fremtvinger både typiske fremgangsmåder og rutiner, når et for organisationen uopsætteligt problem skal løses og typiske procedurer for, hvordan beslutninger skal tages (Morisse-Schilbach, 2006). Disse fremgangsmåder og beslutningsformer udgør over tid et habitueret repertoire af handlinger, som virker selvindlysende, selvlegitimerende og selvforstærkende (Berger & Luckmann, 1980). Når en organisation skal eller vil skifte fra et institutionelt arrangement til et andet, så forudsætter det, a) at der findes alternativer at vælge imellem, b) at transaktionsomkostninger er overkommelige og c) at et engagement virker troværdigt. North (1993) taler om troværdighed i engagementet (*credible commitment*), når det enten er motiverende eller det er tvingende, fordi der ikke kan handles anderledes.

I Grønbogen (Odense Bibliotekerne & Roskilde Bibliotekerne, 2018) peges der på fire spor. Det første veletablerede spor blev beskrevet af Pors & Johannsen (2003). Her ses internationalisering som kontinuerligt engagement af den nationale biblioteksenhed i internationale biblioteksorganisationer som f.eks. IFLA. Det andet spor er i mindre grad knyttet til organisationen end til bibliotekarernes faglige delvist private netværk. Motivationen består her i at være fælles om et fagligt nødvendigt biblioteksprojekt. Dette spor kan karakteriseres som spontant, innovativt og netværksdrevet. Et tredje spor bygger på ønsket om at berige et fagligt biblioteksarrangement med et internationalt perspektiv. Samarbejdsrelationer uden for de kendte nationale rammer er nødvendige for at sikre kvaliteten og orienteringen i arrangementet. I eksemplet fra Aalborg Bibliotekerne var det ikke biblioteket selv, men en forening der organiserede og legitimerede arrangementet på biblioteket. Sporet kunne kaldes arrangementsbaseret, udviklingsorienteret og foreningsdrevet. Det fjerde spor ser det internationale samarbejde som platform for at udvikle metoder, der enten direkte forløser bibliotekets innovative behov eller bidrager til modeludviklingen for hele sektoren. Udviklingen kan være udforskende eller udnyttende, og samarbejdet sker mellem to eller flere biblioteksenheder for eksempel inden for EU-programmerne. Her er der tale om et projektbaseret, ledelsesstøttet og samskabende spor.

Hvad forhindrer et bibliotek i at skifte spor, selvom et sporskifte åbner for nye muligheder og understøtter forandringer i organisationen? Ud fra Sherpa-casen kan tre argumenter gøres gældende. *For det første* er konformiteten for biblioteksudvikling i Danmark ret udpræget. Best practice som central udviklingsstrategi har mange fordele, men er ikke nødvendigvis med til at understøtte det enkelte bibliotek og dets specifikke organisationsform i at finde dets internationale spor eller i at skifte spor, når dysfunktionaliteten er blevet tydelig og tvinger organisationen til ændringer. Som DiMaggio & Powell (1983) fremhæver, er usikkerheden nok en af de mest centrale motivationsfaktorer, når organisationer efterligner andre organisationers eller branchers adfærd. Ved at efterligne de mest succesrige organisationer opgiver man til en vis grad sin egenrådighed, men

man mindsker samtidigt også tvangen til at legitimere organisationens strategier og visioner (Martínez-Ferrero & García-Sánchez, 2017). På den baggrund er det sandsynligt at antage, at de store biblioteksenheders spor til internationale samarbejder bliver retningsvisende for mindre biblioteker. *For det andet* består en vægtig forhindring i, at der er en tæt sammenhæng mellem teknisk viden, der er nødvendig for at forfølge et bestemt internationaliseringsspor og den læringsbaggrund, som der findes på bibliotekerne. I det omfang biblioteksafdelingen i SLKS har afholdt kurser og har formidlet viden om f.eks. programmet Europa for Borgerne (Odense Biblioteker & Roskilde Biblioteker, 2018, s. 95), blev der opbygget en læringsbaggrund i sektoren og hos de enkelte enheder. Denne læring aktiveres, når en organisation står med beslutningen om, at den vil fortsætte med at følge dette spor eller afprøve et andet. Kan man desuden påvise, at viden og læring har vist sig at være produktive – f.eks. i omtalte projekter eller succesrige ansøgninger – så bidrager komplementariteten til at stabilisere et bestemt spor. Der er ikke nødvendigt at skifte; eller omkostningerne ved at skifte spor formodes at være så store, at det ikke kan betale sig at skifte. Sherpa har med sit fokus på teknisk viden netop forsøgt at skabe mere transparens i forhold til EU-programmer eller nordiske fondsmidler. *For det tredje* kan der henvises til interne og eksterne systemiske begrænsninger. De interne begrænsninger viser sig, når et bibliotek afvejer, om det har råd og ressourcer til f.eks. at udveksle IFLA-sporet med EU-sporet. I det efterfølgende interviewudklip ser biblioteksleder JL et sporskifte som risikofyldt og omkostningstungt:

Formår en biblioteksenhed som Gladsaxe alene at løfte et EU-projekt. Fristelsen er der. Hvis Gladsaxe Bibliotek skulle være med, så vil det være nyttigt med en stærk koalition af danske og internationale biblioteker. Her kan man også bruge lidt hjælp til selvhjælp. Men internationale aktiviteter er mere og andet end EU-ansøgninger og EU-projekter (fra interviewet med biblioteksleder JL november 2017).

Det er især de høje transaktionsomkostninger i form af kompetenceudvikling, der begrænser et helhjertet engagement i at forfølge EU-sporet. Dertil kommer usikkerheden med henblik på risikomomentet i de investeringer, der skal foretages i forbindelse med internationale fondsansøgninger. Eksterne faktorer, der hæmmer et sporskifte, kan der være mange af. I det efterfølgende interview peges på spændingen mellem sektorspecifikke værdier og den kommunalpolitiske virkelighed:

Vi er i dag i en situation, hvor vi orienterer os meget mod kommunen; vi har vendt ryggen til denne sektor eller måske hellere til forestillingen om bibliotekssektoren som en sammenhængende helhed. Den er lidt i opløsning. Argumenterne for internationalisering skal derfor findes tættere på den kommunale virkelighed end i en noget svindende sektorvirkelighed (Fra interview med biblioteksleder TA november 2017).

Det bliver vanskeligt at få opbakning og legitimitet til at skifte fra eller fastholde et specifikt spor, når de kommunale strategier forventer noget andet. Sporafhængighed er kendetegnet ved en indbygget metodologisk skepticisme, hvor fokus er på stabilitet og kontinuitet og ikke så meget på forandring og fornyelse. I analysen har argumentet været, at sporskiftet er med til at forcere udviklingen af biblioteket som organisation. Transaktionsomkostningerne begrænser dog tydeligt, at den mulighed udnyttes. Argumentet er klart, da ressourcesituationen i sektoren ikke tillader mange eksperimenter med den indbyggede risiko, at ikke alle forsøg lykkes.

Betinget udvælgelse og attributiv tilføjelse

De institutionelle opskrifter forsyner organisationer med principper for, hvad der accepteres som legitim adfærd i et organisatorisk felt. Forskyder feltets hierarkier sig, kan den enkelte organisation mere eller mindre suverænt og autonomt agere i forhold til disse forskydninger. Graden af suverænitet afhænger dog af, hvor dybt det institutionelle regelsæt er forankret i den enkelte organisation og heterogene feltrelationerne er (Scott, 2001). Som anført tidligere er biblioteksfeltet blevet heterogent. Med biblioteksloven i 1983, hvor kommunerne som nævnt fik ansvaret for biblioteksdriften, blev der skabt en selvforstærkende udvikling i retning af diversitet, der baserer sig både på kommunernes udviklingsstrategier og på bibliotekernes selvforståelse. Dette skaber hybridisering, og det er interessant at se nærmere på, hvilket spillerrum den enkelte biblioteksenhed har, når det inden for gældende regulerende strukturer tilpasser sig og påvirker feltets institutionelle logikker. Denne

tilpasning og påvirkning er en fortløbende søgeproces, der udspiller sig under forhold, der karakteriseres som "constrained selection ... as it embodies the reciprocal relationships between actor and constraint, or strategy and structure" (Campbell & Lindberg, 1991, s. 234). Begrebet 'constrained selection' relateres til styrings- og ledelsesregimer i organisatoriske felter. Men metaforen kan også bruges i forhold til organisatorisk læring, innovationsprocesser eller ændring af organisatoriske rutiner, hvad angår internationalisering af biblioteksområdet.

Set som 'betingede valgmuligheder' afføder internationalisering mange spørgsmål. Hvem eller hvad sætter i hvilke situationer en institutionel søgeproces i gang – og hvem har kompetencer og kapacitet hertil? At internationalt bibliotekssamarbejde i det hele taget ses som en ekstern forstyrrelse er ikke på forhånd givet. Sherpa har netop vist, at sektorens holdninger er meget brogede, og at de internationale aktiviteter ikke er dybt institutionaliserede. EU-programmer har i denne henseende nok været en udfordring for mange og især for de mindre biblioteksenheder. Men det er trods alt ikke bydende nødvendigt for et bibliotek at reagere på netop denne forskydning i biblioteksfeltet – med mindre organisationen enten er tvunget til en reaktion eller har en egeninteresse i at positionere sig strategisk i forhold til resten af feltet.

Et interessant eksempel fra Sherpa-casen er den årlige litteraturevent *Ordkraft*, som Aalborg Bibliotekerne aktivt deltager i. Bag projektet står en stærk og bredt sammensat styregruppe, der dækker forskellige interesser: økonomi, journalistik, videnskab og formidling. Oprettelsen af en selvstændig styregruppe i form af en privat forening var nødvendig, fordi Aalborg Biblioteker i sin tid (2013) ikke ville gå ind i projektet alene. "Bibliotekerne er drevet af intentionerne bag projektet. Hvis styregruppen ikke havde været styrende, så var biblioteket nok ikke selv gået ind i det. Men engagementet kommer nu derfra. Vi møder det internationale perspektiv. Det er især de unge mennesker fra biblioteket, der går ind i det." (Projektmanager V).

Det fremgår ikke af interviewet, om det var mangel på kompetencer, der afholdt Aalborg Bibliotekerne fra at forfølge dette internationale perspektiv, om de unge og de gamle ikke kunne blive enige om bibliotekets internationale profil, eller om de kommunale strategier var orienteret mod lokale opgaver. Det bliver dog tydeligt, at forskydningerne i det organisatoriske felt bæres ind i organisationen, skærper dens intentioner og støtter en specifik medarbejdergruppe i deres internationale orientering. Initiativet for udviklingen er flyttet fra et snævert biblioteksfagligt felt med dets institutionaliserede incitamentstrukturer til en type af institutionalisering, der kræver forhandlinger mellem forskellige interesser, hvis resultater oversættes tilbage til specifikke felter.

En af projektmanagerne siger det således:

Men nogle gange er det bare vigtigt at starte et sted, kaste sig ud i et projekt, ikke bruge alt for mange ressourcer til administration. Det er vores vej i det internationale samarbejde; den er ikke så tung og faktisk meget nemmere, end man tror. Der skal dog også tilføjes: når det første projekt har mere været en fritidsbeskæftigelse, så var de "23 mobile ting" et noget tungere projekt. Derfor var jeg også nødt til at tage dele af projektet med ind i organisationen. Det giver selvfølgelig også organisationen nogle andre internationale handlemuligheder. (Projektmanager A)

Spørgsmålet er, om de betingede valg, som den enkelte organisation træffer ved at åbne sig over for et enkelt projekt, skaber genklang i det nationale biblioteksfelt, således at der kan blive tale om en institutionalisering af et internationalt perspektiv. Projektet "23 mobile ting" fra Guldborg Bibliotekerne har vist dets styrke i forbindelse med 'global librarianship', idet projektet er blevet oversat til mange udenlandske bibliotekssystemer. Den kompetencemæssige udfordring består netop i, hvad og hvem det er, der starter innovative projekter, hvordan de flyttes ind i organisationen, og hvordan der sættes gang i selvforstærkende mekanismer i form af kompetencenetværk eller strategiske alliancer.

Når den betingede søgeproces har fornyet tilstanden af momentan ligevægt, kan man se nærmere på, hvilke organisationsinterne strukturer der bliver skabt i den institutionelle udviklingsproces. Vi har i kapitlet om den

historiske institutionalisme henvist til, at institutionel udvikling fører til forskellige hybridiseringsformer, fordi institutioner instituerer magt. En fornyelse af den institutionelle praksis vil mødes med modstand, hvis og når organisationens kompetenceprofil udfordres, den gældende opgaveportefølje ændres eller magtbalancen forskydes. Layering eller attributiv tilføjelse er en proces, hvor den institutionelle praksis modificeres ved at supplere de allerede eksisterende med et sæt nye regler. Graden af modifikation er afhængig af den institutionelle magtbalance. Ofte vil det være sådan, at en ny institutionel praksis ikke kan afvises, men dens regler og rutiner har hverken tilstrækkelig magt eller legitimitet til helt at afskaffe den gamle praksis.

I Sherpa-casen tematiseres internationalisering som en proces, der fører til en punkteret ligevægt i biblioteksfeltet. Hvordan ligevægten bør genskabes, vurderes forskelligt – afhængigt af ens position og rolle i organisationen. Bibliotekslederne ser internationalisering som en strategisk opgave og understreger, at opgavens betydning ved flere lejligheder skal italesættes internt i biblioteket. Projektmagerne – altså dem, der arbejder med internationale projekter – peger på de kognitive aspekter, for eksempel på den manglende nysgerrighed, på ønsket om at bevare tingenes tilstand og en søgen efter overskuelige strukturer. Ligesom ved litteratureventen Ordkraft (Grønbogen, 2018, s. 11-12) spørges også i forbindelse med EU-rammeprogrammer om, hvem der har definitionsmagten over biblioteksfeltets rutiner og normer. Som det fremgår af nedenstående interviewudsnit, er det imidlertid ikke kampen mellem unge og gamle (som i Ordkraft), der virker begrænsende i forhold til større åbenhed overfor internationale samarbejder. Projektmagerne anfører i deres fortællinger en manglende nysgerrighed, der italesættes som en generel konflikt mellem traditionalister og innovatorer i bibliotekssektoren. Internationale projekter vurderes både som innovative, fordi de kræver læring, relationskompetence og idéudvikling, og som usikkerhedsskabende fordi de som projekter er flyvende og temporære:

Hvordan kan man få det til at ske? Det er et tankemønster, det er en måde at arbejde på, en måde at se tingene på, der gør at man opsøger viden udefra og tænker, hvordan kan man udvikle denne ide eller andre kan måske lære af min ide; eller jeg ser det her på en ny måde og godt kan tænke mig at få det organiseret anderledes, men mine omgivelser vil gerne holde fast i den struktur, der nu er, fordi det er mere sikkert. (Projektmager I)

At institutionalisere en international orientering, et regelsæt og nogle rutiner i den daglige bibliotekspraksis ses af projektmagerne som en vedvarende opgave; institutionelle forandringer kræver større variation i forhold til at organisere selve forandringsprocessen. Det følgende uddrag af interviewet viser, hvordan et innovativt potentiale flyttes ind i organisationer og eksisterer side om side med de gængse rutiner. De foreslåede attributive tilføjelser bliver tematiseret ud fra et læringsperspektiv; men det er ikke kun selve indholdet, der er interessant. Samtidigt foreslås en ændring af selve måden at organisere et bibliotek på. Små kortvarige organisationer skal sikre at kompetencer og organisationen udvikles sideløbende i en organisk proces:

Jeg har hørt et par gange, at der har været nogle indsatser, der ikke er blevet projektliggjort, men som bare har ligget som en opgave. Jeg tænker, man kunne træne folk i at projektliggøre ting - sådan at man kan have nogle små organisationer, som man kan åbne og lukke igen; sådan at man ikke bliver så bange for, at hele ens virke skal laves om; men at man har små kortvarige organisationer, projektorganisationer. (Projektmager I)

Ved hjælp af koncepterne 'betinget udvælgelse' og 'attributiv tilføjelse' kan man få blik for, at institutionel udvikling ikke nødvendigvis styres af en overordnet strategi for den enkelte organisation eller en klynge af organisationer. Ændringer er tit betinget af uforudselige valgmuligheder, af aktuelle konfliktlinjer og etablerede magtrelationer. I forbindelse med internationale samarbejder har den erfarede interne eller eksterne forstyrrelse af etablerede rutiner ikke været stor nok til, at feltets aktører aktivt reagerer på forstyrrelsen. Imidlertid medfører forstyrrelser ofte inkrementelle ændringer, der ender med mere gennemgribende forandringer (Streeck & Thelen, 2005). Hybridisering set i et forandringsperspektiv er således et udtryk for, at der er blevet opnået en midlertidig ligevægt i den processuelle, kompetencemæssige og administrative tilpasning til et biblioteksfelt under opbrud.

Afrunding – 'tilstanden i feltet' i lyset af hybridisering og internationalisering

Hybridisering er i denne artikel blevet anvendt både som teoretisk-analytisk koncept og til at beskrive den forandrings- og udviklingsproces, som folkebibliotekssektoren har gennemløbet i de sidste 60 år. I artiklen bliver hybridisering et udtryk for, at der er opnået en midlertidig ligevægt i den processuelle, kompetencemæssige og administrative tilpasning til et biblioteksfelt under opbrud.

Hybridiseringsprocesser i folkebibliotekssektoren rummer en dobbelthed. Det er den dobbelthed af dilemmaer og potentialer geografen Eric Swyngedouw rammende kalder 'innovationens janusansigt' (Swyngedouw, 2005). Særligt i en tid hvor de kommunale kulturbudgetter kontinuerligt beskæres, bliver projektansøgning og evt. hjemtagning heraf attraktive – som nye udfordringer i arbejdslivet og som en måde hvorpå, der kan udvikles nye kompetencer. Denne dobbelthed viser sig desuden som ambivalens og voksende afstand mellem den kulturpolitiske diskursive virkelighed og den realeksisterende virkelighed i biblioteksfeltet. På den ene side etableres attraktive mulighedsrum og opfordringsstrukturer for de organisationer, der kan gribe udfordringen og manøvrere i et nykonstitueret felt, hvor dynamikker skabes mere horisontalt end vertikalt i form af relationelle forhold til kommunale instanser og andre (kommunale) institutioner. På den anden side institueres og forstærkes på visse fronter allerede etablerede feltinterne hierarkier mellem de institutioner, der formår og har ressourcerne til behændigt at indgå i projektøkonomiens konkurrence. I forhold til folkebibliotekernes internationalisering italesættes internationale samarbejder som en mulighed for alle, men de mindre biblioteksenheder har ikke ressourcer til at udnytte mulighederne.

Casen om internationalisering i biblioteksfeltet viser netop et felt under opbrud. Ovenfor har vi gengivet et centralt citat fra bibliotekslederne, der indikerer, at bibliotekssektoren er blevet mere fragmenteret. Det citat er centralt af flere årsager og indrammer denne afsluttende diskussion. At sektoren er i opløsning kan ses som en negativ konsekvens af feltets og institutionernes fragmentariske hybridisering – hvis sektoren nogensinde har været 'en sammenhængende helhed', er den det i alle tilfælde ikke mere. Det kan også ses som en afledt konsekvens af en ideologisk kulturpolitik såvel som en aktuel udviklingsstrategi indenfor biblioteksfeltet. Dét institutionelle niveau, der mister magt, tydelighed og gennemslag, er det statslige, mens det kommunale pres på bibliotekerne bliver tydeligere. De strategiske valgmuligheder, den enkelte biblioteksenhed har, er betinget af andre faktorer end dem, bibliotekerne selv er herre over.

Sherpa-projektet og især dets produkt *Grønbogen* viser også, hvor krævende det er at transformere sektorspecifikke eller nationale udviklinger, således at de finder indpas i lokale biblioteksenheder. Om dette altid er et spørgsmål om de rette kompetencer kræver nok en nærmere undersøgelse. Strategiske visioner for det enkelte bibliotek, den aktuelle kulturpolitiske forventningshorisont eller lokale interessekonstellationer kan ligeledes påvirke retning, omfang og styrke af den hybridisering, den enkelte biblioteksenhed er udsat for. Vi kan ud fra vores (relativt begrænsede) empiriske materiale pege på en vis egenrådighed i de enkelte biblioteksenheder over for den nationale forandringsdiskurs, som vi har set tydeligt i forhold til folkebibliotekernes internationalisering.

Ser vi på den enkelte biblioteksenhed og spørger, hvilke interne faktorer der muliggør eller begrænser biblioteket i at udvikle en international profil, så kan der peges på to væsentlige udviklinger. De biblioteker, der deltog i Sherpa-projektet, har formået at udvikle forskellige veje mod internationale projektsamarbejder. Artiklen peger på fire spor, hvor EU-sporer fagpolitisk er det mest centrale. Disse spor er udviklet sideløbende med og/eller uafhængig fra hinanden. Denne tilfældige udvikling er betinget af, at der eksisterer lokale og ikke nationale institutionelle praksisser, og at der endnu ikke er blevet etableret 'best practice' på internationaliseringsområdet.

Begreber som 'betinget udvælgelse', 'attributiv tilføjelse' eller 'sporafhængighed' understreger, at institutioner modsat organisationer ikke bevidst og efter nøje strategiske overvejelser lader sig restrukturere eller udvikle. Set fra et kompetenceperspektiv behøver sporafhængighed heller ikke kun være udtryk for manglende

risikovillighed eller modstand mod at være åben over for nye kompetencer. At forfølge et specifikt spor kan også være et udtryk for at ville udvikle og højne de kompetencer, som organisationen har opbygget og vil vedkendes. "23 mobile ting" fra Guldborg Bibliotekerne viser imidlertid, at organisationer sagtens kan udvide deres kompetenceprofil og skifte spor, hvis og når der er sammenfald og synergi mellem feltets og biblioteksenhedens værdier og selvforståelse. Det interessante ved dette projekt er, at ændringen ikke skete via overordnede strategiske tiltag, men blev igangsat af et globalt interessefællesskab af bibliotekarers faglige nysgerrighed. Den centrale kompetence var i den forbindelse mod til *at turde at skabe momentum*.

Kompetencemæssigt afspejler *attributiv tilføjelse* folkebibliotekets tiltagende hybridisering på det organisatoriske plan. Mens nyinstitutionel teori opfatter attributive tilføjelser som en stiltiende og uafgjort kompromis mellem flere aktører og deres opgaveporteføljer, er folkebiblioteker netop kendetegnet ved deres funktionelle alsidighed. Og tilsvarende alsidig er deres kompetenceprofil. Forskellige kompetencer står side om side, og for hver knopskydning tilføjes yderligere et lag af færdigheder og viden. Den attributive tilføjelse kræver dog, som der blev gjort opmærksom på fra vores respondenter, både en særlig opmærksomhed og læringsstrategi i organisationen: nemlig at projektliggøre aktiviteter, indsatser og opgaveområder. Projektorganisationer er temporære enheder, hvor kompetencer organiseres efter projekters behov og med det formål for øje at skabe forandring samt udvikling fremfor at løse driftsopgaver. Spændinger mellem drift og projekt er (og har altid været) en ledelsesmæssig, konceptuel og kognitiv udfordring for biblioteksenheder.

At organisationen formår at udnytte de *betingede valgmuligheder*, der byder sig i et felt af skiftende politiske, faglige og lokale interessekoalitioner, forudsætter et indgående kendskab til etablerede magtrelationer i et givent felt. Relationskompetencer er således med til at bygge bro mellem professionens selvforståelse, samarbejder på tværs i forhold til kommunens kerneopgaver og borgernes forventninger til bibliotekets værdiskabelse. Især med henblik på internationaliseringen af folkebiblioteker kunne valgmuligheder udvides, hvis biblioteket var i stand til at indgå i strategiske alliancer. Eksemplet fra Aalborg Bibliotekerne viser netop, hvordan en udviklingsdynamik kan indlejres i biblioteksenheden, og hvordan bibliotekets projektkompetencer styrkes gennem et samarbejde med eksterne interessenter.

Denne korte opridsning af et meget sammensat udviklingssignalement peger på et presserende, aktuelt behov for at diskutere (professionsmæssige) konsekvenser for bibliotekarer i job såvel som under uddannelse. Det er et kompetitivt landskab (ny -og videnskabeligt uddannede) bibliotekarer træder ud i. At agere i en kulturel projekt(oplevelses)økonomi bliver efter vores vurdering mere og mere central. Erfaringer med eller kompetencer til fundraising, viden om sammensætningen af EU-systemets mange forskellige kasser og ansøgningsmuligheder, projektstyring/lederskab samt sproglige kompetencer til netværksskabelse og projektdeltagelse på tværs af grænser vil være relevante i denne sammenhæng. Desuden gør 'internationalisering' som kritisk case det tydeligt, at professionskompetencerne ikke kun skal give et svar på, hvordan biblioteker bedst organiserer sig i projektorganisationer, indgår i partnerskaber eller finder på innovative organisations- og styringsformer. Det er endnu vigtigere, at kompetencerne formidler en forståelse for de udviklings- og magtcoalitioner, der påvirker den institutionelle Wandel. Sagt på en anden måde og med Schicklers ord (2001, s. 15): "While each individual change is consciously designed to serve specific goals, the layering of successive innovations results in institutions that appear more haphazard than the product of some overarching master plan". Viden om og evnen til at kunne agere ikke bare i et hybridt folkebibliotek, men også et i konfliktfyldt (projekt)farvand med evigt skiftende koalitioner, der skiftevis vægter kommunalpolitiske såvel som internationalt forankrede udviklingsstrømninger: dette bliver helt centrale kvalifikationer for fremtidens biblioteksmedarbejdere.

Referencer

- Becker, L. K. (2006a). Globalisation and changing practices for academic librarians in Australia: A literature review. *Australian Academic & Research Libraries*, 37(2), 82-99.
- Becker, L. K. (2006b). Globalisation and internationalisation: Models and patterns of change for Australian academic librarians. *Australian Academic & Research Libraries*, 37(4), 282-298.
- Becker, L. K. (2006c). Internationalisation: Australian librarians and expanding roles in higher education. *Australian Academic & Research Libraries*, 37(3), 200-220.
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (1980). *Die gesellschaftliche Konstruktion der Wirklichkeit. Die gesellschaftliche Konstruktion der Wirklichkeit: eine Theorie der Wissenssoziologie*. Frankfurt am Mainz: Fischer.
- Campbell, J. L. & Lindberg, L. (1991). The evolution of governance regimes. I: R.M. Coughlin (Red.), *Morality, Rationality, and Efficiency: New Perspectives on Socio-economics*, (s. 227 – 263). Armonk, New York: M.E. Sharpe.
- Conran, J. & Thelen, K. A. (2016). *Institutional change*. In *The Oxford Handbook of Historical Institutionalism* (pp. 51-70). Oxford: Oxford University Press.
- David, P. A. (1986). Understanding the economics of QWERTY: The necessity of history. I: W. Parker (Red.), *Economic History and the modern economics*, (s. 30-49). London: Basil Blackwell.
- Delica, K. N. (2013). *Biblioteksbaseerede medborgercentre i udsatte boligområder: om praksisformer, strategier og social innovation i arbejdet med avanceret marginalitet*. Ph.d. Afhandling. Roskilde: Roskilde Universitet.
- Delica, K. N. (2016). Kulturplanlægning som social innovation: om udvikling af biblioteksbaseerede medborgercentre i udsatte boligområder i Danmark. *Nordisk Kulturpolitisk Tidsskrift*, 19(2), 163-182.
- Delica, K. N., & Elbeshausen, H. (2013). Socio-cultural innovation through and by public libraries in disadvantaged neighbourhoods in Denmark: concepts and practices. *Information Research*, 18(3). <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1044635.pdf>
- DiMaggio, P. & Powell, W. (1983). The iron cage revisited: Institutional isomorphism and collective rationality in organizational fields. *American Sociological Review*, 48(2), 147-160.
- Duelund, P. (1994). *Den danske kulturmodel. En idepolitisk redegørelse*. Århus: Klim.
- Elbeshausen, H. (2005). Hvad har Hans Hansen og Brug Brugsen tilfælles? Om sproglæring, identitet og biblioteksbetjening af etniske minoriteter. *Dansk Biblioteksforskning* 1(1), 5-17.
- Elbeshausen, H. (2006). *Viden i dialog. Empowerment i bibliotekets åbne og lukkede læringsrum*. København: Danmarks Biblioteksskole.
- Elbeshausen, H. (2007). Folkebiblioteker og den åbne læring. Viden i dialog. *Dansk Biblioteksforskning* 3(3), 29-40.
- Elbeshausen, H. (2010). *Eksperimentarium for integration. Evaluering. Kompetenceudvikling mellem videndeling og den udforskende læring*. København: Odense Centralbibliotek, IVA og Styrelsen for Bibliotek og Medier.

- Emerek, L. (2001). At skrive bibliotekshistorie. Om grundlæggelsen af det moderne folkebibliotek i Danmark. I R. A. Audunson & N. W. Lund, *Det siviliserede informationsfund*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Flyvbjerg, B. (1991). *Rationalitet og Magt. Bind I: Det konkrete videnskab [Rationality and Power. Volume I: The Science of the Concrete]*. København: Akademisk Forlag.
- Fromm, S., & Aretz, H. J. (2006). Institutioneller Wandel als Hybridisierung. *Berliner Journal für Soziologie*, 16(3), 371-391.
- Jochumsen, H. & Rasmussen, C. H. (2006). *Folkebiblioteket under forandring. Modernitet, felt og diskurs*. København: Danmarks Biblioteksforening.
- Kann-Christensen, N. (2010). Institutionelle logikker i biblioteksvæsenet. NPM vs. Bibliotekarisk praksis. *Dansk Biblioteksforskning* 5(1), 17-28
- Kann-Christensen, N., & Pors, N. O. (2004). The legitimacy of public libraries: cross-pressures and change processes. *New Library World*, 105(9/10), 330-336.
- Kristiansson, M., & Kupferberg, F. (2011). Corporate entrepreneurship-undervisning i felten. I: A. Kirketorp & L. Greve (Red.). *Entreprenørskabsundervisning* (s. 185-206). Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Mahoney, J., & Thelen, K. A. (2010). Theory of Gradual Institutional Change. Explaining Institutional Change, 1. I: J. Mahoney, & K. Thelen, (Red.), *Explaining institutional change: ambiguity, agency, and power*. Cambridge: Cambridge University Press.
- March, J. G., & Olsen, J. P. (1989). *Rediscovering institutions*. New York: The Free Press, Simon and Schuster.
- Martínez-Ferrero, J., & García-Sánchez, I. M. (2017). Coercive, normative and mimetic isomorphism as determinants of the voluntary assurance of sustainability reports. *International Business Review*, 26(1), 102-118.
- Mayntz, R. & Scharpf, F. W. (1995). Der Ansatz des akteurzentrierten Institutionalismus. I: R. Mayntz & F.W. Scharpf (Red.), *Gesellschaftliche Selbstregulierung und politische Steuerung* (s. 39-72). Frankfurt: Campus Verlag.
- Morisse-Schilbach, M. (2006). Historischer Institutionalismus. I: H.J. Bieling & M. Lerch (Red.), *Theorien der europäischen Integration* (s. 271-292). Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Mørch, Frede (1988): *Forsøg i folkebibliotekerne – En vejledning*. København: AKF's Forlag.
- North, D. C. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge: Cambridge University Press.
- North, D. C. (1993). Institutions and credible commitment. *Journal of Institutional and Theoretical Economics (JITE)/Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft*, 149(1), 11-23.
- Pateman, J. (2008). Developing a Need Based Library Service. *Information for Social Change*, 2007-2008(26), 8-28.
- Pierson, P. (2000). Increasing returns, path dependence, and the study of politics. *American political science review*, 94(2), 251-267.
- Pors, N. O. & Johannsen, C. G. (2003). Attitudes towards internationalisation in the library sector: the case of Danish librarians and library managers. *New Library World*, 104(7/8), 278-285.

Rasmussen, C. H., Jochumsen, H. & Skot-Hansen, D. (2011). *Biblioteket i byudviklingen – oplevelse, kreativitet og innovation*. IVA. København: Realdania og Danmarks Biblioteksforening.

Schickler, E. (2001). *Disjointed pluralism: Institutional innovation and the development of the US Congress*. Princeton: Princeton University Press.

Scott, W. R. (2001 2nd. ed.). *Institutions and organizations. Foundations for organizational science*. London: A Sage Publication Series.

Skot-Hansen, D. (1993). Folkebiblioteksforsøg – grænsebrydning og organisationsudvikling. *Biblioteksarbejde*, 39, 69-75.

Skot-Hansen, D. & Anderson, M. (1994). *Det lokale bibliotek – afvikling eller udvikling. Danmarks Biblioteksskole samt Udviklingen for folkeoplysning og voksenundervisning*. København: Danmarks biblioteksskole.

Skot-Hansen, D., Rasmussen, H. C., & Jochumsen, H. (2013). The role of public libraries in culture-led urban regeneration. *New Library World*, 114(1/2), 7-19.

Skøtt, B. (2010). *By any Beat Necessary – et kulturanalytisk studie af 1000fryd*. Ph.d. afhandling. Aalborg: IVA Aalborg.

Svensden, G. L. H. (2009). *Multifunctional centers in rural areas: Fabrics of social and human capital. Rural education in the 21st century*. New York: Nova Science Publishers.

Streeck, W. & Thelen, K. (2005). Introduction: institutional change in advanced political economies. I: W. Streeck & Thelen, K. (Red.). *Beyond continuity: institutional change in advanced political economies*, (s. 1-39). Oxford: University press.

Swyngedouw, E. (2005). Governance Innovation and the Citizen: the Janus face of Governance-beyond-the-state. *Urban Studies*, 42(11), 1991-2006.

Thelen, K. (2002). The explanatory power of historical institutionalism. I: R. Mayntz, (Red.), *Akteure-Mechanismen-Modelle. Zur Theoriefähigkeit makro-sozialer Analysen* (s. 91-107). Frankfurt: New York.

Ørom, A. (2005). Folkebiblioteket i samfundet. Et rids af 100 års historie. I M. Dyrbye, J. Svane-Mikkelsen, L. Lørring & A. Ørom (Red.), *Det stærke folkebibliotek. 100 år med Danmarks Biblioteksforening*, (s. 9-37). København: Danmarks Biblioteksforening og Danmarks Biblioteksskole.

Redegørelser mm

Odense Biblioteker & Roskilde Biblioteker (2018). *Internationalisering i de danske folkebiblioteker: Fortællinger, anbefalinger og eksempler. Grønbog fra Projekt Sherpa*. Lokaliseret 15.05 2018 på: https://centralbibliotek.dk/sites/default/files/media/Sherpa_gr%C3%B8nbog_web%20april%202018.pdf (digital udgave 101 s.; analog udgave 52 s.)

Gjellerup, P. & Nielsen, E. G. (2000). *Danmarks kreative potentiale: kultur- og erhvervspolitisk redegørelse*. København: Erhvervsministeriet og Kulturministeriet.

Helveg Petersen, K. (1969). *En kulturpolitisk redegørelse. Betænkning Nr. 517*. København: Kulturministeriet.

Jensen, O. V. (1989). *Kulturpolitisk redegørelse og ideprogram*. København: Kulturministeriet.

Lundgaard, E. (1997). *Kulturpolitisk redegørelse af 4. november 1997*. København: Kulturministeriet.

Matthiasen, N. (1977). *Kulturpolitisk redegørelse, 1977*. København: Kulturministeriet.

Østergaard, L. (1981). *Kulturpolitisk redegørelse, 1981*. København: Kulturministeriet.

Styrelsen for Bibliotek og Medier (2010). *Folkebibliotekerne i vidensamfundet*. Rapport fra Udvalget om folkebibliotekerne i vidensamfund. Lokaliseret d. 14. april 2018 på:

https://www.slks.dk/fileadmin/publikationer/rapporter_oevrige/folkebib_i_vidensamfundet/pdf/Folkebib_i_videnssamf.pdf